SAMFUNNSØKONOMISKE STUDIER

55

ENDRINGER I KVINNERS ARBEIDSMARKEDSTILPASNINGER

CHANGES IN WOMEN'S EMPLOYMENT PATTERNS

AV/BY
ANNE LISE ELLINGSÆTER OG GUNVOR IVERSEN

STATISTISK SENTRALBYRÅ
CENTRAL BUREAU OF STATISTICS OF NORWAY

SAMFUNNSØKONOMISKE STUDIER 55

ENDRINGER I KVINNERS ARBEIDSMARKEDSTILPASNINGER

CHANGES IN WOMEN'S EMPLOYMENT PATTERNS

AV/BY
ANNE LISE ELLINGSÆTER OG GUNVOR IVERSEN

STATISTISK SENTRALBYRÅ
Oslo—Kongsvinger 1984

ISBN 82-537-2039-4
ISSN 0085-4344

EMNEGRUPPE
Sosiale forhold

ANDRE EMNEORD
Arbeidsmarked
Kvinneyrkesmønstre
Likestilling
Yrkeshistorie

FORORD

Denne analysen tar for seg utviklingen av og endringen i kvinners yrkesaktivitet. Analysen er særlig konsentrert om tiårsperioden 1970 - 1980. Datagrunnlaget for analysen er en intervjuundersøkelse om kvinners arbeid utført av Statistisk Sentralbyrå på oppdrag av Arbeidsdirektoratet i 1980. (Kvinners arbeid NOS B 242.) I denne intervjuundersøkelsen ble det foretatt en grundig registrering av en del opplysninger om kvinners livsløp, særlig knyttet til yrkesaktivitet.

Slike "historiske" opplysninger krever en relativt komplisert databearbeiding og er også lite egnet til en rein tabellframstilling. Det var derfor et ønske fra Kommunal- og arbeidsdepartementet at det ble foretatt en så grundig og fullstendig analyse av de historiske opplysningene i undersøkelsen som mulig, slik at disse også ble tilgjengelige i en samlet framstilling. Bortsett fra flyttehistoriene som blir analysert ved Norsk Institutt for by- og regionforskning - tar derfor den foreliggende analysen for seg de historiske opplysninger fra den nevnte intervjuundersøkelsen. En forsøker også å tolke resultatene i lys av eksisterende teorier og hypoteser om arbeidsmarkedsatferd. At det skulle gis en samlet framstilling av ett bestemt datamateriale har gjort at analysen er blitt relativt omfattende. Det betyr også at andre datakilder som kunne vært brukt for å analysere endringer i kvinners arbeidsmarkedstilpasninger bare i liten grad er blitt trukket inn.

Analysen er finansiert av Kommunal- og arbeidsdepartementet og Forbruker- og administrasjonsdepartementet.

Statistisk Sentralbyrå, Oslo, 1. mars 1984

Arne Øien

PREFACE

The present analysis deals with the development of and changes in women's labor force participation. The analysis is mainly concentrated on the ten year period 1970 - 1980.

The data on which the analysis is based stem from a survey on women's work 1980, commissioned by the Directorate of Labour and carried out by the Central Bureau of Statistics. (Women's work 1980, NOS B 242, 1981.)

This survey contains a good deal of information on women's life course, in particular related to labour force participation.

Such "historical" information implies a rather complicated data processing and analysis. The Ministry of Local Government and Labour therefore initiated an analysis of the historical data in the survey, so that this information could be available in a complete form. Apart from information on changes of residence, the present analysis deals with the historical information of the survey in question.

The results are also integrated in present theories and hypotheses on women's labor force participation.

The purpose of giving a relatively complete analysis of a certain data base has led to a relatively extensive publication. It also implies that few or no other data sources that could shed light on the changes in women's labor force participation have been taken into account.

The analysis has been financed jointly by the Ministry of Local Government and Labour and the Ministry of Consumer Affairs and Government Administration.

Central Bureau of Statistics, Oslo, 1 March 1984

Arne Øien

INNHOLD

Side

Figurregister 15
Tabellregister 16
Sammendrag 31
Sammendrag på engelsk 37
1. Innledning 43
1.1. Kvinners plass i arbeidsmarkedsforskningen 43
1.2. Arbeidsmarkedspolitikken 44
1.3. Mangfold og rasjonalitet 45
1.4. Leserveiledning 47
2. Metode og datagrunnlag 51
2.1. Innledning 51
2.2. Opplysninger om livsløp 51
2.2.1. Panelopplegg i forhold til retrospektive opplegg 51
2.2.2. Problemer med å innhente livsløpsdata retrospektivt 53
2.3. Kohortanalyser og kohorteffekter 54
2.4. Utnyttingen av yrkeshistorieopplysninger for 70-åra 56
3. Historiske endringer i familiemønster og arbeidsmarked 58
3.1. Hovedtrekk i demografiske endringer i kvinners livsløp 1930 - 1980 58
3.1.2. Endringer i giftermålsatferd 58
3.1.3. Endringer i fruktbarhetsmønsteret 60
3.2. Trekk ved arbeidsmarkedsutviklingen i etterkrigstiden ... 64
4. Kvinners yrkesmønstre i familieetableringsfasen 72
4.1. Generelt om livsløpsbegrepet og livsløpsperspektivet 72
4.2. Arbeidsmarkedstilpasning i et livsløpsperspektiv 73
4.3. Eksempler på klassifisering av livsløpsfaser og analyser av kvinners fasebestemte yrkesaktivitet 74
4.4. Faseavgrensninger i denne analysen 77
4.5. Samlivsinngåing, samlivsbrudd og barnefødsler. Beskrivelse av utvalget 80
4.6. Problemer med tidskoordinering og faseoverlapping 82
4.7. Historiske endringer i kvinners typiske yrkesmønstre i familiedanningens første faser 83
4.8. Faktorer som påvirker kvinners yrkesmønstre i familiedanningsfasen 88
4.9. Kohortforskjeller i de uavhengige variablene 90

Side

4.10. Alder ved samlivsinngåing og yrkesmønster i familiedanningens første faser 94

4.11. Tidsplassering av barnefødsler og yrkesaktivitet 97

4.11.1. Tidsplasseringen av det første barnet 97

4.11.2. Tidsplasseringen av det andre barnet 99

4.11.3. Tidsmønstre i plasseringen av første og andre barns fødsel 101

4.12. Utdanningsnivåets betydning for kvinners yrkesmønstre ... 103

4.13. Fasetilpasning og fruktbarhet 105

4.14. Noen hovedresultater 109

4.15. Konsekvenser av arbeidsmarkedsvalg i familiedanningsfasen for seinere yrkesaktivitet 110

5. Endringer i kvinners yrkesaktivitet 1970 - 1980 120

5.1. Faktorer som påvirker kvinners yrkesdeltaking 120

5.1.1. Innledning 120

5.1.2. Kvinner som marginal arbeidskraft 121

5.1.3. Arbeidsmarkedsteorier 122

5.1.3.1. Nyklassiske økonomiske teorier 123

5.1.3.2. Segmenterte arbeidsmarkeder 125

5.1.4. Rammebetingelser for økt kvinnelig yrkesaktivitet 126

5.1.5. Skjematisk framstilling av faktorer som påvirker kvinners arbeidsmarkedstilpasninger 128

5.1.6. Kort om analyseopplegget 130

5.2. Hovedtrekk ved utviklingen i yrkesaktivitet og arbeidstidsordningen 131

5.3. Mor som rolleforbilde 133

5.4. Aldersforskjeller i yrkesaktivitet 142

5.5. Ekteskapets betydning for yrkesaktivitetsmønstre 148

5.6. Yrkesaktivitet og barn 154

5.6.1. Sammenhengen mellom yrkesaktivitet, barnetall og yngste barns alder. Endringer i 70-åra 154

5.6.2. Tidspunktet for barnefødsler og yrkesaktivitet i 70-åra 159

5.7. Utdanning som ressurs: Gjelder Human capital-teorien også for kvinner? 166

5.8. Regionale arbeidsmarkeder - bostedets betydning for yrkesaktivitet 175

5.8.1. Yrkesaktivitet blant ikke flyttere 176

5.8.2. Yrkesaktivitet blant flyttere 177

5.9. Noen hovedresultater og to multivariate analyser 183

5.9.1. Noen hovedresultater 183

5.9.2. Multivariate analyser 185

5.9.2.1. Variasjoner i yrkesaktivitet 1970 og 1980 186

5.9.2.2. Variasjoner i ukentlig arbeidstid. 1970 og 1980 189

Side

5.10. Endringer i holdninger til kvinners yrkesaktivitet 192

5.10.1. Innledning 192

5.10.2. Aldersprofiler som holdningstypologier 193

5.10.3. Holdninger til kvinners yrkesaktivitet i etterkrigstiden 194

5.10.4. 70-åra - noe nytt og noe gammelt 194

6. Har kvinner erobret nye yrker i 70-åra? 204

6.1. Endringer i sammensetningen av deltids- og heltidsarbeidende kvinner i 70-åra 205

6.2. Endringer i kvinners yrkesvalg 207

6.3. Endringer i yrkenes statusmessige fordeling 210

6.4. Endringer i tilbudet av deltidsarbeidsplasser 211

6.5. Mobilitet mellom yrker 217

6.6. Oppsummering 221

7. Stabilitet og kontinuitet i kvinners arbeidsmarkedstilpasning i 70-åra 222

7.1. Antall år yrkesaktiv 1970 - 1980 223

7.2. Sammenheng mellom arbeidsmarkedsstatus på to tidspunkter 227

7.3. Tilgangs- og avgangsrater 229

7.4. Stabilitet i ukentlig arbeidstid 234

7.5. Stayer-hypotesens gyldighet 238

7.5.1. Stabilitet blant kvinner i ulike aldersgrupper .. 244

7.5.2. Stabilitet blant kvinner med ulik utdanning 245

7.5.3. Revurdering av Stayer-hypotesen 246

7.6. Arbeidsmarkedsstrømmer i 70-åra: Vekst i deltidsarbeidet 246

7.6.1. Generelle utviklingstrekk 249

7.6.2. Arbeidsmarkedsstrømmer blant gifte kvinner i ulike alders- og utdanningsgrupper 252

7.6.3. Konsekvenser av barnefødsler for kvinners arbeidsmarkedsstrømmer 255

7.7. Noen hovedresultater og oppsummering 257

Vedleggstabeller 260

Side

8. Avkastning av arbeidsmarkedsdeltaking 284
8.1. Innledning 284
8.2. Lønnsdannelse blant yrkesaktive kvinner 285
8.3. Sosial status og sosial mobilitet 298
8.3.1. Hvorfor er det viktig å studere sosial status og sosial mobilitet blant kvinner? 298
8.3.2. Hvordan måle sosial mobilitet? 299
8.3.3. Problemer med å måle statusendringer over tid 300
8.3.4. Hva påvirker sosial mobilitet og statusoppnåelse?. 301
8.3.5. Resultater 304
8.3.6. Sosial mobilitet blant kvinner 309
8.3.6.1. Intergenerasjonsmobilitet 310
8.3.6.2. Intragenerasjonsmobilitet 311
8.3.6.3. Ekteskap som mobilitetskanal 312
8.4. Oppsummering 313

Litteratur 324

Vedlegg
1. Livsløpsopplysninger i undersøkelsen Kvinners arbeid 1980 329
2. Gruppering av utdanningsnivå 331
3. Statusgruppering av yrker 333
4. Spesifisering av noen uavhengige variable som inngår i regresjonslikningene for å forklare variasjoner i status-oppnåelse 335
5. Spørreskjema 337

Utkommet i serien Samfunnsøkonomiske studier (SØS) 356

CONTENTS

Page

Index of figures 23

Index of tables 24

Summary in English 37

1. Introduction 43

1.1. Women's status in labour market research 43

1.2. Employment policies 44

1.3. Variety and rationality 45

1.4. A reader's guide to the publication 47

2. Methods and data 51

2.1. Introduction 51

2.2. Information about life courses 51

2.2.1. Panel designs versus retrospective designs 51

2.2.2. Problems involved in collecting life course information retrospectively 53

2.3. Cohort-analyses and cohort effects 54

2.4. The use of work history information for the period 1970 - 1980 56

3. Historical changes in the family pattern and the labour market . 58

3.1. Main demographical changes in women's life course 1930 - 1980 58

3.1.2. Changes in marriage patterns 58

3.1.3. Changes in fertility patterns 60

3.2. Some elements in the development on the labour market in the post world war 2 period 64

4. Women's work pattern in the family formation period 72

4.1. The notion of life course and the life course perspective in general 72

4.2. Labour market adaptation in a life course perspective 73

4.3. Examples on how to classify life course phases and analyses on women's employment in distinct phases 74

4.4. The distribution of phases in the present analysis 77

4.5. Marriage, divorce and child-birth. A description of the sample 80

4.6. Problems related to time-coordination and overlapping of phase 82

4.7. Historical changes in the typical work patterns in the family formation period 83

4.8. Factors influencing women's work patterns in the family formation period 88

Page

4.9. Cohort differences in the independent variables 90

4.10. Age of marriage and work pattern in the family formation period 94

4.11. Timing of child births and employment 97

4.11.1. Timing of the first child 97

4.11.2. Timing of the second child 99

4.11.3. Patterns in the timing of the first and second child 101

4.12. The effect of education on women's work patterns 103

4.13. Work patterns and fertility 105

4.14. Some main results 109

4.15. Consequences of employment choices in the family formation period for later employment 110

5. Changes in women's employment pattern 1970 - 1980 120

5.1. Factors influencing women's labour force participation .. 120

5.1.1. Introduction 120

5.1.2. Women as marginal workers 121

5.1.3. Theories on the labour market 122

5.1.3.1. Neoclassical economical theories 123

5.1.3.2. Segmented labour markets 125

5.1.4. Determinants for increased female labour force participation 126

5.1.5. A schematic presentation of factors influencing women's employment patterns 128

5.1.6. A short note on the method of analysis 130

5.2. The main developments in labour force participation and working hours 131

5.3. Mother as a role model 133

5.4. Age differences in labour force participation 142

5.5. The effects of marriage on employment patterns 148

5.6. Employment and children 154

5.6.1. The relationship between employment, number of children, and age of the youngest child. Changes in the seventies 154

5.6.2. The relationship between when children are born and employment in the seventies 159

5.7. Education as a resource: Does the Human capital theory also apply to women? 166

5.8. Regional labour markets - The effect of the place of residence on employment 175

5.8.1. Employment among stayers 176

5.8.2. Employment among movers 177

Page

5.9. Some main results and two multivariate analyses 183

5.9.1. Some main results 183

5.9.2. Multivariate analyses 185

5.9.2.1. Variations in labour force participation 1970 - 1980 186

5.9.2.2. Variations in weekly working hours. 1970 - 1980 189

5.10. Changes in the attitudes towards female employment 192

5.10.1 Introduction 192

5.10.2. Age profiles as attitude typologies 193

5.10.3. Attitudes towards female employment in the post world war 2 period 194

5.10.4. The seventies - something old, something new ... 194

6. Have women conquered new occupations in the seventies? 204

6.1. Changes in the composition of women working full-time and part-time during the seventies 205

6.2. Changes in women's occupational choices 207

6.3. Changes in the status distribution of occupations 210

6.4. Changes in the supply of part-time work 211

6.5. Mobility between occupations 217

6.6. Summary 221

7. Stability and continuity in the women's labour market adaptation in the seventies 222

7.1. Number of years employed 1970 - 1980 223

7.2. The relation between labour market statuses at two different points of time 227

7.3. Entry and exit rates 229

7.4. Stability in weekly working hours 234

7.5. The validity of the Stayer-hypothesis 238

7.5.1. Stability among women in different age-groups ... 244

7.5.2. Stability among women with different education .. 245

7.5.3. The Stayer hypothesis re-examined 246

7.6. Labour market flows in the seventies: the growth of part-time work 246

7.6.1. General development 249

7.6.2. Labour market flows among married women in different age and educational groups 252

7.6.3. Consequences of child-births on women's labour market flows 255

7.7. Some main results and summary 257

Tables in annex 260

Page

8. Returns from labour force participation 284
8.1. Introduction 284
8.2. Wage formation among employed women 285
8.3. Social status and social mobility 298
8.3.1. Why is it important to study social status and social mobility among women? 298
8.3.2. How to measure social mobility? 299
8.3.3. Problems involved in measuring status changes over time 300
8.3.4. What influences social mobility and status attainment 301
8.3.5. Results 304
8.3.6. Social mobility among women 309
8.3.6.1. Intergenerational mobility 310
8.3.6.2. Intragenerational mobility 311
8.3.6.3. Marriage as a mobility channel 312
8.4. Summary 313

References 324

Annexes
1. Life course information in the survey Women's Work 1980 .. 329
2. Grouping of educational level 331
3. Status grouping of occupations 333
4. Specification of some independent variables included in the regression equations used to explain variations in status attainment 335
5. Questionnaire 337

Issued in the series Social Economic Studies (SES) 356

FIGURREGISTER

		Side
3.1.	Arbeidskraftregnskap 1938 - 1962.	71
4.1.	Begivenheter som definerer faser for kvinner som har inngått samliv og født barn	79
4.2.	Mulige yrkesmønstre fra samlivsinngåing til andre barnets fødsel	84
4.3.	Faktorer som påvirker yrkesmønstre	89
5.1.	Faktorer som påvirker kvinners yrkesaktivitet	129
5.2.	Yrkesaktivitet for fødselskohorter av kvinner. 1970 - 1980. Prosent	145
5.3.	Andelen yrkesaktive 1950, 1960 og 1970. Kvinner i alt. Prosent	199
5.4.	Utvikling i andelen yrkesaktive 1972 - 1979 for menn bosatt i Norge, etter fødselsår. Prosent	200
5.5.	Utviklingen i andelen sysselsatte gifte kvinner på deltid. 1970 - 1980, i grupper for fødselsår. Prosent	201
5.6.	Yrkesaktive gifte menns andel av samlet egenarbeid utført av begge ektefellene i grupper for ektefellens yrkesaktivitet. 1971-72 og 1980-81. Prosent	203
7.1.	Forholdet mellom bestand og strømmer av heltids- og deltidssysselsatte og ikke sysselsatte mellom to måletidspunkter	247
8.1.	Modell for statusoppnåelse blant kvinner	303

TABELLREGISTER

Side

3.1. Gjennomsnittlig alder ved første samlivsinngåing for kvinner 20-67 år i 1980, i grupper for fødselskohort 59
3.2. Gjennomsnittlig antall barn født pr. kvinne, i grupper for fødselskohort. 1980 61
3.3. Gjennomsnittlig antall barn født av kvinner i samliv og hvor samlivet ikke er avbrutt, og som har født barn, i grupper for fødselskohort. 1980 62
3.4. Gjennomsnittlig antall måneder mellom første og siste barns fødsel blant kvinner i samliv som har født mer enn ett barn, i grupper for antall barn født og fødselskohort. 1980 63
3.5. Andel som er yrkesaktive blant kvinner og menn 15 år og over (16 år i 1970) 1930 - 1970. Prosent 67
3.6. Andel av personer som har eget hovedyrke, i grupper for alder og ekteskapelig status. 1946 - 1960. Prosent 68
3.7. Sysselsetting i utvalgte næringer 1962 - 1980. Prosent 69
3.8. Sysselsetting i næringsvirksomhet, stats- og trygdeforvaltning og kommunalforvaltning 1962 - 1980. Prosent 70
4.1. Kvinner 20-67 år etter samlivsinngåing og barnefødsel. 1980 . 81
4.2. Kvinner 20-67 år som har inngått samliv og født barn, etter tidspunktet for første barnefødsel og antall barn. 1980 81
4.3. Kvinner i samliv som har født to eller flere barn i ulike kohorter, etter yrkesmønster. Prosent 87
4.4. Kvinner i samliv som har født to eller flere barn i ulike kohorter, etter alder ved samlivsinngåing. Prosent 92
4.5. Kvinner i samliv som har født to eller flere barn i ulike kohorter, etter avstand mellom samlivsinngåing og første barns fødsel. Prosent 92
4.6. Kvinner i samliv som har født to eller flere barn i ulike kohorter, etter avstand mellom første og andre barns fødsel. Prosent 93
4.7. Kvinner i samliv som har født to eller flere barn i ulike kohorter, etter avstand mellom samlivsinngåing og første barns fødsel og avstand mellom første og andre barns fødsel. Prosent 93
4.8. Kvinner i samliv som har født to eller flere barn i ulike kohorter, etter antall barn de har født. Prosent 94
4.9. Kvinner i samliv som har født to eller flere barn i ulike kohorter, etter utdanningsnivå. Prosent 94
4.10. Kvinner i samliv som har født to eller flere barn i grupper for kohort og alder ved samlivsinngåing, etter yrkesmønster. Prosent 96
4.11. Kvinner i samliv som har født to eller flere barn i grupper for kohort og graviditet ved samlivsinngåing, etter yrkesmønster. Prosent 98
4.12. Kvinner i samliv som har født to eller flere barn i grupper for kohort og antall år mellom første og andre barn, etter yrkesmønster. Prosent 100
4.13. Kvinner i samliv som har født to eller flere barn i grupper for kohort og fruktbarhetsmønster, etter yrkesmønster. Prosent 102
4.14. Kvinner i samliv som har født to eller flere barn i grupper for kohort og utdanningsnivå, etter yrkesmønster. Prosent ... 104
4.15. Andel av kvinner i samliv som har født barn, i grupper for antall barn og kohorter, og som var yrkesaktive/arbeidet deltid i fasene mellom barnefødsler. Prosent 108

Side

4.16. Andel av kvinner i samliv som har født to eller flere barn og som var yrkesaktive 1980, i grupper for yrkesmønster og kohort. Prosent 113
4.17. Ustandardiserte regresjonskoeffisienter for regresjonslikningen med yrkesaktivitet 1980 som avhengig variabel. Kvinner i samliv som har født barn 118
5.1. Andel av kvinner 20-54 år som er yrkesaktive, og yrkesaktive kvinner, etter ukentlig arbeidstid. Prosent. 1970 - 1980 133
5.2. Andel av kvinner som var yrkesaktive i 1970, 1975, 1980, i grupper for alder og mors yrke/alder og fars yrke/alder og mors utdanning/alder og fars utdanning/alder. Prosent 137
5.3. Kvinner i grupper for alder og mors yrke/alder og fars yrke/alder, etter ukentlig arbeidstid i 1970, 1975, 1980. Prosent 139
5.4. Kvinner i grupper for alder og mors yrkesaktivitet, etter antall år i inntektsgivende arbeid. Prosent. 1980..... 141
5.5. Andel av kvinner som var yrkesaktive i femårige aldersko-horter. 1970, 1975 og 1980 144
5.6. Yrkesaktive kvinner i grupper for alder 1970, etter ukentlig arbeidstid. Prosent. 1970 - 1980 146
5.7. Yrkesaktive kvinner i grupper for ekteskapelig status, etter ukentlig arbeidstid for hvert av åra 1970 - 1980. Prosent. Kvinner 20-24 år på hvert av registreringstidspunktene 147
5.8. Andelen av ugifte kvinner som både var under utdanning og yrkesaktive i 1970, 1975, 1980. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene 147
5.9. Andelen av gifte kvinner som er yrkesaktive, og ukentlig arbeidstid blant yrkesaktive gifte kvinner i hvert av åra 1970 - 1980. Prosent. Gifte kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene 150
5.10. Andelen av ugifte kvinner som er yrkesaktive, og ukentlig arbeidstid blant yrkesaktive ugifte kvinner for hvert av åra 1970 - 1980. Prosent. Ugifte kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene 151
5.11. Andelen av kvinner uten barn som var yrkesaktive, i grupper for ekteskapelig status for hvert av åra 1970 - 1980. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene 152
5.12. Yrkesaktive kvinner uten barn i grupper for ekteskapelig status, etter ukentlig arbeidstid i hvert av åra 1970 - 1980. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene 153
5.13. Endring i yrkesaktivitet 1970 - 1980 blant kvinner 20-54 år med barn under 16 år, i grupper for antall barn og yngste barns alder. Prosentpoeng 156
5.14. Andel yrkesaktive blant kvinner 20-54 år med barn under 16 år, i grupper for barn og yngste barns alder. Prosent. 1970 157
5.15. Andel yrkesaktive blant kvinner 20-54 år med barn under 16 år, i grupper for antall barn og yngste barns alder. Prosent. 1975 157
5.16. Andel yrkesaktive blant kvinner 20-54 år med barn under 16 år, i grupper for antall barn og yngste barns alder. Prosent. 1980 158
5.17. Andel deltidsarbeidende blant yrkesaktive kvinner 20-54 år med barn under 16 år, i grupper for antall barn og yngste barns alder. Prosent. 1970 158
5.18. Andel deltidsarbeidende blant yrkesaktive kvinner 20-54 år med barn under 16 år, i grupper for antall barn og yngste barns alder. Prosent. 1980 159

Side

5.19. Andelen av kvinner 20-54 år i 1970 som var yrkesaktive i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for når de har født barna sine. Prosent 162
5.20. Andelen av yrkesaktive kvinner 20-54 år i 1970 som arbeidet heltid i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for når de har født barna sine. Prosent 163
5.21. Andelen av yrkesaktive kvinner 20-54 år i 1970 som arbeidet lang deltid i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for når de har født barna sine. Prosent 164
5.22. Andelen av yrkesaktive kvinner 20-54 år i 1970 som arbeidet kort deltid i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for når de har født barna sine. Prosent 165
5.23. Andelen av kvinner som var yrkesaktive i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for utdanningsnivå. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene 170
5.24. Andelen av kvinner som var yrkesaktive i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for alder 1970 og utdanning. Prosent 171
5.25. Andelen av yrkesaktive kvinner som arbeidet heltid i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for utdanningsnivå. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene 172
5.26. Andelen av yrkesaktive kvinner som arbeidet lang deltid i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for utdanningsnivå. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene 173
5.27. Andelen av yrkesaktive kvinner som arbeidet kort deltid i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for utdanningsnivå. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene 174
5.28. Andelen av kvinner som var yrkesaktive i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for bostedsstrøk. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene 178
5.29. Andelen av yrkesaktive kvinner som arbeidet heltid i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for bostedsstrøk. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene 179
5.30. Andelen av yrkesaktive kvinner som arbeidet lang deltid i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for bostedsstrøk. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene 180
5.31. Andelen av yrkesaktive kvinner som arbeidet kort deltid i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for bostedsstrøk. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene 181
5.32. Flyttere og ikke flyttere 20-54 år, etter type bostedsstrøk 1980. Prosent 182
5.33. Andelen av flyttere 20-24 år som var yrkesaktive 1980, i grupper for bostedsstrøk 1980. Prosent 182
5.34. Yrkesaktive flyttere 20-54 år, i grupper for bostedsstrøk 1980, etter ukentlig arbeidstid, 1980. Prosent 183
5.35. Ustandardiserte regresjonskoeffisienter for regresjonslikningene med yrkesaktivitet 1970 og 1980 som avhengige variable. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene 188
5.36. Ustandardiserte regresjonskoeffisienter for regresjonslikningene med ukentlig arbeidstid 1970 og 1980 som avhengige variable. Yrkesaktive kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene 190
5.37. Tid brukt til husholdningsarbeid. Gjennomsnitt pr. dag. 1971-72 og 1980-81 202

Side

6.1. Yrkesaktive gifte kvinner i grupper for arbeidstid, etter utdanningsnivå. Prosent. 1970 og 1980. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene 206
6.2. Yrkesaktive kvinner etter yrke. Prosent. 1970 - 1980 208
6.3. Andelen yrkesaktive kvinner i typiske kvinneyrker. Prosent. 1970 - 1980 209
6.4. Yrkesaktive kvinner etter yrkesstatus for hvert av åra 1970 - 1980. Prosent 210
6.5. Andelen yrkesaktive kvinner som arbeidet heltid for hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for yrke og ekteskapelig status. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene 214
6.6. Andelen yrkesaktive kvinner som arbeidet lang deltid for hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for yrke og ekteskapelig status. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene 215
6.7. Andelen yrkesaktive kvinner som arbeidet kort deltid for hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for yrke og ekteskapelig status. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene 216
6.8. Kvinner med minst ett jobbskift i grupper for yrke i jobb nr. 1, etter yrke i jobb nr. 2. Prosent 219
6.9. Kvinner med minst to jobbskift i grupper for yrke i jobb nr. 2 etter yrke i jobb nr. 3. Prosent 219
6.10. Kvinner med minst tre jobbskift i grupper for yrke i jobb nr. 3, etter yrke i jobb nr. 4. Prosent 220
6.11. Kvinner med minst fire jobbskift i grupper for yrke i jobb nr. 4, etter yrke i jobb nr. 5. Prosent 220
7.1. Kvinner 20-54 år i 1970 i grupper for utdanning 1980/ekteskapelig status 1980/ekteskapelig status 1970/yrkesaktivitet 1980/arbeidstid 1980/yrkesaktivitet 1970/arbeidstid 1970/når de har født barna sine, etter antall tidspunkter de har hatt inntektsgivende arbeid i perioden 1970 - 1980. Prosent 224
7.2. Korrelasjon mellom arbeidsmarkedsstatus i et år og flere år etter for kvinner 20-54 år i 1970 228
7.3. Tilgangs- og avgangsrater for gifte kvinner og alle kvinner 20-54 år for hvert av årene 1970 - 1980 230
7.4. Ikke sysselsatte i alt og ikke sysselsatte kvinner med husarbeid hjemme, etter om de ønsker arbeid. Årsgjennomsnitt 1977 - 1980 233
7.5. Gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid for kvinner 20-54 år i 1970 som har vært yrkesaktive hele perioden 1970 - 1980, i grupper for når de har født barna sine. Timer 235
7.6. Kvinner 20-54 år i 1970 som har vært yrkesaktive hele perioden, og kvinner 20-54 år i 1970 som er blitt rekruttert til arbeidsmarkedet i perioden, etter utdanningsnivå/ekteskapelig status i 1970/når de har født barna sine/alder. Prosent 237
7.7. Gifte kvinner 20-54 år i grupper for yrkesaktivitet i 1970, etter yrkesaktivitet 1971 og 1974 241
7.8. Gifte kvinner 20-54 år i grupper for yrkesaktivitet i 1975, etter yrkesaktivitet 1976 og 1979 241
7.9. Yrkesaktive gifte kvinner 20-54 år i grupper for ukentlig arbeidstid 1970, etter ukentlig arbeidstid 1971 og 1974 243
7.10. Yrkesaktive gifte kvinner 20-54 år i grupper for ukentlig arbeidstid 1975, etter ukentlig arbeidstid 1976 og 1979 243
7.11. Gifte kvinner 20-54 år i grupper for alder, etter arbeidsmarkedstilknytning 1970 - 1972, 1973 - 1975, 1976 - 1978 og 1979 - 1980. Prosent 250

Side

Vedleggstabeller til kapittel 7

7.12. Korrelasjonen mellom arbeidsmarkedsstatus i et år og flere år etter for gifte kvinner 20-54 år i 1970 260
7.13. Korrelasjonen mellom arbeidsmarkedsstatus et år og flere år etter for kvinner 20-29 år i 1970 261
7.14. Korrelasjonen mellom arbeidsmarkedsstatus et år og flere år etter for kvinner 30-39 år i 1970 261
7.15. Korrelasjonen mellom arbeidsmarkedsstatus et år og flere år etter for kvinner 40-54 år i 1970 262
7.16. Korrelasjonen mellom arbeidsmarkedsstatus et år og flere år etter for kvinner 20-54 år i 1970 og som ikke har født barn .. 262
7.17. Korrelasjonen mellom arbeidsmarkedsstatus et år og flere år etter for kvinner 20-54 år i 1970 og som bare har født barn før 1970 263
7.18. Korrelasjonen mellom arbeidsmarkedsstatus et år og flere år etter for kvinner 20-54 år i 1970 og som har født barn både før og etter 1970 263
7.19. Korrelasjonen mellom arbeidsmarkedsstatus et år og flere år etter for kvinner 20-54 år i 1970 og som bare har født barn etter 1970 264
7.20. Tilgangs- og avgangsrater for kvinner, i grupper for alder for hvert av åra 1970 - 1980 264
7.21. Tilgangs- og avgangsrater for kvinner 20-54 år, i grupper for utdanningsnivå for hvert av åra 1970 - 1980 265
7.22. Gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid 1970 - 1980 for gifte kvinner 20-54 år i 1970 og som har vært yrkesaktive i hvert av åra i perioden. Timer 265
7.23. Gifte kvinner 20-29 år, etter yrkesaktivitet i 1970, 1971 og 1974 266
7.24. Gifte kvinner 20-29 år, etter yrkesaktivitet i 1975, 1976 og 1979 266
7.25. Gifte kvinner 30-39 år, etter yrkesaktivitet i 1970, 1971 og 1974 267
7.26. Gifte kvinner 30-39 år, etter yrkesaktivitet i 1975, 1976 og 1979 267
7.27. Gifte kvinner 40-54 år, etter yrkesaktivitet i 1970, 1971 og 1974 268
7.28. Gifte kvinner 40-54 år, etter yrkesaktivitet i 1975, 1976 og 1979 268
7.29. Gifte kvinner 20-54 år med lavt utdanningsnivå, etter yrkesaktivitet i 1970, 1971 og 1974 269
7.30. Gifte kvinner 20-54 år med lavt utdanningsnivå, etter yrkesaktivitet i 1975, 1976 og 1979 269
7.31. Gifte kvinner 20-54 år med middels utdanningsnivå, etter yrkesaktivitet i 1970, 1971 og 1974 270
7.32. Gifte kvinner 20-54 år med middels utdanningsnivå, etter yrkesaktivitet i 1975, 1976 og 1979 270
7.33. Gifte kvinner 20-54 år med høyt utdanningsnivå, etter yrkesaktivitet i 1970, 1971 og 1974 271
7.34. Gifte kvinner 20-54 år med høyt utdanningsnivå, etter yrkesaktivitet i 1975, 1976 og 1979 271
7.35. Yrkesaktive gifte kvinner 20-29 år, etter arbeidstid i 1970, 1971 og 1974 272
7.36. Yrkesaktive gifte kvinner 20-29 år, etter arbeidstid i 1975, 1976 og 1979 272

Side

7.37. Yrkesaktive gifte kvinner 30-39 år, etter arbeidstid i 1970, 1971 og 1974 273
7.38. Yrkesaktive gifte kvinner 30-39 år, etter arbeidstid i 1975, 1976 og 1979 273
7.39. Yrkesaktive gifte kvinner 40-54 år, etter arbeidstid 1970, 1971 og 1974 274
7.40. Yrkesaktive gifte kvinner 40-54 år, etter arbeidstid i 1975, 1976 og 1979 274
7.41. Yrkesaktive gifte kvinner 20-54 år med lavt utdanningsnivå, etter arbeidstid i 1970, 1971 og 1974 275
7.42. Yrkesaktive gifte kvinner 20-54 år med lavt utdanningsnivå, etter arbeidstid i 1975, 1976 og 1979 275
7.43. Yrkesaktive gifte kvinner 20-54 år med høyt utdanningsnivå, etter arbeidstid i 1970, 1971 og 1974 276
7.44. Yrkesaktive gifte kvinner 20-54 år med høyt utdanningsnivå, etter arbeidstid i 1975, 1976 og 1979 276
7.45. Kvinner 20-54 år i grupper for alder, etter arbeidsmarkedstilknytning. Prosent. 1970 - 1972, 1973 - 1975, 1976 - 1978 og 1979 - 1980 277
7.46. Gifte kvinner 20-54 år i grupper for utdanningsnivå, etter arbeidsmarkedstilknytning. Prosent. 1970 - 1972, 1973 - 1975, 1976 - 1978 og 1979 - 1980 278
7.47. Kvinner 20-54 år som fikk sitt første barn i ulike perioder, etter arbeidsmarkedstilknytning. Prosent. 1970 - 1972, 1973 - 1975, 1976 - 1978, 1979 - 1980 282
7.48. Kvinner 20-54 år som fikk sitt andre barn i ulike perioder, etter arbeidsmarkedstilknytning. Prosent. 1970 - 1972, 1973 - 1975, 1976 - 1978 og 1979 - 1980 283

8.1. Gjennomsnittlig timelønn for yrkesaktive ansatte kvinner 20-67 år, i grupper for alder/utdanning/yrke/ukentlig arbeidstid/bostedsstrøk/år i nåværende jobb/år til sammen i inntektsgivende arbeid/fagorganisering/antall barn født/ekteskapelig status. Antall tidspunkter yrkesaktiv 1970 - 1980. 1980-kroner 289
8.2. Ustandardiserte regresjonskoeffisienter for regresjonslikningen med timelønn som avhengig variabel. Ansatte kvinner 20-67 år. 1980 294
8.3. Ustandardiserte regresjonskoeffisienter i regresjonslikningen med yrkesstatus 1980 som avhengig variabel for 3 kohorter av yrkesaktive kvinner. Yrkesstatus 1. yrke inkludert 307
8.4. Ustandardiserte regresjonskoeffisienter i regresjonslikningen med yrkesstatus 1980 som avhengig variabel for 3 kohorter av yrkesaktive kvinner. Yrkesstatus 1. yrke ikke inkludert 308
8.5. Kvinner i grupper for alder og fars statusgruppe, etter egen statusgruppe i 1. yrke. Prosent 314
8.6. Ulikhetsbrøk før 3 alderskohorter av kvinner, basert på tabell 8.5 315
8.7. Yrkesaktive kvinner i grupper for alder og statusgruppe i 1. yrke, etter statusgruppe 1980. Prosent 316

Side

8.8. Yrkesaktive gifte kvinner i grupper for alder og fars statusgruppe, etter egen statusgruppe 1980. Prosent 317
8.9. Yrkesaktive gifte kvinner med mer enn obligatorisk allmennutdanning og med tilleggsutdanning i grupper for fars statusgruppe, etter egen statusgruppe 1980. Prosent 318
8.10. Ulikhetsbrøk for 3 alderskohorter av yrkesaktive gifte kvinner, basert på tabellene 8.8 og 8.9 318
8.11. Yrkesaktive gifte kvinner i grupper for alder og fars statusgruppe, etter ektefelles statusgruppe 1980. Prosent 320
8.12. Yrkesaktive gifte kvinner med mer enn obligatorisk allmennutdanning og med tilleggsutdanning i grupper for fars statusgruppe, etter ektefelles statusgruppe 1980. Prosent 321
8.13. Ulikhetsbrøk for 3 kohorter av yrkesaktive gifte kvinner, basert på tabellene 8.11 og 8.12 322

INDEX OF FIGURES

Page

3.1. The changing employment structure 1938 - 1962 71

4.1. Events that define life course phases for women who have lived in cohabitation and who have given births 79

4.2. Possible employment patterns from the start of cohabitation and up to the birth of the second child 84

4.3. Factors influencing employment patterns 89

5.1. Factors influencing women's labour force participation 129

5.2. Labour force particpation rates for birth cohorts of women. 1970 - 1980. Per cent 145

5.3. Labour force participation rates 1950, 1960 and 1970. Women total. Per cent 199

5.4. Labour force participation rates 1972 - 1979 for 5-year cohorts of men resident in Norway. Per cent 200

5.5. Change in the proportion of married women working part-time, 1970 - 1980 in groups for birth-year. Per cent 201

5.6. Employed married men's share of total amount of household work carried out by both spouses in groups for spouse's labour force participation. 1971-72 and 1980-81. Per cent 203

7.1. Relationship between stock and flows of full-time and part-time employees and non-employed persons between two points of time 247

8.1. Model for status attainment among women 303

INDEX OF TABLES

Page

3.1. Average age at first cohabitation among women 20-67 years old in 1980, in groups for birth cohort 59
3.2. Average number of children born per woman, in groups for birth cohort. 1980 61
3.3. Average number of children born by women living in cohabitation and where the cohabitation has not been broken and who have born children, in groups for birth cohort. 1980 62
3.4. Average number of months between first and last birth among women living in cohabitation and who have given birth to more than one child, in groups for number of children and birth cohort. 1980 63
3.5. Proportion employed among men and women 1930 - 1970. Per cent 67
3.6. Proportion of persons with own main occupation, in groups for age and marital status 1946 - 1960. Per cent 68
3.7. Employed persons in some selected branches of industry 1962 - 1980. Per cent 69
3.8. Employment in industries, central government services and local government services 1962 - 1980. Per cent 70
4.1. Women 20-67 years old by cohabitation and child births. 1980 81
4.2. Women 20-67 years old who have started cohabitation and given birth, by time of first childbirth and number of children. 1980 81
4.3. Women with two or more births, living in cohabitation or marriage in different cohorts, by work pattern. Per cent 87
4.4. Women living in cohabitation who have born two or more children in different cohorts, by age at cohabitation. Per cent .. 92
4.5. Women living in cohabitation who have born two or more children in different cohorts, by number of months between the start of cohabitation and the first birth. Per cent 92
4.6. Women living in cohabitation and who have born two or more children in different cohorts, by number of months between first and second birth. Per cent 93
4.7. Women living in cohabitation who have born two or more children in different cohorts, by the number of months between the start of cohabitation and the first birth and the number of years between the first and second birth. Per cent 93
4.8. Women living in cohabitation who have born two children or more in different cohorts, by number of children they have born. Per cent 94
4.9. Women living in cohabitation who have born two or more children in different cohorts, by level of education. Per cent ... 94
4.10. Women living in cohabitation who have born two or more children in groups for birth cohort and age at cohabitations, by work pattern. Per cent 96
4.11. Women living in cohabitation who have born two or more children in groups for birth cohort and pregnancy at the start of cohabitation, by work pattern. Per cent 98

Page

4.12. Women living in cohabitation who have born two or more children in groups for birth cohort and number of years between first and second child, by work pattern. Per cent 100
4.13. Women living in cohabitation who have born two or more children in groups for age cohort and fertility pattern, by work pattern. Per cent 102
4.14. Women living in cohabitation who have born two or more children in groups for birth cohort and level of education, by work pattern. Per cent 104
4.15. Percentage of women who were living in cohabitation and who have born children, in groups for number of children and cohorts, and who were employed/worked part-time in the stages between births 108
4.16. Percentage of women who lived in cohabitation and who have born two or more children who were employed 1980, in groups for work pattern and birth cohort 113
4.17. Unstandardized regression coefficients for the regression equation with labour force participation 1980 as the dependent variable. Women living in cohabitation and who have given birth 118
5.1. Percentage of women 20-54 years old who are employed and employed women, by weekly working hours. 1970 - 1980 133
5.2. Percentage of women who were employed in 1970, 1975, 1980, in groups for age and mother's occupation/age and father's occupation/age and mother's education/age and father's education/age 137
5.3. Women in groups for age and mother's occupation/age and father's occupation/age, by weekly working hours in 1970, 1975, 1980. Per cent 139
5.4. Women in groups for age and mother's employment status, by total number of years employed. Per cent. 1980 141
5.5. Employment participation rates among women in five-year age cohorts. 1970, 1975 and 1980 144
5.6. Employed women in groups for age 1970, by weekly working hours. Per cent. 1970 - 1980 146
5.7. Employed women in groups for marital status, by weekly working hours for each of the years 1970 - 1980. Per cent. Women 20-24 years old at each point of registration..... 147
5.8. Percentage of unmarried women who combined education and employment 1970, 1975, 1980. Women 20-54 years old at each point of registration 147
5.9. Percentage of married women who are employed and weekly working hours among employed married women in each of the years 1970 - 1980. Married women 20-54 years old at each point of registration 150
5.10. Percentage of unmarried women who are employed and weekly working hours among employed unmarried women for each of the years 1970 - 1980. Unmarried women 20-54 years old at each point of registration 151
5.11. Percentage of women without children who were employed, in groups for marital status in each of the years 1970 - 1980. Women 20-54 years old at each point of registration 152
5.12. Employed women without children in groups for marital status, by weekly working hours in each of the years 1970 - 1980. Per cent. Women 20-54 years old at each point of registration 153

Page

5.13. Changes in employment participation rates 1970 - 1980 among women 20-54 years old with children younger than 16 years old in groups for number of children and age of the youngest child. Percentage points 156
5.14. Employment participation rates among women 20-54 years old with children younger than 16 years old, in groups for number of children and age of the youngest child. Per cent. 1970 . 157
5.15. Employment participation rates among women 20-54 years old with children younger than 16 years old, in groups for number of children and age of the youngest child. Per cent. 1975 . 157
5.16. Employment participation rates among women 20-54 years old with children younger than 16 years old, in groups for number of children and age of the youngest child. Per cent. 1980 . 158
5.17. Percentage working part-time among employed women 20-54 years old with children younger than 16 years old, in groups for number of children and age of the youngest child. 1970 158
5.18. Percentage working part-time among employed women 20-54 years old with children younger than 16 years old, in groups for number of children and age of the youngest child. 1980 159
5.19. Percentage of women 20-54 years old in 1970 who were employed in each of the years 1970 - 1980, in groups for when their children were born 162
5.20. Percentage of employed women 20-54 years old in 1970 who worked full-time in each of the years 1970 - 1980, in groups for when their children were born 163
5.21. Percentage of employed women 20-54 years old in 1970 who worked long part-time in each of the years 1970 - 1980, in groups for when their children were born 164
5.22. Percentage of employed women 20-54 years old in 1970 who worked short part-time in each of the years 1970 - 1980, in groups for when their children were born 165
5.23. Percentage of women who were employed in each of the years 1970 - 1980, in groups for educational level. Women 20-54 years old at each point of registration 170
5.24. Percentage of women who were employed in each of the years 1970 - 1980, in groups for age 1970 and education 171
5.25. Percentage of employed women who worked full-time in each of the years 1970 - 1980, in groups for educational level. Women 20-54 years old at each point of registration 172
5.26. Percentage of employed women who worked 20-34 hours per week in each of the years 1970 - 1980, in groups for educational level. Women 20-54 years old at each point of registration . 173
5.27. Percentage of employed women who worked 1-19 hours per week in each of the years 1970 - 1980, in groups for educational level. Women 20-54 years old at each point of registration . 174
5.28. Percentage of women who have been employed in each of the years 1970 - 1980, in groups for place of residence. Women 20-54 years old at each point of registration 178
5.29. Percentage of employed women who worked full-time in each of the years 1970 - 1980, in groups for place of residence. Women 20-54 years old at each point of registration 179
5.30. Percentage of employed women who worked 20-34 hours per week in each of the years 1970 - 1980, in groups for place of residence. Women 20-54 years old at each point of registration 180

Page

5.31. Percentage of employed women who worked 1-19 hours per week in each of the years 1970 - 1980 in groups for place of residence. Women 20-54 years old at each point of registration . 181
5.32. Movers and stayers 20-54 years old, by place of residence 1980. Per cent 182
5.33. Percentage of movers 20-54 years old who were employed in 1980, in groups for place of residence 1980 182
5.34. Employed movers 20-54 years old, in groups for place of residence 1980, by hours worked per week 1980. Per cent 183
5.35. Unstandardized regression coefficients for the regression equations with employment status 1970 and 1980 as dependent variables. Women 20-54 years old at each point of registration 188
5.36. Unstandardized regression coefficients for the regression equations with weekly working hours 1970 and 1980 as dependent variables. Employed women 20-54 years old at each point of registration 190
5.37. Time used for household work. Average number of hours per day. 1971-72 and 1980-81 202
6.1. Employed married women in groups for working hours per week, by level of education. Per cent. 1970 and 1980. Women 20-54 years old at each point of registration 206
6.2. Employed women by occupation. Per cent. 1970 - 1980 208
6.3. Percentage of employed women in occupations typical for women. 1970 - 1980 209
6.4. Employed women by occupational status for each of the years 1970 - 1980. Per cent 210
6.5. Percentage of employed women who worked full-time in each of the years 1970 - 1980, in groups for occupation and marital status. Women 20-54 years old at each point of registration 214
6.6. Percentage of employed women who worked 20-34 hours per week in each of the years 1970 - 1980, in groups for occupation and marital status. Women 20-54 years old at each point of registration 215
6.7. Percentage of employed women who worked 1-19 hours per week in each of the years 1970 - 1980, in groups for occupation and marital status. Women 20-54 years old at each point of registration 216
6.8. Women who have changed job at least once in groups for occupation in job No. 1, by occupation in job No. 2. Per cent .. 219
6.9. Women who have changed job at least twice in groups for occupation in job No. 2, by occupation in job No. 3. Per cent 219
6.10. Women who have changed job at least three times in groups for occupation in job No. 3, by occupation in job No. 4. Per cent 220
6.11. Women who have changed job at least four times in groups for occupation in job No. 4, by occupation in job No. 5. Per cent 220

Page

7.1. Women 20-54 years old in 1970 in groups for education 1980/marital status 1980/marital status 1970/employment 1980/working hours 1980/when their children are born/employment 1970/working hours 1970, by number of points in time they have been employed 1970 - 1980. Per cent 224
7.2. Correlation between labour force status one year and several years after for women 20-54 years old in 1970 228
7.3. Entrance and exit rates for married women and all women 20-54 years old for each of the years 1970 - 1980 230
7.4. Non-employed persons, total and non-employed females with household work, by wanting/not wanting work. Annual average 1977 - 1980 233
7.5. Average weekly working hours for women 20-54 years old in 1970 and who have been employed all the years 1970 - 1980, in groups for when their children are born. Hours 235
7.6. Women 20-54 years old in 1970 who have been employed during the whole period, and women 20-54 years old in 1970 who have been recruitet to employment during the period, by educational level/whether they were married or not in 1970/when they have given births to their children/age. Per cent 237
7.7. Married women 20-54 years old in groups for employment participation in 1970, by employment participation 1971 and 1974 . 241
7.8. Married women 20-54 years old in groups for employment participation in 1975, by employment participation 1976 and 1979 . 241
7.9. Employed married women 20-54 years old in groups for weekly working hours in 1970, by weekly working hours 1971 and 1974 243
7.10. Employed married women 20-54 years old in groups for weekly working hours in 1975, by weekly working hours 1976 and 1979 243
7.11. Married women 20-54 years old in groups for age, by labour market attachment 1970 - 1972, 1973 - 1975, 1976 - 1978 and 1979 - 1980. Per cent 250

Tables in annex to chapter 7

7.12. Correlation between labour force status one year and several years after for married women 20-54 years old in 1970..... 260
7.13. Correlation between labour force status one year and several years after for women 20-29 years old in 1970 261
7.14. Correlation between labour force status one year and several years after for women 30-39 years old in 1970 261
7.15. Correlation between labour force status one year and several years after for women 40-54 years old in 1970 262
7.16. Correlation between labour force status one year and several years after for women 20-54 years old in 1970 and who have not given birth to children 262
7.17. Correlation between labour force status one year and several years after for women 20-54 years old in 1970 and who have only given birth to children before 1970 263
7.18. Correlation between labour force status one year and several years after for women 20-54 years old in 1970 and who have given birth to children both before and after 1970 263

Page

7.19. Correlation between labour force status one year and several years after for women 20-54 years old in 1970 and who have only given birth to children after 1970 264
7.20. Entrance and exit rates for women, in groups for age each of the years 1970 - 1980 264
7.21. Entrance and exit rates for women 20-54 years old, in groups for educational level for each of the years 1970 - 1980 265
7.22. Average weekly working hours 1970 - 1980 for married women 20-54 years old in 1970 and who have been employed in each of the years in the period. Hours 265
7.23. Married women 20-29 years old, by employment participation in 1970, 1971 and 1974 266
7.24. Married women 20-29 years old, by employment participation in 1975, 1976 and 1979 266
7.25. Married women 30-39 years old, by employment participation in 1970, 1971 and 1974 267
7.26. Married women 30-39 years old, by employment participation in 1975, 1976 and 1979 267
7.27. Married women 40-54 years old, by employment participation in 1970, 1971 and 1974 268
7.28. Married women 40-54 years old, by employment participation in 1975, 1976 and 1979 268
7.29. Married women 20-54 years old with low level of education, by employment participation in 1970, 1971 and 1974 269
7.30. Married women 20-54 years old with low level of education, by employment participation in 1975, 1976 and 1979 269
7.31. Married women 20-54 years old with medium level of education, by employment participation in 1970, 1971 and 1974 270
7.32. Married women 20-54 years old with medium level of education, by employment participation in 1975, 1976 and 1979..... 270
7.33. Married women 20-54 years old with high level of education, by employment participation in 1970, 1971 and 1974 271
7.34. Married women 20-54 years old with high level of education, by employment participation in 1975, 1976 and 1979 271
7.35. Employed married women 20-29 years old, by working hours per week in 1970, 1971 and 1974 272
7.36. Employed married women 20-29 years old, by working hours per week in 1975, 1976 and 1979 272
7.37. Employed married women 30-39 years old, by working hours per week in 1970, 1971 and 1974 273
7.38. Employed married women 30-39 years old, by working hours per week in 1975, 1976 and 1979 273
7.39. Employed married women 40-54 years old, by working hours per week in 1970, 1971 and 1974 274
7.40. Employed married women 40-54 years old, by working hours per week in 1975, 1976 and 1979 274
7.41. Employed married women 20-54 years old with low level of education, by working hours per week in 1970, 1971 and 1974 . 275
7.42. Employed married women 20-54 years old with low level of education, by working hours per week in 1975, 1976 and 1979.. 275
7.43. Employed married women 20-54 years old with high level of education, by working hours per week in 1970, 1971 and 1974 . 276
7.44. Employed married women 20-54 years old with high level of education, by working hours per week in 1975, 1976 and 1979 . 276

Page

7.45. Women 20-54 years old in groups for age, by labour market attachment. Per cent. 1970 - 1972, 1973 - 1975, 1976 - 1978 and 1979 - 1980 277
7.46. Married women 20-54 years old in groups for level of education, by labour market attachment. Per cent. 1970 - 1972, 1973 - 1975, 1976 - 1978 and 1979 - 1980 278
7.47. Women 20-54 years old who had their first child in different periods, by labour market attachment. Per cent. 1970 - 1972, 1973 - 1975, 1976 - 1978 and 1979 - 1980 282
7.48. Women 20-54 years old who had their second child in different periods, by labour market attachment. Per cent. 1970 - 1972, 1973 - 1975, 1976 - 1978 and 1979 - 1980 283

8.1. Average hourly wage for employed women 20-67 years old, in groups for age/education/occupation/weekly working hours/place of residence/years in present job/total number of years employed/union membership/number of children born/marital status. Number of points in time employed 1970 - 1980. 1980 NKroner 289
8.2. Unstandardized regression coefficients for the regression equation with hourly wage as dependent variable. Employed women 20-67 years old, 1980 294
8.3. Unstandardized regression coefficients in the regression equation with occupational status 1980 as the independent variable for 3 cohorts of employed women. Occupational status 1st occupation is included 307
8.4. Unstandardized regression coefficients in the regression equation with occupational status 1980 as the independent variable for 3 cohorts of employed women. Occupational status 1st occupation not included 308
8.5. Women in groups for age and father's status group, by own status group in 1st occupation. Per cent 314
8.6. Disparity ratio for 3 age cohorts of women, based on table 8.5 315
8.7. Employed women in groups for age and status group in 1st occupation, by status group 1980. Per cent 316
8.8. Employed married women in groups for age and father's status group, by own status group 1980. Per cent 317
8.9. Employed married women with more than compulsory general education and with vocational training in groups for father's status group, by own status group 1980. Per cent 318
8.10. Disparity ratio for 3 cohorts of employed women, based on tables 8.8 and 8.9 318
8.11. Employed married women in groups for age and father's status group, by spouse's status group 1980. Per cent 320
8.12. Employed married women with more than compulsory general education and with vocational training in groups for father's status group, by spouse's status group 1980. Per cent 321
8.13. Disparity ratio for 3 age cohorts of employed married women, based on tables 8.11 and 8.12 322

SAMMENDRAG

Denne analysen er i hovedsak en studie av sosial forandring. Temaet er endringer i kvinners stilling på arbeidsmarkedet. Vi har forsøkt å se på historiske endringer: Kvinner har andre forutsetninger og muligheter for inntektsgivende arbeid nå enn tidligere. Videre har vi forsøkt å ta opp livsløpsendringer, det vil si hvilke endringer som skjer i kvinners arbeidsmarkedstilpasninger ettersom de gjennomlever ulike livsfaser. Og sist, men ikke minst, har vi forsøkt å se på historiske endringer i kvinners tilpasninger i ulike livsløpsfaser. Analysen dreier seg særlig om perioden 1970 - 1980. Dette var en periode med en sterk økning i kvinners yrkesaktivitet.

Når en skal studere sosial forandring, trenger en beskrivelser av tilstander over tid. Dette kan en f.eks. få ved å gjennomføre flere tverrsnittsundersøkelser om det samme fenomen med jevne mellomrom. Spørsmålsformuleringer mv. vil da være de samme, men personene som deltar skiftes ut.

En annen mulighet er å samle inn opplysninger om de samme personene over tid - et panelopplegg. Dette kan en enten gjøre ved å spørre de samme personer gjentatte ganger, eller ved å spørre et utvalg av personer om begivenheter i fortiden.

I denne analysen har vi tilrettelagt data fra undersøkelsen om Kvinners arbeid 1980 slik at vi både har brukt en tverrsnittstilnærming og et panelopplegg med opplysninger samlet inn retrospektivt.

Kohortanalyse er en mye brukt teknikk for å studere sosial forandring. En slik analyse tar hensyn til at personer som er født på ulike tidspunkter og under ulike historiske betingelser vil oppføre seg forskjellig i en gitt periode. For eksempel vil kvinner født 1912 - 1929 ha en annen tilpasning til arbeidsmarkedet i 70-åra enn kvinner født 1930 - 1944, blant annet fordi de hadde sitt første møte med arbeidsmarkedet på tidspunkter med ulik etterspørsel etter arbeidskraft. Arbeidsmarkedssosialiseringen vil være forskjellig i de to kohortene, og dette vil få konsekvenser for seinere atferd på arbeidsmarkedet.

Våre kohortanalyser er i hovedsak basert på tre kohorter: Kvinner født 1912 - 1929 (50-67 år i 1980) kvinner født 1930 - 1944 (35-49 år i 1980) og kvinner født 1945 - 1959 (20-34 år i 1980).

Livsløpsperspektivet er et annet stikkord for å analysere endringer, men da endringer som skyldes at en person gjennomlever ulike livsfaser i løpet av sitt liv. I et slikt perspektiv ser en ulike hendinger

i sammenheng, og antar at handlinger i ulike stadier i livsløpet er gjensidig avhengig av hverandre. En antar at tidligere erfaringer og status påvirker framtidig atferd. Det er også slik at forventinger om framtidige hendinger påvirker valg som tas på nå-tidspunktet.

En livsløpsmodell tar derfor utgangspunkt i at en person gjennomlever en rekke stadier (faser) som innebærer valg. For kvinners stilling på arbeidsmarkedet er det særlig valg foretatt i forbindelse med endringer i familiesituasjon som er av betydning. Familien gjennomgår mange endringer over livsløpet: Antallet og alder på familiemedlemmer endrer seg, husholdningens utgifter og ressurser endres også. Dette kan være viktige forklaringsvariable for variasjoner i kvinners yrkesaktivitetsmønster over livsløpet.

Vi har startet vår analyse av endringen i kvinners arbeidsmarkedstilpasninger med å se på kvinners arbeidsmarkedstilpasninger i familiedanningens første faser. Gjennom relativt enkle klassifiseringer fanger en opp det som er de mest typiske yrkesaktivitetsmønstre i disse fasene. Kvinners tilpasning til arbeidsmarkedet i familiedanningens første faser har endret seg over tid. Sammenhengen mellom livsløpsfase og yrkesmønster er ikke den samme under ulike historiske betingelser og i ulike kohorter. Vi har antakelig å gjøre både med kohort- og periodeeffekter. Det grunnleggende utviklingstrekk er at moderskapet har avløst ekteskapet som avbruddsfaktor i familiedanningens første faser.

Det neste spørsmål en kan stille ut fra et livsløpsperspektiv er hva slags konsekvenser har valg av ulike tilpasninger i familiedanningens første faser hatt for yrkesaktivitet på et seinere tidspunkt, for eksempel i 1980? Selv om tidligere yrkesdeltaking har en viss positiv betydning for yrkesdeltaking i 1980, er vår konklusjon at arbeidsmarkedet med sin etterspørsel kommer inn som en sterk modifiserende faktor for konsekvenser av de individuelle valg. Når etterspørselen etter bestemte grupper er lav, vil sannsynligvis den enkeltes tidligere yrkeserfaring være en ressurs. Når etterspørselen er svært høy, og "rubbel og bit" blir trukket inn på arbeidsmarkedet, vil den enkelte kvinnes tidligere yrkeserfaring, med avbrudd i lengre perioder redusere sin betydning.

Alle kvinnegrupper har økt sin yrkesdeltaking i 70-åra, og for de aller fleste gruppene har økningen stort sett skjedd i form av deltid. Den økte yrkesdeltakingen har imidlertid ikke ført til at kvinner har erobret nye yrker. Konsentrasjonen i typiske kvinneyrker har heller blitt sterkere.

Hvordan kan så denne økningen i kvinners yrkesaktivitet forklares? Ulike trekk ved utviklingen i 70-åra kan trekkes inn. Det har skjedd endringer både på etterspørselssiden og tilbudssiden.

Næringsstrukturen har endret seg. Jordbrukets og industriens andel av utførte årsverk har gått ned, tjenesteyting har økt. Det har altså skjedd en økning i de næringer som tradisjonelt sysselsetter kvinner. Dette er samtidig lite konkurranseutsatte næringer som har vært lite påvirket av økonomiske nedgangstider.

Denne utviklingen har også ledet til en forskyvning av sysselsettingen fra private bedrifter og til offentlig virksomhet, særlig kommunalforvaltningen. Dette har virket gunstig inn på kvinnesysselsettingen i 70-åra. Problemet oppstår når veksten i de offentlige budsjetter stopper opp. Enkelte kvinnegrupper, kanskje særlig de unge med lav utdanning, vil da kunne få vansker med å skaffe seg inntektsgivende arbeid, særlig i strøk med et lite variert arbeidsmarked.

Tilbudet av arbeidskraft har også endret seg. Det har ikke vært noen reserve av mannlig arbeidskraft til å dekke opp den økte etterspørselen. Giftermålshyppigheten blant kvinner har økt og ekteskapsalderen synker. Utdanningstilbøyeligheten har økt blant kvinner. Et resultat av disse tre tendensene er at gifte kvinner har utgjort den gruppen som kan dekke den økte etterspørselen.

Økningen i den kvinnelige yrkesaktiviteten i 70-åra har som nevnt i stor grad skjedd i form av deltid.

Deltidsarbeidets framvekst har derfor vært en av de viktigste forutsetningene for den økte yrkesaktiviteten blant kvinner. Denne framveksten skyldes både de tidligere nevnte endringer i næringsstrukturen, endringer i tilbudet av arbeidskraft, og andre endringer i samfunnet.

Deltidsøkningen i 70-åra kan forklares ved at:

- det har skjedd en tilpasning av etterspørselen etter arbeidskraft til den endrede sammensetning av tilbudet
- det har skjedd en endring i nærings- og yrkesstrukturen slik at andelen arbeidsplasser der deltid er en fordel, har økt
- institusjonelle ordninger, for eksempel generelle arbeidstidsforkortelser har ført til at bedrifter kan ha vansker med å dekke personalbehovet bare med heltidsansatte.

Men sammen med disse strukturelle endringene har det også skjedd en endring i holdningene til gifte kvinners yrkesarbeid.

Holdninger til gifte kvinners yrkesarbeid kan beskrives ved hjelp av tre idealtyper: Paternalistisk holdning, betinget likestilling og full likestilling.

Når en paternalistisk holdning er rådende, forventes mannen å tjene til familiens underhold. Kvinnene vil være yrkesaktive så lenge de ikke finner alternativ forsørging i ekteskapet. Ekteskapsmarkedet og arbeidsmarkedet forutsettes å være to atskilte markeder, hvor deltaking på det ene utelukker deltaking på det andre.

Under betinget likestilling vil kvinnens hovedbeskjeftigelse være ektemann, hus og barn. Hensynet til familien vil komme i første rekke. Kvinner vil delta på arbeidsmarkedet dersom lønnsarbeid kan kombineres med familieforpliktelser.

Full likestilling innebærer at kvinner har like stor rett og plikt til å bidra til familiens forsørging som menn har, og menn har like stor rett og plikt til å ta seg av hus og barn som kvinner har.

Utviklingen så langt ser ut til å ha gått fra paternalistiske holdninger til betinget likestilling, selv om det i løpet av 70-åra kan være tegn som tyder på at vi er kommet noe nærmere holdninger om full likestilling når det gjelder deltaking på arbeidsmarkedet.

Ulike teorier har vært brukt for å beskrive gifte kvinners arbeidsmarkedstilknytning. Flere slike teorier tar utgangspunkt i at gifte kvinner er marginal arbeidskraft, det vil si at de har en løs tilknytning til arbeidsmarkedet. Ekteskap, hus og hjem er hovedbeskjeftigelsen. Dette reflekterer holdninger om betinget likestilling. Både etterspørselsteorier og tilbudsteorier har vært brukt som analyserammer for slike betraktningsmåter. Reservearbeidskraftteorien og kjønnsrolleteorien kan nevnes som eksempler.

For å kunne undersøke om disse teoriene har noen utsagnskraft, trenger vi opplysninger om den enkelte kvinnes tilknytning til arbeidsmarkedet over tid. Gjennom analyse av slike opplysninger finner en at gifte kvinner er svært stabile i sin arbeidsmarkedsatferd, både hva angår deltaking og valg av arbeidstid. Med unntak av perioden rundt barnefødsler - en periode som blir kortere og kortere - er det slik at dersom en gift kvinne først er rekruttert til inntektsgivende arbeid, forblir hun yrkesaktiv, og det på den arbeidstid hun først valgte.

Selv om den tiårsperioden vi har analysert, er en relativt kort periode, ser det derfor ikke ut som om teorier som betrakter kvinner som marginal arbeidskraft lenger er særlig gyldige. Selvsagt er det ting som tyder på at rolleteorien fremdeles har gyldighet, men bare for en svært begrenset del av kvinners mulige yrkesaktive liv, det vil si i familiedanningens første faser. Men kvinner føder færre barn og har kortere avstand mellom barnefødslene enn de hadde før. De har derfor muligheter for en lang yrkesaktiv karriere etter at omsorgsperioden er over.

Yrkesaktivitetsmønsteret i denne perioden kan ikke forklares ut fra teorier om gifte kvinner som marginal arbeidskraft.

En tredje forklaringsmåte - stayerhypotesen - tar utgangspunkt i at noen kvinner vil være permanent i inntektsgivende arbeid, mens andre vil være permanent uten slikt arbeid, og det vil være få overganger mellom de ulike arbeidsmarkedsstatusene. For første halvdel av 70-åra gir denne hypotesen en dekkende beskrivelse av gifte kvinners arbeidsmarkedsatferd. Sterk etterspørsel etter kvinnelig arbeidskraft vil minske den gruppen som er stabilt ikke-yrkesaktive. De som blir rekruttert til inntektsgivende arbeid er imidlertid kommet for å bli.

Kvinners yrkesmønster i det tiåret vi har konsentrert oss om kan derfor enkelt beskrives som en entydig bevegelse inn i stabil yrkesaktivitet. For kvinner som har vært i familiedanningens første faser i perioden, har bevegelsene vært inn - kort ut - inn. Dette gjelder altså i perioder med sterk etterspørsel etter kvinnelig arbeidskraft.

Når kvinners yrkesdeltaking er blitt vanlig og i noen aldersgrupper begynner å nærme seg menns, blir det også viktig å analysere hva slags utbytte kvinner får av sin yrkesdeltaking og ikke bare om de deltar eller ikke.

Kvinners yrkesspekter har ikke blitt utvidet i løpet av 70-åra. Dette kan gi grunnlag for å si at kvinner rekrutteres til noen avgrensede deler - segmenter - av arbeidsmarkedet. Det blir ofte hevdet at kvinner tilhører sekundærarbeidskraften, det vil si at de rekrutteres inn i yrker kjennetegnet blant annet ved dårlig arbeidsmiljø, lav lønn, få opprykksmuligheter. Våre data kan ikke gi noe entydig svar på om kvinner er sekundærarbeidskraft eller ikke. Det vi imidlertid kan si er at det tross alt er variasjoner i hva slags utbytte kvinner får av sin deltaking, hva slags yrker de velger og hvor mye tid de bruker til inntektsgivende arbeid.

Kvinner er ikke bare lavlønnede, og de er ikke bare i de nederste gruppene i statushierarkiet. Og om de skulle starte med et lavstatusyrke første gang de hadde inntektsgivende arbeid, har de muligheter for oppadgående sosial mobilitet. Likevel - hvis målet for en kvinne er å oppnå høy sosial status, oppnår hun dette lettere gjennom ekteskap enn gjennom egen yrkesaktiv karriere.

Kvinners yrkesdeltaking settes ofte inn i en likestillingssammenheng. Full likestilling på arbeidsmarkedet vil blant annet innebære:

- Like stor andel kvinner som menn i inntektsgivende arbeid
- Like mye tid brukt til inntektsgivende arbeid blant kvinner og menn
- Samme muligheter for yrkesvalg for kvinner og menn
- Samme lønn for samme type arbeid for kvinner og menn
- Like mange kvinner som menn i ledende stillinger

Så langt er det bare den første betingelsen som til en viss grad er oppfylt.

Dersom full likestilling på arbeidsmarkedet er målsettingen, er det fremdeles langt fram.

SUMMARY IN ENGLISH

The present analysis is mainly an analysis of social change. The subject is changes in women's position on the labour market. We have tried to analyse historical changes: Women now have better opportunities to participate in gainful employment than they had before. We have also tried to analyse changes due to life course changes, that is, what changes occur in women's labour force attachments as they pass through different stages in their life course. Finally, we have tried to analyse historical changes in women's adaptations in different life course stages. The analysis is focused mainly on the period 1970 - 1980. This was a period with a strong increase in women's labour force participation.

To analyse social change, data on development over time are needed. Such data may be obtained through repeating cross-sectional surveys on the same subject and with regular intervals. The questionnaire will be unchanged, but the persons participating will be different.

Another possibility is to collect information on the same persons over time - a panel design. This can either be done by interviewing the same persons at several occations, or by interviewing a sample of persons on previous events.

In the present analysis we have organized the data from a survey on women's work 1980 in such a way that we can have both a cross-sectional approach and a panel design with information gathered retrospectively.

Cohort analysis is an often used technique to study social change. Such an analysis takes into consideration that persons born at different points of time may behave differently in a given historical period. For instance may women born 1912 - 1929 have a different attachment to the labour market in the 1970s than women born 1930 - 1944, among other things because they had their first contacts with the labour market in periods with different demands for female labour. Labour market socialization will be different in the two cohorts, and this will have consequences for later labour market behavior.

Our cohort analyses are mainly based on three cohorts: Women born 1912 - 1929 (50-67 years old in 1980), women born 1930 - 1944 (35-49 years old in 1980) and women born 1945 - 1959 (20-34 years old in 1980).

Life course is another key word in the analysis of change, but then the focus is on changes due to the fact that a person lives through different life stages during the life. In such a perspective, events are seen as interrelated, and it is supposed that choices made in different stages in the life course are interdependent. It is supposed that previous experiences and status influence future behaviour. Also, expectations regarding future events will influence choices made at one given point in time.

A life course model therefore takes as its point of departure that a person lives through a number of stages where choices have to be made. Choices made in connection with changes in family situation are especially important when women's position on the labour market is to be considered. The family undergoes many changes during the life course: The number and age of family members change, the expenditure and resources of the household are also changing. These factors may be important in explaining variations in women's labour force activities over the life course.

We have started our analysis on changes in women's employment patterns with an analysis of women's labour market adaptations in the first stages of family formation. By using relatively simple classification schemes, the most typical employment patterns in these stages may be described. Women's adaptations to the labour market in the first stages of family formation have changed over time. The relationship between life course stage and employment pattern may depend both on historical period and cohort. Possibly both period effects and cohort effects are present. The basic development trend has been that motherhood has replaced marriage as an interrupting factor in the first stages of family formation.

The next question to be asked in a life course perspective is what consequences do choices made in this stage have for employment at a later point in time, e.g. in 1980? Even though previous labour force participation has a certain positive correlation with employment in 1980, our conclusion is that the demand side of the labour market is a strong modifying factor when it comes to consequences of individual choices. When the demand for certain groups is low, previous labour force experience will probably be a resource. When demand is very high, the significance of interrupted employment careers will most probably loose its significance.

All groups of women have increased their labour force participation during the 1970s, and for most of the groups the increase has meant an increase in the proportion working part-time. The increased labour force participation has, however, not led to an increase in the occupational specter available to women. The concentration in typical female occupations has, on the contrary, increased.

How can this increase in women's labour force participation be explained? Different elements of the development in the 1970s may be taken into account. There has been changes as regards both the supply of and demand for labour.

The industrial structure has changed. The share of farming and manufacturing of the number of man-years carried out has decreased, the service industries have expanded. The expansion has been in industries traditionally employing women. These industries are also not easily affected by economic recessions.

This development has also led to increase in the demand for labour in the public sector, especially in the local government sector. This has had a positive effect on women's employment chances during the 1970s. There may be a problem, however, when the growth in public budgets comes to an end. Some groups of women, especially the young women with little education, may have problems entering the labour force, especially in areas where the variety of jobs offered is small.

The supply of labour has also changed. There has been no reserve of male labour to fill in the increased demand. The marriage rate of women has increased and the age at which they marry decrease. Educational participation has increased among women. As a result of these three trends, married women are the only persons available to fill in the increased demand.

The increase in the labour force participation rates of women has, as mentioned before, mainly been an increase in the proportion of women working part-time.

The supply of jobs offering part-time employment has, therefore, been one of the most important prerequisites for the increase in labour force participation among women. This growth is due both to the aforementioned changes in the industrial structure to changes in the supply of labour, and to social changes.

The increase in part-time labour in the 1970s may be explained by the fact that:

- there has been an adaptation of the demand of labour to the changed composition of the supply
- there has been a change in the structure of industries and occupations, so that the number of work-places or jobs where part-time is an advantage, has increased
- institutional changes, e.g. general reductions in the weekly working hours, have had as a consequence that firms may have difficulties in covering up their need for employees only by means of full-time employees.

But together with these structural changes there has also been a change in the attitudes towards the employment of married women.

The attitudes towards women's employment may be described by means of three ideal types: paternalistic attitudes, attitudes of conditional equal opportunities and attitudes of full equal opportunities.

When paternalistic attitudes are prevalent, the husband is expected to earn the income for the family's support. The women will be employed as long as they are not finding alternative means of subsistence through marriage. The marriage market and the labour market are supposed to be two distinct markets, where participation on the one excludes participation on the other.

When attitudes of conditional equal opportunities are prevalent, the main responsibility for women will be husband, home and children. Women will participate on the labour market when this does not interfere with domestic responsibilities.

Attitudes of full equal opportunity means that women have the same rights and duties as men have to participate in the earning of the family income, and that men have the same rights and duties as women have, to take care of house and children.

The development this far seems to have changed from paternalistic attitudes to attitudes of conditional equal opportunities. However, there may be signs indicating that there have been some changes during the 1970s in the direction of full equal opportunity when it comes to participation on the labour market.

Different theories have been used to describe and explain married women's labour market attachments. Quite a few of these theories take as their point of departure that married women are marginal labour, that is that they have a rather loose attachment to the labour market. Marriage, house and children are their main preoccupation. This reflects attitudes of conditional equal opportunities. Both theories of labour demand and supply have been used as frames for analysis based on such attitudes. The theory of labour reserve and sex role theories can be mentioned as examples.

To examine the fruitfulness of those theories, data on each woman's attachment to the labour market over time are needed. Through analyses of such data it is found that married women are very stable in their labour market behavior, both with regard to participation and choice of weekly working hours. With the exception of the period of childbirths, a period getting shorter and shorter, the results show that if a married woman has been recruited to gainful employment, she will remain employed, and be working the same amount of time as she started out with.

It does not seem that theories regarding women as marginal labour are valid for the period that has been analyzed. Of course there are elements that indicate that sex role theories still may have explanatory power, but only with regard to a very limited period of a woman's possible period of gainful employment, that is in the first stages of family formation. But women give birth to fewer children, and the distance between the childbirths has become shorter. They therefore have the possibility of a long employment career after this period is finished. The employment pattern in these stages of a married woman's life course cannot be described from the viewpoint of women as marginal labour.

A third way of explaining women's labour force participation - the stayer hypothesis, takes as it's point of departure that some women will be permanently on a working-track, while others will be permanently out of the work-force, and that there will be few changes of labor market statuses. This hypothesis gives a fair description of married women's labour force participation in the first half of the 1970s. Strong demand for female labour will, however, decrease the group of women who are stably non-employed. Those recruited to employment have, however, come to stay.

The work pattern of women during the ten-year period on which we have concentrated, may therefore be described as a movement into stable employment. For women who have been in the first stages of family formation during the period, the movements have been: in - shortly out - in. This is true for periods with a strong demand for female labour.

When women's labour force participation has become more common, and in some age groups is almost as high as men's, it will also be important to analyse the returns women get from their participation and not only whether they participate or not.

The number of occupations chosen by women have not been extended during the 1970s. This might indicate that women are recruited to some limited parts - segments - of the labour market. It is often stated that women belong to the secondary labour market, that they are recruited to jobs characterized among other things by low wages, few advancement possibilities, bad working conditions. Our data cannot give any confirmatory answer to whether women belong to the secondary labour market or not. What we can say, however, is that there are after all variations in what kind of returns women get from their work, what occupations they are in, and how much time they spend on the labour market.

Women are not only in low wage occupations, and they are not only in the lowest groups of the status hierarchy. And if they do start out in a low status job, they do have the possibilites for upward social mobility. However - if what a woman wants is high social status, she is more likely to obtain this through marriage than through own employment.

Women's labour force participation is often discussed from the viewpoint of equal opportunities. Full equal opportunities on the labour market may, among other things, mean:

- The same proportion of women and men in gainful employment
- The same amount of time spent on gainful employment among women and men
- The same possibility for choosing an occupation among women and men
- The same wage for the same type of work for women and men
- The same proportion of women as of men in leading positions

So far it is only the first condition that to some extent has been met. If full equal opportunity on the labour market is a goal worth obtaining, there is still a long way to go.

1. INNLEDNING

1.1. Kvinners plass i arbeidsmarkedsforskningen

Det siste tiåret har brakt fram mye ny kunnskap om kvinners levekår. Kjønn har blitt en viktig dimensjon innen de fleste levekårsområder, også innen arbeidsmarkedsforskningen. Kvinners arbeidsmarkedsforhold har stått sentralt innen den nye kvinneforskningen. Den økende interessen har delvis sin bakgrunn i at den største endringen på arbeidsmarkedet i 70-åra har vært den økende kvinnelige yrkesdeltakingen. Disse endringene har stimulert til nye perspektiver og teorier innen arbeidsmarkedsforskningen.

I tidligere forskning har to tilnærmingsmåter til kvinners arbeidsmarkedsrolle vært dominerende: Usynliggjøring og problemgruppe (Brown 1976).

Kvinnene har vært "skjult" i den forstand at man enten har oversett kjønn som en viktig dimensjon i arbeidsmarkedsforskningen eller at man har bygd generelle teorier på resultater fra undersøkelser der bare menn har deltatt.

En annen måte å vurdere kvinners rolle på arbeidsmarkedet er å oppfatte dem som problemgruppe ("Marginalgruppe"). Menns arbeidsmarkedsatferd betraktes som normalatferd, og kvinners som avvik i forhold til denne. I slike studier legges det vekt på kvinnenes problemer med å kombinere familie- og yrkesliv, arbeidsgivernes problemer med høyt fravær og stor gjennomtrekk blant kvinnelige ansatte, behovet for fleksible arbeidstidsordninger for kvinner osv. Så lenge arbeidslivet er organisert ut fra det mannlige yrkesaktivitetsmønster, som forutsetter at menn er lønnsarbeidere på heltid og at kvinner har hovedansvar for arbeidet i hjemmet, vil yrkesaktivitet for mange kvinner bety problemer og konflikter.

Undersøkelsen Kvinners arbeid 1980 som vi bygger vår analyse på, er en yrkeshistorieundersøkelse som bare omfatter kvinner. Begrunnelsene for å gjennomføre en ren kvinneundersøkelse er flere (Brown 1976, Skrede 1978).

Det manglende kvinneperspektivet i samfunnsforskningen har satt søkelyset på om forskning som omfatter bare det ene kjønn begrenser mulighetene for å generalisere.

Er for eksempel undersøkelser som dreier seg bare om menn og/eller om problemstillinger som er definert ut fra menns handlingssfærer og virkelighetsoppfatning også egnet til å gi en dekkende beskrivelse av kvinners situasjon? Spørsmålet kan selvsagt også stilles den motsatte veien. I siste instans dreier det seg da om hvorvidt kjønnsforskjellene er så store og fundamentale at menns og kvinners situasjon ikke kan analyseres ved hjelp av de samme begreper og teorier.

I studier av kvinners arbeidsmarkedsatferd er det f.eks. nødvendig å trekke inn kvinners deltaking i ulike roller i en forklaringsmodell, ettersom kvinner foretar valg i forhold til to arenaer, lønnsarbeidsmarkedet og ulønnet arbeid i hjemmet. I et livsløpsperspektiv krever studier av kvinner en sterkere fokusering på livssyklusendringer; kvinner har flere atskilte livsløpsfaser og betydningen av livssyklusendringene er større enn for menn. Kjønnsspesifikke teorier om individers forhold til og mobilitet på arbeidsmarkedet er nødvendige så lenge kvinner og menn foretar valg og handler innenfor ulike arenaer og mulighetsrom. Det særegne for kvinner er at de handler på flere arenaer og ut fra flere institusjonelle begrensninger, og dette må en ta hensyn til når kvinners arbeidsmarkedstilknytning skal analyseres. Det betyr også at kvinners tilknytning, eller mangel på tilknytning, ikke bare kan defineres som et sektorproblem for arbeidsmarkedsmyndighetene.

Vi skal ikke ta opp generaliseringsspørsmålet til noen grundig drøfting i denne analysen. Vi skal imidlertid se på enkelte teorier som i utgangspunktet er formulert ut fra menns arbeidsmarkedsatferd. Spørsmålet blir i hvor stor grad disse teoriene også kan forklare slik atferd blant kvinner.

1.2. Arbeidsmarkedspolitikken

I 70-åras arbeidsmarkedspolitikk har det vært vanlig å framheve kvinner som en av flere grupper med et problematisk forhold til arbeidsmarkedet.

Målsettingen har vært "arbeid for alle", det vil si å gi alle personer i yrkesaktiv alder som ønsker det enten et tilbud om lønnet arbeid på hel- eller deltid eller et egnet opplæringstilbud (Stortingsmelding nr. 14 (1977-78): Om sysselsettingspolitikken). Kvinner har utgjort en av fire definerte problemgrupper på arbeidsmarkedet; de tre andre er ungdom, eldre arbeidstakere og yrkeshemmede. Det virker imidlertid urimelig å sidestille disse gruppene fordi de er så ulike både i størrelse, årsaker til mistilpasning til arbeidsmarkedet og alternativ forsørgelse/beskjeftigelse.

Kapitlet Arbeid for alle i regjeringens langtidsprogram for 1982 - 1985 (St. melding nr. 79, 1980-81) er et positivt bidrag til en forståelse og fortolkning av arbeidsmarkedet som bedre fanger opp kvinners arbeidsmarkedsatferd. For det første brukes det et utvidet arbeidsbegrep, dvs. at arbeid mer enn bare inntektgivende arbeid. Det skilles mellom fire typer arbeid:

- inntektsgivende arbeid
- ubetalt arbeid
- skapende fritidsaktiviteter
- skjult inntektsgivende arbeid

Videre heter det at regjeringsens politikk skal ".. utformes slik at også virkningene den måtte ha for de uregistrerte formene for arbeid blir vurdert". En slik utvidelse av arbeidsbegrepet innebærer en synliggjøring av det ubetalte arbeidet kvinner utfører, og åpner for muligheten for å studere ulike former for arbeid i sammenheng. Dette er viktig nettopp fordi kvinners innsats på de ulike arenaer og de rammebetingelsene dette setter er sentrale i analyser av kvinners yrkesaktivitet.

Selv om en av målsettingene for arbeidsmarkedspolitikken har vært at den skal fremme kvinners adgang til betalt arbeid, blir imidlertid ikke kvinner lenger definert som en problemgruppe. I langtidsprogrammet defineres yrkeshemmede som utsatt gruppe i arbeidslivet, og spesiselt tas unge og eldres situasjon på arbeidsmarkedet opp. Kvinner nevnes derimot ikke som en problemgruppe.

1.3. Mangfold og rasjonalitet

Som motsats til usynligheten og problemgruppedefineringen av kvinners forhold til arbeidsmarkedet, ønsker vi å ta utgangspunkt i mangfoldet i kvinners livsløpstilpasninger og det rasjonelle i denne atferden. Vi ønsker også å vise mangfoldet i kvinners arbeidsmarkedstilpasninger, og at kvinner ikke er noen ensartet gruppe verken hva angår yrkesdeltaking, arbeidstidsvalg eller avkastning av deltaking. Kvinner utgjør derfor heller ikke nødvendigvis noen problemgruppe blant arbeidstakere. Ikke alle kvinner er sekundær arbeidskraft.

Kvinners livsmønster blir ofte beskrevet med en enkel modell: Inntil det første barnet kommer er de fleste yrkesaktive. Barnefødsler betyr avbrudd fra yrkeslivet, noen vender imidlertid tilbake når barna er

store nok til å greie seg sjøl. Dette er det moderne mønsteret, i motsetning til tidligere hvor inngåing av ekteskap satte stopper for yrkesaktivitet, og det gjerne for alltid. Det er mulig at den enkle modellen fanger opp hovedtrekkene ved mange kvinners yrkeskarriére eller mangel på sådan. Vi ønsker å beskrive mangfoldet i kvinners atferd, avhengig av om og eventuelt når viktige hendinger som ekteskap og barnefødsler inntrer i livsløpet, og hvilken betydning dette har for ulike kvinnegruppers yrkesaktivitet. Det er grunn til å anta at det stadig skjer forskyvninger i livsløpstilpasninger - at det skjer endring over tid. Studiet av slike endringer blir dermed viktig.

Et utgangspunkt for slike analyser er at kvinner handler rasjonelt. Kvinners samfunnsmessige posisjon er preget av dualisme; for kvinner vil inntektsgivende arbeid være et delmål som konkurrerer med andre, f.eks. forventede eller faktiske omsorgsforpliktelser. Men kvinner handler og velger rasjonelt i forhold til de arenaer de er aktører på, og ut fra gitte institusjonelle begrensninger og muligheter. Dette innebærer at fravær fra arbeidslivet for kvinnene selv ikke nødvendigvis oppfattes som et problem på kort sikt. Kvinners tidshorisont antas å være kortere enn menns, tilværelsen er mer preget av uforutsigbarhet ettersom atferden i stor grad er "andre-orientert" (ektefelle og barn). Spissformulert kan man si at forskjellen mellom kvinners og menns strategier er at kvinner søker å minimalisere tap, mens menn maksimerer gevinst (Tornes og Ve 1980). Konsekvensen av dette kan være at kvinners valg kan være mindre rasjonelle på lang sikt, og kan akkumuleres til et "kvinneproblem" på samfunnsnivå.

Kvinner er altså målrettede aktører, men deres primære interesser er ikke nødvendigvis av økonomisk karakter, det vil si rettet mot arbeidsmarkedet. Kvinners tilknytning til arbeidsmarkedet defineres som et resultat av rasjonelle valg sett ut fra den type forpliktelser kvinner har, og ikke bare ut fra personlige ressurser og trekk ved arbeidsmarkedets virkemåte. Vi forventer derfor å finne ulike typer atferd i forhold til arbeidsmarkedet gitt i ulike rammebetingelser som ekteskapelig status, antall barn/barnas alder, tidligere yrkeserfaring, økonomisk situasjon osv.

Både samfunnet og kvinnerollen endrer seg over tid. Kvinners rasjonalitet og kvinners valgmuligheter kan derfor ikke ses isolert fra den historiske perioden kvinner er født og oppvokst i, og som de ulike valgene ble foretatt i. Også i vår analyse vil studiet av kvinnerollens

endring være sentral. Vi er imidlertid stort sett opptatt av å analysere endring på ett felt, nemlig endringen i kvinners valgmuligheter i forhold til arbeidsmarkedet. Dette er det sentrale i vår analyse. Men det er klart at de endringer som skjer i kvinners arbeidsmarkedstilpasninger også vil ha konsekvenser for hva som skjer på andre samfunnsområdet og for forhold innenfor familien. Analyser av slike konsekvenser vil også være viktige å gjennomføre.

1.4. Leserveiledning

Dette er en stor og til dels vanskelig tilgjengelig publikasjon som tar opp en rekke problemstillinger til drøfting og empirisk analyse. Det kan virke uoverkommelig å skulle lese publikasjonen fra perm til perm. Vi har derfor laget denne leserveiledningen. Den kan fungere som et hjelpemiddel til å finne fram i publikasjonen, og kan også brukes for å finne fram til temaer som en er mindre interessert i, og som en dermed kan la være å lese.

Årsaken til at publikasjonen er blitt så omfattende, er at Kommunal- og arbeidsdepartementet ønsket en så omfattende dokumentasjon som mulig av den retrospektive delen av undersøkelsen om kvinners arbeid 1980. Dette har ført til en stor mengde tabeller som viser f.eks. utviklingen av kvinners yrkesaktivitet over tid. Om en bare hadde ønsket å studere faktorer som påvirker denne utviklingen, kunne en gått rett på en multivariat analyse, og hadde ikke behøvd å presentere tabellene som lå forut for en slik analyse. Dokumentasjonsbehovet har imidlertid gjort at vi har funnet det nødvendig også å publisere en rekke tabeller. Det har også ført til at en rekke problemstillinger er belyst ved flere ulike tilnærmingsmåter gjennom publikasjonen. Vi har ønsket å vise hvilke informasjoner som ligger i undersøkelsen, og hvordan de kan utnyttes. I tillegg har vi også forsøkt å gi en beskrivelse av hvordan våre analyser kan plasseres i forhold til annen forskning og til ulike teoretiske tilnærmingsmåter. Alt i alt har dette gjort publikasjonen mer omfattende enn godt er.

Publikasjonen kan naturlig deles inn i fire hoveddeler, samt en innledningsdel som dels er av metodisk karakter (kap. 2), og dels setter kvinners yrkesaktivitet i den perioden vi omhandler inn i en noe større historisk sammenheng (kap. 3). Det er relativt få kryssreferanser mellom de fire hoveddelene. Dette er både en fordel og en ulempe. Fordelen er at hver av de fire delene kan leses relativt uavhengig av hverandre.

Ulempen er at for den som ønsker å lese publikasjonen i sin helhet, kan det lett bli en del gjentakelser av resonnementer og teoretiske diskusjoner. For å lette lesingen av publikasjonen har vi laget en summarisk oversikt over de empiriske hovedresultatene på slutten av de mest omfattende kapitlene (kapittel 4, 5 og 7). Dette, sammen med sammendraget av rapporten, skulle kunne gi en kort oppsummering av hovedresultatene fra analysene.

Den første hovedproblemstillingen som tas opp, er endringer i yrkesmønster i familiedanningens første fasen. Dette er publikasjonens kapittel 4. Her gis en drøfting av livsløpsperspektivet på kvinners arbeidsmarkedstilpasning. Videre tar en opp ulike måter å avgrense livsløpsfaser på. En tar også opp hvilke faktorer som kan tenkes å påvirke kvinners arbeidsmarkedstilpasning i familiedanningens første faser. Sentralt her står trekk ved kvinners ekteskaps- og barnefødselshistorier, så som alder ved ekteskapsinngåing og avstand mellom barnefødsler. Sentrale begreper for å forklare variasjonen i yrkestilpasning i disse fasene er tidspunktet for begivenheter (timing) og avstand mellom begivenheter (spacing).

I den empiriske analysen tar en så for seg endring over tid, både i forklaringsvariablene, den avhengige variabelen - som er yrkesmønstre i familiedanningens første faser - og i sammenhengen mellom yrkesmønstre og de forskjellige forklaringsvariablene. Endelig tar en opp konsekvensen av yrkestilpasning i familiedanningens første faser for seinere yrkesaktivitet.

Det andre hovedpunktet som tas opp er utviklingen i kvinners yrkesaktivitetsmønster i 70-åra. Dette utgjør publikasjonens kapittel 5 og 6.

Først går en gjennom ulike teorier som har vært brukt for å forklare kvinners, og særlig gifte kvinners, arbeidsmarkedsatferd. Deretter ser vi på noen rammebetingelser, både av arbeidsmarkedsmessig og demografisk karakter, som er sentrale for å forstå endringer i kvinners arbeidsmarkedstilpasning i 70-åra. På bakgrunn av disse drøftingene setter vi opp en modell som viser hvilke faktorer som det blir viktig å ta hensyn til når kvinners arbeidsmarkedsatferd skal analyseres rent generelt. Dette er til dels andre faktorer enn de som ble trukket inn da vi bare var interessert i å analysere yrkesmønstre i familiedanningens første faser.

I den empiriske analysen har vi først sett på den enkle sammenhengen mellom hver enkelt forklaringsvariabel og arbeidsmarkedstilpasning - målt både som deltaking/ikke deltaking og tid brukt til inntektsgivende arbeid. De forklaringsvariable som er trukket inn er alder, ekteskapelig status, antall barn og barnas alder, utdanning og bosted. Vi har også

sett på hvorvidt sammenhengene kan ha endret seg over tiårsperioden.

I neste omgang har vi foretatt fire regresjonsberegninger for å se om resultatene fra de partielle analysene blir bekreftet når vi tar hensyn til virkningen av alle forklaringsvariablene samtidig. Vi har sett på variasjoner i yrkesdeltaking i 1970 og 1980, og på variasjoner i ukentlig arbeidstid på de samme tidspunktene. I hovedsak får vi de samme resultater som ved de partielle analysene.

Endelig har vi i kapittel 6 sett på utviklingen i yrkesvalg, sosial status for de yrkene kvinner er i og på utviklingen av deltidsarbeid i ulike yrkesgrupper. Mobilitet mellom yrkesgrupper blir også tatt opp.

Det tredje hovedtemaet som tas opp, er kvinners stabilitet og kontinuitet på arbeidsmarkedet. Dette utgjør publikasjonens kapittel 7. Først tar vi opp ulike teoretiske tilnærmingsmåter som har vært brukt for å si noe om kvinners stabilitet på arbeidsmarkedet.

Ulike teorier for å forklare kvinners arbeidsmarkedsatferd vil forutsi varierende grad av stabilitet og kontinuitet. Kjønnsrolleteori og teorien om reservearbeidskraft vil forutsi en stor grad ustabilitet i kvinners arbeidsmarkedsatferd. Den ene - kjønnsrolleteorien - tar utgangspunkt i tilbudssiden på arbeidsmarkedet, den andre - reservearbeidskraftteorien - tar utgangspunkt i etterspørselssiden. Stayerhypotesen, derimot, forutsier en stor grad av stabilitet. Enten er kvinner yrkesaktive, eller så er de det ikke. I forlengelsen av dette ligger at det også skal mye til før en kvinne endrer på hvor mye tid hun bruker til inntektsgivende arbeid. Det vil være få overganger mellom heltids- og deltidsarbeid.

I den empiriske analysen har vi så tatt for oss en rekke mål på kontinuitet og stabilitet både hva angår arbeidsmarkedsstatus og ukentlig arbeidstid. Vi har f.eks. sett på kontinuitet i arbeidstilknytning i 70-åra, korrelasjonen mellom arbeidsmarkedsstatus på ulike tidspunkter, overganger mellom ulike arbeidsmarkedsstatuser, utviklingen i gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid og overgangen mellom ulike arbeidstidsordninger. Vi har også tatt opp hvorvidt enkelte grupper har en mer stabil tilknytning til arbeidsmarkedet enn andre.

Det siste hovedpunktet som tas opp, er avkastning av inntektsgivende arbeid. Dette gjøres i kapittel 8. Når kvinner øker sin deltaking i inntektsgivende arbeid, og også viser seg å være svært stabil arbeidskraft, blir det stadig viktigere også å se på hva de får igjen for sin deltaking. Dette er også viktig ut fra den noe forenklede forestilling

om kvinner som sekundær arbeidskraft, det vil si arbeidskraft som arbeider i vel avgrensede yrker, med liten mobilitet på arbeidsmarkedet - i alle fall vertikalt - og med lav økonomisk avkastning av sin deltaking.

Det er to hovedformer for avkastning som blir analysert, lønn og sosial mobilitet. Et sidesprang i dette kapitlet, men svært viktig likevel, er hvorvidt teorier som har blitt utviklet for å forklare menns avkastning av yrkesdeltaking også kan brukes for å forklare kvinners avkastning.

I de empiriske analysene har vi først sett på variasjoner i lønnsdannelse blant kvinner, særlig med utgangspunkt i Human capital teorien, men segmentteorien er også trukket inn.

Deretter har vi tatt for oss statusoppnåelsesteorien og analysert kvinners sosiale mobilitet mellom generasjoner i lys av denne. Vi har også sett på muligheten for sosial mobilitet gjennom kvinners egen yrkeskarriere, og endelig har vi sammenliknet gifte kvinners mobilitetssjanser via to ulike mobilitetskanaler, egen yrkeskarriere og ekteskap.

2. METODE OG DATAGRUNNLAG[1]

2.1. Innledning

Sentralt i denne analysen står endring over tid, både hva angår livsløpsfaser og yrkesaktivitet. Likeledes vil kohorttilnærmingen være sentral i alle deler av analysen. I dette kapitlet skal vi derfor først og fremst diskutere måter å samle inn livsløpsdata på, kvaliteten på retrospektive data, og hvor viktig det er å anlegge et kohortperspektiv på kvinners yrkesdeltaking.

2.2. Opplysninger om livsløp

2.2.1. Panelopplegg i forhold til retrospektive opplegg

Samfunnsendringer belyses ofte med tverrsnittsmateriale fra to eller flere måletidspunkter. Slike data gir for eksempel utviklingen i yrkesprosenter for gifte kvinner i 70-åra. Tidsserier gir det aggregerte resultat av endringsprosesser. Selve endringsprosessene, de individuelle endringer i beslutninger/atferd, kan tverrsnittsdata ikke gi direkte svar på. Tolkning av prosessene som ligger bak endringer i tidsrekkedata er derfor noe problematisk.

For å belyse endringsprosesser trengs longitudinelle data, det vil si at man har data om samme person over tid (Rogosa, 1980).

Forskjellen mellom en tverrsnittstilnærming og en longitudinell tilnærming innebærer dermed blant annet at den første tilnærmingsmåten gir en tilstandsbeskrivelse på ett gitt tidspunkt, mens den andre er dynamisk/prosessorientert, og gir utviklingen over tid.

Longitudinelle data kan innhentes enten prospektivt eller retrospektivt. Et prospektivt opplegg innebærer at en tar utgangspunkt i en bestemt mengde, f.eks. et bestemt utvalg, en bestemt alderskohort, og innhenter opplysninger om denne over tid. De samme personene kan f.eks. undersøkes med jevne mellomrom over en viss tidsperiode. Dette er det som ofte blir kalt en panelundersøkelse. Panelstudier forekommer relativt sjelden, fordi de krever langsiktig planlegging og er svært ressurs-/kostnadskrevende.

---

[1] Datagrunnlaget og undersøkelsesopplegget er nærmere beskrevet i Kvinners arbeid 1980, NOS B 242 og i vedlegg 1.

Et retrospektivt opplegg innebærer også at man tar utgangspunkt i en gitt mengde, f.eks. et utvalg eller en gitt aldersgruppe på et visst tidspunkt. En innhenter så opplysninger om det som har skjedd i fortiden for denne bestemte mengden. Begge disse tilnærmingsmåtene gir muligheter for å studere utvikling over tid - sosial forandring. Hvilken tilnærmingsmåte som velges er avhengig av flere faktorer.

Retrospektive opplegg er mest vanlig. Nesten alle intervjuundersøkelser inneholder retrospektiv informasjon, som oftest informasjon om den nære fortid, men også om hendelser som er avsluttet i fortiden (f.eks. spørsmål om yrkesaktivitet i løpet av ett år, utdanningsspørsmål).

Sammenliknet med et prospektivt paneldesign er det også andre enn kostnadsmessige fordeler med retrospektive opplegg. I et retrospektivt opplegg holdes måleinstrumentene (spørsmålsformuleringer osv.) konstant for alle respondenter og for de aktuelle referanseperioder. Målinger som foretas over tid, kan være utsatt for feil som skyldes endringer i måten spørsmål stilles på. I tillegg reduseres målefeil som er et produkt av at det er kontakt mellom intervjuer og den som skal svare gjentatte ganger. Sammenliknet med et paneldesign har man heller ikke problemer med at man bare får opplysninger om én og ikke andre perioder i livsløpet, fordi de som deltar enten dør eller ikke ønsker å delta lenger.

For noen typer undersøkelser/problemstillinger vil imidlertid det retrospektive opplegget skape problemer, fordi død/annen avgang (f.eks. flyttinger) har "redusert" det opprinnelige utvalget.

I den foreliggende undersøkelsen regnet vi ikke med at dette siste ville være noe stort problem, fordi dødeligheten er liten i de utvalgte aldersgruppene (20-67 år i 1980/10-57 år i 1970), og fordi det er relativt få flyttinger både inn og ut av landet. Det ble derfor valgt et retrospektivt opplegg.

Retrospektivt innhentede data er også ellers brukt i livshistorieundersøkelser, og har en lang tradisjon. Det klassiske verk er Thomas og Znaniecki: The Polish Peasant in Europe and America (1918-20). De som blir intervjuet blir vanligvis bedt om å rekonstruere livshistorien sin innen en rekke livsområder (f.eks. utdannings-, yrkes-, ekteskaps-, flytte- og barnefødselshistorier). Undersøkelsen Kvinners arbeid 1980 kan derfor betraktes som en begrenset livshistorieundersøkelse, ettersom den hovedsakelige referanseperioden er siste 10 år, og det viktigste livsområdet som kartlegges er yrkeshistorier.

2.2.2. Problemer med å innhente livsløpsdata retrospektivt

Det kan som antydet reises en del alvorlige innvendinger mot retrospektive undersøkelser.

De eldste aldersgruppene kan være mindre representative enn de yngre, på grunn av dødelighet. De yngste aldersgruppene vil ha ufullstendige livshistorier på en del områder (f.eks. fertilitetshistorier). Disse problemene anses imidlertid ikke å være av en slik karakter at det gjør retrospektive data ubrukelige. Det er dessuten utviklet teknikker/metoder som kan rette opp noen av de skjevheter som er nevnt (se bl.a. Featherman, 1980).

Det mest sentrale spørsmål som knytter seg til retrospektive undersøkelser, er spørsmålet om datakvalitet. Kvalitetsproblemet er knyttet til rekonstruksjon av opplysninger, og nærmere bestemt til folks evne og/eller ønsker om å huske de aktuelle begivenheter. Hvor pålitelige er retrospektive data som erstatninger for direkte observasjoner eller observasjoner knyttet til intervjutidspunktet?

I alle intervjuundersøkelser regner man med målefeil, men retrospektive spørsmål er spesielt utsatt for ulike typer av hukommelsessvikt, f.eks.:

a) Det mest vanlige er at folk glemmer hendinger som faktisk har skjedd. Sannsynligheten for at en hending skal glemmes øker jo lengre tid som går, og er størst for hendinger som personen synes er lite viktige.

b) Der det er spørsmål som gjelder hendinger som gjentas regelmessig, kan virkningen av glemselen bli at folk oppgir hva de vanligvis gjør, i stedet for hva de har gjort på et bestemt tidspunkt.

c) Folk vil ofte glemme når en bestemt hending har funnet sted. Dersom spørsmålet gjelder hendinger innenfor en bestemt periode, kan vi ofte få en "teleskop-effekt" som består i at personer også oppgir hendinger som har foregått før eller etter perioden.

d) "Feil-husking", dvs. at folk svarer ut fra hva de ser som ønsket atferd, enten som et resultat av fortrengning av ubehagelige hendinger i fortiden, eller en idé om hva som anses å være sosialt akseptabelt.

Når folk ikke husker, lager de som regel et eller annet svar som det er vanskelig å kontrollere.

Den vanligste måten å hjelpe den som skal svare til å huske bedre, er ved å presentere de mulige hendingene for vedkommende. Dette kan gjøres enten ved hjelp av detaljerte spørsmål eller ved hjelp av kort o.l. Der det ikke er mulig å bruke et slikt opplegg, kan det ofte være en fordel å legge opp spørsmålet slik at folk får litt ekstra tid til å tenke seg om (se bl.a. Iversen, 1980).

Dersom det ikke brukes "huskehjelp", fører det sannsynligvis til en underrapportering. Det er da også vanlig at en får en slik underrapportering av hendinger i retrospektive undersøkelser (Gutek, 1978).

Det er imidlertid foretatt en del studier for å undersøke validiteten på retrospektive opplysninger (se bl.a. Featherman, 1980). Metodene er flere, blant annet har det vært gjort forsøk der det foretas gjenintervjuer etter en kortere tidsperiode, intervjuopplysninger har blitt sammenliknet med registeropplysninger osv.

Featherman konkluderer med at validiteten er høy på noen type opplysninger og lav på andre. Andre internasjonale undersøkelser trekker også ulike konklusjoner ut fra type opplysninger det dreier seg om (Gutek, 1978, Powers m.fl., 1978, Ferber og Birnbaum, 1979). Det er derfor vanskelig å trekke noen sikre slutninger om datakvaliteten på et retrospektivt materiale.

Det er imidlertid åpenbart at visse typer informasjon er mindre pålitelig enn andre. Holdningsspørsmål anses for å være uegnet for retrospektiv kartlegging, mens mer faktaorienterte spørsmål som ikke virker ubehagelige for den som skal svare, egner seg bedre. Retrospektive data fra ett livsområde kan derfor være mer pålitelig enn data fra andre.

Yrkeshistorieundersøkelsen konkluderer imidlertid med at data om yrkesaktivitet over tid, ligger meget nær opp til tilgjengelig statistikk (Ramsøy 1977). Selv om dette materialet gjaldt menn, tyder dette på at data om yrkesaktivitet over tid har tilfredsstillende kvalitet.

Det kan også være en fordel, slik vi har gjort, å registrere yrkeshistorie i tilknytning til endringer i familiesituasjon, fordi folk antakelig husker bedre når aktiviteter - som yrkesaktivitet - er knyttet til begivenheter, enn når de registreres mer "løsrevet".

2.3. Kohortanalyser og kohorteffekter

En kohort blir gjerne definert på grunnlag av tidspunktet for bestemte hendinger i livet. Mest vanlig er det å bruke fødselsdato, men også andre hendinger som f.eks. ekteskapsinngåing kan brukes (Glenn, 1977).

Kohortanalyser blir ofte brukt for å måle sosial forandring, og en er da opptatt av å se på den relative betydningen av tre ulike faktorer som kan føre til sosial forandring, nemlig

1) hvorvidt forskjeller i sosialisering og tidlige grunnleggende erfaringer i ulike kohorter gjør at deres atferd vil variere - kohorteffekter,
2) påvirkninger som har betydning for folk i alle aldere og alle kohorter - periodeeffekt,
3) hvorvidt aldringsprosessen i seg sjøl har noen sjølstendig betydning for det fenomen en ønsker å studere - alderseffekt (Glenn, 1977).

I en kohortanalyse vil en gjerne forsøke å skille ut betydningen av hver av disse tre effektene, men dette er vanskelig. Grunnen til at dette er vanskelig, er at når to av størrelsene, f.eks. kohort og periode, er bestemt, er også den tredje størrelsen, alder, bestemt. Problemene med å skille de tre effektene fra hverandre er blant annet beskrevet i Glenn (1977) og Palmore (1978).

Vi vil benytte kohortanalyser for å studere kvinners arbeidsmarkedsatferd, fordi det kan forventes at ulike alderskohorter av kvinner har ulike erfaringer fordi de har blitt født på ulike tidspunkter, gått inn i utdanningssystemet på ulike tidspunkt, ut på arbeidsmarkedet under ulike økonomiske forhold og blitt påvirket av historiske hendinger på ulike tidspunkter i sine karrierer (Lane, 1975).

Alle de tre effektene og typer av endring som ble nevnt innledningsvis, vil kunne spores i våre analyser. Særlig stor betydning vil kohorteffekten bli tillagt, men også periodeeffekten vil bli trukket inn.

Når vi undersøker kvinners arbeidsmarkedsatferd i tiårsperioden 1970 - 1980, vil de ulike kohorter ha vært utsatt for de samme periodeeffekter, fordi alle kvinner, uansett fødselskohort og dermed alder, har gjennomlevd dette tiåret. Det vi vil undersøke blir da hvorvidt ulike kohorter av kvinner har blitt påvirket på samme måte eller ikke av de prosesser som totalt sett har ført til at en økt yrkesaktivitet blant kvinner, eller om det kan spores kohorteffekter i kvinners yrkesaktivitet i perioden.

I livsløpsanalysen vil imidlertid også periodeeffekten ha betydning. De ulike kohortene av kvinner har giftet seg og fått barn i perioder med ulik etterspørsel etter kvinnelig arbeidskraft. De yngste kvinnene vil ha gjennomløpt denne delen av sitt livsløp i en periode med

sterk etterspørsel etter kvinnelig arbeidskraft; de eldste kvinnene har ikke det. I denne analysen forventer vi både periode- og kohorteffekter.

Når det gjelder alderseffekter i våre data, er bildet antakelig noe komplisert. De gruppene undersøkelsen omfatter er ikke så gamle på intervjutidspunktet at alder i seg selv skulle har noe å si for hvorvidt en var i stand til å delta i inntektsgivende arbeid eller ikke. Imidlertid kan vi kanskje regne med å finne en viss alderseffekt i etterspørselen etter arbeidskraft. Når nye stillinger skal besettes, vil ofte eldre arbeidstakere være mindre gunstig stilt. Dette gjelder både menn og kvinner. Den kunnskap de har, kan ofte være foreldet, forventet ansettelstid vil være kortere, slik at det fra arbeidsgivers side anses som lite lønnsomt å ansette og lære opp slik arbeidskraft.

Disse resonnementene antyder derfor at vi venter å finne liten rein alderseffekt med hensyn til sysselsetting blant de kvinner som allerede er yrkesaktive. Vi vil antakelig ikke få noen vesentlig større avgang fra arbeidsmarkedet blant eldre kvinner, men rekrutteringen kan tenkes å være lavere blant eldre enn blant yngre kvinner.

Sjøl om det finnes ulike formelle analyseteknikker for å fastslå størrelsen av de ulike effektene (se f.eks. Glenn, 1977, Palmore, 1978) blir ikke slike teknikker brukt her. Vi bruker stort sett tabellanalyser.

Når en skal sammenlikne ulike kohorters yrkesaktivitet, er det to typer sammenlikninger som kan gjøres, nemlig interkohort- og intrakohortsammenlikninger. Interkohortsammenlikninger gjøres mellom samme aldersgrupper, men på ulikt tidspunkt, f.eks. mellom personer 20-29 år i 1970 og 20-29 år i 1980. I slike analyser vil en for eksempel gjerne også se hvorvidt ulike forklaringsvariable for det fenomen en studerer har endret betydning over tid.

Intrakohortsammenlikninger gjøres mellom de samme personene, men på forskjellig tidspunkt; en ser f.eks. på hvordan utviklingen har vært i en gitt tidsperiode, f.eks. 10 år, for personer som i utgangspunktet var 20-29 år. En vil da se hvordan hendinger i en gitt historisk periode har virket inn på personer i en gitt aldersgruppe. En intrakohorttilnærming vil si det samme som en paneltilnærming. Begge disse typer sammenlikninger blir gjort i våre analyser.

2.4. Utnyttingen av yrkeshistorieopplysningene for 70-åra

Når en skal beskrive utviklingen i kvinners yrkesaktivitet og arbeidstidsvalg i 70-åra ved hjelp av data fra undersøkelsen om Kvinners arbeid 1980, er det minst to tilnærmingsmåter som kan brukes:

1) Tverrsnittstilnærmingen og
2) paneltilnærmingen.

Ved tverrsnittstilnærmingen kan en betrakte opplysningene om yrkesaktivitet og ukentlig arbeidstid for hvert av årene i perioden som samlet inn gjennom 11 forskjellige tverrsnittsundersøkelser. For hvert av tidspunktene vil en da konstruere utvalg av kvinner som kan sammenliknes med hverandre over tid. For hvert av årene i perioden ser vi da på yrkesaktivitetsfrekvenser og ukentlig arbeidstid for et utvalg av kvinner som er like gamle på hvert av tidspunktene. En slik beskrivelse vil gi et visst kjennskap til resultatet av endringer i perioden på et aggregert nivå, men en kan si mindre om de prosessene som har ledet fram til dette resultatet.

I vår analyse vil utvalget for hver av disse undersøkelsene være kvinner 20-54 år. Utvalget for hvert av tverrsnittene vil være delvis overlappende, men dette vil ikke har noen betydning for tolkningen av resultatene. Analysene i kapittel 5 og 6 bygger i det vesentligste på en slik tverrsnittstilnærming.

Når en bruker de retrospektive opplysningene fra undersøkelsen som panel-opplysninger, tar en utgangspunkt i en gitt gruppe kvinner, for eksempel de som var 20-54 år i 1970, og følger denne gruppen over tiåret, til de er blitt 30-64 år i 1980. Paneltilnærmingen er særlig velegnet for å studere stabilitet og kontinuitet i kvinners tilpasning til arbeidsmarkedet over tid, fordi det er de samme kvinnene vi følger gjennom hele perioden. Med en slik tilnærming kan en også bedre se hvordan de endringer som har vært i kvinners arbeidsmarkedsmuligheter i perioden har slått ut for ulike grupper av kvinner.

Som for tverrsnittstilnærmingen har vi også her tilrettelagt materialet slik at vi har opplysninger for 11 observasjonstidspunkter. Vi kan kanskje si at vi har en panelundersøkelse i 11 omganger, foretatt retrospektivt. Til forskjell fra vanlige panelundersøkelser som foretas prospektivt, har vi ikke problemer med frafall underveis. Vårt problem er i tilfelle hvorvidt et representativt utvalg av kvinner 20-67 år i 1980 også vil være et representativt utvalg av kvinner 10-57 år i 1970. Med de aldersgruppene vi har brukt, mener vi som nevnt ikke at dette skulle være noe stort problem. Dødeligheten blant kvinner i dette aldersspennet er svært lav, og flyttinger inn og ut av landet er heller ikke særlig utbredt. Paneltilnærmingen er særlig brukt i analysene i kapittel 7. Ved begge tilnærmingsmåtene får vi bare opplysninger om yrkesaktivitet på et gitt tidspunkt pr. år (1. januar). Vi får ikke tatt hensyn til alle de endringene som kan ha skjedd i perioden mellom registreringstidspunktene. Stabiliteten i kvinners yrkseaktivitetsmønster kan dermed bli noe overestimert i våre analyser.

3. HISTORISKE ENDRINGER I FAMILIEMØNSTER OG ARBEIDSMARKED

Demografiske og økonomiske forhold er grunnleggende betingelser for hvordan kvinner tilpasser seg familie og arbeidsmarked.

Endringer i giftermålsatferd og fruktbarhet har betydning for kvinners rolle i familien. Etterspørselsstrukturen på arbeidsmarkedet har avgjørende betydning for gifte kvinners lønnsarbeid.

Familiens og lønnsarbeidets betydning i kvinners liv har endret seg over tid. Dette betyr at kvinnene i vårt utvalg har gjennomlevd perioder som kan være svært forskjellige med hensyn til familiemønster og yrkesdeltaking blant kvinner. I de neste avsnittene blir hovedtrekkene i endringer i giftermål, fruktbarhet og arbeidsmarked beskrevet for de historiske periodene som kvinnene i utvalget har gjennomlevd.

3.1. Hovedtrekk i demografiske endringer i kvinners livsløp 1930 - 1980

Kvinnene i vårt datamateriale er født fra 1912 - 1959. De eldste var 18 år i 1930, og de yngste 20 år i 1980. Den historiske perioden vi kan beskrive kvinners tilpasning til ekteskap, familie og barn i, strekker seg fra 1930 til 1980.

De mest sentrale kjennemerkene ved de demografiske endringer blant kvinner i denne perioden er forbedrede overlevelsessjanser, endringer i den tidsmessige plasseringen av giftermålet i kvinners liv og endringer i fruktbarhetsmønsteret (Bjøru og Sørensen, 1982, beskriver perioden 1920 - 1980).

3.1.2. Endringer i giftermålsatferd

Fram til 1970 var tendensen at kvinnenes ekteskapsalder sank (Bjøru og Sørensen, 1982), og at andelen kvinner som giftet seg økte. Det som har skjedd i 70-åra representerer et brudd på utviklingen i dette århundret, idet giftermålsalderen blant de yngste kvinnene er i ferd med å stige, samtidig som færre gifter seg. Data fra befolkningsstatistikken viser altså: "Synkende ekteskapsalder fram til om lag 1970 og økning fra 1975. Økende andel gifte på alle alderstrinn fram til 1975, deretter nedgang." (Noack og Østby, 1982.) Men fruktbarhetsundersøkelsen viser også at ekteskap for mange har blitt erstattet med samliv uten vigsel (Noack og Østby, 1982).

For kvinnene i vårt utvalg har vi beregnet gjennomsnittlig alder

ved inngåing av første samliv for femårige alderskohorter (tre år for de eldste). Kvinner som lever i samliv uten vigsel er også tatt med. Vi får fram et mønster som viser et fall i alderen ved første samliv fra den eldste til den yngste kohorten (tabell 3.1). Men kohortene født i 1955 eller seinere gir et feilaktig bilde, fordi vi her bare har de kvinnene som har inngått samliv, de som utsetter giftermålet er enda ikke gift (bare 42 prosent av kvinnene født 1955 - 1959 hadde inngått samliv i alderen 20 - 24 år). Det er derfor viktig å merke seg at blant de yngste kvinnene i utvalget som lever i samliv, er det en overrepresentasjon av kvinner som har inngått samliv i ung alder.

Tabell 3.1. Gjennomsnittlig alder ved første samlivsinngåing for kvinner 20 - 67 år i 1980, i grupper for fødselskohort[1] Average age at first cohabitation among women 20 - 67 years old in 1980, in groups for birth cohort[1]

Fødselskohort Birth cohort	Gjennomsnitts-alder Mean age	Standard-avvik Standard deviation	Andel av kohorten som har inngått samliv[1] Prosent Percentage of women who have started cohabitation[1] Per cent	Tallet på kvinner Number of women
Alle All ...	23,6	5,0	83	1 808
1912-14	26,8	5,9	91	105
1915-19	26,5	5,9	89	194
1920-24	25,9	6,3	90	209
1925-29	25,9	6,3	87	174
1930-34	23,3	3,8	92	178
1935-39	23,0	4,6	91	181
1940-44	22,4	3,3	88	202
1945-49	21,8	2,6	88	256
1950-54	21,3	2,5	80	199
1955-59	20,0	1,9	42	110

[1] Kvinner med oppgitt årstall for samlivsinngåing. 90 prosent av alle kvinner har inngått samliv, men vi mangler tidfesting av begivenheten for en del kvinner.
[1] Women with known start date of cohabitation. 90 per cent of all women have started cohabitation but the start date of cohabitation is unknown for some women.

3.1.3. Endringer i fruktbarhetsmønsteret

Det viktigste trekket ved endringer i fruktbarhetsmønsteret i dette århundret er at det har vært et lite fall i gjennomsnittlig antall barn pr. ekteskap (Bjøru og Sørensen, 1982). Færre barn kan bety at perioden med barnefødsler er blitt kortet inn i tid.

Fruktbarheten og fruktbarhetsutviklingen i Norge og ulike fruktbarhetsmål er ellers grundig beskrevet i Noack og Østby (1981) og Moen (1981).

Vi har beregnet et mål på kohortfruktbarhet for kvinnene i vårt utvalg. Kohortfruktbarheten defineres vanligvis som gjennomsnittlig antall barn kvinnene innen en fødselskohort har fått når de har gjennomløpt hele sin fertile fase (Noack og Østby, 1982). Problemet med kohorttilnærmingen er at man ikke kan slå fast noe om utviklingen i de unge kohortene som ikke er ferdig med sin fertile periode. Kohortfruktbarhet brukes som mål på hvorvidt de ulike kohortene reproduserer seg selv over livsløpet.

For kvinnene i vårt utvalg har vi beregnet gjennomsnittlig antall barn pr. kvinne for femårige alderskohorter (tabell 3.2).

Kvinnene som er født mellom 1930 og 1940 er de som i vårt utvalg gjennomsnittlig har fått flest barn. Kvinner født etter 1950 har svært lave gjennomsnittstall, delvis et resultat av at de ikke er ferdige med barnefødselsperioden.

Vi har også beregnet gjennomsnittlig antall barn for de kvinnene som har inngått samliv og født første barn etter samlivsinngåelsen, og hvor samlivet ikke er avbrutt (tabell 3.3). Blant kvinnene født før 1940 er det lite variasjon i det gjennomsnittlige barnetallet, som ligger på omtrent 3 barn. Kvinner født etter 1940 har fått gjennomsnittlig færre barn jo yngre de er. Selv om disse kvinnene fremdeles er i fertil alder, kan det være verdt å merke seg dette når vi seinere studerer kohortforskjeller i yrkesaktivitet i barnefødselsperiodene.

Antall barn en kvinne føder, og varighet i tid av barnefødselsperioden kan være et mål på omsorgsbelastning. Det er dermed en faktor som kan binde kvinnene til hjemmet. Derfor er dette viktig informasjon for å forstå de ulike kvinnekohortenes tilpasning til familie og yrkesliv.

Varigheten av kvinners barnefødselsperiode bestemmes både av antallet barn kvinnene føder, og hvor tett barna fødes. Fruktbarhetsnedgangen kan innebære en innkorting av den perioden i livet hvor kvinnene har små barn. Men spørsmålet er hvordan denne perioden påvirkes av hvor tett barna fødes i forhold til hverandre. Finnes det holdepunkter for at de to effektene, reduksjon i barnetall og en tettere plassering av barna tidsmessig, virker samtidig?

Vi bruker her avstand i tid (antall måneder) mellom første og siste barns fødsel som et mål på spredning av barnefødslene over tid (tabell 3.4). Ved å holde antall barn kvinnene har født konstant får vi fram de historiske endringene i tidsplasseringen av barna. Tendensen i alle barnetallsgruppene er den samme: Gjennomsnittlig antall måneder mellom første og siste barns fødsel reduseres jo yngre kohortene er, samtidig som standardavviket også reduseres. For eksempel gikk det gjennomsnittlig 56,6 måneder mellom første og andre barnets fødsel blant kvinnene i den eldste kohorten som fikk to barn, standardavviket var 34,8 måneder. Blant kvinnene i den yngste kohorten var den gjennomsnittlige tiden mellom første og andre barnet redusert til 37,3 måneder med et standardavvik på 16,8 måneder. Selv om kvinner som har fått barna tett kanskje er noe overrepresentert i den yngste kohorten, er trenden klar: Barnefødselsperioden har blitt kortere over tid også fordi fødslene plasseres tettere. Spredningen rundt gjennomsnittet er også sterkt redusert, noe som tyder på at det å få barna relativt tett er i ferd med å bli det dominerende mønsteret.

Tabell 3.2. Gjennomsnittlig antall barn født pr. kvinne, i grupper for fødselskohort. 1980 Average number of children born per woman, in groups for birth cohort. 1980

Fødselskohort Birth cohort	Gjennomsnittlig antall barn født pr. kvinne Average number of children per woman	Standardavvik Standard deviation	Tallet på kvinner Number of women
Alle All ..	2,0	1,5	2 191
1912-14	2,5	1,9	115
1915-19	2,2	1,6	218
1920-24	2,3	1,6	233
1925-29	2,2	1,6	201
1930-34	2,8	1,6	194
1935-39	2,7	1,4	198
1940-44	2,3	1,1	230
1945-49	2,0	1,0	290
1950-54	1,4	1,0	249
1955-59	0,6	0,8	263

Tabell 3.3. Gjennomsnittlig antall barn født av kvinner i samliv og hvor samlivet ikke er avbrutt, og som har født barn, i grupper for fødselskohort. 1980 Average number of children born by women living in cohabitation and where the cohabitation has not been broken and who have born children, in groups for birth cohort. 1980

Fødselskohort Birth cohort	Gjennomsnittlig antall barn født pr. kvinne Average number of children per woman	Standardavvik Standard deviation	Tallet på kvinner Number of women
Alle All ..	2,5	1,2	1 232
1912-14	2,9	1,5	53
1915-19	2,9	1,5	102
1920-24	2,8	1,4	134
1925-29	2,8	1,3	99
1930-34	2,9	1,5	137
1935-39	3,0	1,2	124
1940-44	2,6	0,9	156
1945-49	2,1	0,8	200
1950-54	1,7	0,7	150
1955-59	1,4	0,6	77

Tabell 3.4. Gjennomsnittlig antall måneder mellom første og siste barns fødsel blant kvinner i samliv som har født mer enn ett barn, i grupper for antall barn født og fødselskohort. 1980
Average number of months between first and last birth among women living in cohabitation and who have given birth to more than one child, in groups for number of children and birth cohort. 1980

Antall barn født og fødselskohort Number of children and birth cohort	Gjennomsnittlig antall måneder mellom første og siste barns fødsel Average number of months between first and last birth	Standardavvik Standard deviation	Tallet på kvinner Number of women
Alle All	78,0	51,9	977
Født 2 barn Given birth to 2 children	46,1	28,0	493
Fødselskohort Birth cohort			
1912-29	56,6	34,8	137
1930-44	48,5	29,6	150
1945-59	37,3	16,8	206
Født 3 barn Given birth to 3 children	88,1	38,0	276
Fødselskohort Birth cohort			
1912-29	100,6	43,3	93
1930-44	87,7	35,4	121
1945-59	70,1	25,8	62
Født 4 eller flere barn Given birth to 4 or more children	140,2	49,5	208
Fødselskohort Birth cohort			
1912-29	152,3	52,3	99
1930-44	131,9	45,0	98
1945-59	:	:	11

3.2. Trekk ved arbeidsmarkedsutviklingen i etterkrigstiden

Kvinners møte med arbeidsmarkedet har skjedd under skiftende betingelser. Kohorteffekten antas derfor å ha stor betydning for å forklare variasjoner i kvinner yrkesdeltaking i bestemte livsløpsfaser, og endringer i kvinners yrkesdeltaking i 70-åra.

For å få et bilde av hvilke arbeidsmarkedsforhold de ulike kvinnerkohortene i utvalget har møtt, skal vi derfor skissere næringsstruktur og omfanget av kvinnelig yrkesaktivitet i den perioden hvor ulike kohorter var i den alderen da bestemmelsen om yrkesaktivitet eller ikke ble tatt.

Sjøl om ulike aldersgrupperinger blir brukt i analysen, vil følgende tre alderskohorter stå sentralt: Kvinner som ble født i åra 1912 - 1929, kvinner født i åra 1930 - 1944, og kvinner som ble født i åra 1945 - 1959. Inndelingen er relativt grov; vi har tatt hensyn til at kohortene bør ha en viss, og noenlunde lik, størrelse, samt en viss grad av homogenitet som kan rettferdiggjøre betegnelsen "kohort". Fordi alderskohortene er nokså vidt definert, vil det være snakk om valg av yrkesaktivitet både etter endt utdanning, og etter endt småbarnsperiode.

De to første periodene vi er interessert i er nøye beskrevet i Norges økonomi etter krigen (SØS nr. 12, 1965), mens den siste perioden blant annet kan beskrives ved hjelp av tall fra nasjonalregnskapet.

Kohorten født 1912 - 1929

Denne kohorten var 16-33 år da krigen sluttet. For en god del av disse kvinnene har krigstiden hatt stor innflytelse. Men når det gjaldt sysselsetting for kvinner, var utviklingen i Norge under krigen forskjellig fra det som skjedde i mange andre land. Vi hadde verken stor krigsdeltaking blant menn, eller en ekspanderende krigsindustri. Kvinnene ble ikke rekruttert for å erstatte mannlig arbeidskraft, og deres yrkesaktivitet gikk for eksempel totalt sett ned mellom 1930 og 1946 (se tabell 3.5).

Perioden 1946 - 1950 som også hadde stor betydning for denne kohorten, var preget av en stor etterspørsel etter arbeidskraft, som ble møtt av et stigende tilbud. Men: "Den stigende sysselsetting var i alt vesentlig en følge av at den mannlige arbeidskraft vendte tilbake til arbeidet etter hvert som forholdene ble normale. Tallet på kvinner i arbeidslivet gikk litt ned i perioden. Både for gifte og ugifte kvinner ble det nok vanligere enn før å ta arbeid utenom hjemmet. Men virkningene av dette ble motvirket av den stigende giftermålshyppighet som førte til at tallet på gifte kvinner (med lav yrkeshyppighet) gikk opp og tallet på

på ugifte kvinner (med høy yrkeshyppighet) gikk sterkt ned. Særmerket for perioden var at det særlig var industrien som trakk den kvinnelige arbeidskraften til seg". (SØS nr. 12, 1965 s. 93.)

I denne perioden fikk vi en tilbakegang i personer knyttet til jordbruk, skogbruk og fiske, mens det var til industrien og samferdselssektoren at arbeidstakerne først og fremst ble rekruttert (se figur 3.1). Ekspansjonen var altså først og fremst i næringer som har, og sikkert også har hatt, liten rekruttering av kvinner.

Den eldste kohorten av kvinner kom altså i kontakt med arbeidsmarkedet i en periode preget av sterk etterspørsel etter arbeidskraft, men hvor mennene i det alt vesentlige dekket denne etterspørselen. Ekspansjonen i næringslivet skjedde i næringer som antakelig var lite "kvinnevennlige", og yrkesaktivitet blant kvinner, i alle fall blant gifte kvinner, var lite vanlig. Alt i alt skulle dette føre til en lav tilbøyelighet for kvinner fra denne kohorten til å ønske og å velge yrkesdeltaking.

Kohorten født 1930 - 1944

I 1965 var disse kvinnene mellom 20 og 35 år. Deres holdninger til, og valg av yrkesaktivitet vil derfor for en stor grad være preget av utviklingen fra 1950 og fram til midten av 60-tallet.

"Omkring 1950 var arbeidsmarkedet bunnskrapet for reserver, og den naturlige befolkningstilvekst satte fra nå av en stram grense for hvor rask sysselsettingsveksten kunne bli" (SØS nr. 12 1965 s. 94). Dette forutsatte selvsagt at ingen grupper økte sin yrkesdeltaking, og vi ser f.eks. av tabell 3.5 og 3.6 at yrkesfrekvensen blant gifte kvinner var meget lav. Gifte kvinner ble altså ikke oppfattet som potensiell arbeidskraft.

I løpet av 50-åra var det en forholdsvis svak tilvekst til yrkesbefolkningen. Det var særlig tre faktorer som bidrog til å redusere tilbudet av arbeidskraft:

1) Forskyvninger i aldersfordelingen innenfor den befolkningsgruppe som næringslivet i det vesentlige rekrutterer fra.
2) Større giftermålshyppighet og lavere giftermålsalder for kvinner, dvs. mindre tilgang på ugifte kvinner.
3) Redusert yrkeshyppighet for de yngste aldersklasser på grunn av økt skolegang.

Det som gjorde at en tross alt fikk en svak økning i yrkesbefolkningen, var at kvinnene i større utstrekning enn før søkte ut i arbeidslivet. Det gjaldt så vel ugifte som gifte kvinner. Fra 1950 til 1960

steg yrkesfrekvensen fra 5,4 prosent til 9,5 prosent for gifte kvinner totalt (se tabell 3.5), mens i de yngre årsklassene - under 30 år - var økningen atskillig større (se tabell 3.6). Samtidig som nettotilveksten av nye arbeidstakere avtok kraftig, endret også næringsstrukturen seg. Det var fortsatt tilbakegang i primærnæringene. Men viktigere var det at industrien fikk en fullstendig stagnasjon i sysselsettingsveksten i en periode. I stedet trakk varehandel og andre tjenesteytende sektorer arbeidskraften til seg (se figur 3.1).

I denne 10-15-årsperioden økte andelen unge gifte kvinner på arbeidsmarkedet sterkt, samtidig som de tjenesteytende næringer også vokste. Tilbudet av arbeidsplasser som var attraktive for kvinner økte, samtidig som "reserven" av mannlig arbeidskraft var oppbrukt. Dette skapte antakelig et klima som var mer gunstig for kvinners yrkesaktivitet i denne perioden enn i den foregående. Et poeng som antas å virke i motsatt retning var at fruktbarheten var svært høy fram til 1965. Men alt i alt vil vi trekke den konklusjonen at kvinnene i kohorten som møtte arbeidsmarkedet i denne perioden hadde en mer positiv holdning til - og oftere bestemte seg for - å delta i inntektsgivende arbeid enn kohorten foran.

Kohorten født 1945 - 1959

Denne kohorten vil være mest preget av forholdene på slutten av 60-tallet og det som har skjedd i løpet av 70-åra. I perioden 1965 til 1980 har den tendensen som vi skisserte for perioden foran, fortsatt, men med ett unntak, nemlig at fruktbarheten har gått ned. Innslaget av kvinner, særlig gifte kvinner, på arbeidsmarkedet har fortsatt å øke. Gifte kvinners yrkesfrekvens økte fra 9,5 prosent i 1960 til 19,6 prosent i 1970 (se tabell 3.5), og denne økningen har fortsatt. I 70-åra har tallet på sysselsatte økt, men mengden av arbeid som ble utført økte lite. Tendensen har vært at eksisterende arbeid er blitt fordelt på flere personer (Sosialt utsyn 1980). Deltidsordninger som tilpasning på arbeidsmarkedet er blitt vanligere, og er særlig vanlig blant gifte kvinner (Ellingsæter, 1979). Samtidig har utviklingen i næringsstrukturen fortsatt i noenlunde samme spor som i perioden før (tabell 3.7 og 3.8). Det er fortsatt tilbakegang i andelen årsverk utført innen primærnæringene, og industriens andel av utførte årsverk har også gått ned. Offentlig, sosial og privat tjenesteyting har hatt den største økningen i andelen av årsverk utført. En stor del av økningen i samlet sysselsetting har skjedd i den offentlige sektor, særlig i kommunal- og fylkeskommunale virksomheter (se tabell 3.7 og 3.8). Helsestell og utdanning er her viktige sektorer, og dette er

sektorer som tradisjonelt har vært ansett som kvinnearbeidsplasser. Den vanskelige økonomiske situasjonene på 70-tallet har ikke ført til noen nedgang i sysselsettingen i de tradisjonelle kvinnernæringene.

Økte muligheter for deltidsarbeid, fortsatt vekst i tjenesteytende næringer, kortere omsorgsperiode, og en stadig økende andel av kvinner, særlig gifte, på arbeidsmarkedet, gjør at den yngste kohorten vår har hatt sitt møte med arbeidsmarkedet i et klima som var særdeles gunstig for å velge yrkesaktivitet i forhold til de andre kohortene.

Tabell 3.5. Andel som er yrkesaktive[1] blant kvinner og menn 15 år og over (16 år i 1970) 1930 - 1970. Prosent Proportion employed among men and women 1930 - 1970. Per cent

	1930	1946	1950	1960	1970[2]
Kvinner i alt Females, total	29,9	26,9	26,0	23,8	25,4
Ugifte Unmarried	57,3	59,1	61,5	55,7	46,0
Gifte Married	3,1	3,9	5,4	9,5	19,6
Før gifte Previously married	35,0	31,1	30,3	28,3	19,4
Menn i alt Males, total	88,2	86,6	87,2	82,6	74,7
Ugifte	85,9	82,0	83,6	72,4	61,2
Gifte	93,9	92,7	92,4	90,6	84,7
Før gifte	63,2	82,0	54,5	48,5	41,9

[1] Som yrkesaktiv regnes personer som har hatt inntektsgivende arbeid: 1 000 timer eller mer i løpet av kalenderåret før tellingstidspunktet.
[2] 16 år og over.
[1] Employed means having been employed for at least 1 000 hours in the calendar year preceding the time of the census. [2] 16 years and over.

K i l d e/Source: Ljones, 1979.

Tabell 3.6. Andel av personer som har eget hovedyrke[1], i grupper for alder og ekteskapelig status 1946 - 1960. Prosent Proportion of persons with own main occupation, in groups for age and marital status 1946 - 1960. Per cent

Alder Age	Ugifte Single			Gifte Married			Før gifte Previously married		
	1946	1950	1960	1946	1950	1960	1946	1950	1960
					Menn Males				
15-19	68,0	72,5	53,4	93,9	96,6	94,1	(100,0)	(100,0)	(100,0)
20-24	84,2	85,4	78,8	96,9	97,3	93,6	87,2	93,1	93,1
25-29	90,2	91,7	89,8	97,6	98,4	97,4	91,0	94,3	94,9
30-69	90,1	90,5	87,8	96,6	97,0	96,2	86,8	86,5	82,7
					Kvinner Females				
15-19	43,3	49,4	43,8	5,3	7,5	15,9	52,6	68,0	48,1
20-24	66,6	72,7	76,6	5,6	9,6	18,3	57,7	63,0	58,5
25-29	70,7	74,8	79,9	5,1	8,1	12,7	60,0	67,4	63,4
30-69	67,1	67,6	67,0	3,8	5,0	9,0	46,0	47,2	46,7

[1] Se note foregående tabell.
[1] See note preceding table.

K i l d e: Norges økonomi etter krigen, SØS nr. 12, 1965.
Source: Norwegian Post-War Economy, SØS No. 12, 1965.

Tabell 3.7. Sysselsetting i utvalgte næringer 1962 - 1980[1]. Prosent
Employed persons in some selected branches of industry 1962 - 1980[1]. Per cent

	Jordbruk Agriculture	Industri Manufac-turing	Varehandel Wholesale and retail trade	Offentlig, sosial og personlig tjenesteyting Community, social and personal services
1962	14,2	24,0	12,4	19,1
1963	13,7	24,3	12,4	19,5
1964	13,3	24,4	12,5	19,8
1965	12,9	24,6	12,6	20,1
1966	12,4	24,9	12,8	20,3
1967	11,7	24,5	12,8	20,7
1968	11,2	24,3	13,0	21,5
1969	10,9	24,3	13,1	22,2
1970	10,0	24,5	13,3	22,8
1971	9,2	24,6	13,2	23,6
1972	8,4	24,6	13,2	24,5
1973	8,1	24,5	13,1	25,3
1974	7,6	24,8	13,1	25,6
1975	7,4	24,3	13,2	26,3
1976	7,1	23,9	13,4	26,8
1977	6,8	23,5	13,5	27,3
1978	6,5	22,8	13,4	28,0
1979	6,5	22,3	13,3	28,6
1980	6,2	21,8	13,3	29,1

[1] Beregnede årsverk.
[1] Full-time equivalent man-years.

K i l d e: Nasjonalregnskap 1962 - 1978, NOS B 48, Oslo 1981.
Nasjonalregnskap 1969 - 1980, NOS B 222, Oslo 1981.
Source: National account 1962 - 1978, NOS B 48, Oslo 1981.
National account 1962 - 1980, NOS B 222, Oslo 1981.

Tabell 3.8. Sysselsetting[1] i næringsvirksomhet, stats- og trygdeforvaltning og kommunalforvaltning 1962 - 1980. Prosent Employment in industries, central government services and local government services 1962 - 1980. Per cent

	I alt	I næringsvirksomhet Industries	Stats- og trygdeforvaltning Central government services	Kommuneforvaltning Local government services
1962	100	87,0	6,1	6,8
1963	100	86,7	6,2	7,0
1964	100	86,3	6,4	7,3
1965	100	86,1	6,4	7,6
1966	100	85,8	6,4	7,8
1967	100	85,4	6,6	8,1
1968	100	84,8	6,8	8,4
1969	100	84,1	6,9	9,0
1970	100	83,7	6,9	9,4
1971	100	83,0	7,0	10,0
1972	100	82,3	7,2	10,5
1973	100	81,6	7,3	11,1
1974	100	81,3	7,2	11,5
1975	100	80,7	7,3	11,9
1976	100	80,3	7,5	12,2
1977	100	79,9	7,5	12,7
1978	100	79,2	7,7	13,1
1979	100	78,7	7,7	13,5
1980	100	78,1	7,8	14,1

[1] Beregnede årsverk.
[1] Full-time equivalent man-years.

K i l d e: Nasjonalregnskap 1962 - 1978, NOS B 48, Oslo 1981.
Nasjonalregnskap 1969 - 1980, NOS B 222, Oslo 1981.
Source: National account 1962 - 1978, NOS B 48, Oslo 1981.
National account 1969 - 1980, NOS B 222, Oslo 1981.

FIGUR 3.1 ARBEIDSKRAFTREGNSKAP 1938-1962 *THE CHANGING EMPLOYMENT STRUCTURE 1938-1962*

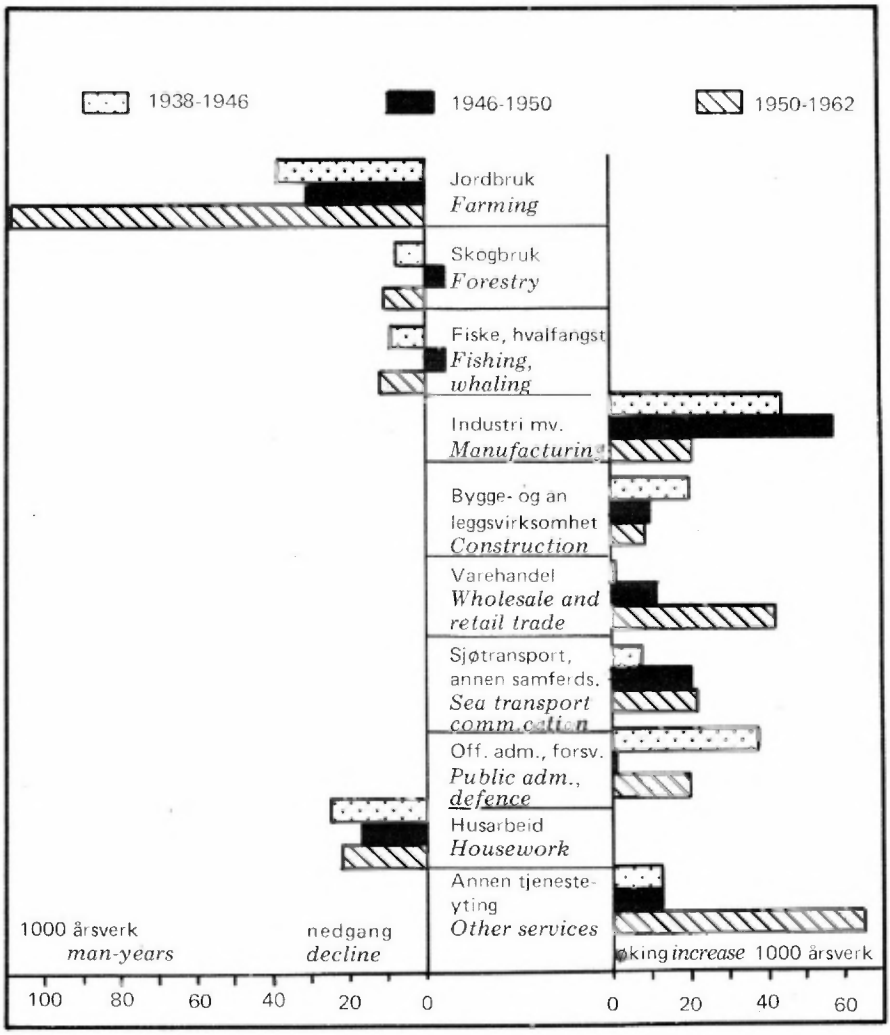

Mens det i perioden 1938—1946 og 1946—1950 særlig var industrien som trakk arbeidskraft til seg, har strømmen etter 1951 gått til de tjenesteytende næringer.

K i l d e : Norges økonomi etter krigen, SØS nr. 12, 1965.
Source: The Norwegian Post-War Economy, SØS no. 12, 1965.

4. KVINNERS YRKESMØNSTRE I FAMILIEETABLERINGSFASEN

4.1. Generelt om livsløpsbegrepet og livsløpsperspektivet

Livsløpsbegrepet har sin opprinnelse i det demografiske kohortbegrepet, et begrep som også har stått sentralt i sosiologisk forskning om aldringsprosesser.

På individnivå kan livsløp defineres som de begivenheter som et individ engasjerer seg i i løpet av et lengre tidsrom, ofte hele livet (Skrede og Tornes, 1983).

Interesser for livsløpsperspektivet har vært økende innen flere samfunnsvitenskapelige disipliner. I et slikt perspektiv antar en at hendinger i livsløpet er gjensidig avhengig av hverandre. Handlinger på et gitt tidspunkt og i en gitt livsløpsfase ses både som et resultat av tidligere erfaringer og påvirkninger og som et resultat av forventninger om framtidige hendinger. Både fortid og framtid trekkes inn når handlingsvalg treffes (Young, 1977, Alexander og Reilly, 1981).

Innføringen av livsløpsperspektivet i samfunnsvitenskapene leder derfor til et langsiktig tidsperspektiv og en prosesstilnærming på individnivå, som i neste instans skaper behov for longitudinelle data. Vi vet ofte relativt mye om aggregerte konsekvenser eller resultat av valg, men mindre om bakgrunnen for enkeltpersonenes valg eller handlinger.

En livsløpsmodell tar utgangspunkt i at individet gjennomgår en rekke stadier som innebærer valg (Kaldager, 1981). For kvinner er forholdet mellom familie og yrkesaktivitet spesielt viktig. Familien gjennomgår mange endringer over livsløpet: Antallet og alder på familiemedlemmer endrer seg, husholdningens utgifter og ressurser endres, familiemedlemmenes psykiske og fysiske behov endres også (Waite, 1980). F.eks. kan betydnigen av gifte kvinners yrkesaktivitet forstås bedre når den ses i sammenheng med familieenhetens endring over tid.

Livsløpsfase har i mange sammenhenger erstattet kronologisk alder som forklaringsvariabel. En av de viktigste grunnene til dette, er at mange viktige hendinger i livsløpet inntreffer på forskjellige alderstrinn for forskjellige mennesker.

Ifølge Alice Rossi (1980) er derfor livsløpstilnærmingen viktig, fordi en slik tilnærming viser veiene gjennom det aldersdifferensierte mønsteret i forskjellige livsområder. Et hovedtrekk ved livsløpsforskningen er søkingen etter sosiale mønstre når det gjelder tidfesting, varighet, utstrekning og ordning av livsbegivenheter. Rossi understreker altså at tidsplasseringen av begivenheter i livsløpet har en sentral plass i livsløpsanalyser. Dette vil vi komme tilbake til i vår analyse.

Waite (1980) hevder også at livsløpsfase ofte er mye mer nyttig enn vanlige demografiske variable som f.eks. alder, når man f.eks. skal forklare husholdningers forbruksmønstre, tidsbruk, yrkesaktivitet osv. Det er riktignok velkjent at folks holdninger og atferd endres etter som de blir eldre, men mange av disse endringene har ofte mindre sammenheng med den biologiske aldringsprosessen enn med alderens betydning for individets familiesituasjon. De avgjørende hendinger i et individs liv er ikke fødselsdagene, men heller de dagene som betyr endringer i familiestatus, f.eks. ekteskapsinngåing og barnefødsler.

4.2. Arbeidsmarkedstilpasning i et livsløpsperspektiv

Hovedbegrunnelsen for å anvende livsløpsperspektivet på kvinners arbeidsmarkedstilpasning er at gjennomleving av de ulike livsfaser antakelig har mye større konsekvenser for kvinners yrkesaktivitet - både på kort og lang sikt - enn det har for menns yrkesaktivitet.

Som nevnt gir livsløpstilnærmingen et langsiktig og prosessorientert perspektiv på atferd. Anvendt på arbeidsmarkedsatferd betyr det at denne kan ses som omgitt av et sett av sosiale strukturer og sosiale prosesser organisert rundt at individet beveger seg gjennom ulike livsløpsfaser (Peterson, 1980).

I et livsløpsperspektiv vil en ikke bare knytte analysen av kvinners yrkesaktivitet til endringer i deres familiesituasjon. Prosesser som var i gang før etablering av egen familie er også av interesse. Mye av kvinners holdninger og kunnskapskapital dannes før de gifter seg og får barn. Forholdene i oppvekstfamilien, utdanningshistorie og arbeidsmarkedshistorie før kvinner danner egne familier er derfor viktige. Sosialiseringsprosesser er ofte viktige for å forklare atferd. Mye av den individuelle variasjon i arbeidsmarkedsatferd kan altså forklares med prosesser som er i gang før inntreden på arbeidsmarkedet. Men i en arbeidsmarkedssammenheng er det viktig å utvide sosialiseringsbegrepet til å omfatte læring og tilpasning som også skjer innen utdannings- og arbeidsmarkedsinstitusjonen, og samspillet mellom etablering av egen familie og de andre institusjonene (Peterson, 1980). Begrepet arbeidsmarkedssosialisering kan være nyttig nettopp fordi det setter arbeidsmarkedsdeltaking inn i et livsløpsperspektiv.

Livsløpsstudier om kvinners arbeidsmarkedsatferd konsentrerer seg ofte om en bit av livsløpet, der startpunktet vanligvis er inngåing av ekteskap og barnefødsler. I stor grad er det tilfelle også med vår analyse, bortsett fra summariske opplysninger om sosial bakgrunn som gir et utgangspunkt for analyser av betydningen av mødres yrkesaktivitet som eventuelt rolleforbilde (se avsnitt 5.3). Studier som tar utgangspunkt i et begrep om arbeidsmarkedssosialisering ville gi en utdypende forståelse av de valgene kvinner tar med hensyn til fruktbarhet og seinere yrkesaktivitet.

4.3. Eksempler på klassifisering av livsløpsfaser og analyser av kvinners fasebestemte yrkesaktivitet

Sentralt i analyser av livsløp står avgrensning og klassifisering av de ulike livsfasene det kan synes rimelig å knytte analysene til. Det viser seg at selv om livsløpsanalyser har en lang tradisjon innen demografi og familiesosiologi, er kriteriene for faseavgrensning varierende (Young, 1977). Fasene defineres imidlertid ofte i forhold til faser som familien passerer over livsløpet. Familiefasene bestemmes vanligvis enten av at nøkkelbegivenheter inntreffer, f.eks. fødselen av det første barnet, eller ved at barn går over fra å være førskolebarn til være skolebarn.

Faser knyttet til barnas alder kan også defineres i forhold til spredning i barnas alder, "rene faser" der alle barna i familien er på et bestemt utviklingstrinn, eller "multifaser" der barnas alder er spredt over flere aldersgrupper eller utviklingstrinn.

Et eksempel på en faseavgrensning knyttet til nøkkelbegivenheter i familien er Glicks modell som består av en serie på seks stadier (Waite, 1980). Det første stadiet eller fasen begynner med etablering av en ny familieenhet gjennom ekteskap. Denne fasen avsluttes ved første barns fødsel. Perioden fra første til siste barns fødsel danner den andre fasen (the "expanding-circle"-fasen). Tiden mellom siste barns fødsel og første barn flytter hjemmefra danner tredje fase (the full-house plateau). Når det siste barnet flytter hjemmefra er fase fire avsluttet (the shrinking circle). Femte fase ("the empty nest") varer til den ene av ektefellene dør. I sjette, og siste fase, avsluttes "sirkelen" ved at den gjenlevende ektefellen dør.

Som eksempel på faseavgrensning knyttet til barns alder, kan nevnes Lansing og Morgans modell (Young 1977). Modellen består av syv faser:

Fase 1: Yngre enslige
Fase 2: Yngre gifte, uten barn
Fase 3: Yngre gifte, yngste barn under 6 år
Fase 4: Yngre gifte, yngste barn 6 år eller eldre
Fase 5: Eldre gifte, med barn
Fase 6: Eldre gifte, uten barn under 18 år
Fase 7: Eldre enslige

Grunnlaget for livsfaseavgrensninger som er så nært knyttet til endringer i familiesituasjon, er blitt kritisert av flere grunner. Blant annet ser de ofte bort fra personer som ikke lever i parforhold, f.eks. aleneforeldre, enpersonshusholdninger. Videre er det slik at avgrensningene ofte hviler på forutsetningen om at ekteskapet varer til en av ektefellene dør (Young, 1977). Utgangspunktet for faseavgrensninger har altså ofte vært en antakelse om hva som er et "vanlig" familiemønster. Problemet er bare at etter hvert er det "vanlige" familiemønster blitt mindre vanlig, og faseavgrensninger som bygger på slike antakelser vil etter hvert fange opp en stadig mindre del av befolkningen. En annen innvending er at fasene ofte er for "barne-sentrert" og ikke relatert til foreldrenes aktiviteter. En del av denne kritikken vil også ramme den faseavgrensning vi har valgt i vår analyse. For å unngå deler av denne kritikken, kan en benytte andre hendinger enn demografiske som grunnlag for definisjon av faser. Dette kan gjelde hendinger før samlivsinngåingen som f.eks. avslutning av skolegang, inntreden på arbeidsmarkedet. At kvinner forlater arbeidsmarkedet i forbindelse med barnefødsler, og gjeninntrer når barna har blitt større, kan også være viktige hendinger som kan være grunnlaget for faseavgrensning.

Det er utført flere analyser av kvinners fasebestemte yrkesaktivitet (f.eks. Waite, 1980, Young, 1980, Bjøru, 1981, Skrede og Sørensen, 1982). Utgangspunktet for disse analysene har vært at når kvinners arbeidsmarkedsatferd knyttes til bestemte viktige livsfaser, gir det grunnlag for bedre å forutse denne atferden, og bedre forståelse av hvilke faktorer som har forklaringskraft.

Også i disse analysene defineres fasene ulikt, men felles er en enighet om at kvinners inngåing av første samliv og barnefødsler (eventuelt yngste barns alder) er begivenheter som vil være start eller sluttpunkt på en fase. Hendingene markerer overganger mellom kvinners ulike

familieroller, og beslutningene om å gifte seg og få barn er irreversible i den forstand at det ikke er mulig å gå tilbake til status som "ugift" eller "ikke født barn". Sentralt i analysene er at kvinners arbeidsmarkedsbeslutninger treffes i skjæringspunktet mellom realiserte og forventede handlinger, særlig knyttet til faktisk og forventet familiesituasjon. Vi skal her se nærmere på to av disse analysene, fordi de har hatt særlig betydning for vårt eget analyseopplegg. Waite (1980) har definert tre faser:

1) Fasen mellom ekteskapsinngåing og første barns fødsel
2) Fasen mellom første og siste barns fødsel
3) Fasen etter siste barns fødsel

Det hevdes at rammen beslutninger om yrkesaktivitet tas innenfor endres på viktige måter gjennom disse tre fasene. Et hovedpoeng er videre at de ulike forklaringsvariable for kvinners yrkesaktivitet er faseavhengige. Det er samspill mellom i hvilken familiefase kvinnen befinner seg i, og økonomiske, demografiske og sosiale betingelser for kvinners yrkesaktivitet.

Waites analyse kan knyttes til et skille mellom ulike typer rasjonalitet i kvinners arbeidsmarkedsatferd. Waites resultater understreker i realiteten at kvinners valg av yrkesaktivitet er nært knyttet til hvilken tidshorisont beslutningene tas i forhold til. Det er altså fruktbart å skille mellom kortsiktig og langsiktig rasjonalitet.

Ekteskap og barnefødsler er faktorer som påvirker kvinners grad av valgfrihet mer enn menns. Dersom en kvinne forventer å få flere barn, vil en eventuell yrkesdeltaking ha andre kostnadsmessige eller fortjenestemessige konsekvenser enn om hun ikke forventer flere barn. Sammenhengen mellom familiefase og tidshorisont gjør det rimelig å betegne kvinners yrkesaktivitetsvalg som fasebestemt rasjonalitet.

Young (1978) tar utgangspunkt i andre faseavgrensninger og problemstillinger enn det Waite gjør. Hennes analyse tar først og fremst sikte på å beskrive de vanligste yrkesmønstre i de tre første familiefasene som hun har definert som

1) Fasen mellom ekteskapsinngåing og barnefødsler
2) Fasen med ett eller flere barn under skolealder
3) Fasen med ett eller flere skolebarn

Young anvender yngste barns alder som kriterium for faseavgrensninger. Dette er imidlertid utilstrekkelig, etter som effekten av forklaringsvariablene er avhengig av om kvinnene anser sin fruktbare periode som avsluttet eller ikke. Yngste barns alder er en faktor som har størst betydning i fasen mellom siste barns fødsel og til det første barnet flytter hjemmefra (the full-house plateau) (Waite, 1980).

Young bruker sine faser til å konstruere kvinnenes yrkesaktivitetsmønstre i de aktuelle fasene. En slik sammenstilling av yrkeshistorieopplysningene gir et enkelt bilde av sammenhenger mellom arbeidsmarkedsbeslutninger i de ulike fasene. Denne framtillingsmåten vil vi også bruke, selv om faseavgrensningen vil være forskjellig.

Tidsplasseringen av begivenhetene som definerer faseavgrensningene kan være viktige forklaringsvariable. Tidspunktet for viktige begivenheter og begivenhetenes plassering i forhold til hverandre er sentrale i livsløpsanalyser. Over tid vil både hyppigheten i begivenhetene som inntreffer (f.eks. antall barnefødsler), når i livsløpet begivenhetene inntreffer (f.eks. ekteskapsalder) og begivenhetenes plass i forhold til hverandre endres. Dette gjør at tolkninger av historiske endringer i kvinners fasetilpasning må knyttes til endringer i viktige begivenheters tidsplassering.

4.4. Faseavgrensninger i denne analysen

Faseavgrensningene i vår analyse er i stor grad gitt ut fra opplysningene som finnes i datamaterialet og utvalgets sammensetning og størrelse. Yrkeshistorieopplysningene knyttet til ekteskap og barnefødsler er begrenset til opplysninger om yrkesaktivitet mellom hver fødsel. Dette betyr at faseavgrensninger basert på yngste barns alder som hos Young ikke er mulig[1]. Waites faseavgrensninger er også problematiske, fordi man må vite om kvinner anser sin barnefødselsperiode som avsluttet eller ikke. Slike opplysninger foreligger ikke. En mulighet her hadde naturligvis vært å begrense seg til den gruppen kvinner som rent aldersmessig er ferdige med sitt reproduktive livsløp (f.eks. over 45 år). Utvalget ville imidlertid da bli lite, og vi ville få mindre muligheter til å studere endring i tilpasning i bestemte faser over tid.

Vi har derfor valgt å definere fasene ved hjelp av begivenhetene samlivsinngåing og barnefødsler. Vi ender opp med tre faser:

- Fase 1: Perioden (rett) før samlivsinngåing
- Fase 2: Perioden mellom samlivsinngåing og første barns fødsel
- Fase 3: Perioden mellom første og andre barns fødsel

---

[1] Dette hadde imidlertid vært mulig dersom vi begrenset oss til de kvinnene som som hadde gjennomløpt fasene i 70-åra, etter som vi har detaljerte yrkeshistorieopplysninger for tiåret som kunne koples til de detaljerte samlivs- og barnefødselshistoriene. Antallet kvinner ville imidlertid bli svært lite, slik at detaljerte analyser ville bli umulig.

Alle kvinner som har inngått samliv og født minst 2 barn[1] har gjennomlevd disse tre fasene. (For videre avgrensning, se avsnitt 4.5.) Disse fasene blir hovedsakelig analysert i form av yrkesmønstre i de ulike fasene, slik som hos Young.

I figur 4.1 er begivenhetene som definerer fasene skissert langs en tidsakse. Den gir kanskje også et inntrykk av at begivenhetenes plassering i forhold til hverandre i tid kan være et viktig element for forståelse av yrkesaktivitetsvalg i de ulike fasene.

---

[1] Grunnen til at kvinner som har født ett barn, og hvor det finnes opplysninger om yrkesaktiviteten etter dette barnets fødsel, holdes utenfor i hovedanalysen, er at spørsmålsformuleringene for yrkesaktivitetsopplysninger mellom fødsler og etter fødsler ikke er identiske. Kravet til å bli registrert som yrkesaktiv etter siste barns fødsel, er strengere enn å bli det mellom fødslene. Det spørres nemlig om kvinnen var yrkesaktiv rett etter siste fødsel (minus omsorgspermisjon), mens yrkesaktivitet mellom fødslene blir registrert dersom kvinnen har vært yrkesaktiv i minst 3 måneder i sammenheng en eller annen gang mellom de aktuelle fødslene.

FIGUR 4.1 BEGIVENHETER SOM DEFINERER FASER FOR KVINNER SOM HAR INNGÅTT SAMLIV OG FØDT BARN *EVENTS THAT DEFINE LIFE COURSE PHASES FOR WOMEN WHO HAVE LIVED IN COHABITATION AND WHO HAVE GIVEN BIRTHS*

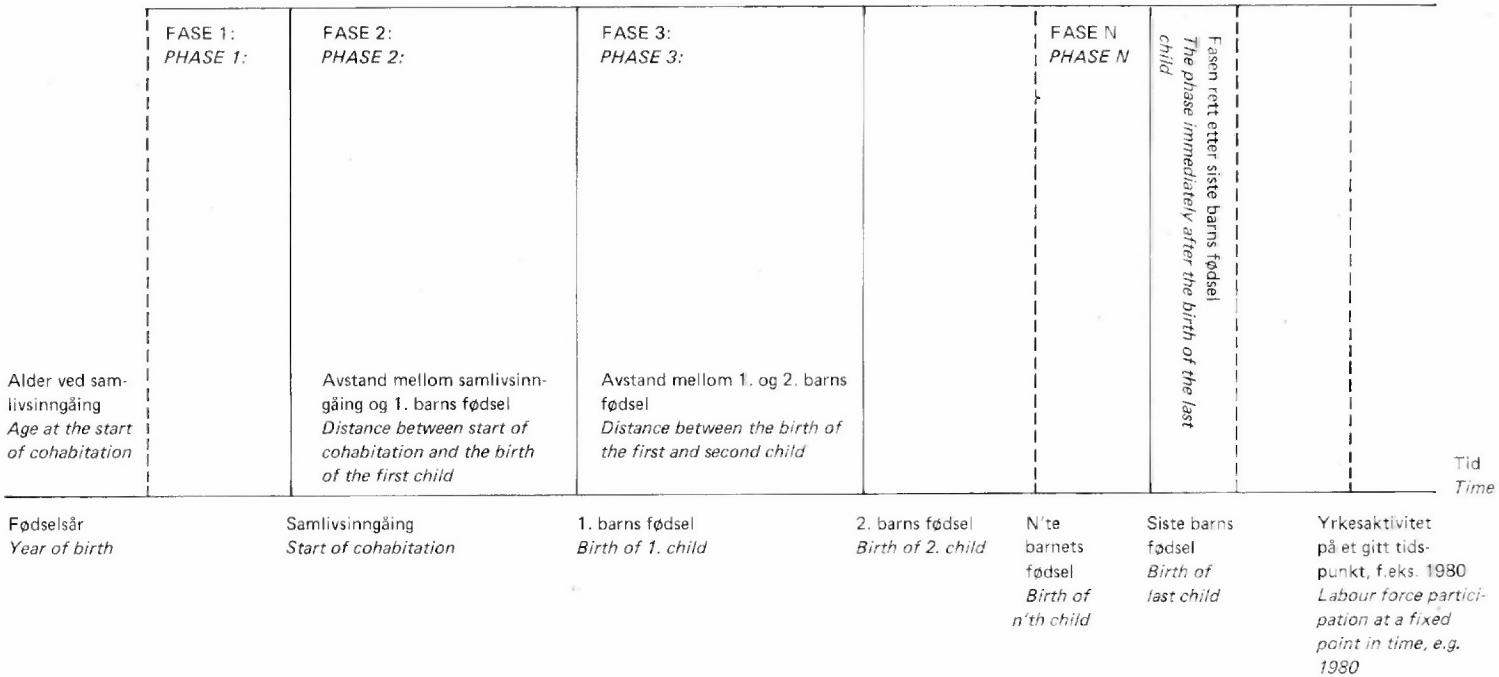

4.5. Samlivsinngåing, samlivsbrudd og barnefødsler. Beskrivelse av utvalget

Nettoutvalget i undersøkelsen Kvinners arbeid 1980 består av 2 191 kvinner som var i alderen 20-67 år i 1980. Hele 90 prosent av kvinnene har en eller annen gang bodd fast sammen med en mann, og 89 prosent av disse har født barn (tabell 4.1). Blant de 10 prosent av kvinnene som aldri har bodd fast sammen med en mann, har 10 prosent født barn. Disse tallene beskriver imidlertid bare hvor mange av kvinnene som har opplevd begivenhetene samlivsinngåing og/eller barnefødsler, men de sier ikke noe om tidskoordinering av begivenhetene, hvordan begivenhetene tidsmessig er plassert i forhold til hverandre.

For å unngå komplekse tidskoordineringer (se neste avsnitt), har vi valgt å analysere kvinner som har den vanligste tidskoordinering av begivenhetene samlivsinngåing og barnesfødsler, dvs. kvinner som har inngått samliv, født første barn etter samlivsinngåingen, og som heller ikke har hatt avbrudd i samlivet. Kvinner som faller utenfor denne definisjonen er imidlertid en meget interessant gruppe. Det ville f.eks. være av stor interesse å analysere sammenhenger mellom samlivsbrudd og yrkesaktivitet. Dette er ikke gjort i denne publikasjonen.

Fordi vi gjør bruk av datoene i samlivs- og barnefødselshistoriene for å beregne visse størrelser som f.eks. alder ved samlivsinngåing, avstand i tid mellom samlivsinngåing og første barnets fødsel, må vi se bort fra de kvinnene som fyller den gitte definisjonen, men hvor vi ikke kan tidfeste begivenhetene. Vi ender da opp med en gruppe på 1 232 kvinner, som utgjør 56 prosent av utvalget. Denne gruppen betegnes gjennomgående som Kvinner i samliv som har født barn. Som nevnt i forrige avsnitt, vil vi for det meste konsentrere oss om kvinner som har født mer enn ett barn. Denne gruppen består av 992 kvinner (se tabell 4.2) og benevnes som Kvinner i samliv som har født to eller flere barn. I enkelte tabeller vil antallet kvinner i gruppene avvike noe, bl.a. på grunn av manglende skjemaopplysninger.

Tabell 4.1. Kvinner 20-67 år etter samlivsinngåing og barnefødsel. 1980[1] Women 20-67 years old by cohabitation and childbirths. 1980[1]

Samlivsinngåing og barnefødsel Cohabitation and childbirth	Tallet på kvinner Number of women
Alle All	2 191
Ikke inngått samliv Not started cohabitation	215
Ikke født barn Not given birth	193
Født barn Given birth	22
Inngått samliv Started cohabitation	1 976
Ikke født barn Not given birth	220
Født barn Given birth	1 756

[1] Tallene er basert på spm. 1-3 og spm. 7 i spørreskjemaet (vedlegg 5).
[1] The figures are based on questions 1-3 and 7 in the questionnaire (annex 5).

Tabell 4.2. Kvinner 20-67 år som har inngått samliv og født barn, etter tidspunktet for første barnefødsel og antall barn. 1980 Women 20-67 years old who have started cohabitation and given birth, by time of first childbirth and number of children. 1980

	Tallet på kvinner Number of women
Alle All	1 756
Oppgitt avbrudd i samliv Ceased cohabitation	316
Oppgitt dato for samlivsinngåingen, første barnet født etter samlivsinngåingen, samlivet ikke avbrutt Start date of cohabitation known, first child born after the cohabitation started, cohabitation not ceased	1 232
Født 1 barn Given birth to 1 child	240
Født 2 eller flere barn Given birth to 2 or more children	992
Første barn født før samlivsinngåingen, og/eller uoppgitt dato for samlivsinngåingen og/eller første barnefødsel First child born before cohabitation started, and/or start date of cohabitation and/or childrens birth date unknown	208

4.6. Problemer med tidskoordinering og faseoverlapping

Tidskoordinering av begivenheter er et problem når livshistoriedata fra ulike livsområder skal analyseres. Dersom rekkefølgen av begivenheter ikke er like for forskjellige grupper av kvinner, blir det vanskelig å analysere en bestemt begivenhets betydning for seinere begivenheter. For kvinner som f.eks. har født sitt første barn før samlivsinngåingen, kan selve samlivsinngåingen være en begivenhet som får en annen betydning for seinere yrkesaktivitet enn samlivsstartens betydning for kvinner som føder sitt første barn etter samlivsinngåingen.

Det tradisjonelle mønsteret hvor kvinner gjennomløper de viktigste fasene i kronologisk rekkefølge; først utdanning, så giftermål og så barn, er i ferd med å bli løsere. I tillegg til endrede tidskoordinerings-mønstre, f.eks. at voksne kvinner som er ferdige med småbarnsperioden tar utdanning, er også faseoverlapping et problem for analyser av livsløpsdata. Viktige livsløpsbegivenheter definerer vanligvis begynnelsen til en fase og slutten på en tidligere fase. Problemet med faseoverlapping er at viktige hendinger som markerer overgangen til en ny fase ikke nødvendigvis medfører at den forrige fasen er avsluttet. Et eksempel på faseoverlapping er at kvinner får barn mens de er under utdanning. Vi har i denne analysen valgt å se bort fra denne typen faseoverlapping. Vi forutsetter utdanning som en avsluttet fase før familiedanningen begynner. Kvinner som har vært under utdanning i barnefødselsperioden, blir da behandlet som ikke yrkesaktive, forutsatt at de ikke har kombinert utdanning og yrkesaktivitet. Denne forenklingen vil ha størst betydning for de yngste kvinnene i vårt materiale, og bør has i mente under tolkningen av yrkesmønstre i barnefødsels-perioden, særlig for denne gruppen. Blant eldre kvinner som gjennomgående giftet seg seint og hadde færre år med utdanning, er sannsynligheten for faseoverlapping liten, mens lav alder ved samlivsinngåing og flere år under utdanning gjør faseoverlapping mer sannsynlig for de yngste kvinnene. Et annet poeng er at varigheten av en eventuell yrkesaktiv periode før sam-livsinngåing må ha vært lang for de eldste kvinnene og kort for de yngste (Bjøru og Sørensen, 1982).

4.7. Historiske endringer i kvinners typiske yrkesmønstre i familiedanningens første faser

Kvinnene i vårt datamateriale har gjennomlevd barnefødselsperioden i ulike historiske perioder. Dette innebærer at en må ta hensyn både til kohorteffekter og periodeeffekter i analysen. Analyser som bygger på opplysninger om bare én avgrenset tidsperiode, etablerer empiriske sammenhenger som ikke nødvendigvis er gyldige for andre historiske perioder.

Økt etterspørsel etter kvinnelig arbeidskraft og særlig den sterke veksten i deltidsarbeid blant gifte kvinner som har skjedd i Norge i 70-åra, har antakelig endret kvinners vanlige tilpasninger til arbeidsmarkedet. Dette vil kunne redusere betydningen av familiefase for yrkesaktivitetsbeslutningen. Muligheten for å ha en tilknytning til arbeidsmarkedet som innebærer kortere arbeidstid, åpner veien for yrkesaktivitetsperioder også i familiefaser der markedsarbeid tidligere var lite aktuelt.

Ved å belyse historiske endringer i kvinners fasetilpasninger, kan nettopp arbeidsmarkedsforklaringer komme til å være sentrale forklaringsfaktorer for endringer i gifte kvinners arbeidsmarkedsatferd. Dette understreker igjen at sammenhenger som kan være gyldige i en historisk periode ikke nødvendigvis gjelder i andre sammenhenger.

Bare yrkeshistoriedata gjør det mulig å beskrive kvinners yrkesmønstre i bestemte livsfaser og eventuelle historiske forandringer i disse yrkesmønstrene.

Vi skal her først beskrive yrkesmønstrene i familiedanningens tre første faser (fasen før samlivsinngåing, fasen mellom samlivsinngåing og første barns fødsel og fasen mellom første og andre barns fødsel) for kvinner som har inngått samliv som ikke er avbrutt, og som har født to eller flere barn etter samlivsinngåingen[1].

Fordi vi forventer at det har vært historiske endringer i kvinners yrkesmønstre, vil yrkesmønstrene for de tre kohortene av kvinner, født 1912 - 1929, 1930 - 1944, 1945 - 1959 bli beskrevet hver for seg.

---

[1] Grunnen til at vi ikke inkluderer kvinner med ett barn skyldes at fasene ikke er sammenliknbare.

De yrkesmønstrene kvinnene kan tenkes å ha valgt, er skissert i figuren nedenfor:

Figur 4.2. Mulige yrkesmønstre fra samlivsinngåing til andre barnets fødsel Possible employment patterns from the start of cohabitation and up to the birth of the second child

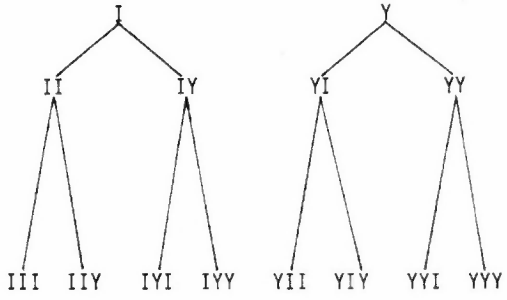

Y = Yrkesaktiv - betyr at kvinnen har hatt inntektsgivende arbeid av minst 3 måneders varighet i den fasen det gjelder.
Y = Employed - for at least three months in the period.

I = Ikke-yrkesaktiv - deltaking i utdanning er klassifisert som ikke yrkesaktiv.
I = Not-employed - educational activity is classified as not employed.

Med disse yrkesmønsterklassifikasjonene har en muligheten til å identifisere hendinger som er avbruddsfaktorer, samt å vise hvilke mønstre som er typiske, de mønstre flest kvinner har valgt.

Betydningen av ekteskap og barnefødsler som avbruddsfaktorer i kvinners yrkesaktivitet har endret seg over tid (tabell 4.3)[1].

For de eldste kvinnene var selve samlivsinngåingen den viktigste faktor for avbrudd fra yrkeslivet. Hele 42 prosent av de eldste kvinnene var yrkesaktive før samlivsinngåingen, men ikke-yrkesaktive i de to fasene etterpå (YII). 18 prosent var ikke yrkesaktive i noen av de tre fasene (III). Det siste viser vel blant annet at en del ugifte kvinner arbeidet som familiearbeidskraft til de giftet seg, og at dette var relativt utbredt tidligere, da primærnæringene hadde større betydning og mulighetene for

[1] Ekteskap som avbruddsfaktor gir yrkesmønster YII, første barns fødsel som avbruddsfaktor gir yrkesmønster YYI, yrkesaktiv fram til andre barns fødsel gir yrkesmønster YYY.

lønnet arbeid for kvinner på bygdene var små. Kvinner som valgte en mer utradisjonell tilpasning melom familie og yrkesarbeid utgjør litt i underkant av 30 prosent. Andelen kvinner som fortsatte å være yrkesaktive etter samlivsinngåingen, men avbrøt da første barn ble født, utgjorde 14 prosent (YYI). Kvinner som også fortsatte etter at det første barnet var født utgjorde 15 prosent (YYY). Hele 89 prosent av kvinnene hadde ett av de fire yrkesmønstrene som er nevnt (YYY, YYI, YII og III), 5 prosent hadde andre kombinasjoner og 5 prosent var uoppgitt. Med relativt enkle klassifikasjoner fanger en altså opp det mest typiske, noe som igjen betyr at mønstrene er relativt standardiserte. For de eldste kvinnene kan arbeidsmarkedsvalgene tolkes som at det å delta på "ekteskapsmarkedet" i stor grad utelukket deltaking på arbeidsmarkedet. Dette avspeiler den store betydningen ekteskapet har hatt som forsørgerinstitusjon for kvinner som tilhører denne kohorten.

Ekteskapet som hinder for yrkesaktivitet ser ut til over tid å ha blitt avløst av "moderskapet". Blant kvinnene i den mellomste kohorten er selve samlivsinngåingen betydelig redusert som avbruddsfaktor, mens fødselen av det første barnet har fått større betydning. Men flere arbeider også etter at det første barnet er født. De mest typiske yrkesmønstrene for kvinner er YYY, YYI og YII (75 prosent av alle kvinnene innen kohorten har disse mønstrene) og andelen kvinner inne hver gruppe er like stor. Hva som er vanlig å velge er altså atskillig mindre tydelig, og kan tyde på en oppløsning av relativt strenge normer for gifte kvinners yrkesdeltaking. Noen flere av disse kvinnenen enn blant de eldste ser ut til å ha yrkesmønstre som er mindre "kronologiske" f.eks. mønstrene YIY, IYY, IYI og IIY. Dette er kanskje tegn på det vi tidligere har nevnt om at faseoverlapping er i ferd med å bli mer vanlig. Det vil si at en del kvinner avviker fra det tradisjonelle mønsteret hvor fasene gjennomløpes i kronologisk rekkefølge, først utdanning, så giftermål og så barn, og forutsetninger om at den ene fasen er avsluttet når den nye påbegynnes (se avsnitt 4.6).

Tendensen blant kvinnene i den yngste kohorten er en forsterkning av de tendensene vi fant hos den mellomste kohorten. Ekteskapet som avbruddsfaktor har utspilt sin rolle, bare 13 prosent forlot arbeidsmarkedet ved samlivsinngåingen. Flere er fortsatt yrkesaktive etter første barns fødsel (hele 35 prosent), og andelen som har atypiske mønstre som tyder på mindre kronologi i , og større overlapping av faser er høyere (14 prosent).

"Moderskapets" betydning som avbruddsfaktor er i ferd med å bli mindre viktig blant yngre kvinner. Den "moderne" avbruddsfaktoren er i ferd med å bli det andre barnets fødsel. Det "moderne moderskapets" betydning som avbruddsfaktor ser i langt større grad enn tidligere ut til å være knyttet til arbeidsbelastning og andre typer kostnader, og ikke til ideologien om den hjemmeværende mor. Andelen blant den yngste kohorten kvinner som ikke forlater arbeidsmarkedet før de føder sitt andre barn vil sannsynligvis bli enda høyere, fordi de nye tendensene i 70-åra i form av utsetting av ekteskap og barnefødsler ikke fanges helt opp. Mange av de yngste kvinnene i utvalget har ikke startet opp eller fullført sin barnefødselsperiode, og kvinner som har fullført familiedanningens første faser er derfor underrepresentert i den yngste kohorten som vi studerer her.

Som nevnt betyr det at en kvinne blir klassifisert som yrkesaktiv bare at hun i den fasen det gjelder skal ha hatt inntektsgivende arbeid i minst 3 måneder. Det er heller ikke noe krav til hvor stort omfang dette inntektsgivenede arbeidet skal ha hatt. Dette gir dermed rom for mange ulike tilpasningsformer i den perioden det dreier seg om. At en stadig større andel av kvinner med minst to barn har en tilpasning som medfører inntektsgivende arbeid i en eller annen form fram til andre barns fødsel, innebærer en stadig større valgfrihet i tilpasningsmåter i familiedanningens første faser.

Tabell 4.3. Kvinner i samliv som har født to eller flere barn i ulike kohorter, etter yrkesmønster. Prosent Women with two or more births, living in cohabitation or marriage in different cohorts, by work pattern. Per cent

Fødselskohort Birth cohort	I alt Total	Yrkesmønster[1] Work pattern[1]								Uopp-gitt Unknown	Tallet på kvinner No. of women
		YYY	YYI	YII	YIY	IYY	IYI	IIY	III		
Alle All ..	100	25	21	27	3	2	1	3	12	5	992
1912 - 1929 .	100	15	14	42	3	1	0	1	18	5	334
1930 - 1944 .	100	27	25	23	2	3	2	1	9	7	377
1945 - 1959 .	100	35	26	13	4	3	1	6	10	2	281

[1] YYY = yrkesaktiv fram til andre barns fødsel Employed up to the birth of the second child. YYI = yrkesaktiv fram til første barns fødsel Employed up to the birth of the first child. YII = yrkesaktiv fram til ekteskapsinngåing Employed up to the start of cohabitation. YIY = yrkesaktiv fram til ekteskapsinngåing, ikke-yrkesaktiv mellom ekteskapsinngåing og første barns fødsel, men yrkesaktiv mellom første og andre barns fødsel Employed up to the start of cohabitation, not-employed in the period between the start of cohabitation and the birth of the first child, but employed between the births of the first and second child. IYY = ikke-yrkesaktiv før ekteskapsinngåing, men yrkesaktiv i de to neste fasene Not-employed before the start of cohabitation, but employed in the next two phases. IYI = bare yrkesaktiv i fasen mellom ekteskapsinngåing og første barns fødsel Only employed in the phase between start of cohabitation and the birth of the first child. IIY = bare yrkesaktiv i fasen mellom første og andre barns fødsel Only employed in the phase between the birth of the first and second child. III = ikke-yrkesaktiv i noen fase Not-employed in any phase.

4.8. Faktorer som påvirker kvinners yrkesmønstre i familiedanningsfasen

Sammenhengen mellom arbeidsmarkedsvalg og demografiske begivenheter som samlivsinngåing og barnefødseler er ikke uavhengig av historisk periode. Vi har å gjøre med sterke kohort- og periodeeffekter. Men det er også variasjoner i yrkesmønstre innen de ulike kohortene, og det er derfor av interesse å finne hvilke faktorer som kan påvirke kontinuiteten i kvinners yrkesaktivitet i de tidligste familiefasene. Det kan tenkes en rekke faktorer (se avsn. 5.1), men av hensyn til oversiktligheten er det valgt noen få, relativt enkle forklaringsvariable som er framstilt i figuren på neste side. At vi har satt et positivt fortegn på en pil betyr at en økning i forklaringsvariablen øker sjansen for yrkesaktivitet, mens negativt fortegn betyr at en økning i forklaringsvariabelens størrelse minker sjansen for yrkesaktivitet. De sammenhenger som åpenbart finnes mellom de uavhengige variablene, er ikke antydet i figuren. Det blir imidlertid til en viss grad tatt hensyn til slike sammenhenger underveis.

I livsløpssammenheng er det som nevnt vanlig å definere avgjørende hendinger som faseavgrensninger. Samlivsinngåing og barnefødsler regnes som slike hendinger. Tidspunktet for hendingene (timing) og hendingenes plassering i forhold til hverandre (spacing/sequencing) er viktige begreper i slike analyser (Skrede og Sørensen, 1982).

Utgangspunktet for modellen i figur 4.3 er at hvordan hendinger som samlivsinngåing og barnefødsler er tidsmessig plassert i livsløpet antas å ha konsekvenser for kvinnenes arbeidsmarkedsbeslutninger i bestemte livsløpsfaser. Tidsdimensjonen kan brytes ned i flere elementer. Her har vi valgt å klassifisere samlivsinngåing og barnefødsler med to "tidskategorier", tidspunkt for begivenheten (timing of events) og spredning av begivenheter (spacing of events). Eksempelvis vil vi bruke tidspunkt for samlivsinngåing (alder ved inngåing av første samliv) som en variabel for plassering av hendinger i livsløpet (timing), avstand i tid mellom samlivsinngåing og første barnsfødsel og mellom barnefødsler som en annen (spacing). Vi ønsker å se hvorvidt det er en sammenheng eller ikke mellom yrkesaktivitetsmønstre og den tidsmessige plasseringen av samlivsinngåing og barnefødsler i livsløpet. Vi er særlig interessert i å finne ut om bestemte tidsmønstre fremmer et uavbrutt yrkesmønster i disse tre fasene, og hvorvidt tidsmønstrene er endret over tid og hvilke konsekvenser dette har for yrkesmønstrene.

FIGUR 4.3 FAKTORER SOM PÅVIRKER YRKESMØNSTRE *FACTORS INFLUENCING EMPLOYMENT PATTERNS*

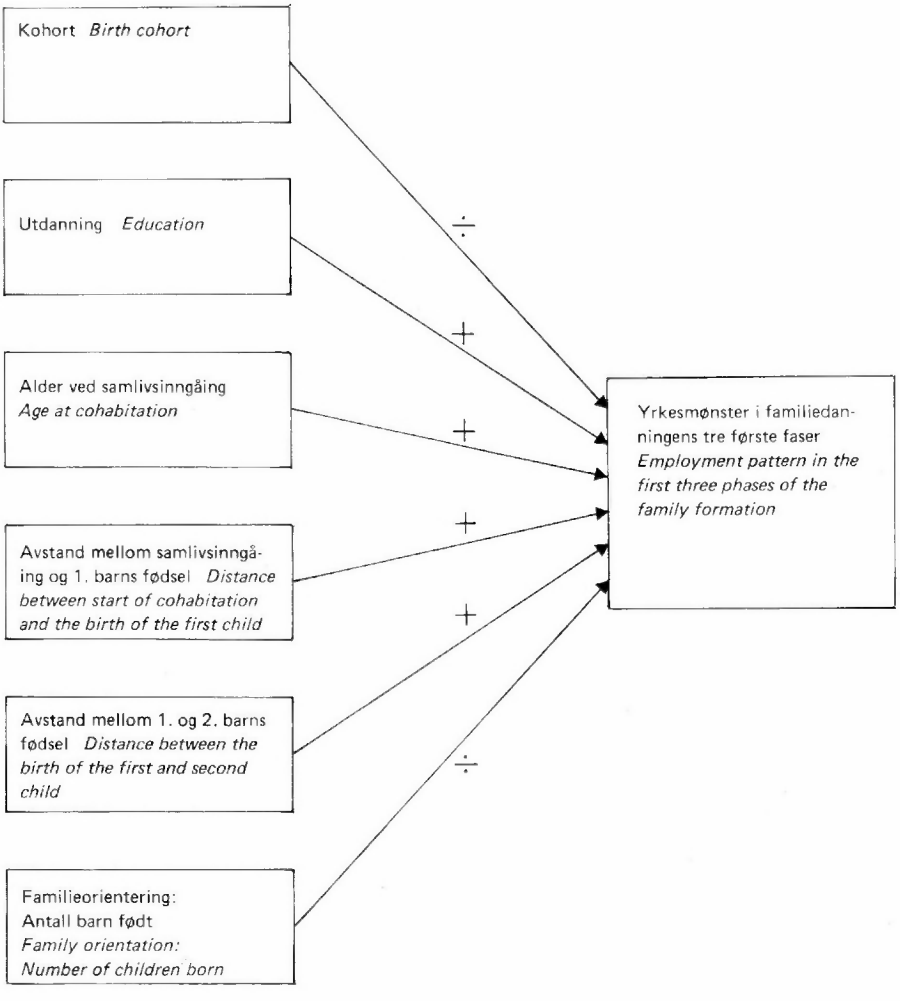

4.9. Kohortforskjeller i de uavhengige variablene

Som nevnt er det sammenhenger mellom de uavhengige variablene i figur 4.3. Særlig viktig er det å ta hensyn til at de fleste uavhengige variablene i modellen varierer med kohort. Dette betyr at en riktigere spesifikasjon av modellen kanskje ville være:

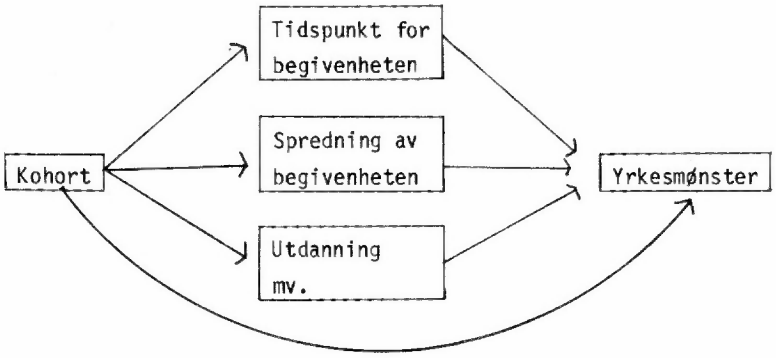

Her antar vi at det er kohorteffekter både med hensyn til tidspunkt og spredning av livsløpsbegivenheter, utdanning mv. og med hensyn til yrkesmønster direkte.

Vi har derfor undersøkt og funnet disse kohortforskjellene i følgende uavhengige variable:

- Alderen for samlivsinngåingen. De yngste kvinnene har gjennomgående lavere ekteskapsalder enn de eldste (tabell 4.4).

- Avstand mellom samlivsinngåing og yngste barns alder: Det er ingen nevneverdige kohortforskjeller. Nærmere halvparten av kvinnene - uansett kohort - var gravide ved ekteskaps-/samlivsinngåingen (tabell 4.5). Det kan imidlertid tenkes at tidsplasseringen av det første barnet kan endres i den yngste kohorten når alle kvinnene i kohorten har gjennomlevd sitt fertile livsløp.

- Avstand mellom første og andre barns fødsel: Kvinnene i den midterste kohorten har størst andel som fikk sitt andre barn tett etter det første, mens det i den eldste kohorten var en noe større tendens til å utsette andre barns fødsel (tabell 4.6).

Tendendsen for den yngste kohorten er usikker, fordi vi her har en overrepresentasjon av de kvinnene som har født sine to barn relativt tett. Det er derfor vanskelig å si hvordan denne tendensen vil slå ut for denne kohorten.

- Tidsmønstre i plassering av første og andre barnets fødsel[1]: Det er ingen nevneverdige kohortforskjeller. De to vanligste mønstrene i alle tre kohortene er:

  1) Ikke gravid ved samlivsinngåingen og vente i 2 år eller mer med å få det andre barnet.

  2) Gravid ved samlivsinngåingen, men vente i 2 år eller mer med å få det andre barnet (tabell 4.7).

- Antall barn født: Kohortforskjellen i antall barn født mellom den eldste og den mellomste kohorten er ikke av betydning. Kvinnene i den yngste kohorten har imidlertid født færre barn enn de andre. Nesten ingen har født fire eller flere barn, mens tre fjerdedeler bare har født to barn (tabell 4.8). En av årsakene til dette er at kohorten ikke har fått alle barna de kommer til å få, men tallene avspeiler også et reelt fall i antall barn blant yngre kvinner.

- Utdanning: Dette er den uavhengige variabelen hvor vi finner de største kohortforskjellene. Utdanningsnivået har stadig blitt høyere blant kvinner. Blant kvinnene i den eldste kohorten var det bare 27 prosent som hadde høyeste utdanningsnivå mot 54 prosent i den yngste. De tilsvarende tall for laveste utdanningsnivå var 44 prosent og 10 prosent (tabell 4.9).

---

[1] For å undersøke om de ulike kohortene har ulike mønstre i plassering av det første og det andre barnet, er det laget en enkelt variabel som kombinerer begge opplysningene med fire verdier: Kvinner som har vært gravide ved samlivsinngåingen, og 1) som har født sitt andre barn før 2 år var gått fra fødselen av det første barnet, eller 2) som har født sitt andre barn 2 år eller seinere etter det første, og kvinner som ikke var gravide ved samlivsinngåingen, og 3) som fikk sitt andre barn før 2 år var gått fra fødselen av det første barnet, eller 4) som fikk sitt andre barn 2 år eller seinere etter det første.

Tabell 4.4. Kvinner i samliv som har født to eller flere barn i ulike kohorter, etter alder ved samlivsinngåing. Prosent Women living in cohabitation who have born two or more children in different cohorts, by age at cohabitation. Per cent

Fødselskohort Birth cohort	I alt Total	Alder ved samlivsinngåing Age at cohabitation: Under 20 år Less than 20 years old	20-23 år years	24-27 år	28 år eller eldre 28 years or more	Tallet på kvinner Number of women
Alle All	100	17	50	24	10	992
1912 - 1929	100	8	33	39	20	334
1930 - 1944	100	17	57	21	6	377
1945 - 1959	100	27	60	12	1	281

Tabell 4.5. Kvinner i samliv som har født to eller flere barn i ulike kohorter, etter avstand mellom samlivsinngåing og første barns fødsel. Prosent Women living in cohabitation who have born two or more children in different cohorts, by number of months between the start of cohabitation and the first birth. Per cent

Fødselskohort Birth cohort	I alt Total	Avstand mellom samlivsinngåing og første barns fødsel Number of months between start of cohabitation and the birth of the first child: Under 9 måneder Less than 9 months	9-23 måneder months	24-27 måneder	48 måneder eller mer months or more	Tallet på kvinner No. of women
Alle All ...	100	44	37	15	4	992
1912 - 1929 ..	100	43	37	16	4	334
1930 - 1944 ..	100	45	39	12	5	377
1945 - 1959 ..	100	45	34	19	3	281

Tabell 4.6. Kvinner i samliv som har født to eller flere barn i ulike kohorter, etter avstand mellom første og andre barns fødsel. Prosent
Women living in cohabitation and who have born two or more children in different cohorts, by number of months between first and second birth. Per cent

Fødselskohort Birth cohort	I alt Total	Avstand mellom første og andre barns fødsel. Måneder Number of months between first and second birth				Tallet på kvinner Number of women
		Under 24	24-35	36-47	48 og mer	
Alle All ..	100	29	27	17	27	992
1912 - 1929 .	100	25	25	13	37	334
1930 - 1944 .	100	35	25	14	26	377
1945 - 1959 .	100	25	33	24	17	281

Tabell 4.7. Kvinner i samliv som har født to eller flere barn i ulike kohorter, etter avstand mellom samlivsinngåing og første barns fødsel og avstand mellom første og andre barns fødsel. Prosent Women living in cohabitation who have born two or more children in different cohorts, by the number of months between the start of cohabitation and the first birth and the number of years between the first and second birth. Per cent

Fødselskohort Birth cohort	I alt Total	Avstand mellom samlivsinngåing og første barns fødsel Number of months between the start of cohabitation and the first birth				Tallet på kvinner Number of women
		Under 9 måneder Less than 9 months		9 måneder eller mer 9 months or more		
		Avstand mellom første og andre barns fødsel Number of years between the first and the second birth		Avstand mellom første og andre barns fødsel Number of years between the first and the second birth		
		Under 2 år Less than 2 years	2 år eller mer years or more	Under 2 år	2 år eller mer	
Alle All	100	15	29	14	42	992
1912 - 1929	100	14	29	12	46	334
1930 - 1944	100	19	26	16	39	377
1945 - 1959	100	11	33	14	42	281

Tabell 4.8. Kvinner i samliv som har født to eller flere barn i ulike kohorter, etter antall barn de har født. Prosent Women living in cohabitation who have born two children or more in different cohorts, by number of children they have born. Per cent

Fødselskohort Birth cohort	I alt Total	Antall barn Number of children			Tallet på kvinner Number of women
		2	3	4 eller flere 4 or more	
Alle All	100	50	28	21	978
1912 - 1929	100	42	28	30	330
1930 - 1944	100	41	33	27	369
1945 - 1959	100	74	22	4	279

Tabell 4.9. Kvinner i samliv som har født to eller flere barn i ulike kohorter, etter utdanningsnivå. Prosent Women living in cohabitation who have born two or more children in different cohorts, by level of education. Per cent

Fødselskohort Birth cohort	I alt Total	Utdanningsnivå Level of education				Tallet på kvinner Number of women
		Obligatorisk allmennutdanning Compulsory general education		Utvidet allmennutdanning Extended general education		
		Uten videreutdanning No vocational training	Med videreutdanning With vocational training	Uten videreutdanning	Med videreutdanning	
Alle All	100	25	13	19	43	978
1912 - 1929 .	100	44	15	13	27	330
1930 - 1944 .	100	20	11	21	48	369
1945 - 1959 .	100	10	14	23	54	279

4.10. Alder ved samlivsinngåing og yrkesmønster i familiedanningens første faser

Tiden viktige livsløpsbegivenheter finner sted (timing) antas å ha betydning for seinere atferd. Ekteskaps-/samlivsinngåing er en slik viktig livsløpsbegivenhet. Flere undersøkelser har vist at alder ved samlivsinngåing (heretter kalt giftermålsalder/ekteskapsalder) har betydning for seinere yrkesaktivitet, selv om resultatene har vært noe motstridende

(Bjøru, 1980). Analyser utført på norske data viser imidlertid at sjansen for å ha vært yrkesaktiv hele tiden etter giftermålet øker med giftermålsalder (Bjøru, 1980). Som en mulig forklaring på dette trekker Bjøru fram at kvinner som gifter seg tidlig i større grad enn andre blir trukket bort fra arbeidsmarkedet, eventuelt at de aldri får sjansen til å delta på arbeidsmarkedet, og at barrierene mot å gå ut i inntektsgivende arbeid dermed er større for de tidlig gifte enn for de som gifter seg seinere.

En annen mulig forklaring kan være at utsettelse av ekteskapet fremmer yrkesaktivitet også i seinere livsføpsfaser, fordi en vil ha investert mer tid enten i en yrkeskarriere eller i utdanning, noe som begge deler vil gi økte sjanser for å være kontinuerlig yrkesaktiv.

Vår hypotese vil derfor være at jo eldre kvinnene var når de giftet seg, jo større vil sjansene være for at de var på arbeidsmarkedet også i familiedanningens første faser, det vil si hadde yrkesmønster YYY.

Spørsmålet blir imidlertid videre om en eventuell sammenheng mellom ekteskapsalder og yrkesaktivitet i familiedanningens første faser har endret seg over tid. Med andre ord, er sammenhengen mellom ekteskapsalder og yrkesmønster den samme uansett kohort?

Hva som kan defineres som høy og lav ekteskapsalder har endret seg over tid. Vi har imidlertid valgt å bruke samme aldersgrenser for alle tre kohortene. Vi kan da se på sammenhengen mellom ekteskapsalder og yrkesmønster, men kan ikke nødvendigvis se på sammenhengen mellom høy kontra lav giftermålsalder og yrkesmønster i de ulike kohortene. Grunnen til dette er at gjennomsnittsalderen for samlivsinngåing har gått ned, slik at det som kanskje var lav ekteskapsalder for den eldste kohorten kanskje er en mer vanlig ekteskapsalder for de yngste.

Det bør også nevnes her at kvinner som har giftet seg relativt seint, antakelig er underrepresentert blant kvinnene i den yngste kohorten, slik at vi ikke uten videre kan trekke sikre konklusjoner om sammenhengen mellom giftermålsalder og yrkesmønster for denne kohorten.

Vi forventer altså at andelen som hadde tilknytning til arbeidsmarkedet gjennom alle familiedanningens første faser, skal øke med stigende ekteskapsalder. Dette gjelder da også for kvinnene i alle tre kohortene (tabell 4.10).

Det å ha giftet seg før fylte 20 år, innebærer lavest andel som har hatt en tilknytning til arbeidsmarkedet i alle tre fasene - uansett fødselskohort. Andelen med en slik tilknytning (YYY) øker stort sett med stigende giftermålsalder. Giftermålsalderens betydning for en kontinuerlig tilknytning til arbeidsmarkedet, har imidlertid endret seg over tid. Dette ser vi av at variasjonen i andelen som har mønster YYY etter ekteskapsalder

ikke er den samme i de tre kohortene. Det er særlig for kvinnene i den midterste kohorten at det spilte noen rolle hvor gamle de var da de giftet seg - det er her forskjellen i andelen med mønster YYY er størst mellom grupper med forskjellig ekteskapsalder.

For kvinnene i den eldste og den yngste kohorten er det antakelig så sterke forventninger til gifte kvinners yrkesaktivitet at ulike forklaringsvariable får mindre forklaringskraft, selv om forventningene langt på vei er stikk motsatte i de to kohortene.

Tabell 4.10. Kvinner i samliv som har født to eller flere barn i grupper for kohort og alder ved samlivsinngåing, etter yrkesmønster. Prosent Women living in cohabitation who have born two or more children in groups for birth cohort and age at cohabitation by work pattern. Per cent

Fødselskohort og alder ved samlivsinngåing Birth cohort and age of cohabitation	I alt Total	Yrkesmønster Work pattern				Annet Other	Tallet på kvinner Number of women
		YYY	YYI	YII	III		
Alle All	100	25	21	27	12	14	992
Under 20 år Less than 20 years	100	12	20	30	18	19	162
20-23 år years	100	26	23	24	12	15	484
24-27 "	100	34	21	25	11	9	238
28 år eller eldre or more	100	28	10	42	7	14	94
Født 1912 - 1929 Born 1912 - 1929							
Alle	100	15	14	42	18	11	334
Under 20 år	100	4	8	42	31	15	26
20-23 år	100	14	9	42	23	12	109
24-27 "	100	18	20	38	18	7	128
28 år eller eldre	100	18	9	52	6	15	67
Født 1930 - 1944							
Alle	100	27	25	23	9	15	377
Under 20 år	100	8	28	38	13	13	61
20-23 år	100	23	25	23	10	20	209
24-27 "	100	50	25	16	3	7	76
28 år eller eldre	100	52	9	13	13	13	23
Født 1945 - 1959							
Alle	100	35	26	13	10	16	281
Under 20 år	100	19	19	20	17	25	75
20-23 år	100	37	30	13	8	11	166
24-27 "	100	51	21	0	0	21	34
28 år eller eldre	100	:	:	:	:	:	4

4.11. Tidsplassering av barnefødsler og yrkesaktivitet

Vi kan antakelig skille mellom to hovedtyper av tilpasninger i familiedanningens første faser. En kan enten ha en intensiv familiedanningsfase - ha stort sammenfall i tid av begivenhetene ekteskapsinngåing og barnefødsler, eller en kan strekke denne familiedanningsfasen utover i tid.

Hvorvidt en kvinne velger å ha en intensiv familiedanningsfase eller ikke, trenger ikke nødvendigvis å være en indikator på preferanse for yrkesaktivitet. Begge tilpasningsformer kan være rasjonelle sett i relasjon til framtidig yrkeskarriere, avhengig f.eks. av yrke og utdanning. For noen vil det være rasjonelt å ha et kortere avbrudd i en relativt kort familiedanningsfase, for andre vil det være rasjonelt å spre familiedanningen utover i tid, slik at avbrudd i karrieren kan unngås - bortsett fra kortvarige svangerskapspermisjoner.

Det er derfor først og fremst for yrkesaktivitetsmønsteret i selve familiedanningsfasen at tidsplasseringen og spredningen av familiebegivenhetene har betydning. Imidlertid er det også slik at antall år i inntektsgivende arbeid kan være en viktig forklaringsvariabel på yrkesaktivitet på et gitt tidspunkt i livsløpet. Alt annet likt, vil derfor yrkesaktivitet i familiedanningens første faser gi økt sjanse for framtidig yrkesaktivitet. Dette kommer vi tilbake til i avsnitt 4.15.

Her skal vi ta for oss sammenhengen mellom spredningen av livsløpsfaser (spacing) og yrkesmønsteret i familiedanningens første faser.

Vi har tre mål på spredning

- Tidsplasseringen av det første barnet
- Tidsplasseringen av det andre barnet
- Tidsplassering av ekteskap og første og andre barns fødsel sett i sammenheng.

4.11.1. Tidsplasseringen av det første barnet

Sammenfall i begivenhetene samlivsinngåing og første barns fødsel, det vil si at kvinnen var gravid da ekteskapet/samlivet ble inngått, synes å påvirke kvinnens forhold til arbeidsmarkedet.

Førekteskapelig graviditet minker sjansen for yrkesmønsteret YYY i alle kohortene. Men betydningen av denne faktoren for å opprettholde et slikt yrkesmønster har vært størst for kvinnene i den midterste kohorten og minst for kvinnene i den eldste kohorten. For kvinnene som tilhørte den eldste kohorten, var ekteskap den viktigste avbruddsfaktor uansett førekteskapelig graviditet.

For kvinnene i den midterste kohorten var avbrudd i yrkesaktivitet knyttet til ekteskapsinngåingen det dominerende mønster for de som hadde sammenfall av begivenhetene graviditet og ekteskap, mens kontinuerlig

yrkesaktivitet var det mest vanlige tilpasningsmønster for de som ikke hadde slikt sammenfall. Dette mønsteret blir forsterket blant kvinnene i den yngste kohorten.

Også når vi ser på sammenfall i begivenhetene ekteskap og graviditet, er det altså slik at betydningen av dette for yrkesmønster varierer over tid - både hva angår sjansene for å være yrkesaktive i familiedanningens første faser og når det gjelder hva som er den vanligste tilpasningsformen. Det er likevel klart at dersom vi tolker sammenfall i begivenhetene ekteskap og graviditet som mangel på planlegging eller i alle fall som uttrykk for en svært kortsiktig planleggingshorisont, viser det seg at manglende eller kortsiktig planleggingshorisont minker sjansene for en kontinuerlig tilknytning til arbeidsmarkedet i familiedanningens første faser. Vi skal imidlertid ikke se bort fra at et slikt sammenfall nettopp kan være uttrykk for langsiktig planlegging - en planlegger en kort og "hektisk" familiedanningsfase for så å kunne konsentrere seg om en eventuell yrkesaktiv karriere seinere.

Tabell 4.11. Kvinner i samliv som har født to eller flere barn i grupper for kohort og graviditet ved samlivsinngåing, etter yrkesmønster. Prosent Women living in cohabitation who have born two or more children in groups for birth cohort and pregnancy at the start of cohabitation, by work pattern. Per cent

Fødselskohort og graviditet ved samlivsinngåing Birth cohort and pregnancy at the start of cohabitation	I alt Total	Yrkesmønster Work pattern				Annet Other	Tallet på kvinner Number of women
		YYY	YYI	YII	III		
Alle All	100	25	21	27	12	14	992
Gravid Pregnant	100	16	19	32	15	18	431
Ikke gravid Not pregnant	100	33	23	22	11	11	547
Født 1912 - 1929 Born 1912 - 1929							
Alle	100	15	14	42	18	11	334
Gravid	100	7	13	45	18	15	141
Ikke gravid	100	22	13	40	18	8	189
Født 1930 - 1944							
Alle	100	27	25	23	9	15	377
Gravid	100	16	22	32	11	19	165
Ikke gravid	100	37	26	16	9	13	204
Født 1945 - 1959							
Alle	100	35	26	14	10	16	281
Gravid	100	26	20	18	15	21	125
Ikke gravid	100	42	31	10	5	12	154

4.11.2. Tidsplasseringen av det andre barnet

At barnefødslene kommer tett på hverandre (sammen med synkende antall barn) er et uttrykk for at en forsøker å gjøre familiedanningsfasen så kort som mulig. Arbeidsbelastningen med å ha to småbarn tett på hverandre, sammen med kostnadene forbundet med å kjøpe barnetilsyn for to barn i markedet, vil antakelig være en barriere mot inntektsgivende arbeid i familiedanningsfasen.

Vi vil derfor forvente at kvinner som har kort avstand mellom første og andre barn, har mindre grad av kontinuitet i yrkesaktivitet i familiedanningens første faser enn kvinner med lengre avstand mellom barnefødslene. Som kort avstand regner vi under 2 år mellom første og andre barn, som lang avstand regner vi 4 år eller mer. I tolkningen av tallene her må vi ta hensyn til at kvinner som har lang avstand mellom fødslene, vil være underrepresentert i den yngste kohorten.

En mulig hypotese kan være at kvinner med tett barnefødselsmønster, har en klar preferanse for familie og ikke for yrkesaktivitet allerede ved ekteskapsinngåingen.

For de eldste kvinnene finner vi imidlertid ingen slike tendenser. Hvorvidt barna er født med kort eller langt mellomrom har ingen ting å si for deres yrkesmønster (tabell 4.12).

At avstanden mellom barnefødslene har betydning for yrkesmønsteret i familiedanningens første faser er derfor et relativt nytt fenomen, det gjelder bare for de to yngste kohortene. Særlig i den midterste kohorten er ekteskapet avbruddsfaktor for kvinner med et tett barnefødselsmønster. Dette kan da tyde på at Stayer hypotesen (se kap. 7) har større gyldighet for kvinner i denne kohorten. På et gitt tidspunkt, f.eks. ved ekteskapsinngåingen, velger de sin tilknytningsmåte til arbeidsmarkedet, enten som yrkesaktiv eller ikke, og det er seinere liten overgang mellom disse to arbeidsmarkedsstatusene.

For de yngste kvinnene har spredningen av barnefødsler ingen betydning for hvorvidt ekteskap blir avbruddsfaktor. Dersom barna er født med kort mellomrom, er første barnets fødsel viktigste avbruddsfaktor. Dette gjenspeiler at "moderskapet" har avløst ekteskapet som avbruddsfaktor, men med den viktige modifikasjon at bare dersom barna blir født med kort mellomrom, er første barns fødsel en viktig avbruddsgrunn. Går det lang tid mellom fødslene, er nesten halvparten av kvinnene yrkesaktive fram til andre barns fødsel.

Tabell 4.12. Kvinner i samliv som har født to eller flere barn i grupper for kohort og antall år mellom første og andre barn, etter yrkesmønster. Prosent Women living in cohabitation who have born two or more children in groups for birth cohort and number of years between first and second child, by work pattern. Per cent

Fødselskohort og antall år mellom første og andre barn Birth cohort and no. of years between first and second child	I alt Total	Yrkesmønster[1] Work pattern[1]				Annet Other	Tallet på kvinner Number of women
		YYY	YYI	YII	III		
Alle All	100	25	21	27	12	14	992
Under 2 år Les than 2 years	100	18	26	34	14	9	282
4 år eller mer 4 years or more	100	32	16	27	12	13	264
Født 1912 - 1929 Born 1912 - 1929							
Alle	100	15	14	42	18	11	334
Under 2 år	100	15	15	43	21	7	83
4 år eller mer	100	16	13	43	17	11	121
Født 1930 - 1944							
Alle	100	27	25	23	9	15	377
Under 2 år	100	18	29	36	8	9	129
4 år eller mer	100	44	18	15	8	15	95
Født 1945 - 1959							
Alle	100	35	26	14	10	16	281
Under 2 år	100	21	33	17	17	11	70
4 år eller mer	100	48	19	13	4	17	48

[1] YYY = yrkesaktiv fram til andre barns fødsel
Employed up to the birth of the second child.
YYI = yrkesaktiv fram til første barns fødsel
Employed up to the birth of the first child.
YII = yrkesaktiv fram til ekteskapsinngåingen
Employed up to the start of the cohabitation.
III = ikke-yrkesaktiv i noen faser
Not-employed in any phase.

4.11.3. Tidsmønstre i plasseringen av første og andre barns fødsel

Et tredje mål på spredning av familiedanningens første faser er fødslenes tidsmessige plassering i forhold til samlivsinngåing og fødslenes innbyrdes plassering. Vi får da fram fire fruktbarhetsmønstre:

1. Gravid ved samlivsinngåing, under 2 år mellom første og andre barn.
2. Gravid ved samlivsinngåing, 2 år eller mer mellom første og andre barn
3. Ikke gravid ved samlivsinngåing, under 2 år mellom første og andre barn
4. Ikke gravid ved samlivsinngåing, 2 år eller mer mellom første og andre barn.

Fruktbarhetsmønster 1 er den mest intensive familiedanningsfasen, mens fruktbarhetsmønster 4 er det som er spredt mest utover i tid.

Vi vil forvente at kvinner med den mest intensive familiedanningsfasen er minst tilbøyelige til å være yrkesaktive i denne fasen. Ekteskapsinngåing vil antakelig være den mest vanlige avbruddsfaktoren. Kvinner med det mest spredte mønsteret vil ha hatt størst mulighet for å velge kombinasjoner av markedsarbeid og hjemmearbeid i denne fasen.

Om vi trekker inn planlegging av barnefødsler her, vil vi også komme ut med samme antakelse: Dersom vi anser ikke-graviditet ved samlivsinngåingen som et uttrykk for en viss planlegging med hensyn til fruktbarhet, og utsettelse av fødselen av det andre barnet som et uttrykk for det samme, kan vi utlede en hypotese om at kvinner som velger yrkesaktivitet også i barnefødselsperiodene vil velge et fruktbarhetsmønster som muliggjør yrkesaktivitet. Et slikt mønster kan f.eks. være en barnløs etableringsfase av familien, samt en utsettelse av barnefødsel nummer 2. Dette kan forhindre at fraværet fra arbeidsmarkedet blir langvarig, men heller delt opp i kortere, atskilte fraværsperioder.

Disse antakelsene holder stikk for alle kohortene, selv om den er en god del svakere blant kvinner i den eldste kohorten (tabell 4.13).

Betydningen av fruktbarhetsmønsteret for yrkesmønsteret i familiedanningens første faser har vært størst for kvinnene i den mellomste kohorten - det er her vi finner den største variasjonen i yrkesmønstre etter fruktbarhetsmønster. Den høyeste andelen med kontinuerlig tilknytning til arbeidsmarkedet i familiedanningens første faser finner vi imidlertid blant de yngste kvinnene med fruktbarhetsmønster 4. På intervjutidspunktet var antakelig kvinner med fruktbarhetsmønster 4 underrepresentert i denne kohorten, men det er ingen ting som tyder på at denne tendensen ikke vil holde seg også når alle kvinnene i den yngste kohorten har gjennomløpt sin fertile fase.

Tabell 4.13. Kvinner i samliv som har født to eller flere barn i grupper for kohort og fruktbarhetsmønster[1], etter yrkesmønster. Prosent Women living in cohabitation who have born two or more children in groups for age cohort and fertility pattern[1], by work pattern. Per cent

Fødselskohort og fruktbarhetsmønster Birth cohort and fertility pattern	I alt Total	Yrkesmønster Work pattern				Annet Other	Tallet på kvinner Number of women
		YYY	YYI	YII	III		
Alle All	100	25	21	27	12	14	992
Fruktbarhetsmønster 1 Fertility pattern 1 ..	100	11	25	40	14	10	147
Fruktbarhetsmønster 2	100	19	16	29	15	22	284
" 3	100	25	27	22	13	13	135
" 4	100	36	22	22	10	10	412
Født 1912 - 1929 Born 1912 - 1929							
Alle	100	15	14	42	18	11	334
Fruktbarhetsmønster 1	100	9	16	49	20	7	45
" 2	100	6	13	44	18	19	96
" 3	100	21	13	34	21	11	38
" 4	100	22	13	41	17	7	151
Født 1930 - 1944							
Alle	100	27	25	23	9	15	377
Fruktbarhetsmønster 1	100	9	29	43	6	14	70
" 2	100	22	17	24	15	22	95
" 3	100	29	29	20	10	12	59
" 4	100	41	26	14	7	13	145
Født 1945 - 1959							
Alle	100	35	26	13	10	16	281
Fruktbarhetsmønster 1	100	19	28	22	25	6	32
" 2	100	29	17	16	12	26	93
" 3	100	24	37	13	11	16	38
" 4	100	48	28	9	3	11	116

[1] Fruktbarhetsmønster 1: Gravid ved samlivsinngåing, under 2 år mellom første og andre barn.
Fruktbarhetsmønster 2: Gravid ved samlivsinngåing, 2 år eller mer mellom første og andre barn.
Fruktbarhetsmønster 3: Ikke gravid ved samlivsinngåing, under 2 år mellom første og andre barn.
Fruktbarhetsmønster 4: Ikke gravid ved samlivsinngåing, 2 år eller mer mellom første og andre barn.

[1] Fertility pattern 1: Pregnant when cohabitation started, less than 2 years between first and second child.
Fertility pattern 2: Pregnant when cohabitation started, 2 years or more between first and second child.
Fertility pattern 3: Not pregnant when cohabitation started, less than 2 years between first and second child.
Fertility pattern 4: Not pregnant when cohabitation started, 2 years or more between first and second child.

4.12. Utdanningsnivåets betydning for kvinners yrkesmønstre

Flere steder i denne analysen blir utdanningsnivåets betydning for kvinners yrkesaktivitet påvist. Utdanningen har betydning både fordi kunnskaper og ferdigheter som er av direkte betydning for yrkeslivet læres, og fordi utdanningssystemet kan formidle normer og verdier som kan virke fremmende på kvinners yrkesaktivitet.

Vi viste i avsnitt 4.9 at det var store kohortforskjeller i utdanningsnivå blant kvinner. Nå skal vi se hvorvidt utdanningsnivået har betydning for yrkesmønstrene i familiedanningens første faser, og hvorvidt utdanningens betydning for valg av yrkesmønster har endret seg over tid - uansett om fordelingen på utdanningsnivå har endret seg.

Vår hypotese vil, ut fra det som er sagt foran, være at høyt utdanningsnivå vil gi økt sjanse for kontinuerlig tilknytning til arbeidsmarkedet i familiedanningens første faser. For alle kvinner tatt under ett blir denne hypotesen bekreftet (tabell 4.14). På laveste utdanningsnivå[1] - nivå 1 - er andelen som har vært kontinuerlig yrkesaktive i familiedanningens første faser 12 prosent. På høyeste utdanningsnivå er den 39 prosent. Ekteskapet har vært den viktigste avbruddsfaktor for kvinner med laveste utdanningsnivå - 46 prosent har yrkesmønster YII - mens dette gjelder i mye mindre grad for kvinner på høyeste utdanningsnivå - 13 prosent.

I dette resultatet ligger det innbakt store kohortforskjeller - det er de eldste kvinnene som oftest har lav utdanning, og det er blant disse kvinnene at ekteskapet har vært den viktigste avbruddsfaktoren.

Likevel er det slik at utdanningsnivå påvirker yrkesmønstre i de ulike kohortene, og stort sett i den retningen som hypotesen antok.

Minst betydning for yrkesmønsteret hadde utdanningsnivå for kvinner som tilhørte den eldste kohorten. Men også blant disse kvinnene var det slik at høyt utdanningsnivå gav økte sjanser for kontinuerlig tilknytning til arbeidsmarkedet og minsket sjansen for at ekteskapet innebar avbrudd i yrkesaktiviteten.

Den samme tendensen, men i mye sterkere grad, gjaldt for kvinnene i den midterste kohorten. Andelen med yrkesmønster YYY var 8 prosent blant kvinner på laveste utdanningsnivå, mot 44 prosent blant kvinner med høyeste utdanningsnivå. Ekteskapet medførte i liten grad avbrudd i yrkesaktivitet for kvinner med høyest utdanningsnivå - 8 prosent.

Også blant kvinnene i den yngste kohorten finner vi variasjoner i yrkesmønster etter utdanningsnivå, og i forventet retning - om enn ikke i så stor grad som blant kvinnene i kohorten før.

---

[1] For definisjon av utdanningsnivå, se vedlegg 2.

Tabell 4.14. Kvinner i samliv som har født to eller flere barn i grupper for kohort og utdanningsnivå[1], etter yrkesmønster. Prosent
Women living in cohabitation who have born two or more children in groups for birth cohort and level of education[1], by work pattern. Per cent

Fødselskohort og utdanningsnivå Birth cohort and level of education	I alt Total	Yrkesmønster Work pattern				Annet Other	Tallet på kvinner Number of women
		YYY	YYI	YII	III		
Alle All	100	25	21	27	12	14	992
Utdanningsnivå 1 Educational level 1 ...	100	12	14	46	19	9	244
Utdanningsnivå 2	100	21	24	30	12	13	131
" 3	100	18	26	32	13	10	183
" 4	100	39	22	13	8	19	416
Født 1912 - 1929 Born 1912 - 1929							
Alle	100	15	14	42	18	11	334
Utdanningsnivå 1	100	12	9	50	19	9	145
" 2	100	16	20	39	18	8	51
" 3	100	14	9	47	23	7	43
" 4	100	20	18	30	14	18	89
Født 1930 - 1944							
Alle	100	27	25	23	9	15	377
Utdanningsnivå 1	100	8	21	40	21	10	72
" 2	100	14	29	41	2	14	42
" 3	100	17	30	33	9	12	77
" 4	100	44	22	8	6	20	177
Født 1945 - 1959							
Alle	100	35	26	13	10	16	281
Utdanningsnivå 1	100	19	26	33	15	7	27
" 2	100	37	24	5	16	18	38
" 3	100	22	33	22	11	11	63
" 4	100	43	23	8	7	19	150

[1] For definisjon, se vedlegg 2.
[1] For definition, see annex 2.

4.13. Fasetilpasning og fruktbarhet

Det finnes ulike teorier om sammenhengen mellom yrkesaktivitet og fruktbarhet (se bl.a. Moen, 1981). Diskusjonen karakteriseres av enkelte som "the chicken - egg argument" (Scanzoni, 1979). Spørsmålene er: Gjør færre barn det mulig for kvinner å delta i inntektsgivende arbeid fordi færre barn innebærer reduserte omsorgsforpliktelser? Eller: Reduserer kvinner som ønsker å delta i inntektsgivende arbeid familiestørrelsen for å redusere kostnadene ved yrkesaktiviteten?

Bakgrunnen for at disse spørsmålene blir stilt er at de fleste tverrsnittsstudier som belyser kvinnelig yrkesaktivitet viser at kvinner som på et gitt tidspunkt er yrkesaktive, har færre barn enn de ikke-yrkesaktive. Men sammenhengen mellom en gitt familiestørrelse og tilknytning til arbeidsmarkedet på et bestemt tidspunkt kan ikke tolkes som en enkel årsak - virkningsrelasjon mellom disse to variablene. Sammenhengen mellom disse to variablene på et gitt tidspunkt viser bare tilstanden på et bestemt punkt i en prosess som både går forut for og fortsetter etter måletidspunktet (Scanzoni, 1979).

For å få et inntak til en slik "prosess-tilnærming" til sammenhengen mellom yrkesaktivitet og barnetall, har vi sett på yrkesaktivitet i fasen mellom første og andre barns fødsel for kvinner som har fått minst to barn, etter hvor mange barn de faktisk har fått.

Variasjoner i yrkesaktiviteten i denne fasen ser ut til å ha sammenheng med hvor mange barn kvinnene seinere har fått. Blant kvinner som har fått bare to barn, var andelen yrkesaktive mellom første og andre barn 46 prosent, kvinner som seinere har fått nok et barn hadde en yrkesdeltaking på 31 prosent, og blant kvinnene som har fått fire eller flere barn var bare 23 prosent yrkesaktive i perioden (tabell 4.15).

Disse resultatene kan tolkes på ulike måter. På den ene siden kan en anta at kvinner står overfor to ulike typer valg. Kvinner som bare har fått to barn har valgt yrkesaktivitet framfor stor familie, og dette valget kommer til uttrykk som høy yrkesaktivitet også etter den første barnefødslen. Kvinner som har fått tre, fire eller flere barn har valgt barn og familie som sitt primære aktivitetsområde. De er derfor sjeldnere yrkesaktive også i de første fasene i familiedanningen. Slike forklaringer kan innpasses i en såkalt preferansemodell: "Ifølge denne forklaringsmodellen har noen kvinner lang yrkeserfaring fordi de alltid har foretrukket lønnet arbeid framfor hjemmearbeidet, mens andre har kort yrkeserfaring fordi de har foretrukket hjemmearbeidet" (Skrede og Sørensen, 1982). Vi kan kalle de to typene av preferanser for "familie-orienterte" og "arbeidsmarkeds-orienterte" preferanser. En slik forklaring støtter også opp under den såkalte "Stayer-hypotesen" (se kap. 7).

Nå er yrkesaktivitet ikke bare et spørsmål om preferanser, men også om nødvendighet. I flere arbeider kommer det fram et mønster der høye barnetall ser ut til å ha ulik innvirkning på yrkesaktivitet blant kvinner med lav og høy utdanning. Dette er tolket som yrkesaktivitet ut fra økonomiske behov for de lavt utdannede kvinner. Det innebærer at en familieorientering også kan føre til yrkesaktivitet, under gitte betingelser (Jensen, 1984).

På den annen side kan man tolke sammenhengen mellom yrkesaktivitet og barnetall som et uttrykk for at valg som foretas på et tidspunkt har konsekvenser for hvilke valgmuligheter som vil foreligge på et seinere tidspunkt. Kvinner som forlater arbeidsmarkedet allerede etter sitt første barn, har tatt et valg som kan få betydning for mulighetene til å komme inn på arbeidsmarkedet igjen. Denne typen forklaringer kan karakteriseres som en investeringshypotese: "En beslutning på ett tidspunkt om å gå ut av lønnet arbeid kan etter denne hypotesen få drastiske konsekvenser for mulighetene til å komme inn igjen på arbeidsmarkedet på et seinere tidspunkt" (Skrede og Sørensen, 1982). Valg av hjemmearbeidet i denne første fasen kan altså innebære muligheter for at yrkesaktivitet er "valgt bort". "Kostnadene" ved å få flere barn blir derfor små. Vi kan skille mellom "familieinvestering" og "arbeidsmarkedsinvestering".

Både investeringsmodellen og preferansemodellen vil gi samme empiriske resultat. Å ha født mange barn vil minke sjansen for å være yrkesaktive i fasen mellom første og andre barns fødsel. Våre data gir dermed ingen mulighet til å velge mellom disse to forklaringsmåtene.

Fordi de yngste kvinnene i vårt materiale i liten grad har avsluttet sin fertile periode, vil vi ikke kommentere resultatene fra denne kohorten her, men bare vise til tabell 4.15.

I tabellen er også deltidsandelen blant de yrkesaktive vist. Dette vil heller ikke bli kommentert, men det er klart at økt adgang til deltidsarbeid vil lette kombinasjonen av markedsarbeid og ulønnet arbeid i familiefaser med stor arbeidsbelastning i hjemmet.

For den eldste kohorten (1912 - 1929) finner vi ingen sammenheng mellom grad av yrkesaktivitet i fasen mellom første og andre barns fødsel og antall barn kvinnene seinere har fått. Yrkesaktiviteten varierer mellom 21 og 25 prosent (tabell 4.15).

For de eldste kvinnene ser det altså ikke ut som om det foreligger et klassisk valg mellom enten familie (mange barn) eller yrkesaktivitet. For de fleste innebar samlivsinngåing og barnefødsler avbrudd i yrkesaktiviteten. Men en relativt stabil andel ser ut til å ha vært konstant yrkesaktive til tross for mange barn. Blant de eldste kvinnene som har fått tre barn var 28 prosent yrkesaktive mellom barn nummer to og tre. Av de kvinnene som har fått fire barn, var 26 prosent yrkesaktive mellom andre og tredje barns fødsel, og 27 prosent var yrkesaktive mellom tredje og fjerde barns fødsel.

Konklusjonen er derfor at problemstillingen som dreier seg om sammenhengen mellom yrkesaktivitet og fruktbarhet ser ut til å ha begrenset gyldighet for de valgene kvinner som i dag er mellom 50 og 67 år tok med hensyn til barnetall og yrkesaktivitet. Verken preferansemodellen eller investeringsmodellen kan gi en tilfredsstillende forklaring på disse kvinnenes tilpasninger i barnefødselsfasen. Blant kvinnene i den mellomste kohorten er det en klar tendens til at jo flere barn de har fått, jo lavere andel har vært yrkesaktive i fasen mellom første og andre barns fødsel. Blant de som har fått to barn var 48 prosent yrkesaktive i denne fasen, blant dem som har fått tre barn var 35 prosent yrkesaktive, og blant de som har fått fire eller flere barn var 23 prosent yrkesaktive (tabell 4.15).

Det ser ut til at den primære "avskallingen" fra arbeidsmarkedet skjer i forbindelse med den første barnefødselen, og at ytterligere fødsler innen hver barnetallsgruppe ikke har noen betydning.

Det er antakelig for kvinnene i denne kohorten at forklaringen på sammenhengen mellom fruktbarhet og yrkesaktivitet blir viktig, og at investeringsmodellen og preferansemodellen kan ha særlig gyldighet.

Tabell 4.15. Andel av kvinner i samliv som har født barn, i grupper for antall barn og kohorter, og som var yrkesaktive/arbeidet deltid i fasene mellom barnefødsler. Prosent Percentage of women who were living in cohabitation and who have born children, in groups for number of children and cohorts, and who were employed/worked part-time in the stages between births

Antall barn/ fødsels-kohort Number of children/ birth cohort	Mellom første og andre barn Between the first and the second birth		Mellom andre og tredje barn Between the second and the third birth		Mellom tredje og fjerde barn Between the third and the fourth birth		Etter siste barn After the last birth		Tallet på kvinner, medregnet uoppgitt Number of women, included unknown
	Andel yrkesaktive Percentage employed	Andel yrkesaktive på deltid Percentage working part-time	Andel yrkesaktive	Andel yrkesaktive på deltid	Andel yrkesaktive	Andel yrkesaktive på deltid	Andel yrkesaktive	Andel yrkesaktive på deltid	
1 barn 1 child ...	-	-	-	-	-	-	29	36	239
1912 - 1929	-	-	-	-	-	-	15	57	54
1930 - 1944	-	-	-	-	-	-	28	9	39
1945 - 1959	-	-	-	-	-	-	34	39	146
2 barn 2 children	46	35	-	-	-	-	23	52	493
1912 - 1929	25	30	-	-	-	-	18	35	137
1930 - 1944	48	28	-	-	-	-	27	40	150
1945 - 1959	57	42	-	-	-	-	23	70	206
3 barn 3 children	31	36	35	51	-	-	21	59	277
1912 - 1929	24	35	28	43	-	-	21	47	94
1930 - 1944	35	35	36	43	-	-	21	64	121
1945 - 1959	35	40	45	71	-	-	20	67	62
4 barn eller flere 4 children or more ...	23	41	24	41	27	60	20	62	208
1912 - 1929	21	47	26	33	29	60	25	55	99
1930 - 1944	23	33	18	47	21	63	16	73	98
1945 - 1959	(30)	(67)	(60)	(50)	(75)	(50)	(20)	(50)	11

4.14. Noen hovedresultater

I analysen av kvinners tilpasning til arbeidsmarkedet i familieetableringsfasen har vi trukket inn ulike forklaringsfaktorer: Tidsplassering av begivenheter, spredning av begivenheter og utdanning.

I tillegg til at vi finner kohortforskjeller i de ulike forklaringsfaktorene, er det også slik at de ulike forklaringsfaktorene har hatt ulik betydning for yrkesmønstrene i de ulike kohortene. Hovedresultatene er som følger:

- Betydningen av ekteskap og barnefødsler som avbruddsfaktorer i kvinners yrkesaktivitet har endret seg over tid. Ekteskapet er blitt mindre viktig, barnefødslene mer viktig.
- Andelen som har en tilknytning til arbeidsmarkedet i alle familiedanningens første faser øker med stigende ekteskapsalder - uansett fødselskohort.
- Giftermålsalderens betydning for en kontinuerlig tilknytning til arbeidsmarkedet har endret seg over tid. Det er særlig for kvinnene i den midterste kohorten at giftermålsalderen spiller inn.
- Førekteskapelig graviditet minker sjansene for en kontinuerlig tilknytning til arbeidsmarkedet i familiedanningens første faser for alle kohortene. Betydningen er størst for kvinner født mellom 1930 og 1944.
- For de eldste kvinnene er det ingen sammenheng mellom tidsplassering av barnefødsler og yrkesaktivitet i familiedanningens første faser.
- I den midterste kohorten er ekteskap en viktig avbruddsfaktor for kvinner med et tett barnefødselsmønster. Dette gjelder ikke i den yngste kohorten. For kvinner med et tett barnefødselsmønster i denne kohorten er første barnets fødsel viktigste avbruddsfaktor.
- Sammenhengen mellom fruktbarhetsmønster og yrkesmønster i familiedanningens første faser er sterkest blant kvinner i den midterste kohorten.
- Utdanningsnivå påvirker yrkesmønsteret i familiedanningens første faser. Høyt utdanningsnivå øker sjansen for kontinuerlig tilknytning i alle kohorter, men sammenhengen er sterkest for kvinnene i den midterste kohorten.
- Blant kvinnene i den midterste kohorten er det en klar tendens til at jo flere barn de har fått, jo lavere andel har vært yrkesaktive i fasen mellom første og andre barns fødsel.

Det viser seg at de forklaringsfaktorer vi har trukket inn, har størst gyldighet for kvinnene i den midterste kohorten. Dette gjelder så vel for de reint demografiske variablene som for utdanning. Grunnen til dette er antakelig at kvinnene i de ulike kohortene har vært i familiedanningens første faser i ulike historiske perioder og med ulike forventninger til gifte kvinners yrkesaktivitet (se kapittel 3).

For de eldste kvinnene var det antakelig normative restriksjoner mot kvinnelig yrkesaktivitet og liten etterspørsel etter gifte kvinner på arbeidsmarkedet. De yngste kvinnene opplever stor etterspørsel etter kvinnelig arbeidskraft og at yrkesaktivitet etter hvert er normen, også for gifte kvinner med små barn.

Kvinnene i den midterste kohorten kommer på mange måter i en mellomstilling, og det er her at forskjeller i tidsplassering og spredning av livsløpsbegivenheter spiller inn. Når yrkesdeltaking blant gifte kvinner enten er svært vanlig eller svært uvanlig, får slike forklaringsfaktorer mindre betydning.

Dette viser at ulike forklaringsvariables gyldighet blir moderert av de rammebetingelser, både av normativ og økonomisk karakter, som regulerer gifte kvinners arbeidsmarkedsatferd. Forklaringer på ulik arbeidsmarkedstilpasning i familiedanningens første faser kan derfor ikke ses isolert fra den historiske periode denne familiedanningen fant sted i.

4.15. Konsekvenser av arbeidsmarkedsvalg i familiedanningsfasen for seinere yrkesaktivitet

Kvinner foretar altså ulike valg i forhold til arbeidsmarkedet i familiedanningens første faser, og det er mange faktorer som påvirker disse valgene. Det neste spørsmålet som kan stilles er hvilke konsekvenser disse valgene har for kvinnenes forhold til arbeidsmarkedet seinere. Er det slik at de arbeidsmarkedsbeslutninger kvinner tar på ett tidspunkt i livsløpet, i barnefødselsperioden, vil ha konsekvenser for valg/valgmuligheter med hensyn til yrkesaktivitet seinere i livet? Andre steder i denne analysen viser vi at det er sterk sammenheng mellom det å være yrkesaktiv på ett tidspunkt og også være yrkesaktiv på et seinere tidspunkt (kapittel 7). Det er foretatt norske analyser av konsekvenser av tidligere yrkeserfaring (Sørensen, 1980). Konklusjonen i denne studien var blant annet at: "..... omfanget af yrkeserfaring var en viktig determinant af kvindernes yrkesaktivitet. De beslutninger om at forlade arbejdsmarkedet, som synes at være en viktig del af norske kvinders tilpasning til de krav, der stilles af både familie og arbejdsmarked, kan således have konsekvenser for muligheden senere at genintræde i arbejdslivet. Dette vil være tilfældet, hvis

afbrytelserne i yrkesaktivitet resulterer i lav yrkeserfaring" (Sørensen, 1980). Dataene denne analysen er basert på er fra 1968, bestående av et utvalg kvinner i alderen 15-59 år. Analysens hovedvariabler var samlet yrkeserfaring og avbrudd i yrkesaktivitet.

Her skal vi bruke yrkesmønstre i familiedanningens første faser som forklaringsvariabel for yrkesaktivitet på et seinere tidspunkt. Har valgene i disse livsløpsfasene betydning for sannsynligheten for å være på arbeidsmarkedet på ett gitt tidspunkt, og har betydningen endret seg over tid, dvs. er betydningen ulik for ulike kohorter?

Å velge yrkesaktivitet på et gitt observasjonstidspunkt som avhengig variabel betyr at det må tas hensyn til kohorteffektene. For det første har yrkesmønstrene i familiedanningsfasen vært forskjellige for de ulike kohortene, og for det andre representerer observasjonstidspunktet ulike faser i livsløpet for de ulike kohortene.

Vi vil derfor belyse sammenhenger mellom yrkesmønstre i fasene før samlivsinngåing, mellom samlivsinngåing og første barns fødsel og mellom første og andre barns fødsel og yrkesaktivitet på et bestemt tidspunkt, 1980, for de tre kohortene av kvinner (1912 - 1929, 1930 - 1944, 1945 - 1959) som har født to eller flere barn.

Hovedmønstrene er som før nevnt YYY, YYI, YII og III, (se note til tabell 4.12) for forklaring av yrkesmønstre. 85 prosent av kvinnene har et av disse yrkesmønstrene. Av de resterende 15 prosent er 5 prosent uoppgitt, og 10 prosent har ulike andre yrkesaktivitetsmønstre.

Yrkesprosentene i 1980 for de ulike kohortene viser naturlig nok en viss variasjon, noe som blant annet uttrykker ulikhet i livsløpsfase (tabell 4.16). Kvinnene født 1930 - 1944 hadde høyest yrkesprosent, 77 prosent. De yngste kvinnene hadde nest høyest yrkesprosent med 62 prosent, mens blant de eldste kvinnene, født 1912 til 1929 var 54 prosent yrkesaktive. Hadde effekten av 70-åras økte kvinnelige yrkesdeltaking vært lik for alle kohortene ville man ha forventet en høyere yrkesdeltaking for de eldste kvinnene. Ulikheten i arbeidsmarkedsrekrutteringen for ulike kohorter er imidlertid beskrevet i kapittel 5.

For kvinnene i den eldste kohorten ser det ut som om yrkesmønster i familiedanningens første faser har hatt betydning for yrkesaktivitet på seinere stadier i livsløpet. Kvinnene som hadde den minst tradisjonelle tilpasning mellom arbeidsliv og familie (mønstrene YYY og YYI) er langt oftere yrkesaktive i 1980 enn kvinner som enten avbrøt yrkesaktiviteten ved samlivsinngåingen eller som ikke var yrkesaktiv i noen av disse første fasene (tabell 4.16).

Bildet for de nest eldste kvinnene er noe mer uklart. Konklusjonen må imidlertid bli at vi ikke finner variasjoner i yrkesprosenten i 1980 som entydig peker i retning av at bestemte arbeidsmarkedsvalg i familiedanningens første faser påvirker sannsynligheten for å være yrkesaktiv på et gitt seinere tidspunkt.

Den samme konklusjonen må trekkes også for kvinnene i den yngste kohorten. Kvinner som har vært yrkesaktive i alle de tre aktuelle fasene har imidlertid en noe høyere yrkesprosent i 1980 enn kvinner med andre mønstre. Dette er imidlertid delvis et resultat av et sammenfall i tid mellom yrkesmønstre i familiefasene og observasjonstidspunktet. Kohorten er dessuten overrepresentert av kvinner som har inngått samliv i relativt ung alder. Mange ting tyder derfor på at når hele kohorten har gjennomlevd de samme fasene, vil yrkesaktiviteten på ett gitt tidspunkt ikke bli lavere enn for den midterste kohorten, forutsatt samme arbeidsmarkedsutvikling eller etterspørsel etter arbeidskraft som har kjennetegnet 70-åra.

Betydningen av arbeidsmarkedsvalg som foretas i perioden med barnefødsler for seinere yrkesaktivitet er ikke helt entydig. Problemet er at når en bruker 1980 som observasjonsår, vil man få innbakt resultatet av den sterke periodeeffekten i 70-åra, som har virket ulikt for ulike kohorter. Men det kan være grunnlag for å hevde at nettopp etterspørselsendringen på arbeidsmarkedet kommer inn som en sterkt modifiserende faktor for konsekvenser av individuelle valg. Når etterspørselen etter bestemte grupper er lav, vil sannsynligvis den enkeltes tidligere yrkeserfaring være en ressurs. Når etterspørselen er svært høy, jamfør rekrutteringen av kvinner 30-39 år i 70-åra (kap. 5), og "rubbel og bit" blir trukket inn på arbeidsmarkedet, vil vi anta at den enkelte kvinnes tidligere yrkeserfaring, med f.eks. avbrudd i lengre perioder, vil få redusert betydning.

Denne konklusjonen er viktig av to grunner. For det første belyser den indirekte at mye av det som belegges som sammenhenger mellom kvinners yrkesaktivitet og livsløpsfase ikke er gyldig til alle tider. Sammenhengene er riktige, gitt en bestemt periodeeffekt eller arbeidsmarkedsutvikling.

For den andre kan den knyttes til en vurdering av hvilke tiltak som kan fremme kvinners yrkesaktivitet. Så lenge man legger stor vekt på individforklaringer eller tilbudssiden i arbeidsmarkedet, kvinnenes ressurser og holdninger, vil det være naturlig å legge vekt på motivasjonsrettede tiltak. Dersom man antar som her, at etterspørselssiden er av stor betydning, vil større vekt legges på å tilrettelegge forholdene på arbeidsmarkedet.

Tabell 4.16. Andel av kvinner i samliv som har født to eller flere barn og som var yrkesaktive 1980, i grupper for yrkesmønster og kohort. Prosent Percentage of women who lived in cohabitation and who have born two or more children who were employed 1980, in groups for work pattern and birth cohort

Yrkesmønster[1] Work pattern[1]	Alle All	Fødselskohort Birth cohort		
		1912 - 1929	1930 - 1944	1945 - 1959
Alle All	65	54	77	62
YYY	74	63	85	67
YYI	70	71	79	59
YII	53	49	64	41
III	53	38	80	52
Annet Other patterns ..	74	68	76	78
Tallet på kvinner Number of women	992	334	377	281

[1] YYY = Yrkesaktiv fram til andre barns fødsel Employed up to the birth of the second child.
YYI = Yrkesaktiv fram til første barns fødsel Employed up to the birth of the first child.
YII = Yrkesaktiv fram til ekteskapsinngåing Employed up to the start of cohabitation.
III = Ikke yrkesaktiv i noen fase Not employed in any phase.

Tilpasning til arbeidsmarkedet i familiedanningens første faser er imidlertid bare en av flere mulige faktorer som påvirker yrkesdeltaking på et gitt tidspunkt. I tillegg kommer f.eks. nåværende livsløpsfase og de rammebetingelser arbeidsmarkedet og andre institusjonelle forhold setter. Valg av tilpasning skjer i et komplisert samspill mellom disse faktorene.

Når vi setter arbeidsmarkedstilpasning inn i et slikt livsløpsperspektiv, kan en modell for kvinners arbeidsmarkedstilpasninger se slik ut:

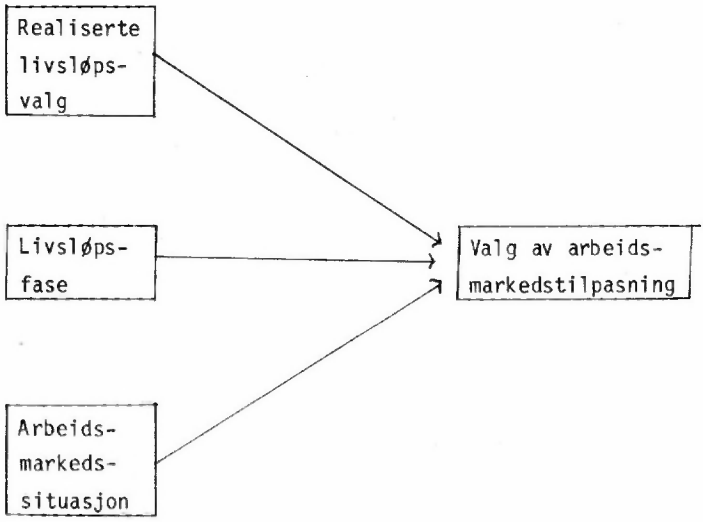

Yrkestilpasning i familiedanningens første faser inngår i det vi har kalt "realiserte livsløpsvalg". Poenget blir å se både hvor mye en slik modell kan forklare av variasjoner i kvinners yrkesaktivitet på et gitt tidspunkt, og hvorvidt tilpasning i familiedanningens første faser har noen selvstendig betydning når en har tatt hensyn til de andre elementene i modellen.

Forklaringsfaktoren realiserte livsløpsvalg sier noe om hvilken betydning tidligere yrkestilpasning og investering i utdanning har for kvinners valg av tilpasning på et vilkårlig valgt tidspunkt i livsløpet.

Det andre settet av forklaringsfaktorer er livsløpsfase. Vi har tatt denne faktoren med fordi kvinners markedsarbeid varierer over livsløpet, og hvilken fase av livsløpet kvinnene befinner seg i, vil ha betydning for valg av arbeidsmarkedstilpasning. Kvinnens binding til hjemmet forventes å være større i de periodene kvinnene har utstrakt omsorg for

barn. Indikatorer på livsløpsfase er her yngste barns alder og antall personer i husholdningen. Antall personer i husholdningen er valgt i stedet for antall barn kvinnene har født, fordi dette er en bedre indikator på livsløpsfase ettersom barna til de eldste kvinnene sansynligvis er flyttet hjemmefra. Gjennomsnittstallene for antall personer i husholdningene for de ulike kohortene avspeiler dette. Kvinnene i den mellomste kohorten har størst familier, fordi de befinner seg i fasen mellom siste barns fødsel til første barnet flytter hjemmefra. De yngste er ikke ferdig med sitt reproduktive livsløp.

Arbeidsmarkedssituasjonen, som vi har kalt det tredje settet av forklaringsfaktorer, har vi tatt med fordi kvinners arbeidsmarkedsvalg er underlagt institusjonelle rammebetingelser. Med arbeidsmarkedssituasjon tenker vi bl.a. på etterspørselssiden i det lokale arbeidsmarkedet kvinnene handler i forhold til.

Vi har brukt urbaniseringsgrad på det stedet kvinnene bor, som uttrykk for det lokale arbeidsmarkedets etterspørsel etter kvinnelig arbeidskraft. Variabelen er ikke helt god fordi den bare indirekte måler det vi er ute etter. Men vårt poeng kan illustreres selv om variabelen ikke er fullkommen. For å belyse sammenhengen mellom disse forklaringsfaktorene og kvinnenes yrkesaktivitet i 1980 har vi formulert en regresjonsmodell. I en regresjonsmodell antar vi at det er en lineær sammenheng mellom de uavhengige og den avhengige variabel. Følgende variable er med i regresjonsberegningene.

Den avhengige variabel er yrkesaktivitet 1980. Den er gitt verdien 1 hvis kvinnen er yrkesaktiv, verdien 0 ellers. Å ha en dikotom avhengig variabel kan skape problemer, men vi har valgt å se bort fra dette. Dette er også i tråd med hva en har gjort i tidligere analyser (se f.eks. Skrede og Sørensen, 1983).

De uavhengige variablene er:

- Yrkesaktivitet i faser med samlivsinngåing og barnefødsler. Dette er betraktet som dummyvariable, med kvinner som har vært yrkesaktive i perioden mellom barnefødsler som referansegruppe.
- Samlet yrkesaktivitet som er en kontinuerlig variabel som angir andelen av antall yrkesaktive år av mulige år en kunne vært yrkesaktiv.
- Utdanning som er behandlet som dummyvariable med kvinner med bare allmennutdanningsnivå som referansegruppe.
- Yngste barns alder som er en kontinuerlig variabel basert på fødselsåret til det yngste barnet.
- Husholdningsstørrelse som er antall personer i husholdningen.
- Bosted som er behandlet som dummyvariable med kvinner bosatt i spredtbygde strøk som referansegruppe.

Massen for regresjonsberegningene er kvinner i samliv som har født barn. Vi bruker de ustandardiserte regresjonskoeffisientene. Når vi bruker dummyvariable som uavhengige variabler, sier verdien på regresjonskoeffisienten hvor stor forskjellen i yrkesaktiviteten er målt i prosentpoeng, når en bestemt verdi på variabelen forekommer i forhold til i referansegruppen når det er korrigert for effekten av alle de andre variablene i likningen. Når vi bruker kontinuerlige variable som uavhengige variable, sier verdien på den ustandardiserte regresjonskoeffisienten hvor stor prosentvis endring vi får i yrkesaktiviteten med en enhets endring i den uavhengige variabel når den er korrigert for effekten av alle de andre variablene i likningen. Forklaringsgraden, R^2, sier hvor stor del av variasjonen i den avhengige variabelen som kan forklares av de uavhengige variablene.

Regresjonsberegningene er vist i tabell 4.17. Modellen har utsagnskraft for alle tre kohortene, men for de to yngste er det svært begrenset hvor mye av variasjonen i yrkesdeltaking som blir forklart av de variablene som er inne i modellen.

For alle kohortene er det slik at realiserte livsløpsvalg påvirker yrkesaktiviteten på et gitt tidspunkt, men for alle kvinnene er det yrkesaktivitet i tidligere perioder, enten i familiedanningens første faser eller som samlet yrkeserfaring som kan forklare variasjon i nåværende yrkesaktivitet.

For alle kvinner, uansett fødselskohort har referansegruppen, det vil si kvinner som har vært yrkesaktive mellom barnefødslene, høyere andel yrkesaktivitet enn de som bare har vært yrkesaktive enten før ekteskapsinngåingen eller etter siste barns fødsel.

Utdanning har ingen selvstendig betydning for deltaking i inntektsgivende arbeid for kvinner i den eldste og den yngste kohorten. For kvinner i den midterste kohorten er det slik at utvidet allmennutdanning med eller uten videreutdanning virker positivt inn på yrkesdeltaking.

Livsløpsfase virker også inn på yrkesaktiviteten i alle tre kohortene, men det er ikke de samme variablene som slår ut i alle kohortene. I den eldste kohorten er det husholdningsstørrelsen som slår ut, jo flere personer, jo større yrkesaktivitet. I den yngste kohorten er det yngste barns alder som har betydning. Jo yngre, jo mindre sjanse for at mor er yrkesaktiv. For kvinnene i den midterste kohorten har begge indikatorene

på familiefase betydning: yngste barns alder virker negativt inn på yrkesdeltaking, mens antall personer i husholdningen virker positivt inn.

Arbeidsmarkedsmulighetene, slik det er operasjonalisert her, har ingen signifikant betydning for yrkesdeltaking i de to eldste kohortene. For kvinner i den yngste kohorten har det å bo i liten by signifikant positiv betydning for yrkesdeltaking.

Imidlertid må det være rimelig å konkludere med at modellen ikke vil være særlig egnet til å forklare hvorvidt en gift/samboende kvinne med barn vil være yrkesaktiv rundt 1980 eller ikke. Den kan ha vært mer egnet tidligere, og er også mer egnet - forklarer mer av variasjonene - for eldre kvinner enn for yngre kvinner. Dette stemmer også med analyser foretatt av Skrede og Sørensen (1983). Deres konklusjon fra en tilsvarende modell på datamateriale fra 1968 og fra 1977 er at:
"I 1968-materialet analyserte vi tilpasningen til en "unormal" aktivitet - 24 prosent av de gifte kvinnene var yrkesaktive utenfor hjemmet. I 1977 analyserer vi tilpasningen til den "normale" aktivitet, med 70 prosent av kvinnene yrkesaktive utenfor hjemmet. Det har etter alt å dømme funnet sted omfattende endringer i perioden, både med hensyn til etterspørselen etter kvinnelig arbeidskraft og med hensyn til arbeidstilbydernes holdninger og preferanser. Det er derfor ikke sensasjonelt at modellen forklarer relativt mindre av variasjonen i yrkesdeltakelsen i 1977 enn hva en i store trekk sammenliknbar modell gjorde med hensyn til yrkesdeltakelsen i 1968".

Når det er blitt mer og mer vanlig for kvinner å delta i inntektsgivende arbeid, får altså modeller som skal forklare slik atferd mindre og mindre utsagnskraft.

Likevel er det altså fremdeles slik at tilpasninger og valg foretatt i familiedanningens første faser har en viss selvstendig betydning for atferd på et seinere tidspunkt.

Til slutt vil vi bare understreke at vi her bare har sett på sannsynligheten for å komme tilbake til arbeidsmarkedet på et gitt tidspunkt, avhengig av bl.a. tidligere tilpasninger. Vi har imidlertid ikke sett på andre konsekvenser for yrkesaktiviteten, som f.eks. hva slags type jobber kvinnene rekrutteres til, konsekvenser for karriere osv. Det er vel rimelig at ulike typer avbrudd vil ha negative effekter på de mer kvalitative sidene ved yrkesdeltaking.

Tabell 4.17. Ustandardiserte regresjonskoeffisienter for regresjonslikningen med yrkesaktivitet 1980 som avhengig variabel. Kvinner i samliv som har født barn[1] Unstandardized regression coefficients for the regression equation with labour force participation 1980 as the dependent variable. Women living in cohabitaion and who have given birth[1]

Avhengig variabel: Yrkesaktivitet 1980 Dependent variable: Employment participation 1980	Fødselskohort Birth cohort		
	1912 - 1929	1930 - 1944	1945 - 1959
	Regresjonskoeffisient Regression coefficient	Regresjonskoeffisient	Regresjonskoeffisient
Yrkesaktiv før ekteskapsinngåing Employed before marriage	0,07	-0,14+	-0,08
Yrkesaktiv mellom ekteskapsinngåing og første barns fødsel Employed between marriage and birth of first child	-0,09	0,08	0,04
Yrkesaktiv rett etter siste fødsel Employed right after the last birth	-0,15+	-0,03	0,14++
Andelen yrkesaktive år av mulige yrkesaktive år Proportion of years employed of possible number of years employed	0,01++	0,0046+	0,0039+
Utdanningsnivå 2 Educational level 2	0,05	0,13	0,08
Utdanningsnivå 3 Educational level 3	0,14	0,17+	0,11
Utdanningsnivå 4 Educational level 4	0,10	0,13++	0,09

[1] Variablene er spesifisert i vedlegg 3.
[1] The variables are specified in annex 3.
++ Signifikant på 1,0 prosent forkastningsnivå. + Signifikant på 5,0 prosent forkastningsnivå.
++ Significant at the 1.0 level. + Significant at the 5.0 level.

Tabell 4.17 (forts.). Ustandardiserte regresjonskoeffisienter for regresjonslikningen med yrkesaktivitet 1980 som avhengig variabel. Kvinner i samliv som har født barn[1]
Unstandardized regression coefficients for the regression equation with labour force participation 1980 as the dependent variable. Women living in cohabitation and who have given birth[1]

Avhengig variabel: Yrkesaktivitet 1980 Dependent variable: Employment participation 1980	Fødselskohort Birth cohort		
	1912 - 1929	1930 - 1944	1945 - 1959
	Regresjonskoeffisient Regression coefficient	Regresjonskoeffisient	Regresjonskoeffisient
Fødselsår yngste barn Year of birth of youngest child	-	-0,01+	-0,02+
Antall personer i husholdningen Number of persons in the household	0,10++	0,04++	0,05
Tettbygd strøk, 200 - 1 999 innbyggere Densely populated, 200 - 1 999 inhabitants	0,04	0,01	0,10
Tettbygd strøk, 2 000 - 19 999 innbyggere Densely populated, 2 000 - 19 999 inhabitants	-0,03	0,02	0,19tt
Tettbygd strøk, 20 000 - 99 999 innbyggere Densely populated, 20 000 - 99 999 inhabitants ...	-0,06	0,05	0,12
Tettbygd strøk, 100 000 innbyggere og over Densely populated, 100 000 inhabitants or more	-0,01	-0,04	0,12
Konstant ledd Constant	-0,19	1,19	1,68
Justert R^2 Adjusted R^2	0,25+	0,12++	0,10++
på kvinner Number of women	349	404	407

[1] Se note 1, side 116.
[1] See note 1, page 116.
++ Signifikant på 1,0 prosent forkastningsnivå. + Signifikant på 5,0 prosent forkastningsnivå.
++ Significant at the 1.0 level. + Significant at the 5.0 level.

5. ENDRINGER I KVINNERS YRKESAKTIVITET 1970 - 1980

5.1. Faktorer som påvirker kvinners yrkesdeltaking

5.1.1. Innledning

I kapittel 4 diskuterte vi faktorer som særlig påvirker yrkesmønsteret i familiedanningens første faser. Her skal vi ta opp forklaringsfaktorer for kvinnelig yrkesaktivitet mer generelt.

"Både for den enkelte og for vedkommendes familie er deltaking i inntektsgivende arbeid ensbetydende med:

- Bedrede inntektsmuligheter både i arbeidsdyktig alder og som pensjonist
- Større økonomisk uavhengighet
- Bedre trivsel
- Større muligheter for aktiv deltaking i samfunnets utforming
- Mindre isolasjon og økte muligheter for sosial kontakt
- Økte muligheter til å nytte kunnskaper, evner og anlegg"

(Stortingsmelding nr. 14 (1977-78) Om Sysselsettingspolitikken s. 31.)

Inntektsgivende arbeid anses som et gode, men dette godet er skjevt fordelt mellom ulike grupper i samfunnet. Det er forskjell mellom ungdom og voksne i andelen som deltar i inntektsgivende arbeid, blant menn og kvinner, men også mellom ulike grupper av kvinner. Det er også ulikheter i hvor mye de forskjellige grupper deltar. Et overordnet mål for sysselsettingspolitikken er å skaffe inntektsgivende arbeid til de som ønsker det, og på slike vilkår at de kan ta slikt arbeid. Tilbudet av arbeidsplasser må derfor økes, og det må søkes fleksibilitet med hensyn til tilpasningsformer, f.eks. gjennom tilbud av deltidsarbeid.

Deltaking i inntektsgivende arbeid trenger imidlertid ikke alltid å være et gode, for mange kan slikt arbeid også være det motsatte. Stikkord her kan være lavtlønnsproblemer, ensformige jobber, fysisk og psykisk helseslitasje osv. Slike forhold gjør det mulig å forklare at noen frivillig kan velge å ikke være på arbeidsmarkedet, noe som er vanskelig å forstå dersom det å ha inntektsgivende arbeid utvetydig er bedre enn det motsatte under enhver omstendighet (Colbjørnsen, 1979). Denne tvetydigheten åpner for at enkelte vil velge å ikke delta, dersom ondet vurderes som større enn godet. Særlig i analyser av gifte kvinners yrkesaktivitet kan dette være et poeng. Gifte kvinner har tradisjonelt hatt andre kilder til livsopphold enn eget inntektsgivende arbeid. Dersom ulempene ved de

mulighetene arbeidsmarkedet tilbyr vurderes som større enn ulempene ved økonomisk avhengighet av ektefellen, er ikke-yrkesaktivitet et mulig valg.

Slike betraktningsmåter for å forklare lav yrkesaktivitet hos kvinner, forutsetter imidlertid at denne valgmuligheten er reell; det vil si at det enten finnes et tilbud av arbeidsplasser på slike vilkår at gifte kvinner kan benytte seg av det, eller at ektefellens arbeidsinntekt er tilstrekkelig for å dekke familiens økonomiske behov.

Ingen av disse forutsetningene er oppfylt fullt ut i vårt samfunn. Antakelsen om at manglende yrkesaktivitet innebærer et aktivt valg, har derfor antakelig begrenset gyldighet.

Selv om gifte kvinners yrkesaktivitet ofte ikke gir tilstrekkelig økonomisk avkastning ut fra et selvforsørgingsprinsipp, innebærer likevel yrkesaktivitet en alternativ kilde til livsopphold som kan gjøre dem mindre økonomisk avhengige av ektefellen. Deltaking i inntektsgivende arbeid gir også kvinner en tilknytning til andre samfunnsområder enn der hvor kvinner tradisjonelt har hatt sin plass. Økt deltaking i inntektsgivende arbeid er derfor også et ledd i økt likestilling mellom menn og kvinner.

5.1.2. Kvinner som marginal arbeidskraft

En av grunnene til at arbeidsmarkedsmyndighetene ønsket en undersøkelse av kvinners arbeid og av faktorer som påvirker kvinners yrkesaktivitet, er at kvinner blir regnet som en gruppe som er marginale i forhold til arbeidsmarkedet. Med utgangspunkt i at deltaking i inntektsgivende arbeid er et gode, er dermed kvinner også en gruppe med sysselsettingsproblemer. Marginale grupper på arbeidsmarkedet er lite integrert i arbeidslivet, og dette gir seg blant annet uttrykk i hyppige jobbskift og perioder med avbrudd fra inntektsgivende arbeid.

Mangel på integrasjon trenger ikke nødvendigvis å utgjøre et problem for den enkelte arbeidstaker. Om dette er et problem, avhenger blant annet av hvor sterke jobbpreferanser en har og hvor gode mulighetene er til å få arbeid som svarer til ens jobbønsker. Bare i det tilfelle hvor jobbpreferansene er sterke og jobbmulighetene dårlige, innebærer marginaliteten et problem for den enkelte (Colbjørnsen, 1979).

Men uansett om marginalitet er et problem for den enkelte eller ikke, kan slike marginale grupper utgjøre et problem på samfunnsnivå. Enkeltpersoners valg om ikkeyrkesaktivitet kan summere seg opp til et gruppeproblem på samfunnsnivå. Hvis f.eks. etterspørselen etter arbeidskraft er sterk, mens tilbudet av arbeidskraft fra arbeidstakere med en sterk tilknytning til arbeidslivet er uttømt, blir det nødvendig at

grupper med marginal tilknytning trekkes ut på arbeidsmarkedet; jamfør situasjonen i Norge på slutten av 50-tallet.

Uansett om marginalitet er et resultat av ønskede eller påtvungede handlinger, blir spørsmålet hvordan en slik marginalitet og mangel på integrasjon kan forklares, særlig dersom det er ønskelig å få endret dette forholdet.

Mulighetene for å få de marginale gruppene ut i arbeidslivet avhenger både av de individuelle preferansene og av jobbmulighetene. De individuelle preferansene avhenger antakelig både av egenskaper hos den enkelte, som f.eks. alder, utdanning, omsorgsforpliktelser, men også av trekk ved omgivelsene, som f.eks. hvor vanlig det er at personer i tilsvarende situasjon som en selv deltar i inntektsgivende arbeid. Vurderingene av mulighetene for å få en jobb en ønsker, avhenger mer av arbeidsmarkedets struktur og virkemåte, blant annet av næringsstruktur og hvilke jobber som er tilgjengelige for personer med ulike kvalifikasjoner. Det må imidlertid nevnes at også arbeidsmarkedets struktur og virkemåte vil virke inn på hvilke preferanser en har, blant annet gjennom hvilken avkastning en kan forvente å få fra sin yrkesdeltaking.

Det blir derfor viktg å se f.eks. hvor fruktbare ulike arbeidsmarkedsteorier er for å forklare kvinners arbeidsmarkedstilknytning, enten denne er sterk eller svak. Samtidig blir det viktig å forklare grad av deltaking, dvs. valg av ulike deltidsordninger eller av heltid. Men hvis vi bare bruker teorier om arbeidsmarkedets virkemåte og organisering som forklaringer på kvinners yrkesaktivitet og arbeidsmarkedstilpasning, sier vi samtidig at det er her vi vil finne årsakene til det eksisterende mønsteret. Dette er som vi har nevnt før, opplagt ikke en tilstrekkelig forklaring, fordi kvinner har store forpliktelser også på andre arenaer enn arbeidsmarkedet.

En sentral forklaringsmåte vil derfor i tillegg bli kjønnsrolleteorier, hvor hovedvekten legges på den tradisjonsbundne kjønnsbestemte arbeidsdelingen i familien og holdninger til manns- og kvinnerollen (se f.eks. Holter, 1970).

5.1.3. Arbeidsmarkedsteorier

Vi vil ikke gi en grundig gjennomgang av ulike arbeidsmarkedsteorier. Vi nøyer oss med å gjengi enkelte hovedtrekk, og vi mener vel at ingen av de eksisterende teorier enkeltvis gir et tilfredsstillende utgangspunkt for å forstå og forklare kvinners deltaking i inntektsgivende arbeid.

Elementer fra de ulike teoriene vil imidlertid bli trukket inn i analysen der hvor de kan brukes til å si noe om kvinners yrkesaktivitet.

Som allerede vist i en rekke analyser (bl.a. Bjøru 1981, Ljones 1979) har kvinners yrkesdeltaking økt sterkt i de siste 10-20 åra.

Når kvinnelig yrkesaktivitet har nådd det nivået det har gjort ved utgangen av 70-åra, og for enkelte aldersgrupper nådd et nivå som begynner å nærme seg nivået for menn, er yrkesaktivitet blant kvinner - også gifte kvinner - langt på vei blitt det normale. Etter hvert blir derfor forklaringer på hvorfor kvinner deltar mindre interessante. Viktigere blir antakelig forklaringen på variasjoner i mengde arbeid kvinner utfører på lønnsarbeidsmarkedet, og også forklaringer på ulikheter i belønninger for deltaking. En vil med andre ord være mer opptatt av hvilke mekanismer som er virksomme for kvinner som allerede er yrkesaktive enn av hvilke prosesser som rekrutterer kvinner til inntektsgivende arbeid. Ulike arbeidsmarkedsteorier tar i ulik grad opp begge disse sidene ved yrkesaktiviteten. Her er vi imidlertid først og fremst opptatt av de elementene i teoriene som kan forklare variasjoner i kvinners yrkesdeltaking. Teorier for å forklare ulikheter i belønninger kommer vi tilbake til i kapittel 8.

Vi skal se nærmere på to hovedtyper av teorier, nemlig nyklassiske økonomiske teorier, nærmere bestemt den reine markedsmodellen, tidsnyttingsmodellen og Human capital-teorien, og teorier for segmenterte arbeidsmarkeder.

Disse to typene av teorier skiller seg fra hverandre både i måten de forklarer deltaking i inntektsgivende arbeid og belønningsstrukturen.

5.1.3.1. Nyklassiske økonomiske teorier

Nyklassiske teorier opererer med en "rational man" modell for valg av deltaking i inntektsgivende arbeid eller ikke. Det er grunnleggende at alle aktører opptrer rasjonelt, og at arbeidskraften er homogen. Potensielle arbeidere vurderer kostnader og fordeler ved den sysselsetting som er tilgjengelige for dem, og velger i pakt med sine preferanser, skjønt tilstanden på arbeidsmarkedet eller arbeidsgiveres preferanser kan virke begrensende. Den grunnleggende preferanse er valget mellom tid brukt til arbeid og tid brukt til fritid (Blackburn & Mann, 1979).

Disse modellene forutsetter i utgangspunktet fri informasjon og frie markedskrefter hvor det bare er skjæringspunktet mellom arbeidstakernes preferanser for arbeid eller fritid og arbeidsgivernes etterspørsel

etter arbeidskraft til en bestemt lønnssats som bestemmer hvor mange som til enhver tid er yrkesaktive. Denne modellen sier i utgangspunktet ingenting om hvem det er som blir yrkesaktive.

En utvidelse av denne enkle modellen finner vi i Gary Becker (1965). Utgangspunktet er en enkel nyttefunksjon, der nytten er en funksjon av konsum og fritid. Dette gjelder under budsjett-betingelsen $pC = wA + I^0$, hvor pC er pris på konsumet, wA er arbeidslønn og I^0 er arbeidsfri inntekt. Individet vil så maksimere nyttefunksjonen, gitt budsjett-betingelsen. Becker utvider denne nyttefunksjonen til også å omfatte den tiden det tar både å kjøpe varer, konsumere varer og å tilberede/konsumere ikke-markedsvarer. Han opererer da med to budsjettbetingelser, nemlig at ingen kan kjøpe varer og tjenester for et større beløp enn den inntekten de har, og at ingen kan bruke mer tid enn døgnet har timer.

Beckers teori kan brukes til å forklare alternative måter å bruke tid på, og har da også blitt brukt for å forklare gifte kvinners yrkesdeltaking (Bowen and Finegan, 1969, Ljones, 1979), fordi gifte kvinners tilbud av arbeidskraft blant annet blir bestemt som en funksjon av ektefellens lønnssatser på arbeidsmarkedet og prisene på kjøp av husholdningstjenester i markedet. Husholdet framstilles her etter en harmonimodell hvor alle beslutninger treffes ut fra en nyttemaksimering sett ut fra husholdet som enhet. Denne modellen tar ikke hensyn til at gifte kvinner kan ønske å ha en selvstendig økonomisk stilling, uansett økonomisk gevinst, og uansett den samlede nytte for husholdet som helhet. Med økt oppmerksomhet rettet mot at yrkesaktivitet er et gode, også for kvinner, kan denne modellen få redusert sin forklaringskraft.

Ingen av de nyklassiske teoriene vi har nevnt til nå tar utgangspunkt i egenskaper ved arbeidstakeren - arbeidskraften blir betraktet som homogen. En nyklassisk økonomisk teori, som også tar inn egenskaper ved den potensielle arbeidstakeren, er Human capital-teorien hvor også Becker er et sentralt navn (Becker, 1964). Denne teorien kan både gi en forklaring på hvem som deltar i inntektsgivende arbeid og hva de får igjen for sin deltaking.

Human capital-modellen har som utgangspunkt at arbeidskraften ikke er homogen. Variasjoner i kvaliteten av ulike personers arbeidsinnsats vil være bestemmende for deres produktivitet og for hvor attraktive de er på arbeidsmarkedet, og dermed for hva en får av avkastning av deltaking. Human capital er det samme som ferdigheter opparbeidet over tid, gjennom

formell utdanning - både allmenn og yrkesrettet - jobbtrening, helsetilstand, mulighet for geografisk mobilitet.

For den som skal tilby sitt arbeid har mengden av Human capital betydning for hvilke typer arbeid og hvilke belønninger (lønn, frynsegoder) vedkommende kan forvente å få i markedet.

For etterspørselen etter arbeidskraft er det særlig avkastning av de omkostninger jobbtrening innebærer som spiller inn. Hvor lenge en bedrift kommer til å beholde en ansatt har betydning for hvilken avkastning ansettelsen vil gi bedriften. Dette vil også ha betydning for en persons muligheter for å bli ansatt. Hvor lenge en person kommer til å bli i et arbeid kan imidlertid bare fastslås retrospektivt. En snakker derfor om pre-entry i motsetning til post-entry faktorer, og en antar en sammenheng her, enten på grunn av tidligere erfaring, forskning, eller generelle antakelser. Arbeidsgivere foretar med andre ord en utvelging på grunnlag av generelle kjennemerker ved en person og antar en sammenheng mellom disse faktorer og jobb-stabilitet. Slike utvelgingsfaktorer kan være f.eks. kjønn, alder, utdanning, stabilitet i tidligere ansettelsesforhold osv. Disse utvelgingskriteriene kan ha noe å si for hvorfor kvinner i mange tilfelle blir regnet som lite attraktiv arbeidskraft i yrker hvor jobbtrening og stabilitet spiller en rolle, fordi kvinner ofte antas å ha en ustabil tilknytning til arbeidsmarkedet. I andre typer av jobber kan nettopp de samme egenskapene gjøre kvinner svært attraktive. Dette er forhold som teorier om det segmenterte arbeidsmarkedet tar opp.

5.1.3.2. Segmenterte arbeidsmarkeder

Et segment er et delmarked omgitt av barrierer som favoriserer arbeidstakere med bestemte egenskaper i konkurranse om jobbene.

Segmentteoriene har i stor grad blitt brukt for å forklare både omfanget av kvinnelig yrkesaktivitet og hvilke arbeidsmarkedstilpasninger som kvinner kan få. En slik beskrivelse av hvordan det segmenterte arbeidsmarkedet virker for kvinnelig yrkesaktivitet er gitt av Kalleberg (1980 : 51).

"I arbeidsmarkedet har det dannet seg distinkte segmenter for kvinner som samtidig er yrkesaktive og fyller den tradisjonelle husmorrollen i familien, og kvinner som i forskjellige livsfaser har henholdsvis barneomsorg og yrkesarbeid som hovedbeskjeftigelse. Det dreier seg om jobber hvor det ikke kreves formalisert yrkesutdanning eller lang sammenhengende yrkespraksis, jobber hvor arbeidstiden er tilpasset vanlige

former for barnetilsyn. Kvinnene velger seg jobber med spesielle kjennetegn, de krever arbeidsbetingelser som samsvarer med deres binding til familiearbeidet. Derved legges også grunnlaget for at arbeidsgiverne åpner noen porter for kvinner og holder andre lukket. Den kjønnsbestemte etterspørselen etter arbeidskraft består ikke bare i at kvinnene får prøve seg, men også i at forholdene legges til rette for at de skal kunne oppfylle kravene".

Segmentteoriene tar i stor grad opp koplingen mellom arbeidsmarkedet og andre arenaer hvor kvinner er i virksomhet. De gir også forklaringer på hvorfor ekspansjonen i kvinnelig yrkesaktivitet har skjedd i visse næringer/yrker og ikke har spredd seg over hele yrkes- og næringsstrukturen.

Fordi jobber i ulike arbeidsmarkedssegment stiller ulike krav til arbeidstakernes stabilitet, kan det fra arbeidsgivernes side ofte være lønnsomt å ansette marginal arbeidskraft, f.eks. kvinner, i jobber som stiller små krav til stabilitet.

Segmentteoriene kan også brukes for å si noe om preferansene for lønnet arbeid. Hvis kvinners jobbmuligheter stort sett ligger i arbeidsmarkedssegmenter hvor jobbene er preget av lav inntekt, dårlig arbeidsmiljø, "blindveisjobber", få opplæringsmuligheter, skulle en kunne forklare hvorfor kvinner ikke er yrkesaktive. Når de likevel er det, og i stadig større grad, kan dette bl.a. bety enten at kvinnelig arbeidskraft ikke er en ensartet gruppe som blir rekruttert til en bestemt type jobber, eller at belønningene for å delta tross alt er større enn ulempene ved å la være.

5.1.4. Rammebetingelser for økt kvinnelig yrkesaktivitet

Selv om den enkelte kvinne treffer et individuelt valg om deltaking i inntektsgivende arbeid eller ikke, foretas dette valget innenfor visse sosiale rammebetingelser. Dette kan f.eks. være normer og verdier for kvinners yrkesdeltaking, holdninger som går på ønskeligheten av økonomisk selvstendighet for kvinner, og endringer på arbeidsmarkedet. Dette setter rammene for de individuelle valg kvinner kan foreta, og danner også rammen for de individuelle tilpasninger og valg som anses som ønskelige og mulige. Det er altså et samspill mellom individuelle valg og handlinger og strukturelle forhold i samfunnet, både i og utenfor arbeidsmarkedet. Blant de viktigste strukturelle rammebetingelsene i 70-åras Norge var den

økte etterspørsel etter kvinnelig arbeidskraft, og særlig etter gifte kvinner. Denne etterspørselen har bl.a. økt fordi

1) Det har vært en økning i næringer som tradisjonelt har sysselsatt kvinner. Dette er næringer som hittil har vært lite påvirket av økonomiske nedgangstider.
2) Giftermålshyppigheten er høy, slik at det blir et mindre tilbud av ugifte unge kvinner til å ta disse jobbene.
3) Økt utdanning blant kvinner fører også til samme resultat, det vil si en reduksjon av "mulige" unge ugifte.

Med andre ord, for at den økte etterspørselen etter arbeidskraft i de ekspanderende tjenesteytende næringer skulle kunne fylles, har det vært nødvendig å ty til de gifte kvinnene, og det har også dermed vært nødvendig å komme med tilbud om mer fleksible arbeidsmarkedstilpasninger.

Samtidig med denne økte etterspørselen etter kvinnelig arbeidskraft har det skjedd andre endringer i samfunnet både av demografisk og holdningsmessig karakter, som har gjort at tilbudet av gifte kvinners arbeidskraft har økt. Kvinners omsorgsperiode har blitt kortere, både fordi det fødes færre barn og fordi perioden mellom barnefødslene er blitt kortere. Dette betyr at gifte kvinner i større grad enn før kan planlegge en yrkeskarriere før de blir for gamle, og at de derfor kan ha et langsiktig perspektiv på en yrkeskarriere helt fra starten av. Dette betyr at preferansene for inntektsgivende arbeid antakelig har økt.

I samme retning kan det virke at utdanningsnivået har økt. Økt utdanningsnivå betyr ofte også økt avkastning av deltaking på arbeidsmarkedet, og derav følgende økt preferanse for slikt arbeid.

Holdningene til yrkesaktivitet blant gifte kvinner har endret seg, og gjort dette mer akseptabelt (Gustafsson, 1979).

Kvinnebevegelsen har ført til økt bevissthet om kvinners situasjon og antakelig dermed også til endrede og økte preferanser for inntektsgivende arbeid.

Den enkeltfaktor som kanskje har betydd mest for gifte kvinners økte yrkesaktivitet er deltidsarbeidets framvekst.

Gifte kvinners tidsbinding til arbeidet i hjemmet setter ofte rammer for mengden lønnet arbeid de kan eller vil tilby, og gjør derfor deltid til et ønsket arbeidstidsvalg for mange.

Deltid i ulike former gjør det mulig for kvinner å kombinere yrkesaktivitet med andre former for aktiviteter. Det viktigste her er selvsagt muligheten for å kombinere yrkesaktivitet med omsorg for barn og husarbeid. Derfor har det også funnet sted en diskusjon om hvorvidt dette er en utvikling som er gunstig eller ikke, sett ut fra et likestillingsperspektiv. Motstandere av økt deltidsarbeid for kvinner peker på at

deltid kan føre til en sementering av de eksisterende kjønnsrollemønstre i familien. Inntektene av deltidsarbeid er heller ikke tilstrekkelig for å forsørge verken en person eller en familie. Dessuten har opptjening av lønnsinntekter betydning for beregning av framtidige pensjonsinntekter. Økonomisk sett kan deltid derfor være en lite gunstig tilpasning både på kort og lang sikt. Tilhengere av deltidsarbeid peker på hva alternativet til deltidsarbeid ville være for svært mange kvinner, nemlig ikke inntektsgivende arbeid i det hele tatt.

Et annet moment som trekkes inn når ønskeligheten av deltid diskuteres, er at deltidsarbeid, og særlig kort deltid, innebærer en relativt løs tilknytning til arbeidsmarkedet. Kvinner på deltid har ofte en svakere formell tilknytning til yrkeslivet enn de kvinnene som arbeider full tid; dette viser seg f.eks. i ansettelsesforhold og oppsigelsestid (Sosialt utsyn, 1980).

5.1.5. Skjematisk framstilling av faktorer som påvirker kvinners arbeidsmarkedstilpasninger

Når vi skal analysere kvinners yrkesaktivitet i 70-åra er det altså ikke nok bare å trekke inn forklaringsvariable på individnivå, slik som for eksempel individuelle ressurser og demografiske kjennemerker. Selv om det er disse kjennemerkene vi stort sett har opplysninger om, må vi hele tiden ta hensyn til de strukturelle rammer som igjen påvirker hvilken betydning de ulike individkjennemerkene vil ha.

Sammenhenger mellom de ulike forklaringsfaktorene for kvinners arbeidsmarkedstilpasning kan skisseres som i figur 5.1.

Strukturelle forhold har en direkte betydning for kvinners arbeidsmarkedstilpasning. De påvirker også hvilken betydning ulike individuelle kjennemerker vil ha for om en kvinne er yrkesaktiv eller ikke. I tillegg vil det også være slik at både strukturelle forhold og individuelle kjennemerker vil påvirke hvilket resultat eller avkastning en kvinne kan få av sin yrkesaktivitet. Dette vil i mange tilfelle komme inn som en ekstra forklaringsfaktor på individuelle valg om yrkesaktivitet eller ikke.

Med yrkesaktivitet forstås her både yrkesvalg og arbeidstidsvalg.

FIGUR 5.1 FAKTORER SOM PÅVIRKER KVINNERS YRKESAKTIVITET *FACTORS INFLUENCING WOMEN'S LABOUR FORCE PARTICIPATION*

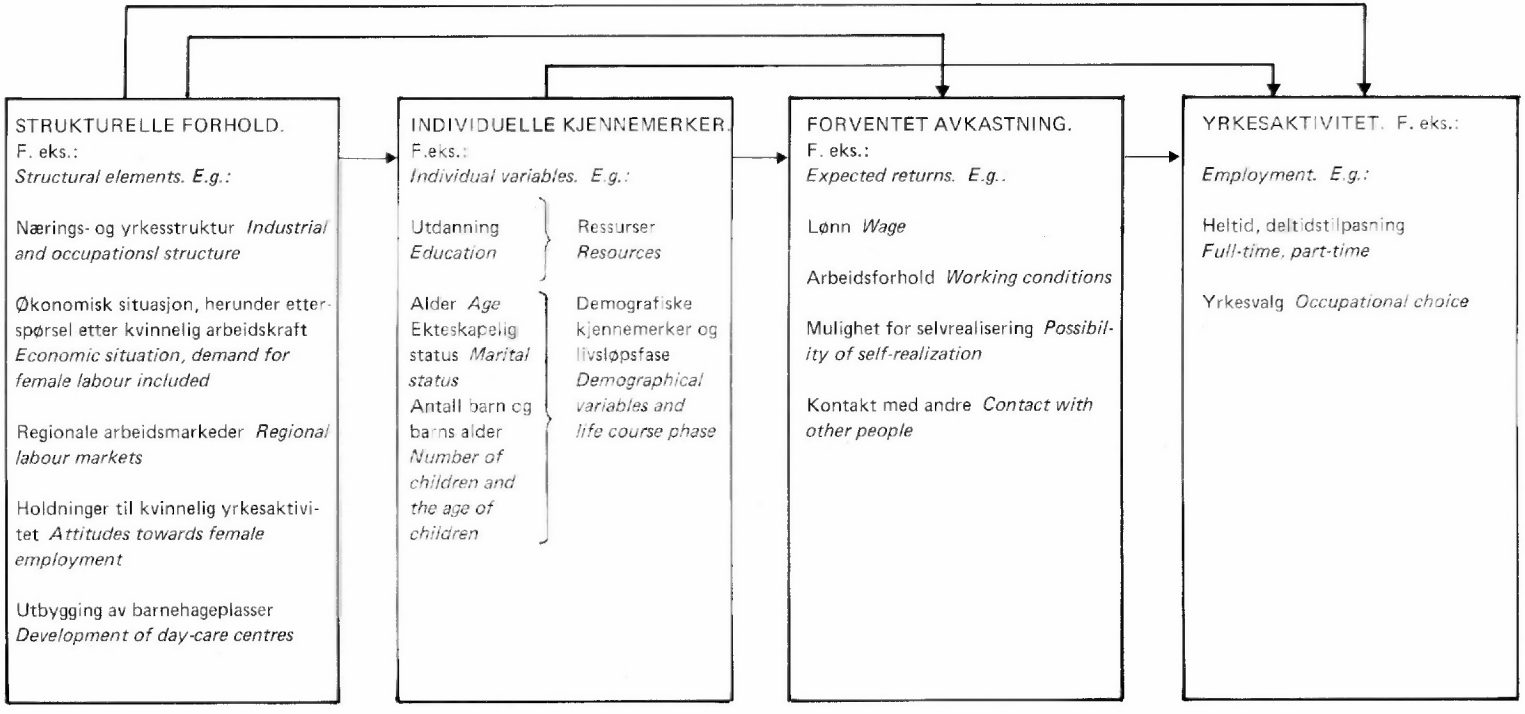

5.1.6. Kort om analyseopplegget

I analysen av kvinners yrkesaktivitet 1970 - 1980 vil vi ha et tosidig siktepunkt. For det første ønsker vi å se på utviklingen i yrkesdeltaking i ulike kvinnegrupper. Vi vil gruppere kvinnene etter de individuelle kjennemerkene som er listet opp i figur 5.1. Vi vil også forsøkte å si noe om hvordan utviklingen i arbeidstidsordning har vært i ulike kvinnegrupper.

Spørsmålet blir da om alle kvinnegrupper i like stor grad har benyttet seg av mulighetene for å arbeide deltid, eller f.eks. om dette er et tilbud som stort sett gjelder kvinner i småbarnsfasen, eller for kvinner i bestemte yrkesgrupper (se kapittel 6).

Ulike kvinnegrupper har hatt en varierende grad av yrkesaktivitet. Det framkommer forskjeller om vi for eksempel grupperer kvinner etter alder, ekteskapelig status, om de har barn, hvilken utdanning de har, hvor de bor osv. Poenget blir derfor å se om den sterke veksten i kvinnelig yrkesaktivitet som har funnet sted i tiårsperioden har ført til noen utjevning mellom de ulike kvinnegruppene med hensyn til yrkesaktivitet. Er det med andre ord slik at noen av forklaringsvariablene for ulikhet i kvinners yrkesaktivitet har fått mindre betydning etter hvert, eller finner vi de samme forskjeller mellom ulike kvinnegrupper i 1980 som vi fant i 1970? Som mål på utjevning vil vi bruke forskjeller i prosentandeler. Vi vil se på forskjellen i yrkesaktivitetsandel i 1970 mellom to grupper av kvinner, f.eks. gifte og ugifte kvinner. Så vil vi se på den samme forskjellen i 1980 og undersøke hvorvidt differansen i prosentpoeng er den samme på de to tidspunkter, eller om den har minket eller økt. Er differanser minket, har vi hatt en utjevning mellom de to kvinnegruppene. Dette betyr da at det kjennemerket vi har gruppert kvinnene etter, har svekket sin betydning som forklaringsfaktor for kvinnelig yrkesaktivitet. Her vil tverrsnittstilnærmingen bli brukt.

Intrakohort - eller paneltilnærmingen - gir oss videre mulighet til å se hva som skjer med en gruppe kvinner i løpet av tiårsperioden 1970 - 1980, hvor kvinnene i vårt utvalg har gjennomløpt ulike livsløpshendinger og er blitt 10 år eldre. Viktige livsløpshendinger er bl.a. ekteskapsinngåing og barnefødsler. Barneomsorgsfasen er en viktig livsløpsfase.

Det er særlig med henvisning til slike livsløpshendinger og faser at paneltilnærmingen er viktig og hvor den vil bli brukt i denne delen av analysen.

Den er imidlertid også viktig når vi skal studere stabilitet og endring i kvinners arbeidsmarkedstilpasninger. Dette kommer vi nærmere tilbake til i kapittel 7.

5.2. Hovedtrekk ved utviklingen i yrkesaktivitet og arbeidstidsordninger

Det mest slående utviklingstrekk i tiårsperioden er den sterke økningen i kvinners deltaking i inntektsgivende arbeid. Dette er tidligere dokumentert i arbeidskraftundersøkelsene (Sosialt utsyn, 1980), og beskrevet og analysert f.eks. hos Ljones (1979) og Bjøru (1981). Samtidig er det slik at deltidsarbeid er blitt mer og mer utbredt.

De samme tendenser kommer klart fram i vårt materiale (se tabell 5.1). Andelen yrkeaktive kvinner 20-54 år økte fra 44 prosent i 1970 til 73 prosent i 1980, altså en økning på 29 prosentpoeng. Det kan imidlertid se ut som om veksten i kvinnelig sysselsetting stoppet opp mot slutten av perioden. Tall fra de kvartalsvise arbeidskraftundersøkelsene viser imidlertid at veksten fortsetter fremdeles, men i noe lavere takt.

Økningen i kvinnelig yrkesaktivitet har gitt seg utslag i en endring i hvordan kvinnene tilpasser seg til arbeidsmarkedet når de først er yrkesaktive. I 1970 arbeidet 63 prosent av de yrkesaktive kvinnene heltid, mens denne andelen var sunket til 48 prosent i 1980. Andelen med kort deltid (det vil si 1-19 timer i ukentlig arbeidtid) hadde økt fra 14 prosent til 21 prosent, mens andelen med lang deltid (20-34 timer i ukentlig arbeidstid) hadde økt fra 23 prosent til 32 prosent. Dette betyr imidlertid ikke nødvendigvis at kvinner som allerede var yrkesaktive gikk over fra å arbeide heltid til å arbeide deltid. Men det betyr at økningen i kvinners yrkesaktivitet i perioden i stor grad har skjedd i form av deltidsarbeid. Heltidsarbeid er med andre ord relativt sett blitt mindre vanlig.

Sjøl om veksten i kvinners sysselsetting først og fremst har skjedd i form av deltidsarbeid, både kort og lang deltid, har det samtidig vært en økning totalt sett i antallet kvinner som arbeider heltid. Dette kommer også fram av tabell 5.1.

Det har vært en økning i tallet på kvinner innen alle arbeidstidsordninger i tiåret, og i nesten hele perioden har det vært slik at heltidsarbeid har vært den arbeidstidsordning som flest kvinner har hatt. Økningen har imidlertid vært størst for deltidsordningene, både kort og lang deltid. Fra 1970 til 1980 økte antallet kvinner som arbeidet kort

deltid med nesten 150 prosent. Antallet som arbeidet lang deltid økte med 123 prosent, mens økningen i heltidsarbeidende kvinner var 25 prosent. Økningen i kvinnelig yrkesaktivitet har med andre ord gitt seg utslag i en økning av antall kvinner i alle arbeidstidsordninger, men økningen har vært minst når det gjelder heltidsarbeid. Men helt fram til 1978 var heltidsarbeid den arbeidstidsordningen flest yrkesaktive kvinner hadde.

Kan vi så regne med at yrkesaktiviteten blant kvinner fortsatt vil øke?

Siste halvdel av 70-åra har i stor grad vært preget av vanskelige forhold i deler av den norske økonomien. Kvinners sysselsetting har altså i liten grad blitt påvirket av dette, den har heller økt sterkt i perioden. I tillegg har andelen arbeidsløse kvinner vært relativt stabil (Sosialt utsyn, 1980).

Årsakene til dette ligger antakelig for en stor del i hvilke næringer kvinner er blitt rekruttert til. Servicenæringene sysselsetter en god del kvinner, og disse næringene har vist seg hittil å være lite påvirket av økonomiske nedgangstider (Urquhart, 1981). I tillegg har mye av veksten i utførte årsverk i Norge kommet i kommunal forvaltning, og da særlig innen helsestell. Det blir da også slått fast i Økonomisk utsyn 1980 (Statistisk Sentralbyrå, 1981) at: "Utviklingen på arbeidsmarkedet siden 1974 har vært mer preget av omstilling fra ulønnet til lønnet arbeid for kvinner enn fra konkurranseutsatte til skjermede næringer. En stor del av sysselsettingsveksten har funnet sted i den offentlige sektor".

Når utbyggingen av sykehjem rundt omkring i kommunene avsluttes, og hjemmehjelpsordningen har funnet sitt nivå, vil antakelig økningen i kvinnesysselsettingen i kommunene stoppe opp. Statens økonomiske politikk overfor kommunene vil dermed bli en viktig sysselsettingsregulator for kvinner. (Bjøru, 1981.) Dersom staten skjærer ned på bevilgningene til kommunene og fylkeskommunene, vil dette kunne ha uheldige virkninger på kvinners sysselsettingsmuligheter. Det er derfor foreløpig vanskelig å si hvorvidt den sterke økningen i sysselsetting blant kvinner som vi har vært vitne til i 60- og 70-åra vil fortsette også i 80-åra.

Tabell 5.1. Andel av kvinner 20-54 år som er yrkesaktive, og yrkesaktive kvinner, etter ukentlig arbeidstid. Prosent. 1970 - 1980
Percentage of women 20-54 years old who are employed and employed women, by weekly working hours. 1970 - 1980

År Year	Andelen yrkesaktive Percentage employed	Ukentlig arbeidstid Weekly working hours				Tallet på kvinner Number of women
		I alt Total	1-19 timer hours	20-34 timer hours	34 timer og over hours and more	
1970	44	100	14	23	63	1 564
1971	50	100	14	25	61	1 568
1972	52	100	14	26	60	1 582
1973	54	100	13	27	60	1 598
1974	55	100	14	30	57	1 596
1975	57	100	15	30	55	1 595
1976	59	100	17	31	52	1 602
1977	63	100	16	31	52	1 609
1978	66	100	21	33	49	1 618
1979	73	100	20	31	48	1 622
1980	73	100	21	32	48	1 622

5.3. Mor som rolleforbilde

Kvinners yrkesaktivitet på et gitt tidspunkt kan ikke analyseres tilfredsstillende uten at en legger et langsiktig, livsfaseperspektiv til grunn. En viktig side ved et slikt langsiktig perspektiv er den prosessen som fører til at en persons holdninger til yrkesdeltaking, samt ferdigheter, blir etablert. Dette kan kalles sosialisering til arbeidsmarkedsdeltaking. Det er klart at familien, og i første omgang den familien en kommer fra, spiller en særlig viktig rolle i denne sammenhengen (Peterson, 1980). Skrede og Sørensen (1982) sier at det er grunn til å tro at den kjønnsbestemte arbeidsdelingen i samfunnet virker inn på unge jenters utdannings- og yrkesvalg, og på hvordan de vurderer sine muligheter for

yrkesaktivitet over livsløpet. Den kjønnsbestemte arbeidsdelingen vil de unge jentene i første omgang få kjennskap til gjennom arbeidsdelingen i sin egen oppvekstfamilie. Mors deltaking i inntektsgivende arbeid vil, særlig for de eldste kvinnene i vårt materiale, være et brudd på den tradisjonelle kjønnsmessige arbeidsdelingen.

Boyd og Stevens (1980) tar spesielt opp hvordan mors yrkesaktivitet og yrke påvirker datters yrkesaktivitet.

Blant annet nevner de at en yrkesaktiv mor kan være en positiv rollemodell for datteren, og at hva slags yrke mor har, påvirker både datters orientering mot arbeid og hennes yrkesvalg. I sin empiriske analyse dokumenterer Boyd og Stevens særlig betydningen av mors yrke - hvor husarbeid regnes som et mulig yrke - både for datters yrkesdeltaking og yrkesvalg.

Ikke bare om mor har vært yrkesaktiv, men også hennes utdanning kan antas å påvirke datterens preferanse for inntektsgivende arbeid. En mor med høy utdanning kan tenkes å påvirke datterens preferanse for utdanning og dermed kanskje også for inntektsgivende arbeid.

Mødrene i vårt materiale ble født mellom ca. 1880 og 1935. Det vil derfor være dekkende å kalle en mor som var yrkesaktiv i datterens oppvekstår for utradisjonell, og en ikke yrkesaktiv mor for tradisjonell. Unntaket her er mødre som var bondekoner.

Det er rimelig å anta at mors yrkesaktivitet påvirker datterens yrkesaktivitet på følgende måte:

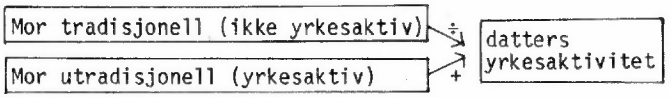

Minustegnet betyr at sjansene for at datteren er yrkesaktiv minker, plusstegnet at den øker.

Sosial bakgrunn, og særlig mors yrkesaktivitet under oppveksten behøver ikke bare å ha betydning for om datteren er yrkesaktiv eller ikke. Også hvilken arbeidsmarkedstilpasning, målt ved hvor mye tid datteren bruker til inntektsgivende arbeid pr. uke, kan være påvirket av sosial bakgrunn. Dette betyr med andre ord at en i sin oppvekstsfamilie ikke bare blir sosialisert til deltaking/ikke deltaking på arbeidsmarkedet, men også hvor mye tid en vil bruke til inntektsgivende arbeid.

Dette kan da spesifiseres slik:

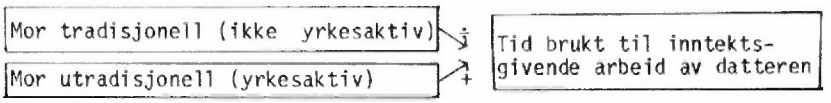

Pluss- og minustegnet brukes på samme måte som tidligere.

Vi vil videre forvente at det er både en kohorteffekt og en periodeeffekt på denne sammenhengen. Sammenhengen vil gjelde i større grad for eldre kvinner enn for yngre kvinner, og den vil gjelde mer ved inngangen til tiårsperioden enn ved slutten av perioden.

Grunnlaget for den empiriske analysen er kvinner som var 20-54 år på hvert av tidspunktene 1970, 1975 og 1980. Vi har delt dem i to alderskohorter, 20-34 år og 35-54 år. Av bakgrunnsvariable har vi trukket inn mors og fars allmennutdanningsnivå, mors og fars yrke, gruppert i fire hovedgrupper. Vi lar her ikke yrkesaktiv mor være en egen kategori for yrke. Dette gjør våre data til en viss grad sammenliknbare med Boyd og Stevens' data. En viktig ulikhet i datagrunnlaget er imidlertid at Boyd og Stevens definerer alt annet enn inntektsgivende arbeid på full tid som husarbeid. Dette mener vi er en alt for streng definisjon på yrkesaktivitet, tatt i betraktning hvor utbredt deltidsarbeid er blant kvinner, særlig mot slutten av tiårsperioden. Resultatene fra analysen er vist i tabellene 5.2 og 5.3.

Det mest slående trekk ved resultatene er den mangel på sammenheng det er mellom sosial bakgrunn og døtres yrkesaktivitet, enten dette er målt ved deltaking i inntektsgivende arbeid eller ved ukentlig arbeidstid. Selv om det er forskjeller i prosentandeler som er yrkesaktive i grupper for noen av bakgrunnskjennemerkene, er disse forskjellene jevnt over ikke større enn at de kan skyldes tilfeldigheter. Om noe resultat skal trekkes fram, må det være at døtre i den yngste kohorten som har hatt mødre med industriarbeid, i noe mindre grad enn andre har vært i inntektsgivende arbeid på de tidspunktene vi har konsentrert oss om.

Vi kan også merke oss at sosial bakgrunn har hatt like liten betydning for kvinners yrkesaktivitet ved begynnelsen av tiåret som ved slutten av tiåret og for begge kohortene. På hvert av tidspunktene var det forskjeller i yrkesaktivitet etter alder, men tendensen var den samme ved alle tidspunktene: Deltakingen i inntektsgivende arbeid var størst blant de eldste, mens andelen med heltidsarbeid var størst blant de yngste.

Konklusjonen blir altså at når kvinners yrkesaktivitet skal forklares, må andre faktorer enn mors og fars yrkesaktivitet og utdanningsnivå trekkes inn.

Dette gjelder i alle fall i perioder hvor etterspørselen etter kvinners arbeidskraft er stor. Vi kan derfor ikke uten videre slutte oss til Stevens og Boyd's konklusjon at "a daughter's occupational activity is strongly affected by her mothers occupation", i alle fall ikke når det gjelder aktivitet på et gitt tidspunkt.

En mulig hypotese kan imidlertid være at mors yrkesaktivitet ikke trenger å spille noen rolle for datterens yrkesaktivitet på et gitt tidspunkt, men kan ha betydning for døtrenes deltaking i inntektsgivende arbeid over livsløpet. Vi har derfor sett på om det er noen sammenheng mellom antall år i alt i inntektsgivende arbeid og om mor var yrkesaktiv eller ikke. Vi har her delt kvinnene inn i tre alderskohorter etter alder i 1980, nemlig 20-34 år, 35-49 år og 50-67 år. Resultatene er vist i tabell 5.4.

For de to eldste kohortene er det ingen forskjell i antall år i alt i inntektsgivende arbeid etter om mor var yrkesaktiv i oppveksten eller ikke.

For den yngste kohorten er det slik at de som hadde yrkesaktive mødre under oppveksten, har færre år i inntektsgivende arbeid enn de som ikke hadde yrkesaktiv mor. For denne kohorten må imidlertid utdanningsaktiviteten trekkes inn. En mulig forklaring på dette funnet kan nemlig være at det å ha yrkesaktiv mor har ført til lengre skolegang for datteren, og dermed til færre år i inntektsgivende arbeid etter at utdanningen er avsluttet, og <u>før</u> eventuelle avbrudd på grunn av barnefødsler og omsorg for barn. Over livsløpet kan denne tendensen forsvinne, dersom høyt utdanningsnivå gir økte preferanser for yrkesaktivitet og dermed mindre sjanser for avbrudd, eller kortere avbrudd, i perioder med omsorgsbelastninger.

Også her vil konklusjonen derfor være at morens yrkesaktivitet ikke har noen betydning for datterens yrkesaktivitet. Dette vil igjen si at verken hypotesen om mor som rolleforbilde eller om sosialisering til yrkesaktivitet i oppvekstfamilien blir bekreftet av vårt materiale så langt vi har analysert dette.

Tabell 5.2. Andel av kvinner som var yrkesaktive i 1970, 1975, 1980, i grupper for alder og mors yrke/alder og fars yrke/alder og mors utdanning/alder og fars utdanning/alder. Prosent Percentage of women who were employed in 1970, 1975, 1980, in groups for age and mother's occupation/age and father's occupation/age and mother's education/age and father's education/age

Alder Age	Andel yrkesaktive Percentage employed		
	1970	1975	1980
Mors yrke Mother's occupation			
20-34 år years			
Alle All	40	54	70
Servicearbeid Service work	41	54	71
Handel og kontorarbeid Sales and office work	47	66	68
Industriarbeid Manufacturing	35	44	53
Jordbruksarbeid Farm work	43	63	79
Ikke yrkesaktiv Not employed	39	52	72
35-54 år			
Alle	47	60	75
Servicearbeid	53	64	83
Handel og kontorarbeid	58	69	82
Industriarbeid	51	60	69
Jordbruksarbeid	50	66	76
Ikke yrkesaktiv	46	57	73
Fars yrke Father's occupation			
20-34 år			
Alle	40	54	70
Servicearbeid	43	51	68
Handel og kontorarbeid	51	66	69
Industriarbeid	36	56	70
Jordbruksarbeid	40	50	74
35-54 år			
Alle	47	60	75
Servicearbeid	45	59	77
Handel og kontorarbeid	51	59	83
Industriarbeid	45	55	73
Jordbruksarbeid	48	62	73

Tabell 5.2 (forts.). Andel av kvinner som var yrkesaktive i 1970, 1975, 1980, i grupper for alder og mors yrke/alder og fars yrke/alder og mors utdanning/alder og fars utdanning/alder. Prosent Percentage of women who were employed in 1970, 1975, 1980, in groups for age and mother's occupation/age and father's occupation/age and mother's education/age and father's education/age

Alder	Andelen yrkesaktive		
	1970	1975	1980
Mors utdanning Mother's education			
20-34 år years			
Alle All	40	54	70
Folkeskole Primary school	42	52	70
Framhaldsskole Continuation school	41	58	64
Realskole Secondary school	36	66	76
Gymnas High school	:	59	83
Vet ikke Don't know	:	39	68
35-54 år			
Alle	47	60	75
Folkeskole	47	59	73
Framhaldsskole	50	67	77
Realskole	50	63	82
Gymnas	:	65	82
Vet ikke	40	48	65
Fars utdanning Father's education			
20-34 år			
Alle	40	54	70
Folkeskole	40	54	68
Framhaldsskole	41	59	71
Realskole	57	61	74
Gymnas	48	49	84
Vet ikke	25	43	70
35-54 år			
Alle	47	60	75
Folkeskole	47	59	74
Framhaldsskole	53	67	74
Realskole	56	62	80
Gymnas	41	62	80
Vet ikke	48	61	73

Tabell 5.3. Kvinner i grupper for alder og mors yrke/alder og fars yrke/alder, etter ukentlig arbeidstid i 1970, 1975, 1980. Prosent
Women in groups for age and mother's occupation/age and father's occupation/age, by weekly working hours in 1970, 1975, 1980. Per cent

Mors yrke/alder Mother's occupation/ age	1970 Ukentlig arbeidstid working Weekly hours 1-19 timer hours	20-34 timer hours	35 timer og mer hours and more	1975 Ukentlig arbeidstid 1-19 timer	20-34 timer	35 timer og mer	1980 Ukentlig arbeidstid 1-19 timer	20-34 timer	35 timer og mer
Mors yrke Mother's occupation									
20-34 år years									
Alle All	10	19	71	14	24	62	21	28	51
Servicearbeid Service work .	5	13	82	12	23	65	22	26	52
Handel og kontorarbeid Sales and office work	11	11	79	17	21	62	23	30	48
Industriarbeid Manufacturing	21	12	68	24	12	64	16	26	58
Jordbruksarbeid Farm work ..	19	11	70	26	14	60	33	26	41
Ikke yrkesaktiv Not employed	8	23	69	11	28	61	19	28	53
35-54 år									
Alle	16	27	57	16	35	49	20	35	45
Servicearbeid	15	30	55	12	36	52	8	39	54
Handel og kontorarbeid	24	12	65	15	31	54	25	31	44
Industriarbeid	5	36	59	15	35	50	27	37	37
Jorbruksarbeid	21	19	60	18	24	58	23	27	50
Ikke yrkesarkiv	16	28	56	17	38	46	21	37	43

Tabell 5.3 (forts.). Kvinner i grupper for alder og mors yrke/alder og fars yrke/alder, etter ukentlig arbeidstid i 1970, 1975, 1980. Prosent Women in groups for age and mother's occupation/age and father's occupation/age, by weekly working hours in 1970, 1975, 1980. Per cent

Fars yrke/alder Father's occupation/ age	1970 Ukentlig arbeidstid			1975 Ukentlig arbeidstid			1980 Ukentlig arbeidstid		
	1-19 timer	20-34 timer	35 timer og mer	1-19 timer	20-34 timer	35 timer og mer	1-19 timer	20-34 timer	35 timer og mer
Fars yrke Father's occupation									
20-34 år									
Alle	10	19	71	14	24	62	21	28	51
Servicearbeid	5	25	70	12	21	67	19	31	51
Handel og kontorarbeid	5	12	84	9	23	68	21	19	60
Industriarbeid	12	19	69	15	28	57	22	30	49
Jordbruksarbeid	14	20	66	15	27	58	25	26	49
35-54 år									
Alle	16	27	57	16	35	49	20	35	44
Servicearbeid	16	28	57	16	38	46	18	36	46
Handel og kontorarbeid	10	27	63	11	34	55	20	31	49
Industriarbeid	14	32	54	16	41	43	21	39	40
Jorbruksarbeid	20	26	54	21	31	48	22	34	44

Tabell 5.4. Kvinner i grupper for alder og mors yrkesaktivitet, etter antall år i inntektsgivende arbeid. Prosent. 1980 Women in groups for age and mother's employment status, by total number of years employed. Per cent. 1980

Alder/mors yrkesaktivitet Age/mother's employment	I alt Total	Antall år i inntektsgivende arbeid Total number of years employeed					Tallet på kvinner Number of women
		0-5 år years	6-10 år years	11-15 år years	16-20 år years	21 år og over years and more	
Alle All	100	26	25	18	11	20	1 853
Mor yrkesaktiv Mother employed	100	33	23	17	10	18	770
Mor ikke yrkesaktiv Mother not employed	100	22	16	19	11	21	1 183
20-34 år							
Mor yrkesaktiv	100	57	30	11	2	-	372
Mor ikke yrkesaktiv	100	43	38	17	1	-	372
35-49 år							
Mor yrkesaktiv	100	17	22	24	19	19	217
Mor ikke yrkesaktiv	100	15	26	28	19	13	377
50-67 år							
Mor yrkesaktiv	100	9	12	19	15	45	212
Mor ikke yrkesaktiv	100	11	16	15	13	47	433

5.4. Aldersforskjeller i yrkesaktivitet

Alder er en bakgrunnsvariabel som kan være vanskelig å tolke. Svært ofte er det ikke den fysiologiske alderen i seg selv en er interessert i virkningen av, men heller effekten av det å ha gjennomlevd ulike faser i livet. Alder brukes derfor ofte som en grov indikator på livsfase.

Men ifølge Skrede og Tornes (1983) er "alder i seg selv ... sjelden et tilfredsstillende kjennemerke for livsløpsfase eller livsløpsstadium. Alder må sammen med andre variable settes inn i en livsløpsmessig sammenheng. Bruken av livsløpsperspektiv innebærer først og fremst en (paradigmatisk) erkjennelse av at alder er noe som "går over", at rammebetingelser ikke er statiske, samt at en gruppe personer i samme alder kan ha hatt store forskjeller i tilbakelagt livsløp og dessuten kan befinne seg i ulike faser/stadier av livsløpet".

Vi vil derfor i dette avsnittet stort sett bare bruke alder for å avgrense ulike kohorter av kvinner.

Det spørsmålet vi ønsker å belyse er hvorvidt den sterke etterspørselen etter kvinnelig arbeidskraft i 70-åra, har ført til en like stor yrkesaktivitet og samme type tilknytning til arbeidsmarkedet målt i tid blant ulike kvinnekohorter.

Når en benytter opplysninger fra et enkelt tidspunkt for å beskrive sammenhengen mellom alder og yrkesaktivitet blant kvinner, kan en ofte trekke den feilslutning at yrkesaktiviteten synker med alderen. Benytter en opplysninger fra flere tidspunkter viser det seg at dette ikke holder stikk (tabell 5.5 og figur 5.2). Alle kvinnekohortene som var født mellom 1920 og 1950 økte sin yrkesdeltaking i 70-åra. Økningen var imidlertid størst for kvinner født mellom 1935 og 1945, altså kvinner som var mellom 35 og 45 år i 1980. Dette er kvinner som i løpet av perioden enten gjennomløp eller var i ferd med å avslutte perioden med de største omsorgsbelastningene.

Nyrekrutteringen til arbeidsmarkedet i tiårsperioden har altså i hovedsak skjedd blant relativt unge kvinner. Denne tendensen kommer særlig tydelig fram når vi ser på yrkesdeltakingen i den aller yngste kohorten, 20-24 år i 1970, og i den aller eldste kohorten, 50-54 år i 1970 (tabell 5.5).

I den yngste kohorten økte yrkesdeltakingen med 31 prosentpoeng, fra 41 prosent i 1970 til 72 prosent i 1980. Blant kvinnene i den eldste kohorten har det så og si ikke vært noen endring i andelen med inntektsgivende arbeid i perioden. Det kan imidlertid spores en liten nedgang i

yrkesfrekvensen mot slutten av perioden. Da er kvinnene blitt 60-64 år og nærmer seg pensjonsalderen. Tallene kan tyde på at enkelte faktisk forlater arbeidsmarkedet før oppnådd pensjonsalder. At utviklingen har vært annerledes i den eldste kohorten enn i de andre kohortene kan skyldes både en kohort- og en alderseffekt. Disse kvinnene har antakelig både vokst opp under forhold som har vært lite motiverende for inntektsgivende arbeid blant kvinner, og nådd en alder som blant annet gjør dem lite attraktive som arbeidskraft for potensielle arbeidsgivere.

Sjøl om det ikke har vært noen særlig nettoendring i andelen som har vært yrkesaktive for hvert av åra i tiårsperioden i den eldste kohorten, tyder tallene for ukentlig arbeidstid på at det har funnet sted en viss bevegelse i kohorten. Andelen med heltid har gått ned, og andelene med ulike former for deltid har gått opp. Overgang mellom ulike arbeidstidsordninger ser ut til å forekomme relativt sjelden (se kapittel 7). Disse resultatene tyder derfor på at det kan ha vært både en avgang av og tilgang på, yrkesaktive kvinner i den eldste kohorten i perioden. Det har antakelig vært en viss avgang blant yrkesaktive kvinner på heltid, og en viss nyrekruttering av kvinner til ulike former for deltid (tabell 5.6).

De yngste kvinnene er helt klart rekruttert til deltidsarbeid (tabell 5.6). Hvis vi ser på tverrsnittstall for kvinner som var 20-24 år i hvert av åra 1970 og 1980, ser vi at både gifte og ugifte kvinner, (tabell 5.7) er blitt rekruttert til deltidsarbeid. For de ugifte kvinnene er det antakelig kombinasjonen utdanning/yrkesdeltaking som gjør seg gjeldende. (Se tabell 5.8, sjøl om den gjelder kvinner 20-54 år i hvert av åra i perioden.)

Denne tendensen kan få betydning for mønsteret i kvinners yrkesdeltaking i framtida. Når utdanning og yrkesaktivitet kombineres, tar utdanningen gjerne lengre tid.

Dette kan føre til utsettelse av giftermål og dermed høyere giftermålsalder, noe som igjen kan føre til redusert fruktbarhet. Men utdanning, sammen med høyere ekteskapsalder og redusert fruktbarhet, kan igjen være en indikator på økte preferanser for inntektsgivende arbeid. Økt utdanning betyr økt investering i Human capital (se avsnitt 5.1.3.1), og det kan føre til større avkastning f.eks. i form av lønn når en først er yrkesaktiv, og større alternative kostnader ved ikke å være yrkesaktiv. En slik utvikling kan med andre ord føre til at enda flere kvinner velger en yrkesaktiv karriere uten særlige avbrudd og at de faktorer som nå er viktige for å forklare kvinnelig yrkesaktivitet vil få mindre betydning.

Kvinners yrkesaktivitet vil dermed bli betraktet som like naturlig som menns. Dette forutsetter imidlertid at etterspørselen etter kvinnelig arbeidskraft ikke stopper opp.

Tabell 5.5. Andel av kvinner som var yrkesaktive i femårige aldersko-horter. 1970, 1975 og 1980 Employment participation rates among women in five-year age cohorts. 1970, 1975 and 1980

Alder Age	Andel yrkesaktive	Employment participation rates	
	1970	1975	1980
20-24 år years	41	55	74
25-29 "	41	50	65
30-34 "	38	59	72
35-39 "	43	60	81
40-44 "	52	58	80
45-49 "	45	65	68
50-54 "	49	56	69
55-59 "	-	51	64
60-64 "	-	-	46
Tallet på kvinner Number of women	1 564	1 813	2 073

FIGUR 5.2 YRKESAKTIVITET FOR FØDSELSKOHORTER AV KVINNER. 1970-1980. PROSENT
LABOUR FORCE PARTICIPATION RATES FOR BIRTH COHORTS OF WOMEN. 1970-1980. PER CENT

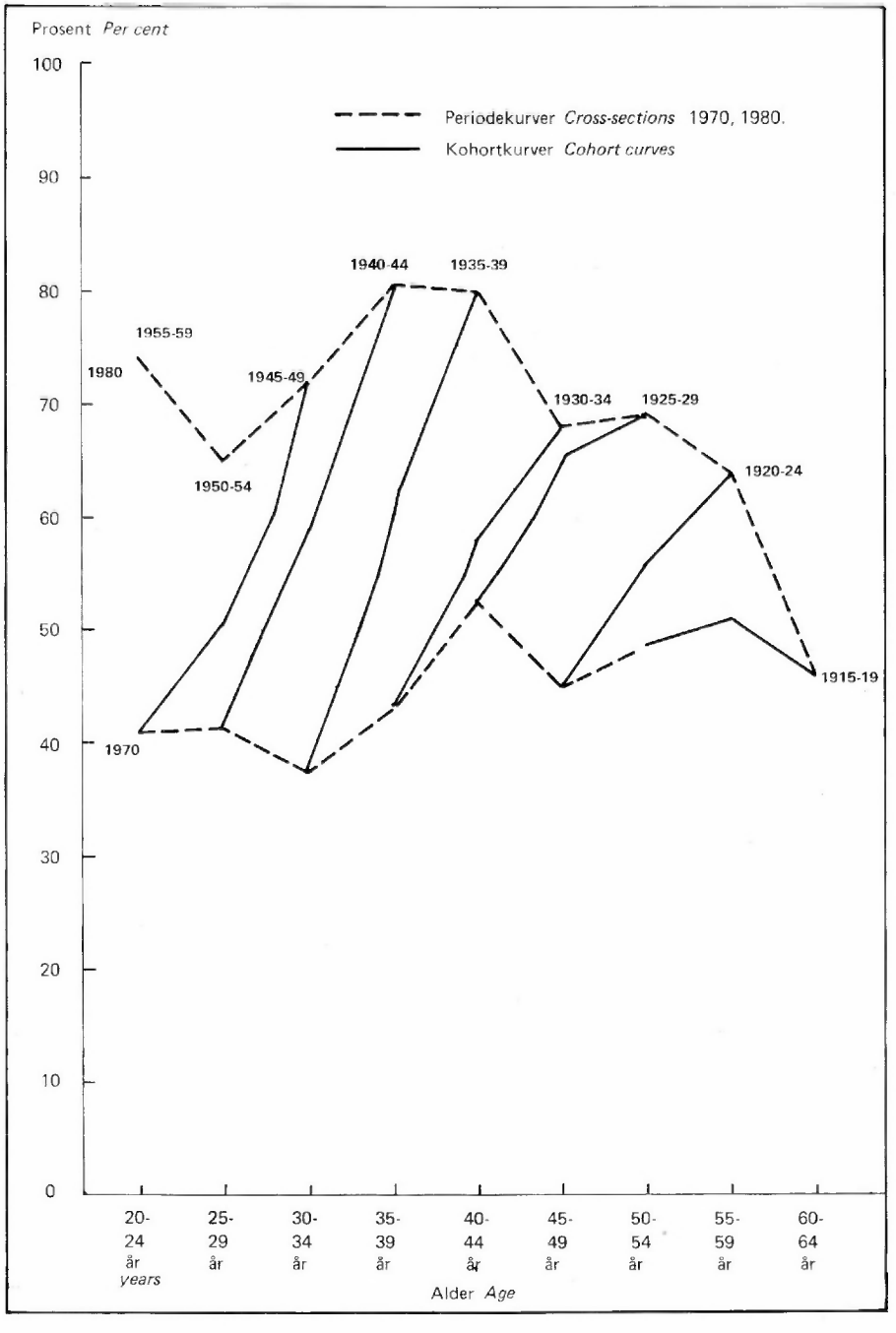

Tabell 5.6. Yrkesaktive kvinner i grupper for alder 1970, etter ukentlig arbeidstid. Prosent. 1970 - 1980 Employed women in groups for age 1970, by weekly working hours. Per cent. 1970 - 1980

	1970							
	20-24 år years				50-54 år			
	I alt Total	1-19 timer hours	20-34 timer hours	35 timer og over hours and more	I alt	1-19 timer	20-34 timer	35 timer og over
1970	100	7	14	79	100	19	19	62
1971	100	8	19	72	100	20	22	58
1972	100	11	24	66	100	20	24	56
1973	100	11	22	68	100	20	24	56
1974	100	12	26	63	100	21	24	55
1975	100	15	27	58	100	23	26	52
1976	100	16	32	53	100	24	25	52
1977	100	18	32	51	100	24	26	50
1978	100	23	32	46	100	24	27	48
1979	100	27	30	44	100	27	28	45
1980	100	27	31	42	100	28	28	44

Tabell 5.7. Yrkesaktive kvinner i grupper for ekteskapelig status, etter ukentlig arbeidstid for hvert av åra 1970 - 1980. Prosent. Kvinner 20-24 år på hvert av registreringstidspunktene Employed women in groups for marital status, by weekly working hours for each of the years 1970 - 1980. Per cent. Women 20-24 years old at each point of registration

	Ekteskapelig status Marital status								
	Ugift Unmarried				Gift Married				Tallet på kvinner Number of women
	Ukentlig arbeidstid Weekly working hours				Ukentlig arbeidstid Weekly working hours				
	I alt Total	1-19 timer hours	20-34 timer hours	35 timer og over hours and more	I alt Total	1-19 timer hours	20-34 timer hours	35 timer og over hours and more	
1970	100	5	8	87	100	9	21	70	116
1971	100	7	9	84	100	10	28	62	130
1972	100	12	12	76	100	9	21	71	134
1973	100	6	9	84	100	9	18	72	139
1974	100	16	10	75	100	7	21	72	134
1975	100	8	10	82	100	10	23	68	134
1976	100	9	9	82	100	19	22	59	131
1977	100	3	4	93	100	16	26	58	156
1978	100	3	12	86	100	22	30	49	151
1979	100	5	14	81	100	20	28	52	182
1980	100	9	15	75	100	10	29	56	175

Tabell 5.8. Andelen av ugifte kvinner som både var under utdanning og yrkesaktive 1970, 1975, 1980. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene Percentage of unmarried women who combined education and employment 1970, 1975, 1980. Women 20-54 years old at each point of registration

	Andel både under utdanning og med inntektsgivende arbeid Percentage who combined education and labour force participation	Tallet på ugifte kvinner Number of unmarried women
1970	1,1	278
1975	3,1	245
1980	19,9	247

5.5. Ekteskapets betydning for yrkesaktivitetsmønstre[1]

I de fleste analyser av kvinners tilknytning til arbeidsmarkedet, er det gifte kvinners yrkesaktivitet som blir analysert. Det kan nevnes minst to grunner til denne interessen for gifte kvinners arbeidsmarkedsatferd. For det første er dette en gruppe som tradisjonelt har hatt lav yrkesdeltaking, men det er dermed også denne gruppen som i stor grad er potensielle arbeidstakere i perioder med sterk etterspørsel etter arbeidskraft.

For det andre har gifte kvinner forpliktelser på andre arenaer enn arbeidsmarkedet. De har for eksempel tradisjonelt hatt ansvar for reproduksjonen, både av den daglige arbeidskraften, ved at de tar seg av de daglige forpliktelser i hjemmet, og for reproduksjon av framtidig arbeidskraft gjennom barnefødsler og omsorg for barn. En antar at slike forpliktelser virker som barrierer mot deltaking i inntektsgivende arbeid, og nødvendiggjør fleksible ordninger for at det skal være mulig å kombinere forpliktelser på andre arenaer med deltaking på arbeidsmarkedet. Det er også slik at de fleste kvinner gifter seg. I hvert av årene 1970- 1980 var over 80 prosent av kvinnene 20-54 år gift.[2]

Utviklingen i gifte kvinners yrkesaktivitetsmønster er vist i tabell 5.9 og for ugifte kvinner i tabell 5.10. Både blant gifte og ugifte kvinner har det funnet sted en økning i andelen som var yrkesaktive i tiårsperioden. Blant gifte kvinner har økningen vært på 30 prosentpoeng, fra 41 prosent til 71 prosent, mens blant ugifte kvinner har økningen vært på 16 prosentpoeng, fra 65 prosent til 81 prosent. Forskjellen i yrkesdeltaking mellom gifte og ugifte kvinner er altså blitt mindre i tiårsperioden. I 1970 hadde ugifte kvinner en yrkesaktivitetsandel som lå 24 prosentpoeng høyere enn gifte kvinners yrkesaktivitetsandel. I 1980 var denne forskjellen redusert til 10 prosentpoeng.

Både for gifte og ugifte kvinner har økningen i inntektsgivende arbeid skjedd i form av deltidsarbeid. For de ugifte kvinnenes vedkommende skyldes dette antakelig at det er blitt stadig vanligere i tiårsperioden å kombinere utdanning med inntektsgivende arbeid på deltid, se tabell 5.8. Dette kan også forklare at vi har fått en såpass stor økning i yrkesfrekvensen blant ugifte kvinner i perioden.

---

[1] Med yrkesaktivitetsmønster mener vi både andelen som er yrkesaktive og hva slags ukentlig arbeidstid de yrkesaktive har.
[2] Som gift regner vi kvinner som har inngått ekteskap/er samboende. Vi har ikke tatt hensyn til om dette forholdet seinere er blitt oppløst.

Deltidsarbeidet er imidlertid mye mer utbredt blant gifte kvinner enn blant ugifte kvinner, og slik har det vært gjennom hele perioden. Differansen i andelen som arbeider deltid blant gifte og ugifte, er omtrent den samme i begynnelsen som i slutten av perioden. Sjøl om ekteskapelig status langt på vei har mistet sin betydning som forklaringsfaktor for hvorvidt en kvinne deltar i inntektsgivende arbeid eller ikke, er det fremdeles en viktig faktor for å forklare hvilken arbeidstidsordning hun velger. For gifte kvinner er deltidsarbeid den hyppigst forekommende, og antakeligvis også på mange måter den gunstigste, arbeidstidstilpasningen.

De fleste gifte kvinner har imidlertid barn, og det er derfor vanskelig å si hvorvidt den tendensen vi har funnet, f.eks. til høyere frekvens av deltidsarbeid blant gifte enn blant ugifte kvinner, skyldes det at de er gift eller det at de har barn.

For å undersøke dette noe nærmere, har vi sammenliknet yrkesdeltaking og arbeidstidsordning for gifte og ugifte kvinner uten barn i tiårsperioden (tabell 5.11 - 5.12). Ingen av disse kvinnene har altså hatt ansvar for barn. Det viser seg at det har vært en utjevning i yrkesdeltaking mellom disse to gruppene i tiårsperioden. Begge gruppene har økt sin deltaking, men økningen har vært størst blant gifte. De har økt sin yrkesandel fra 60 prosent til 78 prosent, altså med 18 prosentpoeng. For de ugifte kvinnene har økningen vært på 14 prosentpoeng, fra 69 prosent til 83 prosent.

Ekteskapelig status i seg sjøl har med andre ord fått mindre betydning som forklaringsfaktor for kvinners deltaking i inntektsgivende arbeid.

Gifte kvinners forpliktelser i form av den daglige reproduksjonen av arbeidskraft er antakelig blitt mindre, og holdningen til yrkesaktivitet blant gifte kvinner har endret seg, i takt med en økt etterspørsel etter kvinnelig arbeidskraft.

Når vi sammenlikner utviklingen i arbeidstidsordninger mellom ugifte og gifte kvinner uten barn, kommer det fram et interessant bilde (tabell 5.12). Verken i begynnelsen eller i slutten av perioden er det noen forskjell i andelen som arbeider kort deltid i de to gruppene, og andelen er svært lav.

I begynnelsen av perioden var det en markert tendens til at de gifte kvinnene uten barn mye oftere enn de ugifte arbeidet lang deltid, 30 prosent mot 3 prosent, og dette betyr at de ugifte i mye større grad enn

de gifte arbeidet heltid, 91 mot 67 prosent. Dette bildet har imidlertid endret seg. De gifte kvinnene uten barn går nå i større grad ut i yrkeslivet på heltid, dette er omtrent den eneste gruppen hvor vi finner en viss økning i andelen som arbeider heltid mellom 1970 og 1980, fra 67 prosent til 73 prosent. Andelen med lang deltid i denne gruppen har gått ned, fra 30 prosent til 19 prosent. Utviklingen over hele tiårsperioden er imidlertid ikke entydig. Det er bare når vi ser på begynnelsen og slutten av perioden at denne tendensen gjør seg gjeldende. Blant de ugifte kvinnene har derimot økningen i yrkesdeltaking over tiåret gitt seg utslag i økt deltaking på deltid. Grunnen til dette er at det er blitt langt vanligere å kombinere yrkesdeltaking på deltid med utdanning på deltid i løpet av tiåret. Dette fører imidlertid til at vi må moderere konklusjonen om at økt yrkesdeltaking for kvinner i tiårsperioden har skjedd i form av økt deltid. Dette ser ikke ut til å gjelde for gifte kvinner uten barn.

Tabell 5.9. Andelen av gifte kvinner som er yrkesaktive, og ukentlig arbeidstid blant yrkesaktive gifte kvinner i hvert av åra 1970 - 1980. Prosent. Gifte kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene Percentage of married women who are employed and weekly working hours among employed married women in each of the years 1970 - 1980. Married women 20-54 years old at each point of registration

	Andel yrkesaktive Proportion employed	Ukentlig arbeidstid Weekly working hours				Tallet på kvinner Number of women
		I alt Total	1-19 timer hours	20-34 timer hours	35 timer og over hours and more	
1970	41	100	16	28	57	1 286
1971	46	100	16	30	55	1 290
1972	49	100	15	30	55	1 313
1973	52	100	14	31	55	1 339
1974	53	100	14	33	53	1 336
1975	56	100	16	34	50	1 350
1976	58	100	18	35	47	1 356
1977	61	100	18	35	47	1 362
1978	64	100	20	36	44	1 373
1979	71	100	22	35	43	1 380
1980	71	100	22	34	43	1 375

Tabell 5.10. Andelen av ugifte kvinner som er yrkesaktive, og ukentlig arbeidstid blant yrkesaktive ugifte kvinner for hvert av åra 1970 - 1980. Prosent. Ugifte kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene Percentage of unmarried women who are employed and weekly working hours among employed unmarried women for each of the years 1970 - 1980. Unmarried women 20-54 years old at each point of registration

	Andel yrkes-aktive Pro-portion employed	Ukentlig arbeidstid Weekly working hours				Tallet på kvinner Number of women
		I alt Total	1-19 timer hours	20-34 timer hours	35 timer og over hours and more	
1970	65	100	8	9	84	278
1971	70	100	8	11	81	278
1972	73	100	10	14	77	269
1973	71	100	8	13	79	260
1974	73	100	12	14	74	260
1975	69	100	10	13	77	245
1976	70	100	11	14	75	246
1977	73	100	9	13	79	247
1978	77	100	9	16	75	245
1979	82	100	10	15	75	242
1980	81	100	12	17	71	247

Tabell 5.11. Andelen av kvinner uten barn som var yrkesaktive, i grupper for ekteskapelig status for hvert av åra 1970 - 1980. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene Percentage of women without children who were employed, in groups for marital status in each of the years 1970 - 1980. Women 20-54 years old at each point of registration

	Andelen yrkesaktive Percentage employed		Tallet på kvinner uten barn Number of women without children
	Ugift Unmarried	Gift Married	
1970	69	60	193
1971	77	67	192
1972	76	68	194
1973	73	69	202
1974	75	68	202
1975	70	66	201
1976	72	63	220
1977	74	66	204
1978	76	71	262
1979	83	73	286
1980	83	78	312

Tabell 5.12. Yrkesaktive kvinner uten barn i grupper for ekteskapelig status, etter ukentlig arbeidstid i hvert av åra 1970 - 1980. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene Employed women without children in groups for marital status, by weekly working hours in each of the years 1970 - 1980. Per cent. Women 20-54 years old at each point of registration

	Ekteskapelig status Marital status								Tallet på yrkesaktive kvinner Number of employed women
	Ugift Unmarried				Gift Married				
	I alt Total	1-19 timer hours	20-34 timer hours	35 timer og over hours and more	I alt Total	1-19 timer hours	20-34 timer hours	35 timer og over hours and more	
1970 ..	100	6	3	91	100	4	30	67	124
1971 ..	100	5	3	92	100	7	27	67	137
1972 ..	100	5	4	91	100	3	28	69	137
1973 ..	100	5	3	92	100	3	24	73	141
1974 ..	100	7	6	87	100	5	25	70	143
1975 ..	100	4	5	91	100	5	24	71	135
1976 ..	100	5	9	86	100	7	24	69	132
1977 ..	100	3	6	91	100	5	22	74	152
1978 ..	100	3	9	88	100	6	22	72	189
1979 ..	100	3	9	88	100	10	22	68	214
1980 ..	100	6	12	82	100	8	19	73	238

5.6. Yrkesaktivitet og barn

At kvinner føder barn og tradisjonelt har hatt hovedansvaret for barneomsorgen, kan påvirke deres muligheter for å delta i inntektsgivende arbeid av minst to grunner.

For det første er det å føde barn en irreversibel beslutning, og er bestemmende for atferd i seinere faser. Det at en kvinne har født barn, uansett alder på barnet eller barna, spiller derfor en rolle for framtidig atferd. Barnefødsler og småbarnsperioden innebærer ofte et brudd på yrkesaktiviteten til moren, jf. kapittel 4. Varigheten av tidligere yrkesaktivitet for kvinner har vært svært viktig for å forklare yrkesaktivitet på et gitt tidspunkt (for en diskusjon av dette, se blant annet Skrede og Sørensen, 1983). Dermed vil avbrudd på grunn av barnefødsler og barneomsorg kunne virke negativt inn på seinere yrkesaktivitet, uansett når avbruddet fant sted.

For det andre betyr barn, og særlig småbarn, forpliktelser og binding til hjemmet, og kan derfor være et hinder for yrkesaktivitet.

5.6.1. Sammenhengen mellom yrkesaktivitet, barnetall og yngste barns alder. Endringer i 70-åra

Både antall barn og alder på det yngste barnet brukes ofte som forklaringsvariable for kvinners yrkesaktivitet. Vanligvis brukes enten den ene eller den andre variabelen, eller begge to hver for seg, til å påvise barns betydning for kvinners arbeidsmarkedsbeslutninger.

Gruppert etter yngste barns alder, viser det seg at yrkesaktiviteten har økt sterkt for alle kvinnegruppene (tabell 5.13). Sterkest har økningen vært for kvinner med yngste barn i alderen 3-6 år eller 7-10 år, 38 prosentpoeng. Kvinnene med de minste barna har også hatt en sterk yrkesaktivitetsøkning, men ligger relativt sett lavest, med en økning på 27 prosentpoeng. Veksten i kvinnelig yrkesaktivitet har altså berørt kvinner med barn i alle aldre.

Yrkesaktivitetsnivået er hevet for alle kvinner med barn, men har denne utviklingen bidratt til å redusere nivåforskjellene mellom kvinnegruppene? I 1970 var sammenhengen mellom kvinnenes yrkesaktivitet og yngste barns alder klar, jo eldre barn, jo høyere yrkesaktivitet (tabell 5.14). Differansen i yrkesprosenter mellom kvinner med de yngste (0-2 år) og eldste barna (11-15 år) var 23 prosentpoeng. Denne differansen er ikke redusert fra 1970 til 1980 (26 prosentpoeng i 1980). Det har imidlertid

skjedd en viss endring i denne sammenhengen. I 1970 var det en jevnt økende yrkesaktivitet med økende alder på yngste barn, mens det i 1980 har framkommet et "sprang" eller skille mellom kvinner som har barn under 3 år og kvinner med større barn. I 1970 var prosentdifferansen mellom kvinner med yngste barn 0-2 år og kvinner med yngste barn 3-6 år, bare 6 prosentpoeng. Tilsvarende differanse var i 1980 17 prosentpoeng. For kvinner med yngste barn 3-6 år og yngste barn 11-15 år, var forskjellen i yrkesprosent 17 prosentpoeng i 1970, mens den i 1980 var på 9 prosentpoeng. For kvinner med eldre barn, har altså yngste barns alder fått mindre betydning.

Sammenhengen mellom yngste barns alder og morens yrkesaktivitet har dermed endret seg i tiåret. Mot slutten av perioden er det bare mødre med småbarn (under 3 år) som skiller seg ut med en lavere yrkesaktivitet.

Barrierene mot yrkesaktivitet, fysisk (arbeidsmengde)/psykisk (ansvar/bundenhet) og økonomisk (tilsyn) må derfor antas å være størst når det finnes småbarn i husholdningen. Denne sammenhengen holder også når vi tar hensyn til antall barn kvinnen har; Effekten av å ha småbarn finner vi igjen i alle barnetallsgrupper. En todeling av yngste barns alder, under og over 3 år, ser derfor ut til å kunne være en enkel og brukbar indikator på barriere mot yrkesaktivitet blant kvinner med barn, for perioden rundt 1980.

Tidligere analyser har vist at økende antall barn gir lavere yrkesaktivitet (f.eks. Hagen og Skrede, 1976). Våre data viser imidlertid vekst i yrkesaktiviteten for alle barnetallsgruppene. Variasjonene i yrkesaktiviteten etter barnetall er altså mindre klar enn det bildet vi får fram ved å se på yngste barns alder. Denne uklarheten tror vi har sammenheng med at antall barn er en indikator som har innebygd livsfase- og kohorteffekter, og som derfor ikke kan brukes så direkte som yngste barns alder.

Sammenhengen mellom yrkesaktivitet og familiesammensetning er derfor mer kompleks enn en korrelasjon mellom de to variablene på et gitt tidspunkt (Scanzoni, 1979).

Analyser av tverrsnittsdata ivaretar ikke en slik prosesstankegang som Scanzoni er inne på, derfor blir sammenhengene ofte tolket litt for enkelt, og på en statisk måte. Kombinasjon av de to variablene yngste barns alder og antall barn vil gi et bedre bilde av hvilken livsfase kvinnene befinner seg i.

I begynnelsen av perioden spilte yngste barns alder ingen rolle for andelen yrkesaktive mødre som arbeidet deltid (34 timer eller mindre pr. uke). Sammenhengen mellom antall barn og andelen deltidsarbeidende var ikke entydig, men det kunne se ut som at særlig trebarnsmødre hadde en høy deltidsandel (tabell 5.17).

I 1980 var det en tendens til at jo yngre yngste barn var, jo oftere arbeidet moren deltid, mens sammenhengen mellom barnetall og deltidsarbeid klarere viste høyere deltidsandel jo flere barn (tabell 5.18).

Dette tyder på at arbeidsbelastningen med småbarn og også med mange barn gjør at deltidsarbeid er å foretrekke for småbarnsmødre. I større grad enn andre grupper har småbarnsmødrene (med barn under 7 år) blitt rekruttert til inntektsgivende arbeid på deltid.

Tabell 5.13. Endring i yrkesaktivitet 1970 - 1980 blant kvinner 20-54 år med barn under 16 år, i grupper for antall barn og yngste barns alder. Prosentpoeng Changes in employment participation rates 1970 - 1980 among women 20-54 years old with children younger than 16 years old, in groups for number of children and age of the youngest child. Percentage points

Yngste barns alder Age of the youngest child	Alle All	Antall barn Number of children			
		1	2	3	4 eller flere 4 or more
Alle All	34	31	33	38	33
0-2 år years	27	23	25	31	(26)
3-6 "	38	44	35	28	37
7-10 "	38	33	37	59	8
11-15 "	30	24	34	25	36

Tabell 5.14. Andel yrkesaktive blant kvinner 20-54 år med barn under 16 år, i grupper for antall barn og yngste barns alder. Prosent. 1970 Employment participation rates among women 20-54 years old with children younger than 16 years old, in groups for number of children and age of the youngest child. Per cent. 1970

Yngste barns alder Age of the youngest child	Alle All	Antall barn Number of children			
		1	2	3	4 eller flere 4 or more
Alle All	37	38	39	35	33
0-2 år years	28	34	31	19	18
3-6 "	34	38	35	38	26
7-10 "	40	33	47	29	49
11-15 "	51	56	50	55	44
Tallet på kvinner Number of women	1 001	239	332	233	197

Tabell 5.15. Andel yrkesaktive blant kvinner 20-54 år med barn under 16 år, i grupper for antall barn og yngste barns alder. Prosent. 1975 Employment participation rates among women 20-54 years old with children younger than 16 years old, in groups for number of children and age of the youngest child. Per cent. 1975

Yngste barns alder Age of the youngest child	Alle All	Antall barn Number of children			
		1	2	3	4 eller flere 4 or more
Alle All	52	51	54	53	46
0-2 år years	40	42	38	43	30
3-6 "	50	58	52	49	34
7-10 "	64	71	73	64	49
11-15 "	63	61	69	59	62
Tallet på kvinner Number of women	1 066	255	377	242	192

Tabell 5.16. Andel yrkesaktive blant kvinner 20-54 år med barn under 16 år, i grupper for antall barn og yngste barns alder. Prosent. 1980 Employment participation rates among women 20-54 years old with children younger than 16 years old, in groups for number of children and age of the youngest child. Per cent. 1980

Yngste barns alder Age of the youngest child	Alle All	Antall barn Number of children			
		1	2	3	4 eller flere 4 or more
Alle All	71	69	72	73	66
0-2 år years	55	57	56	50	(44)
3-6 "	72	82	70	66	63
7-10 "	78	66	84	88	57
11-15 "	81	80	84	80	80
Tallet på kvinner Number of women	1 043	221	432	228	162

Tabell 5.17. Andel deltidsarbeidende blant yrkesaktive kvinner 20-54 år med barn under 16 år, i grupper for antall barn og yngste barns alder. Prosent. 1970 Percentage working part-time among employed women 20-54 years old with children younger than 16 years old, in groups for number of children and age of the youngest child. 1970

Yngste barns alder Age of the youngest child	Alle All	Antall barn Number of children			
		1	2	3	4 eller flere 4 or more
Alle All	50	44	44	55	62
0-2 år years	49	46	42	(55)	(78)
3-6 "	46	(35)	29	(58)	(73)
7-10 "	51	(50)	56	(40)	(55)
11-15 "	53	(45)	50	60	(53)
Tallet på kvinner Number of women	354	88	123	80	63

Tabell 5.18. Andel deltidsarbeidende blant yrkesaktive kvinner 20-54 år med barn under 16 år, i grupper for antall barn og yngste barns alder. Prosent. 1980 Percentage working part-time among employed women 20-54 years old with children younger than 16 years old, in groups for number of children and age of the youngest child. 1980

Yngste barns alder Age of the youngest child	Alle All	Antall barn Number of children			
		1	2	3	4 eller flere 4 or more
Alle All	63	53	64	67	70
0-2 år years	70	61	76	(65)	(100)
3-6 "	65	56	68	70	(71)
7-10 "	60	(39)	58	64	74
11-15 "	60	(39)	58	67	63
Tallet på kvinner Number of women	691	147	285	158	101

5.6.2. Tidspunktet for barnefødsler og yrkesaktivitet i 70-åra

For å studere sammenhengen mellom barnefødsler, antall barn og barns alder noe nærmere, har vi konstruert en variabel som grupperer kvinnene på følgende måte ved inngangen til tiårsperioden:

1) kvinner som ikke har født barn
2) kvinner som bare har født barn før 1970
3) kvinner som bare har født barn etter 1970
4) kvinner som har født barn både før og etter 1970

Kvinnene var i alderen 20-54 år i 1970.

Kvinnene i gruppe 1 har aldri født barn. Denne gruppen består antakelig stort sett av unge kvinner, men også av en del eldre kvinner.

Kvinnene i gruppe 2 er de eldste kvinnene, og de er i begynnelsen av perioden ferdig med barnefødslene, men noen av dem kan fremdeles ha småbarn. I løpet av tiårsperioden vil imidlertid kvinner med barn født før 1970 være kvinner med de eldste barna, og i 1980 vil alle disse kvinnene bare ha barn som ikke lenger er i småbarnsfasen. (De må minst ha 10 år gamle barn.)

Kvinnene i gruppe 3 er de yngste kvinnene. I begynnelsen av perioden var de barnløse, men i løpet av perioden har de fått barn, og i 1980 har alle kvinnene i denne gruppen barn under 10 år.

Kvinnene i gruppe 4 var i 1970 midt oppe i barnefødsels- og småbarnsperioden, og de har fortsatt å være i denne fasen, i alle fall i begynnelsen av tiårsperioden. Disse kvinnene har også pr. definisjon født mer enn ett barn, og minst ett av barna er under 10 år i 1980.

Vi har så fulgt utviklingen i yrkesaktivitetsmønsteret i disse 4 gruppene opp gjennom tiåret. Vi har dermed sett hvordan grupper med ulikt utgangspunkt er blitt rekruttert til inntektsgivende arbeid i perioden. Resultatene er vist i tabellene 5.19 - 5.22.

Også her kommer sammenhengen mellom yrkesaktivitet og det å ha barn, og også alderen på barna, tydelig fram.

I 1970 hadde de to barnløse gruppene - kvinner som aldri har født barn og kvinner som bare har født barn etter 1970 - høyest yrkesfrekvens. Lavest yrkesfrekvens hadde kvinnene som var midt oppe i barnefødselsfasen, det vil si kvinner som har barn født både før og etter 1970.

Kvinner som ikke har født barn, har ikke økt sin yrkesdeltaking over tiåret. De kvinnene som hadde gjort unna barnefødselsfasen før 1970, har økt sin yrkesdeltaking over tiåret, men utviklingen har stort sett vært som for gjennomsnittet av alle kvinner.

Det mest interessante er imidlertid utviklingen i yrkesaktivitet blant de som har født barn i perioden. Blant de som har født barn både før og etter 1970 har det vært en stor økning i andelen yrkesaktive, fra 29 prosent i 1970 til 72 prosent i 1980. Dette viser igjen at nyrekrutteringen til yrkesaktiviteten i 70-åra i stor grad har skjedd blant relativt unge kvinner som er ferdig med den mest belastende barneomsorgsperioden.

Forekomsten av barn kan imidlertid også representere et brudd i yrkesaktiviteten. Blant de som har født barn bare etter 1970 har det vært en nedgang i andelen yrkesaktive mot midten av perioden, og økningen i andelen sysselsatte har vært liten totalt sett i denne gruppen. Dette kan tyde på at avgang på grunn av barnefødsler i denne gruppen langt på vei har oppveiet nyrekrutteringen blant dem som har vært ferdige med den mest belastende barneomsorgsperioden. At vi får en avgang fra arbeidsmarkedet mot midten av perioden kan også støtte opp under det som ser ut til æ være tendensen i andre deler av datamaterialet. For unge kvinner er det blitt vanligere å være i inntektsgivende arbeid fram til andre barns fødsel (jf. kapittel 4).

For kvinner uten barn har det vært liten økning i andelen med inntektsgivende arbeid, likevel har andelen med heltidsarbeid gått ned. Rekrutteringen har altså stort sett skjedd til deltid.

For kvinner som har født barn bare før 1970 har økningen i andelen yrkesaktive bare til en viss grad gitt seg utslag i en minsket andel med heltid. Heltidsandelen blant yrkesaktive kvinner i denne gruppen har minket med 12 prosentpoeng, fra 54 prosent i 1970 til 42 prosentpoeng i 1980, mens andelen yrkesaktive har økt med 26 prosentpoeng. En stor del av disse kvinnene er kvinner med voksne barn. De er i stor grad blitt rekruttert til heltidsarbeid i løpet av perioden.

At arbeidstidsordningen henger sammen med barns alder, ser vi tydeligst for gruppen som har født barn bare etter 1970. Denne gruppen hadde bare en moderat økning i andelen yrkesaktive i løpet av perioden, og de hadde også en nedgang i andelen yrkesaktive mot midten av perioden, noe som kan ha sammenheng med avgang i forbindelse med barnefødsler. Heltidsandelen blant de yrkesaktive er blitt drastisk redusert, fra 83 prosent da kvinnene ikke hadde barn, til 41 prosent blant kvinner som har omsorg for minst ett barn under 10 år. I denne gruppen har det altså både skjedd en avgang på grunn av barnefødsler, pluss en rekruttering etter at barnefødselsfasen er avsluttet. Nyrekrutteringen har altså skjedd i form av deltidsarbeid. Samtidig som det kan ha vært en viss overgang fra heltidsarbeid til deltidsarbeid.

For kvinner som har født barn både før og etter 1970 har også økningen i yrkesaktiviteten skjedd i form av deltid. Blant yrkesaktive kvinner i denne gruppen var det bare 31 prosent som arbeidet heltid i 1980, mot 53 prosent i 1970. Yrkesaktive kvinner i denne gruppen har også den laveste heltidsandelen av alle yrkesaktive kvinner. De har også født minst to barn.

Konklusjonen her blir da at for kvinner uten barn og kvinner med store barn, har nyrekrutteringen i tiårsperioden i mindre grad enn for andre kvinner skjedd i form av deltidsarbeid. For kvinner med barn under 10 år har økningen stort sett skjedd som en økning i deltid. For kvinner som vi med sikkerhet vet har født minst to barn og som også har født barn etter 1970, bør det også nevnes at økningen har skjedd stort sett i form av kort deltid. Jo flere forpliktelser i form av omsorg for barn kvinnen har i hjemmet, jo mindre tid bruker hun på inntektsgivende arbeid.

Tabell 5.19. Andelen av kvinner 20-54 år i 1970 som var yrkesaktive i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for når de har født barna sine. Prosent Percentage of women 20-54 years old in 1970 who were employed in each of the years 1970 - 1980, in groups for when their children were born

	Alle All	Ikke født barn Not given birth to children	Født barn bare før 1970 Given birth only before 1970	Født barn bare etter 1970 Given birth only after 1970	Født barn både før og etter 1970 Given birth both before and after 1970	Tallet på kvinner Number of women
1970	44	65	41	58	29	1 564
1971	50	73	47	64	34	1 564
1972	52	72	50	61	36	1 564
1973	54	72	52	59	40	1 564
1974	54	72	55	52	41	1 564
1975	57	71	58	49	45	1 564
1976	59	70	60	49	54	1 564
1977	61	67	62	52	58	1 564
1978	63	69	63	57	62	1 564
1979	67	68	66	69	72	1 564
1980	68	69	67	69	72	1 564

Tabell 5.20. Andelen av yrkesaktive kvinner 20-54 år i 1970 som arbeidet heltid i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for når de har født barna sine. Prosent Percentage of employed women 20-54 years old in 1970 who worked full-time in each of the years 1970 - 1980, in groups for when their children were born

	Alle All	Ikke født barn Not given birth to children	Født barn bare før 1970 Given birth only before 1970	Født barn bare etter 1970 Given birth only after 1970	Født barn både før og etter 1970 Given birth both before and after 1970	Tallet på kvinner Number of women
1970	63	81	54	83	53	424
1971	60	80	52	73	53	460
1972	58	79	52	66	50	460
1973	57	80	51	66	44	469
1974	55	79	49	61	42	455
1975	51	76	47	58	38	442
1976	49	72	46	52	36	434
1977	47	72	44	52	36	435
1978	46	71	43	45	34	433
1979	44	68	43	42	32	441
1980	44	69	42	41	31	435

Tabell 5.21. Andelen av yrkesaktive kvinner 20-54 år i 1970 som arbeidet lang deltid i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for når de har født barna sine. Prosent Percentage of employed women 20-54 years old in 1970 who worked long part-time in each of the years 1970 - 1980, in groups for when their children were born

	Alle All	Ikke født barn Not given birth to children	Født barn bare før 1970 Given birth only before 1970	Født barn bare etter 1970 Given birth only after 1970	Født barn både før og etter 1970 Given birth both before and after 1970	Tallet på kvinner Number of women
1970	23	15	28	10	31	156
1971	25	14	30	17	32	192
1972	27	15	30	22	32	210
1973	28	13	33	22	36	232
1974	31	15	35	25	39	255
1975	32	16	35	24	41	272
1976	32	18	34	26	43	288
1977	34	18	37	28	40	310
1978	35	19	39	28	40	331
1979	34	20	38	30	36	345
1980	35	20	38	30	37	347

Tabell 5.22. Andelen av yrkesaktive kvinner 20-54 år i 1970 som arbeidet kort deltid i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for når de har født barna sine. Prosent Percentage of employed women 20-54 years old in 1970 who worked short part-time in each of the years 1970 - 1980, in groups for when their children were born

	Alle All	Ikke født barn Not given birth to children	Født barn bare før 1970 Given birth only before 1970	Født barn bare etter 1970 Given birth only after 1970	Født barn både før og etter 1970 Given birth both before and after 1970	Tallet på kvinner Number of women
1970	14	5	18	7	17	92
1971	14	7	18	10	15	110
1972	15	7	18	12	18	118
1973	14	7	16	13	19	117
1974	15	7	16	14	18	123
1975	17	8	18	18	21	147
1976	19	10	20	22	22	169
1977	19	10	20	20	24	175
1978	20	11	18	28	27	187
1979	22	12	19	28	32	216
1980	22	12	19	29	32	219

5.7. Utdanning som ressurs: Gjelder Human capital-teorien også for kvinner?

Når vi betrakter yrkesaktivitet som et gode som kan være skjevt fordelt også blant kvinner, blir det viktig å se hvorvidt ulikhet i ressurser også fører til ulikhet i yrkesaktivitet. Spørsmålet blir hvorvidt tilgang på ressurser på et område, f.eks. utdanning, gir mulighet for økt tilgang på et gode, f.eks. yrkesaktivitet.

Ifølge Human capital-teorien er nettopp utdanning en svært viktig variabel for å forklare både yrkesdeltaking og avkastning av deltaking.

Jo mer en person investerer i utdanning, både i og utenfor arbeidet, jo større vil avkastningen av deltakingen bli, og jo større motivasjon vil en ha for å delta.

I tillegg til at utdanning kan være direkte yrkesrettet, vil også utdanningssystemet kunne være en formidler av holdninger og normer som virker gunstig inn på kvinners yrkesaktivitet.

Utdanningsnivå 1 er det laveste utdanningsnivå, mens utdanningsnivå 4 er det høyeste nivået. Utdanningsnivåene 2 og 3 representerer middels utdanning (se vedlegg 2).

Vi har brukt fullført utdanning i 1980 som klassifiseringsgrunnlag. I løpet av tiårsperioden er det blitt vanligere å være både under utdanning og yrkesaktiv. Fordi vi benytter en såpass grov utdanningsgruppering, regner vi likevel med at denne utdanningsaktiviteten i liten grad vil føre til noen endring i hvilken utdanningsgruppe kvinnen vil tilhøre. I tolkningen av tallene må vi ta hensyn til at utdanningsnivå også til en viss grad avspeiler kvinnens alder. De eldste kvinnene har lavest utdanning. Vi får altså en kohorteffekt i tillegg til en rein utdanningseffekt, særlig for de med lavest utdanning.

Tabellene 5.23 - 5.26 viser utviklingen i yrkesaktivitetsmønster blant kvinner 20-54 år med ulik utdanning for hvert av årene i tiårsperioden. Det går klart fram av disse tabellene at utdanning påvirker både yrkesaktivitet og arbeidstidsordning.

At investering i utdanning gir økt sjanse for yrkesdeltaking, ser vi ved at det er lavest andel yrkesaktive blant kvinner på laveste utdanningsnivå og høyest andel yrkesaktive blant kvinner med høyeste utdanningsnivå.

I alle utdanningsgrupper har yrkesdeltakingen økt i perioden. Økningen har vært størst blant kvinner i utdanningsgruppe 3, det vil si blant kvinner med allmennutdanning utover det obligatoriske. Andelen yrkesaktive økte fra 36 prosent i 1970 til 71 prosent i 1980, altså en

økning på 35 prosentpoeng. Blant kvinner med yrkesrettet utdanning i tillegg til obligatorisk allmennutdanning (nivå 2) var økningen på 26 prosentpoeng, fra 45 prosent til 73 prosent. Blant kvinner på det høyeste utdanningsnivået var økningen på 26 prosentpoeng, fra 51 prosent til 71 prosent, mens økningen var minst blant kvinner på det laveste utdanningsnivået, nemlig 22 prosentpoeng. Dette innebar en økning i andelen yrkesaktive fra 39 prosent til 61 prosent. Her kan det imidlertid være innbakt en kohorteffekt. Dette kommer vi tilbake til seinere.

Når vi sammenlikner kvinner på høyeste og laveste utdanningsnivå, har det altså ikke skjedd noen utjevning i yrkesdeltaking over tiårsperioden, forskjellen mellom dem har snarere økt noe. Kvinner på de to midterste utdanningsnivåene har imidlertid nærmet seg de høyest utdannede når det gjelder deltaking i inntektsgivende arbeid.

Sammenhengen mellom utdanningsnivå og deltaking i inntektsgivende arbeid har altså endret seg noe i løpet av tiårsperioden. I begynnelsen av perioden var det slik at ikke alle typer utdanning ut over det obligatoriske førte til økt yrkesaktivitet. Det var særig investering i en eller annen form for yrkesrettet utdanning som førte til økt yrkesaktivitet, mens mer allmennutdanning alene ikke hadde noen nevneverdig betydning. Grunnen til dette kan både være at etterspørselen etter kvinnelig arbeidskraft var mindre, og at bare kvinner som i noen grad hadde kvalifisert seg for et yrke tok inntektsgivende arbeid.

I 1980 var mønsteret nå snarere at enhver utdanning utover det obligatoriske økte sjansene for yrkesaktivitet. Dette henger antakelig blant annet sammen med økt etterspørsel etter kvinnelig arbeidskraft, og at etterspørselen har vært så stor at den ikke kan dekkes bare ved hjelp av kvinner med yrkesrettet utdanning.

Bjøru (1981) knytter ulikhetene i yrkesfrekvens etter utdanning til teoriene om det segmenterte arbeidsmarkedet og sier at

"innenfor teoriene om segmentering på arbeidsmarkedet kan utdanningen sies å være en av faktorene bak hvorvidt en befinner seg innenfor den primære eller den sekundære del av markedet. Det er store barrierer mellom disse to markedssegmentene, slik at å komme seg fra det sekundære og over til det primære kan være vanskelig. Er en først havnet i det sekundære, er en dermed lukket ute fra en rekke arbeidsområder som en senere kunne tenke seg å gå inn i. Siden utdanning i høy grad er bestemmende for hvor en havner, kan det være en av forklaringene på at yrkesaktiviteten er lavere for de lavt utdannede. De små mulighetene som gis videre i arbeidslivet og de små utsiktene framover til å få noe bedre, fører til at en heller "velger" å være hjemme. Dette valget kan dessuten begrunnes rent økonomisk: den forventede inntekten er så lav at den ikke oppveier kostnadene ved å gå ut i arbeid, spesielt i barneomsorgsfasen. Det er på den annen side ofte kvinner med lav utdanning som av familieøkonomiske grunner har behov for markedsarbeid".

Som nevnt kan det også ligge kohortforskjeller innbakt i den sammenhengen vi har funnet mellom utdanning og yrkesaktivitet. Vi har derfor sett på utvikingen i yrkesaktivitet i tre kohorter, 20-29 år i 1970, 30-39 år i 1970 og 40-54 år i 1970 for de med lavest og de med høyest utdanningsnivå (tabell 5.24). Denne tilnærmingsmåten kan bedre gi svar på om Human capital-teorien gjelder for kvinners deltaking i inntektsgivende arbeid.

Høy utdanning innebærer høy andel yrkesaktive kvinner i alle tre kohortene gjennom hele perioden.

Utdanning ser imidlertid ut til å være en noe mindre viktig rekrutteringsmekanisme i den yngste kohorten enn i de andre kohortene.

I den midterste kohorten har utdanning betydd mye som rekrutteringsmekanisme gjennom hele perioden, mer enn for noen av de andre kohortene, og har faktisk økt sin betydning gjennom tiårsperioden.

I 1970 hadde den eldste kohorten den høyeste andelen yrkesaktive blant de med høy utdanning. Økningen i andelen yrkesaktive i tiårsperioden har imidlertid vært liten, også for de med høy utdanning, sjøl om den har vært noe større enn for de med lavest utdanning. Andelen med høy utdanning er imidlertid lav i denne kohorten.

Blant de aller yngste kvinnene finner vi altså et yrkesaktivitetsmønster som nærmer seg mennenes. Yrkesaktivitet er vanlig, uansett utdanningsnivå, og utdanningen får i stedet betydning for hva slags yrker de går inn i og hva slags avkastning de får av sin deltaking.

Den midterste kohorten er antakelig den gruppen kvinner som i særlig grad har blitt nyrekruttert i perioden. Dette er kvinner som ofte har hatt avbrudd i sin yrkeskarriere, og det er rimelig å anta at de som allerede har investert i utdanning er de som lettest lar seg rekruttere til inntektsgivende arbeid, ikke minst fordi det er denne gruppen kvinner som vil få mest igjen for sin deltaking, f.eks. i form av lønn.

I den eldste kohorten har kvinnelig yrkesaktivitet vært lite vanlig, og selv om det også der er de kvinnene som har høy utdanning som oftest er yrkesaktive, har ikke utviklingen i tiårsperioden i samme grad rekruttert disse kvinnene som yngre kvinner på tilsvarende utdanningsnivå. I tillegg kan vi også her ha å gjøre med en alderseffekt. Noen av disse kvinnene nærmer seg pensjonsalderen. Enkelte trapper ned sin yrkesaktivitet, mens andre "taper" i konkurransen om jobbene i forhold til yngre kvinner.

Human capital-teorien ser altså ut til å ha blitt mindre viktig når det gjelder å forklare rekruttering til inntektsgivende arbeid blant kvinner - de yngste kvinnene er yrkesaktive nesten uansett utdanning. Det gjenstår imidlertid å se hvorvidt Human capital-teorien kan forklare den avkastning kvinnene får av sin deltaking.

Arbeidstidsvalg varierer også med utdanningsnivå. I alle utdanningsgruppene har økningen i yrkesaktiviteten i perioden gitt seg utslag i en økning i andelen som arbeider en eller annen form for deltid (tabellene 5.25 - 5.27.)

Heltidsandelen har gjennom hele perioden vært høyest blant yrkesaktive kvinner med den høyeste utdanningen. Dette støtter opp under Humancapital-teorien om at jo mer investering jo mer deltaking, også i tid.

Imidlertid har økningen i yrkesdeltaking også blant disse kvinnene skjedd i form av deltidsarbeid, og forskjellen i arbeidstidsordning etter utdanningsnivå er blitt noe mindre i løpet av tiåret. Dette kan bety at kvinner med høy utdanning har hatt større muligheter enn andre kvinner til å gå inn i deltidsarbeid, og dermed større mulighet til å kombinere yrkesaktivitet med forpliktelser i hjemmet. Dette kan igjen ha sammenheng med hva slags yrker kvinner med ulik utdanning blir rekruttert til. Kvinner med høy utdanning kan kanskje lettere få arbeid i yrker hvor det er mulig med individuelle tilpasninger i arbeidstid (Strømsheim, 1980).

Tabell 5.23. Andelen av kvinner som var yrkesaktive i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for utdanningsnivå[1]. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene Percentage of women who were employed in each of the years 1970 - 1980, in groups for educational level[1]. Women 20-54 years old at each point of registration

	Alle All	Utdannings-nivå 1 Educational level 1	Utdannings-nivå 2 Educational level 2	Utdannings-nivå 3 Educational level 3	Utdannings-nivå 4 Educational level 4	Tallet på kvinner Number of women
1970	44	39	45	36	51	1 557
1971	50	43	52	38	58	1 560
1972	52	44	56	43	59	1 574
1973	54	45	59	44	62	1 591
1974	57	46	57	48	61	1 589
1975	57	48	62	51	62	1 588
1976	59	48	66	53	65	1 595
1977	63	50	70	60	67	1 602
1978	66	53	69	62	71	1 611
1979	72	60	71	72	77	1 616
1980	72	61	73	71	77	1 616

[1] For definisjon av utdanningsnivå, se vedlegg 2.
[1] For definition of educational level, see annex 2.

Tabell 5.24. Andelen av kvinner som var yrkesaktive i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for alder 1970 og utdanning. Prosent
Percentage of women who were employed in each of the years 1970 - 1980, in groups for age 1970 and education

	20-29 år years		30-39 år		40-54 år	
	Lavest utdanning Lowest level	Høyest utdanning Highest level	Lavest utdanning	Høyest utdanning	Lavest utdanning	Høyest utdanning
1970	35	46	32	53	42	56
1971	45	56	34	60	47	62
1972	45	57	36	61	47	62
1973	45	59	38	62	48	65
1974	45	57	43	65	47	66
1975	45	59	47	67	47	69
1976	48	63	49	70	47	70
1977	45	65	48	76	46	69
1978	55	70	52	77	45	68
1979	67	77	54	81	48	69
1980	69	77	55	84	51	69

Tabell 5.25. Andelen av yrkesaktive kvinner som arbeidet heltid i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for utdanningsnivå. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene
Percentage of employed women who worked full-time in each of the years 1970 - 1980, in groups for educational level. Women 20-54 years old at each point of registration

	Utdannings-nivå 1 Educational level 1	Utdannings-nivå 2 Educational level 2	Utdannings-nivå 3 Educational level 3	Utdannings-nivå 4 Educational level 4	Tallet på kvinner Number of women
1970	51	54	64	71	423
1971	50	53	62	67	457
1972	52	50	62	65	474
1973	50	52	61	65	501
1974	48	50	57	62	483
1975	46	53	54	59	482
1976	42	49	50	57	482
1977	43	51	46	58	511
1978	42	45	42	55	504
1979	40	46	42	54	537
1980	40	49	41	53	527

Tabell 5.26. Andelen av yrkesaktive kvinner som arbeidet lang deltid i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for utdanningsnivå. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene Percentage of employed women who worked 20-34 hours per week in each of the years 1970 - 1980, in groups for educational level. Women 20-54 years old at each point of registration

	Utdannings-nivå 1 Educational level 1	Utdannings-nivå 2 Educational level 2	Utdannings-nivå 3 Educational level 3	Utdannings-nivå 4 Educational level 4	Tallet på kvinner Number of women
1970	27	36	19	19	154
1971	29	35	21	23	190
1972	30	36	21	24	208
1973	31	36	21	25	228
1974	34	36	25	28	251
1975	36	34	26	28	265
1976	36	35	29	29	284
1977	37	34	29	29	306
1978	37	38	32	30	333
1979	36	33	31	30	347
1980	37	29	31	30	344

Tabell 5.27. Andelen av yrkesaktive kvinner som arbeidet kort deltid i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for utdanningsnivå. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene Percentage of employed women who worked 1-19 hours per week in each of the years 1970 - 1980, in groups for educational level. Women 20-54 years old at each point of registration

	Utdanningsnivå 1 Educational level 1	Utdanningsnivå 2 Educational level 2	Utdanningsnivå 3 Educational level 3	Utdanningsnivå 4 Educational level 4	Tallet på kvinner Number of women
1970	22	11	17	10	92
1971	21	11	17	11	106
1972	19	15	16	11	112
1973	18	12	19	10	110
1974	19	14	18	11	116
1975	18	13	20	13	134
1976	22	16	21	14	157
1977	20	15	25	13	161
1978	22	17	26	15	185
1979	24	21	28	16	224
1980	23	22	29	17	227

5.8. Regionale arbeidsmarkeder - bostedets betydning for yrkesaktivitet

Tilbudet av arbeidsplasser i rimelig avstand fra hjemstedet er en av de viktigste betingelser for deltaking i inntektsgivende arbeid. Dette gjelder så vel for menn som for kvinner. Men i og med at kvinner har et snevrere yrkesspekter enn det menn har (se f.eks. Aga, 1980 og kapittel 6 i denne publikasjonen), vil sammensetningen av det lokale arbeidsmarkedet være av mye større betydning for kvinner enn for menn.

Ljones (1979) sier at:

"Yrkesdeltaking for de gifte kvinner viser seg å variere sterkt med om næringsfordelingen i bostedskommunen kan sies å være "kvinnevennlig" eller ikke ..... En sammenligning av det mest kvinnevennlige arbeidsmarked (Oslo) og det minst kvinnevennlige, gir en forskjell på 12 prosentenheter i den standardiserte yrkesprosent. Dette resultat viser at kjennetegn ved arbeidsmarkedet er av stor betydning for gifte kvinners yrkesdeltaking".

Å bo i nærheten av - eller på - et sted med tilbud av kvinnearbeidsplasser, er dermed en betydelig ressurs for kvinner som ønsker inntektsgivende arbeid. I tiårsperioden har det vært en sterk økning i årsverk i kommuneforvaltningen. Denne økte sysselsettingen i den kommunale sektor har vært med på å utjevne ulikhetene i kvinnelig yrkesaktivitet mellom spredtbygde og mer urbaniserte områder. Det innebærer imidlertid også at når denne utbyggingen er fullført, vil veksten i kvinnelig sysselsetting kunne stoppe opp (Bjøru, 1981).

Veksten i den kommunale sysselsettingen har imidlertid hatt en del særtrekk som det kan være nyttig å henlede oppmerksomheten mot (Støkken, 1983). Kvinners styrkede posisjon på de lokale arbeidsmarkeder gjennom den offentlige sektor, har vært en mer eller mindre utilsiktet virkning av at generelle velferdstiltak er utbygd. Det er ikke sysselsettingen som har vært det primære. Utbyggingen av barnehager, sykehjem, hjemmesykepleie og hjemmehjelp er alle eksempler på sosialpolitiske oppgaver som har fått stor sysselsettingsmessig betydning for kvinner. Kvinners inntreden på arbeidsmarkedet er derfor resultat av en utilsiktet og til dels usynlig prosess i mange lokalsamfunn.

Også innen lokale arbeidsmarkeder er det et stort innslag av deltidsarbeid. For en del kvinner med omsorgsoppgaver hjemme, blir nok deltidsarbeid foretrukket, dersom de kan velge. Men for mange kvinner i utkantkommuner finnes det ikke alternativer. Deltid er et alternativ som forutsetter at arbeidstakeren i tillegg enten er forsørget eller har trygdeytelser av et visst omfang. Det er med andre ord ikke noe tilfredsstillende alternativ verken for unge jenter som skal tre inn på arbeidsmarkedet eller for enslige kvinner. Det reelle behov for arbeidsplasser må derfor anses å være langt større enn hva en kan få inntrykk av bare ved å se på yrkesprosenter.

Vi vil ikke gå særlig grundig inn på sammenhengen mellom lokale arbeidsmarkeder og kvinnelig yrkesaktivitet her. Dette blir tatt opp i et eget forskningsprosjekt ved Norsk institutt for by- og regionforskning.

For å se hvorvidt vi også kan spore tendenser til utjevning i sysselsetting mellom ulike geografiske områder, har vi imidlertid sett på sammenhengen mellom yrkesaktivitetsmønster og et mål på bostedstype, nemlig bostedets urbaniseringsgrad.

Vi antok at i begynnelsen av perioden ville de mest bymessige strøk ha den mest varierte næringsstruktur, og dermed ha flest arbeidsplasser som stod åpne for kvinner. Denne variasjonsbredden i mulige arbeidsplasser ville så mot slutten av perioden bli oppveiet av den nevnte veksten i kvinnearbeidsplasser i kommunal regi i de mer spredtbygde strøk. Som et resultat av dette ville vi forvente en utjevning i kvinnelig sysselsetting mellom bostedsstrøk over tiårsperioden.

5.8.1. Yrkesaktivitet blant ikke flyttere

Da vi bare har opplysninger om bostedsstrøk på intervjutidspunktet, har vi først sett på de kvinnene som bare hadde hatt en bostedskommune i tiårsperioden. Flyttinger innen en kommune og endringer i urbaniseringsgrad på hjemstedet, har vi ikke hatt mulighet for å ta hensyn til.

I 1970 varierte andelen yrkesaktive kvinner med urbaniseringsgraden på bostedet. Jo mindre urbanisert bostedet var, jo lavere var andelen yrkesaktive. I storbyer var andelen yrkesaktive høyest, 51 prosent (tabell 5.28). Arbeidsmarkedsutviklingen i 70-åra har bidratt til en større regional utjevning av yrkesaktiviteten blant kvinner. I 1980 var nærmere tre firedeler av alle kvinner i alderen 20-54 år yrkesaktive, uavhengig av bostedsstype.

Tid brukt til inntektsgivende arbeid varierer imidlertid med bostedstype og har gjort det gjennom hele tiårsperioden. Kvinner som bor i byer arbeider oftere heltid, og sjeldnere kort deltid enn kvinner som bor på mindre steder. Bykvinner har sjeldnere en marginal arbeidsmarkedstilknytning, dersom vi definerer kort deltid som marginal tilpasning. Denne tendensen har vært den samme gjennom hele tiårsperioden (tabellene 5.29 - 5.31).

Dette resultatet kan tolkes på flere måter. I tillegg til at innslaget av familiearbeidskraft er stort i spredtbygde strøk, sier Bjøru (1981):

"Kvinnene i spredtbygde strøk er pålagt en rekke andre arbeidsoppgaver både igjennom hele året og i forbindelse med sesonger i primærnæringene etc., slik at deltidsarbeid kan være en bedre løsning, også for den yrkesaktive individuelle kvinne. Barnehagetilbudet er som regel dårlig i slike strøk. Kort-tids-ordninger med hjelp fra familie, naboer og venner blir derfor ofte løsningen på barnepasset".

En annen forklaring som tar utgangspunkt i arbeidsmarkeder kan være at i urbaniserte strøk er tilbudet av arbeidsplasser mer variert, og kvinners valgmuligheter med hensyn til arbeidstid større. I mer spredtbygde strøk er tilbudet mindre variert, og de fleste jobber vil være deltidsjobber.

5.8.2. Yrkesaktivitet blant flyttere

Geografisk mobilitet kan virke inn på kvinners yrkesaktivitet på to ulike, og delvis motstridende måter. For det første kan f.eks. unge, ugifte kvinner flytte fra sitt oppvekststed til en annen kommune for å skaffe seg arbeid. For det andre kan gifte kvinner flytte fordi ektefellen har fått arbeid på et nytt sted. Det er da ikke sikkert at tilflyttingsstedet også har et tilbud av arbeidsplasser for kvinner. Flytting kan med andre ord være et ledd enten i egen yrkeskarriere eller i ektefellens. I det første tilfelle vil flytting medføre økt yrkesaktivitet blant kvinner, i det andre tilfelle vil virkningen være mer usikker, avhengig av tilflyttingsstedet.

Vi har ikke kunnet skille disse to formene for flytting fra hverandre i denne analysen, sjøl om dette prinsipielt vil være mulig ut fra det foreliggende datamaterialet. Ved å sammenlikne andelen yrkesaktive blant flyttere og ikke flyttere kan vi se nettoresultatet av de to tendensene vi har beskrevet.

For å unngå å blande sammen virkning av flytting med virkning av ulik bostedstype, har vi sammenliknet flyttere og ikke flyttere med hensyn til bostedstype i 1980 (tabell 5.32). Flyttere fordeler seg imidlertid etter type bostedsstrøk stort sett på samme måte som de som ikke hadde flyttet. Unntakene er at de kvinnene som har flyttet, noe sjeldnere bor i spredtbygde strøk og noe oftere i små byer enn de som ikke har flyttet.

Det var ingen forskjell i andelen som var yrkesaktive i 1980 blant flyttere og ikke flyttere; andelen var henholdsvis 72 prosent og 73 prosent (tabell 5.30 og tabell 5.35). Det er imidlertid slik at flytterne hadde en noe større geografisk variasjon i andelen sysselsatte enn ikke flytterne. Blant flytterne var andelen yrkesaktive høyest i mindre byer, 79 prosent, og lavest i spredtbygde strøk og mindre tettsteder, 68 prosent (tabell 5.33). Dette mønsteret kan tyde på at noe flytting kan ha skjedd av arbeidsmarkedsgrunner. Andelen yrkesaktive er høyest der hvor flytterne er overrepresentert i forhold til ikke flyttere, og lavest der hvor de er underrepresentert.

Også blant flytterne er det slik at arbeidstidsordning varierer med type bostedsstrøk, men heltidsandelen er for alle bostedsstrøk høyere enn blant ikke flyttere. Flyttede yrkesaktive kvinner i storbyer skiller seg ut som en gruppe med særlig høy heltidsandel, 67 prosent (tabell 5.34). Blant ikke flyttere var det ingen forskjell i denne andelen i noen av de bymessige strøk.

Flytting ser altså ikke ut til å øke kvinners tilbøyelighet til å delta i inntektsgivende arbeid generelt sett. Men om de deltar, deltar de i noe større grad på heltid.

Grunnen til dette siste mønsteret henger antakelig sammen med demografiske kjennemerker ved flytterne. Det er de yngste og de ugifte som hyppigst skifter bosted (Statistisk Sentralbyrå, 1977).

Tabell 5.28. Andelen av kvinner som var yrkesaktive i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for bostedsstrøk. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene Percentage of women who have been employed in each of the years 1970 - 1980, in groups for place of residence. Women 20-54 years old at each point of registration

	Alle All	Spredtbygd Sparsely populated	Tettbygd Densely populated 200-1 999 innbyggere inhabitants	2 000-19 999 innbyggere inhabitants	20 000-99 999 innbyggere inhabitants	100 000 innbyggere og over inhabitants and over	Tallet på kvinner Number of women
1970	43	40	39	43	44	51	1 184
1971	49	47	46	47	46	58	1 167
1972	52	46	53	57	50	60	1 169
1973	54	48	52	57	54	63	1 152
1974	55	51	56	55	55	63	1 116
1975	58	54	58	59	58	65	1 087
1976	60	58	60	61	58	64	1 069
1977	63	61	64	63	63	67	1 042
1978	67	65	64	69	67	72	1 029
1979	71	68	71	72	71	76	1 029
1980	73	71	73	74	74	73	990

[1] Bare kvinner som har hatt ett bosted i tiårsperioden er tatt med.
[1] Only women with one place of residence during the ten-year period are included.

Tabell 5.29. Andelen av yrkesaktive kvinner som arbeidet heltid i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for bostedsstrøk. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene[1]
Percentage of employed women who worked full-time in each of the years 1970 - 1980, in groups for place of residence. Women 20-54 years old at each point of registration[1]

		Bostedsstrøk Place of residence					
			Tettbygd Densely populated				
	I alt Total	Spredtbygd Sparsely populated	200-1 999 innbyggere inhabitants	2 000-19 999 innbyggere inhabitants	20 000-99 999 innbyggere inhabitants	100 000 innbyggere og over inhabitants and over	Tallet på kvinner Number of women
1970	59	53	56	61	62	64	288
1971	56	50	53	58	60	62	309
1972	55	49	50	61	60	61	327
1973	55	47	49	57	60	62	330
1974	51	46	43	59	54	57	305
1975	48	44	41	59	54	50	298
1976	47	40	40	56	55	49	291
1977	46	40	43	52	53	47	293
1978	43	39	39	48	47	45	286
1979	43	38	36	50	50	46	294
1980	43	39	34	51	50	47	293

[1] Bare kvinner som har hatt ett bosted i tiårsperioden er tatt med.
[1] Only women with one place of residence during the ten-year period are included.

Tabell 5.30. Andelen av yrkesaktive kvinner som arbeidet lang deltid i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for bostedsstrøk. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene[1] Percentage of employed women who worked 20-34 hours per week in each of the years 1970 - 1980, in groups for place of residence. Women 20-54 years old at each point of registration[1]

		Bostedsstrøk Place of residence					
			Tettbygd Densely populated				
	I alt Total	Spredtbygd Sparsely populated	200-1 999 innbyggere inhabitants	2 000-19 999 innbyggere inhabitants	20 000-99 999 innbyggere inhabitants	100 000 innbyggere og over inhabitants and over	Tallet på kvinner Number of women
1970	26	25	28	23	28	27	129
1971	26	30	30	25	30	28	160
1972	29	30	32	23	31	29	171
1973	31	33	33	26	32	30	187
1974	34	33	38	26	38	33	202
1975	34	33	39	35	37	36	210
1976	35	36	39	29	34	36	219
1977	36	36	35	32	37	38	229
1978	37	30	37	31	41	36	247
1979	36	38	38	28	36	36	245
1980	35	37	39	26	34	36	237

[1] Bare kvinner som har hatt ett bosted i tiårsperioden er tatt med.
[1] Only women with one place of residence during the ten-year period are included.

Tabell 5.31. Andelen av yrkesaktive kvinner som arbeidet kort deltid i hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for bostedsstrøk. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene[1] Percentage of employed women who worked 1-19 hours per week in each of the years 1970 - 1980, in groups for place of residence. Women 20-54 years old at each point of registration[1]

		Bostedsstrøk Place of residence					
			Tettbygd Densely populated				
	I alt Total	Spredtbygd Sparsely populated	200-1 999 innbyggere inhabitants	2 000-19 999 innbyggere inhabitants	20 000-99 999 innbyggere inhabitants	100 000 innbyggere og over inhabitants and over	Tallet på kvinner Number of women
1970	15	23	16	16	10	9	75
1971	15	19	17	17	10	10	83
1972	16	22	18	17	9	10	92
1973	15	20	19	17	8	8	89
1974	16	21	20	15	8	11	93
1975	18	24	21	16	9	15	108
1976	18	24	21	15	11	15	112
1977	18	24	22	16	9	15	116
1978	20	21	24	22	12	19	130
1979	21	24	26	22	14	18	146
1980	22	24	27	23	16	18	148

[1] Bare kvinner som har hatt ett bosted i tiårsperioden er tatt med.
[1] Only women with one place of residence during the ten-year period are included.

Tabell 5.32. Flyttere[1] og ikke flyttere 20-54 år, etter type bostedsstrøk 1980. Prosent Movers and stayers 20-54 years old, by place of residence 1980. Per cent

	I alt Total	Bostedsstrøk Place of residence: Spredtbygd Sparsely populated	Tettbygd Densely populated: 200-1 999 innbyggere inhabitants	2 000-19 999 innbyggere inhabitants	20 000-99 999 innbyggere inhabitants	100 000 innbyggere og over inhabitants and over	Tallet på kvinner Number of women
Flyttere Movers ...	100	21	22	24	16	18	426
Ikke flyttere Non-movers	100	28	21	16	17	19	678

[1] Flyttere er kvinner som har skiftet bostedskommune i løpet av tiårsperioden 1970 - 1980.
[1] Movers are women who have changed municipality during the ten-year period 1970 - 1980.

Tabell 5.33. Andelen av flyttere[1] 20-54 år som var yrkesaktive 1980, i grupper for bostedsstrøk 1980. Prosent Percentage of movers[1] 20-54 years old who were employed in 1980, in groups for place of residence 1980

	Andelen yrkesaktive Proportion employed	Tallet på kvinner Number of women
Alle All	72	632
Spredtbygd strøk Sparsely populated area	68	143
Tettbygd strøk Densely populated area		
200 - 1 999 innbyggere inhabitants	68	145
2 000 - 19 999 "	79	136
20 000 - 99 999 "	74	100
100 000 innbyggere og over inhabitants and over	73	108

[1] Se note til tabell 5.31.
[1] See note to table 5.31.

Tabell 5.34. Yrkesaktive flyttere[1] 20-54 år, i grupper for bostedsstrøk 1980, etter ukentlig arbeidstid 1980. Prosent Employed movers 20-54 years old, in groups for place of residence 1980, by hours worked per week 1980. Per cent

	I alt Total	Ukentlig arbeidstid Weekly working hours 1-19 timer hours	20-34 timer hours	35 timer og over hours and more	Tallet på kvinner Number of women
Alle All	100	19	26	55	426
Spredtbygd strøk Sparsely populated area	100	26	20	54	89
Tettbygd strøk Densely populated area					
200 - 1 999 innbyggere inhabitants ..	100	22	33	45	94
2 000 - 19 999 " ..	100	15	29	56	100
20 000 - 99 999 " ..	100	16	27	57	68
100 000 innbyggere og over inhabitants and over	100	13	20	67	75

[1] Se note til tabell 5.31.
[1] See note to table 5.31.

5.9. Noen hovedresultater og to multivariate analyser

5.9.1. Noen hovedresultater

Hittil har vi sett på sammenhengen mellom yrkesaktivitet og ukentlig arbeidstid og en rekke forklaringsvariable tatt enkeltvis. Disse analysene gav følgende hovedresultater:

- Det har vært en sterk økning i kvinners yrkesdeltaking 1970 - 1980.
- Økningen har særlig skjedd i form av deltid, men antallet kvinner som arbeider heltid har også økt, om enn i mye mindre omfang.
- Sosial bakgrunn spiller liten rolle som forklaringsfaktor for kvinners yrkesaktivitet.

- Alle kvinnekohorter født mellom 1920 og 1950 økte sin yrkesdeltaking i 70-åra. Økningen var størst for kvinner som var mellom 35 og 45 år i 1980.
- Nyrekrutteringen til arbeidsmarkedet har i hovedsak skjedd blant relativt unge kvinner, som enten gjennomløp eller var i ferd med å avslutte perioden med de største omsorgsbelastningene.
- De yngste kvinnene er helt klart rekruttert til deltid. Dette gjelder både gifte og ugifte kvinner.
- Det er blitt stadig vanligere for kvinner å kombinere utdanning og yrkesaktivitet.
- Ekteskapelig status er etter hvert blitt mindre viktig som forklaringsfaktor for kvinnelig yrkesdeltaking.
- Gifte kvinner arbeider imidlertid oftere deltid enn ugifte kvinner.
- Giftermål i seg sjøl har fått mindre betydning som forklaringsfaktor for valg av heltid blant yrkesaktive kvinner.
- Veksten i kvinnelig yrkesaktivitet har berørt kvinner med barn i alle aldere. Sterkest har økningen vært blant kvinner med yngste barn mellom 3 og 6 år.
- Sammenhengen mellom yngste barns alder og morens yrkesaktivitet har endret seg i tiåret. Mot slutten av perioden er det bare mødre med småbarn (under 3 år) som skiller seg ut med en lavere yrkesaktivitet.
- I større grad enn andre grupper har småbarnsmødrene (med barn under 7 år) blitt rekruttert til inntektsgivende arbeid på deltid.
- Kvinner som aldri har født barn, har ikke økt sin yrkesdeltaking over tiåret.
- Kvinner med laveste utdanningsnivå har lavest yrkesdeltaking, kvinner med høyeste utdanningsnivå har høyest yrkesdeltaking. Det har ikke vært noen utjevning mellom disse to gruppene i tiåret.
- Yrkesdeltakingen har økt i alle utdanningsgrupper i tiåret, men sterkest i de to midterste utdanningsgruppene.
- Utdanning ser ut til å være en noe mindre viktig rekrutteringsmekanisme for de yngste kvinnene. Yrkesaktivitet er svært vanlig - uansett utdanningsnivå.
- Andelen som arbeider heltid, er størst blant kvinner med høy utdanning.
- I 1970 varierte andelen yrkesaktive kvinner med urbaniseringsgraden på bostedet. Jo mindre urbanisert bostedet var, jo lavere var andelen yrkesaktive. I 1980 var det ingen slik sammenheng å spore.
- Tid brukt til inntektsgivende arbeid varierer med bostedets urbaniseringsgrad. Kvinner bosatt i byer arbeider oftere enn andre kvinner heltid.
- Det er ingen forskjell i andel yrkesaktive i 1980 blant kvinner som har flyttet og kvinner som ikke har flyttet i tiårsperioden.
- Heltidsandelen er større blant kvinner som har flyttet enn blant kvinner som ikke har flyttet.

5.9.2. Multivariate analyser

Spørsmålet blir så om disse resultatene fremdeles er gyldige når vi trekker inn alle forklaringsfaktorene samtidig. Vi har derfor formulert to regresjonsmodeller: en som skal forklare variasjon i yrkesdeltaking i henholdsvis 1970 og i 1980, og en som skal forklare variasjoner i tid brukt til inntektsgivende arbeid på de samme to tidspunkter. Vi vil dermed også kunne se hvorvidt noen av de forklaringsfaktorer som er trukket inn, har fått endret sin betydning i tiårsperioden. Enkelte av resultatene i tidligere avsnitt tyder nettopp på det.

Regresjonsberegningene er kjørt for kvinner 20-54 år i henholdsvis 1970 og 1980. Videre har vi bare tatt med kvinner som ikke har skiftet bostedskommune i tiårsperioden. Dette har vi gjort fordi vi ønsket å studere effekten av bostedsstrøk på begge tidspunkter (jfr. avsnitt 5.8).

Følgende variable er tatt med i begge regresjonslikningene:

Utdanningsnivå som er behandlet som tre dummyvariabler med høyeste utdanningsnivå som referansegruppe.

Bosted som er behandlet som fire dummyvariabler med spredtbygd strøk som referansegruppe.

Antall barn og yngste barns alder som er behandlet som 15 dummyvariabler med kvinner som ikke har født barn som referansegruppe.

Kvinnens alder som er behandlet som to dummyvariabler med aldersgruppen 30-44 år som referansegruppe.

Ekteskapelig status som er en dummyvariabel med ugift som referansegruppe.

I tillegg har vi tatt inn et samspillsledd mellom alder og utdanningsnivå, for å se om det å være på laveste utdanningsnivå har hatt ulik betydning for ulike aldersgrupper.

I regresjonsberegningene for ukentlig arbeidstid er også yrke tatt med. Dette er også behandlet som sju dummyvariabler med servicearbeid som referansegruppe. I kapittel 6 viser vi nettopp at det er store variasjoner mellom yrker i andelen som arbeider heltid, og at denne andelen er lavest blant kvinner i servicearbeid.

Resultatene fra regresjonsberegningene er vist i tabell 5.35 (yrkesaktiv/ikke yrkesaktiv er den avhengige variabel) og tabell 5.36 (ukentlig arbeidstid er den avhengige variabel).

Vi bruker de ustandardiserte regresjonskoeffisientene. Når vi bruker dummyvariable som uavhengige variable og yrkesaktivitet er den avhengige variabel, sier verdien på regresjonskoeffisienten hvor stor forskjellen i yrkesaktiviteten er målt i prosentpoeng når en bestemt

verdi på variabelen forekommer i forhold til i referansegruppen når det er korrigert for effekten av alle de andre variablene i likningen.

Når ukentlig arbeidstid er den avhengige variabelen, og vi har dummyvariable som uavhengige variable, viser den ustandardiserte regresjonskoeffisienten endringen i den ukentlige arbeidstiden i timer når en bestemt verdi på variabelen forekommer, sammenliknet med ukentlig arbeidstid i referansegruppen og når det er korrigert for effekten av alle de andre variablene i likningen.

Forklaringsgraden, R^2, sier hvor stor del av variasjonen i den avhengige variabelen som kan forklares av de uavhengige variablene.

5.9.2.1. Variasjoner i yrkesaktivitet 1970 og 1980

Regresjonslikningene forklarer ikke mye av variasjonen i yrkesaktivitet på noen av tidspunktene. Forklart varians er 8 prosent i 1970 og 5 prosent i 1980. Likevel er det en god del signifikante resultater for de enkelte uavhengige variablene som er inne i beregningene. Disse resultatene stemmer også til dels godt overens med de bivariate analysene som er utført i tidligere avsnitt.

Utdanningsnivå har en signifikant betydning for yrkesaktiviteten i 1970. Alle utdanningsnivå gir en lavere andel yrkesaktive enn referansegruppen, som er kvinner med høyeste utdanningsnivå. For eksempel er andelen yrkesaktive på utdanningsnivå 1 19 prosent lavere enn for kvinner med utdanningsnivå 4 når det er korrigert for effekten av alle andre variable. Dette stemmer godt med resultatene i tabell 5.23. I 1980 har dette endret seg. Nå er det bare laveste utdanningsnivå som innebærer en lavere yrkesaktivitet. Dette stemmer også med resultatene i avsnitt 5.7.

Bosted har ingen sjølstendig betydning for om en kvinne er yrkesaktiv eller ikke. Dette gjelder både for 1970 og 1980. Analysene i avsnitt 5.8 tydet imidlertid på at det var en slik sammenheng i 1970. Dette skyldes antakelig at det også er en sammenheng mellom bostedsstrøk og utdanning, og at sammenhengen mellom bostedsstrøk og yrkesaktivitet dermed blir borte når det samtidig tas hensyn til utdanningsnivå.

Barnetall, og særlig yngste barns alder viste seg å være viktige forklaringsvariable på kvinners yrkesaktivitet (avsnitt 5.6). Dette kommer også fram i regresjonsberegningene, og det gjelder så vel i 1970 som i 1980. Koeffisientene er imidlertid noe mindre i 1980 enn i 1970, hvilket betyr at forskjellen i andelen yrkesaktive mellom kvinner uten barn og kvinner som har født barn og har yngste barn i ulike aldersgrupper er noe mindre i 1980 enn den var i 1970. Men fremdeles spiller altså antall barn og barnas alder inn.

Når kvinnen har bare ett barn, er det i 1980 bare når barnet er 0-2 år at det har noen betydning for morens yrkesaktivitet. I 1970 var det i tillegg slik at barn i småskolen (7-10 år) medførte en lavere yrkesaktivitet enn hos referansegruppen.

Når en kvinne har to barn, spiller yngste barns alder ingen rolle når barnet er 7 år eller eldre. Yngste barn under 7 år fører til lavere yrkesaktivitet enn i referansegruppen både i 1970 og i 1980.

Når en kvinne har tre eller flere barn, er det først når det yngste barnet blir 11 år eller mer at alderen på yngste barn ikke spiller noen rolle for morens yrkesaktivitet. Dette gjelder også både for 1970 og 1980.

Jo flere barn en kvinne har født, jo eldre må det yngste barnet være før det ikke lenger innebærer noen barriere mot morens yrkesaktivitet. Omsorgsbelastninger spiller altså fremdeles en rolle for kvinners yrkesaktivitet, men forskjellene mellom de ulike kvinnegruppene og referansegruppen er noe mindre i 1980 enn de var i 1970.

Ekteskapelig status spilte ingen rolle for yrkesaktiviteten verken i 1970 eller i 1980. Dette strider mot resultatene i avsnitt 5.5, som viste at ekteskapelig status hadde en betydning i 1970, men ikke i 1980. Når alle de andre faktorene i regresjonslikningen tas med i betraktningen, hadde ikke ekteskapelig status noen sjølstendig betydning i 1970 heller. Alder spilte en rolle både i 1970 og i 1980. I 1970 var det bare de yngste som hadde en signifikant lavere yrkesdeltaking enn referansegruppen (kvinner 30-44 år), mens i 1980 hadde både de eldste og de yngste en signifikant lavere yrkesdeltaking. Dette ser også ut til å stemme overens med resultatene fra avsnitt 5.4 (tabell 5.5).

Alt i alt må konklusjonen bli at bortsett fra for bostedstype og ekteskapelig status, stemmer resultatene fra regresjonsberegningene godt overens med de bivariate analysene som ble foretatt foran. De resonnementer som der ble drøftet og de konklusjoner som ble trukket om kvinners yrkesdeltaking i 70-åra, ser ut til å holde stikk også når vi ser på alle faktorer samtidig.

Tabell 5.35. Ustandardiserte regresjonskoeffisienter for regresjonslikningen med yrkesaktivitet 1970 og 1980 som avhengige variable. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene Unstandardized regression coefficients for the regression equations with employment status 1970 and 1980 as dependent variables. Women 20-54 years old at each point of registration

		1970	1980
Utdanningsnivå 1	Educational level 1	-0,19+	-0,13+
Utdanningsnivå 2	Educational level 2	-0,10++	0,00
Utdanningsnivå 3	Educational level 3	-0,15+	-0,05
Mindre tettsted (200 - 1 999 innbyggere) Sparsely populated (200 - 1 999 inhabitants)		-0,05	0,02
Liten by (2 000 - 19 999 innbyggere) Small city (2 000 - 19 999 inhabitants)		0,01	0,01
Større by (20 000 - 99 999 innbyggere) Larger city (20 000 - 99 999 inhabitants)		0,00	0,00
Storby (100 000 innbyggere og over) Big city (100 000 inhabitants and more)		0,04	-0,01
Antall barn Number of children	Yngste barns alder Age of youngest child		
1	0- 2 år years	-0,16++	-0,28+
	3- 6 "	-0,13	-0,06
	7-10 "	-0,27+	-0,22
	11-15 "	-0,05	-0,06
	16 år og over years and more .	-0,01	-0,08
2	0- 2 år	-0,30+	-0,27+
	3- 6 "	-0,21+	-0,15++
	7-10 "	-0,10	-0,03
	11-15 "	-0,10	0,00
	16 år og over	-0,12	-0,08
3 eller flere and more	0- 2 "	-0,41+	-0,26
	3- 6 "	-0,27+	-0,24+
	7-10 "	-0,21+	-0,13++
	11-15 "	-0,02	-0,04
	16 år og over	-0,05	-0,08
Ekteskapelig status Marital status		-0,06	-0,04
20-29 år years old		-0,11++	-0,13+
45-54 "		-0,07	-0,10++
20-29 år med utdanningsnivå 1 20-29 years old with educational level 1		0,08	0,10
45-54 år med utdanningsnivå 1 45-54 years old with educational level 1		-0,00	-0,09
Konstantledd Constant		0,77	0,96
Justert R^2 Adjusted R^2		0,08	0,05
Tallet på kvinner Number of women		1 184	990

+ Signifikant på 0,01 nivå. ++ Signifikant på 0,05 nivå.
+ Significant at 0.01 level. ++ Significant at 0.05 level.

5.9.2.2. Variasjoner i ukentlig arbeidstid. 1970 og 1980

Økningen i kvinners yrkesdeltaking i 70-åra har gitt en sterk økning i kvinner som arbeider deltid. Yrkesvalg, livsfase, omsorgsforpliktelser, utdanning og bostedsstrøk var også her sentrale forklaringsvariable i avsnittene foran (avsnittene 5.4 - 5.8).

Regresjonslikningene som tar hensyn til alle disse faktorene samtidig, kan forklare 11 prosent av variasjonen i ukentlig arbeidstid i 1970 og 17 prosent av variasjonen i 1980. Det er stort sett de samme faktorene som har forklaringskraft på de to tidspunktene, men det gjelder ikke helt konsekvent.

I 1970 hadde kvinner med laveste utdanningsnivå kortere ukentlig arbeidstid enn kvinner i referansegruppen (kvinner med høyeste utdanningsnivå), men forskjellen er liten, bare 1 1/3 time pr. uke. I 1980 spilte ikke utdanning noen sjølstendig rolle lenger. Dette kan også stemme med resultatene i avsnitt 5.7. Bosted spilte ingen rolle for ukentlig arbeidstid i 1970. I 1980 hadde kvinner i større byer lengre ukentlig arbeidstid enn referansegruppen (kvinner i spredtbygde strøk). Alt i alt ser det imidlertid ikke ut som om bostedsstrøk i seg sjøl har noen betydning for ukentlig arbeidstid. Den sammenheng vi fant i avsnitt 5.8 skyldes antakelig sammenhengen mellom yrke og ukentlig arbeidstid. Dette antyder vi også i avsnitt 5.8.

Omsorgsbelastninger spiller avgjort en rolle for hvor mye tid en kvinne bruker til inntektsgivende arbeid. Dette stemmer også med det som kom fram i avsnitt 5.6. Sammenhengen er imidlertid ikke helt den samme i 1970 som i 1980. Både i 1970 og 1980 betydde det å ha ett barn en reduksjon i ukentlig arbeidstid i forhold til referansegruppen (kvinner uten barn). Signifikante forskjeller var det imidlertid bare for kvinner med yngste barn 0-2 år i 1970 og kvinner med yngste barn 3-6 år i 1980.

For kvinner med to barn, tre barn eller flere innebar stort sett det å ha yngste barn under 16 år en reduksjon av arbeidstiden i forhold til referansegruppen både i 1970 og 1980. Omsorgsbelastninger, både hva angår antall barn og yngste barns alder, medfører redusert ukentlig arbeidstid.

Kvinners alder spiller ingen sjølstendig rolle for tid brukt til inntektsgivende arbeid. Her er det antakelig sammenhengen mellom alder og omsorgsbelastninger som spiller inn, og kan forklare den sammenhengen mellom alder og ukentlig arbeidstid vi fant i avsnitt 5.4. Ekteskapelig status spiller heller ingen sjølstendig rolle for ukentlig arbeidstid. Dette skyldes nok også sammenhengen mellom ekteskapelig status og omsorg for barn. Dette var vi også inne på i avsnitt 5.6.

Tabell 5.36. Ustandardiserte regresjonskoeffisienter for regresjonslikningene med ukentlig arbeidstid 1970 og 1980 som avhengige variable. Yrkesaktive kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene Unstandardized regression coefficients for the regression equations with weekly working hours 1970 and 1980 as dependent variables. Employed women 20-54 years old at each point of registration

		1970	1980
Utdanningsnivå 1 Educational level 1		-1,34+	-2,51
Utdanningsnivå 2 Educational level 2		-1,40	-2,22
Utdanningsnivå 3 Educational level 3		-2,85	-2,46
Mindre tettsted (200 - 1 999 innbyggere) Sparsely populated (200 - 1 999 inhabitants) ..		-1,36	-0,87
Liten by (2 000 - 19 999 innbyggere) Small city (2 000 - 19 999 inhabitants)		-1,16	1,65
Større by (20 000 - 99 999 innbyggere) Larger city (20 000 - 99 999 inhabitants)		-0,02	3,06++
Storby (100 000 innbyggere og over) Big city (100 000 inhabitants and more)		-0,76	0,54
Antall barn Number of children	Yngste barns alder Age of youngest child		
1	0- 2 år years	-9,48+	-6,29
	3- 6 "	-2,24	-8,15+
	7-10 "	-7,83	-6,65
	11-15 "	-4,62	0,46
	16 år og over years and more .	1,01	-3,49
2	0- 2 år	-7,60++	-8,06+
	3- 6 "	-5,46	-6,58+
	7-10 "	-9,06+	-7,08+
	11-15 "	-6,57++	-4,72++
	16 år og over	-4,89	0,60
3 eller flere and more	0- 2 "	-8,31++	-8,46+
	3- 6 "	-9,69+	-12,23+
	7-10 "	-6,76++	-7,88+
	11-15 "	-4,99++	-2,67
	16 år og over	-1,41	-1,10
20-29 år		0,06	0,43
45-54 "		-1,38	-1,97
20-29 år og utdanningsnivå 1 20-29 years old and educational level 1		-2,32	2,41
45-54 år og utdanningsnivå 1 45-54 years old and educational level 1		0,38	-0,84
Ekteskapelig status Marital status		-0,61	-1,03
Teknisk, vitenskapelig, humanistisk arbeid Technical, scientific and humanistic work (7) ..		6,60+	7,71+
Administrativt arbeid Administrative work (6)		11,23+	12,61+
Kontorarbeid Office work (5)		7,04+	8,14+
Handelsarbeid Sales work (4)		8,31+	5,39+
Jordbruks-, skogbruks-, fiskearbeid Farm, forestry, fishing work (3)		6,74+	7,25+
Transport og kommunikasjonsarbeid Transport and communication work (2)		10,49+	8,97+
Industri, bygge- og anleggsarbeid Manufacturing and construction work (1)		6,24+	9,61+
Konstantledd Constant		33,65	29,32
Justert R^2 Adjusted R^2		0,11	0,17
Tallet på kvinner Number of women		492	678

+ Signifikant på 0,01 nivå. ++ Signifikant på 0,05 nivå.
+ Significant at 0.01 level. ++ Significant at 0.05 level.

Yrke spiller en stor rolle for ukentlig arbeidstid. Kvinner i alle yrkesgrupper har en ukentlig arbeidstid som er lenger enn for kvinner i referansegruppen (servicearbeid). Dette gjelder både i 1970 og i 1980. Lengst ukentlig arbeidstid i forhold til referansegruppen hadde kvinner i administrativt arbeid både i 1970 og i 1980.
Også dette stemmer godt overens med resultater som blir vist i avsnitt 6.4.

Konklusjonen blir at de resonnementer som ble drøftet og de konklusjoner som ble trukket om hva som påvirker hvor mye tid kvinnen bruker til inntektsgivende arbeid, blir bekreftet gjennom den multivariate analysen.

5.10. Endringer i holdninger til kvinners yrkesaktivitet

5.10.1. Innledning

I avsnittene 5.3 - 5.8 har vi vist at kvinner har økt sin yrkesdeltaking sterkt i løpet av 70-åra, og at småbarnsmødre i særlig grad har gått ut i lønnet arbeid. Yrkesaktivitet er langt på vei blitt normalatferden for de aller fleste kvinnegrupper. En opplagt forklaring på denne utviklingen ligger i den økte etterspørselen etter kvinnelig arbeidskraft. Men denne etterspørselen ville ikke ha blitt dekket hvis det ikke også hadde skjedd endringer på et annet plan, nemlig når det gjelder holdninger til kvinnelig yrkesaktivitet - og særlig gifte kvinners yrkesaktivitet.

Samfunnets, ektefellenes og kvinners egne holdninger til gifte kvinners yrkesaktivitet er å betrakte som en av flere faktorer som påvirker gifte kvinners arbeidsmarkedsbeslutninger. Innen kjønnsrolleforskningen har det vært lagt vekt på begreper som roller og normer for å forklare de kjønnsdifferensierte strukturer som finnes på ulike områder i samfunnet (eks. Holter, 1970). Normene i et moderne samfunn er i stadig endring, også normer knyttet til kvinners og menns kjønnsroller. Normer og forventninger nedfeller seg i holdninger, som kan betraktes som en forutsetning for handling eller et handlingspotensiale. Endringer i holdninger til gifte kvinners yrkesaktivitet er en god indikator på kjønnsrolleendringer, fordi de sier noe om endringer i kvinners forhold til familie og samfunn. Dette er et sentralt element i forståelsen av kvinnerollen.

Holdningsendringer gir ingen uttømmende forklaring på endringer i kvinnelig yrkesaktivitet, ettersom holdninger i høyeste grad påvirkes av arbeidsmarkedets struktur og virkemåte, og må ses i sammenheng med slike forklaringsfaktorer. Arbeidskraftbehovet i den offentlige sektor i 70-åra har vært det materielle grunnlaget for en endring i kvinners yrkesaktivitet, og den offentlige likestillingspolitikk har i tiåret tatt bevisst sikte på å være holdningsdannende og -endrende. For at gifte kvinner kunne rekrutteres til arbeidsmarkedet i stor skala, har visse endringer i synet på gifte kvinners yrkesaktivitet vært en nødvendig forutsetning.

Å måle folks holdninger er forbundet med store metodiske problemer, og særlig når det gjelder retrospektive undersøkelser blir holdningsspørsmål ansett å være av tvilsom verdi (se kapittel 2). Vi har

derfor ingen direkte opplysninger om holdninger til kvinners yrkesaktivitet fra undersøkelsen Kvinners arbeid 1980, men vi skal utnytte materialet indirekte til å si noe om slike holdninger.

Vi vil her tolke alders- eller livssyklusmønsteret i kvinners yrkesdeltaking som uttrykk for en form for "avspeiling" av samfunnets holdninger til kvinners yrkesaktivitet. Vi vil påvise at endringer i kvinners yrkesaktivitet i 70-åra er et uttrykk for at nye holdninger til kvinners plass i hjem og yrkesliv vokser fram.

5.10.2. Aldersprofiler som holdningstypologier

Det kan skilles mellom tre hovedtyper av holdninger som vil ha ulik betydning for sammenhengen mellom alder og yrkesaktivitet hos gifte kvinner (Gustafsson, 1979):

a) Paternalistisk holdning

Ektemannen forventes å tjene til familiens underhold. Kvinnene vil være yrkesaktive så lenge de ikke finner alternativ forsørging i ekteskapet, dvs. så lenge de er ugifte. Ekteskaps- og arbeidsmarkedet forutsettes å være to atskilte markeder, hvor deltaking på det ene utelukker deltaking på det andre (Bjøru og Sørensen, 1982).

Er denne holdningen rådende i samfunnet, kan man forvente at ugifte kvinner vil være yrkesaktive fra de avslutter skolegangen til de gifter seg. Kvinners yrkesaktivitet vil da vise en topp i begynnelsen av 20-åra, for deretter å synke til kvinnene er i 30-årsalderen. Kvinner som ikke gifter seg, vil forbli på arbeidsmarkedet, noe som vil gi en stabil kvinnelig yrkesaktivitet fram til disse kvinnene nærmer seg pensjonsalderen.

b) Betinget likestilling

Kvinners hovedbeskjeftigelse er ektemann, hus og barn, hensynet til familien vil komme i første rekke. Kvinner vil delta på arbeidsmarkedet dersom lønnsarbeid kan kombineres med familieforpliktelser. Forventet variasjon i yrkesaktivitet med alder vil da gi et mønster hvor kvinnene er yrkesaktive fram til de får det første barnet, da forlater de arbeidsmarkedet. Det laveste punkt i yrkesaktiviteten vil være i slutten av 20-åra, i småbarnsperioden. Når barna blir større, vil tid frigis til markedsarbeid, yrkesaktiviteten vil øke og være høy fram til pensjonsalderen.

c) Full likestilling

Full likestilling innebærer at kvinner har like stor rett og plikt til å bidra til familiens forsørging som menn har rett og plikt til å ta seg av hus og barn. Sammenhengen mellom alder og yrkesaktivitet vil være den samme for menn og kvinner. Både kvinners og menns yrkesaktivitet ville kanskje gå noe ned i småbarnsfasen, enten i form av lavere deltaking på arbeidsmarkedet eller i form av redusert arbeidstid.

5.10.3. Holdninger til kvinners yrkesaktivitet i etterkrigstiden

Hvis vi holder oss til etterkrigstiden, vil sammenhengen mellom alder og kvinners yrkesaktivitet fram til 1960 kunne karakteriseres som et uttrykk for paternalistiske holdninger til kvinners yrkesaktivitet (figur 5.3, Ljones, 1979). Yrkesaktiviteten i 1950 og 1960 viser en topp når kvinnene er i begynnelsen av 20-årsalderen, yrkesaktiviteten synker fram til 30-årsalderen og holder seg stabil til kvinnene nærmer seg pensjonsalderen.

Tilsvarende mønster viser svenske tverrsnittsdata fra 1960. Det karakteristiske er en "en-puklet" kurve, som er resultatet dersom kvinner forlater arbeidsmarkedet når de gifter seg og blir forsørget av ektemannen. I USA indikerer allerede i 1960 aldersprofilen på kvinners yrkesaktivitet andre holdninger. Kurven viser M-form, det vil si en "to-puklet" kurve som innebærer at holdninger av typen betinget likestilling dominerer (Gustafsson, 1979). Kvinnene forlater arbeidsmarkedet i småbarnsperioden, og gjeninntrer når barna har blitt større.

I Norge ser det ut som om 60-åra representerer et brudd med de mer paternalistiske holdningene i retning av mer betinget likestilling. I 1970 viser også norske tverrsnittsdata en "to-puklet" aldersprofil. Kvinner har en topp i yrkesdeltakingen i begynnelsen av 20-åra. Det laveste punktet i yrkesdeltakingen inntrer i slutten av 20-åra, i småbarnsperioden. Yrkesdeltakingen øker deretter noe, for så å avta fra 60-årsalderen og fram til pensjonsalderen.

Vi kan altså spore holdningsendringer allerede i 60-åra, og vi skal nå se hva som har skjedd i 70-åra. 70-åra betraktes ofte som tiåret da kvinnene kom for fullt inn på arbeidsmarkedet.

5.10.4. 70-åra - noe nytt og noe gammelt

Det nye med utviklingen i 70-åra er bl.a. at yrkesaktiviteten for alle aldersgrupper av kvinner har økt fram til 1980 (figur 5.2). Tverrsnittsdata for 1980 viser at betinget likestilling fremdeles er mest

dekkende som holdningstypologi. Bunn og topp i yrkesaktiviteten beskriver begynnelse og avslutning på omsorgsperiodene. Bunnpunktet har fra 1970 til 1980 flyttet seg fra slutten til midten av 20-åra, mens toppunktet omfatter flere aldersgrupper. Disse forskyvningene kan blant annet tolkes som et uttrykk for den endring i fruktbarhetsmønsteret vi har hatt i tiåret: "Endringene i fertilitetsmønsteret innenfor ekteskap mot fødsler tidligere i ekteskapet har, kombinert med forandringene i giftemønsteret, betydd at flere kvinner i de yngre kohorter har omsorgsforpliktelser for barn, og at perioden med de mest intensive forpliktelsene (småbarnsfasen) ligger tidligere i kvinners liv og er blitt kortere". (Bjøru og Sørensen, 1982).

Holdningene til kvinners yrkesaktivitet er uten tvil inne i en endringsprosess. Holdningstypologiene vi har skissert er idealtypiske, i den forstand at man i virkeligheten aldri finner en reindyrket holdningstype som er enerådende. I en holdningsendrende prosess vil elementer fra gamle og nye holdninger finnes side om side i lange perioder. Mye tyder på at vi er inne i en slik prosess, der nye holdninger dannes og befestes over tid. En tiårsperiode er et kort tidsintervall i en slik sammenheng.

Kvinners arbeidsmarkedsbeslutninger er fremdeles nært knyttet til omsorgsfunksjonene, mens menns familiesituasjon ikke har noen effekt på deres markedsarbeid (figur 5.4). Aldersprofilen på menns yrkesdeltaking har en brei, omvendt U-form, og menns yrkesaktivitet ligger på et høyt, stabilt nivå, også i familiedanningsperioden. Veksten i kvinners yrkesaktivitet i 70-åra har ikke bidratt til noen tilsvarende reduksjon i menns yrkesaktivitet. Yrkesaktivitetsmønsteret til menn har vært svært stabilt, særlig i de aldersgruppene hvor det er vanlig å stifte familie, og i de påfølgende viktige faser med barn og omsorgsarbeid.

At det er snakk om betinget likestilling når det gjelder kvinners yrkesaktivitet understrekes ytterligere når vi trekker inn <u>omfanget</u> av kvinnenes markedsarbeid. Innslaget av deltidsarbeid er stort i alle aldersgrupper blant gifte kvinner i 1980 (figur 5.5), mens andelen gifte menn som arbeider deltid er marginal (Ellingsæter, 1984). Kvinner har i større grad lønnsarbeid i perioder hvor de tidligere var heltidshusmødre, men markedsarbeidet er begrenset.

Det er imidlertid tegn på at kvinners <u>deltaking</u> i markedsarbeid kan være i ferd med å nærme seg menns. I utviklingen av kvinners yrkesaktivitet, kan det spores en sterk kohorteffekt (se kohortkurvene i figur 5.2). For aldersgruppene 35-44 år nærmer andelen yrkesaktive seg andelen

blant menn. Ved å studere kohortutviklingen kan det se ut som om andelen yrkesaktive kvinner kanskje vil øke og at flere aldersgrupper vil ha en så høy andel yrkesaktive. Grunnen til denne antakelsen er at alle fødselskohorter av gifte kvinner økte sin yrkesdeltaking fra 1970 til 1980 i forhold til den forrige kohorten.

Det er viktig å merke seg at også eldre kvinner økte sin yrkesandel i tiåret, om enn mindre enn andre aldersgrupper. Tverrsnittsdata tolkes ofte som om de representerte individers atferd over tid. Et eksempel på en slik feilslutning er når sammenhengen mellom alder og kvinners yrkesaktivitet på et gitt tidspunkt tolkes som et uttrykk for kvinners yrkesaktivitet over livsløpet. Periodekurver for kvinners yrkesaktivitet i 1980 kunne da tolkes som følgende (figur 5.2): Kvinner forlater arbeidsmarkedet i perioden med småbarn, yrkesaktiviteten når et bunnpunkt mellom 25 og 30 år. Men etter dette avbruddet kommer kvinnene inn på arbeidsmarkedet igjen, og når en topp i yrkesaktiviteten mellom 35 og 45 år. Periodekurvene antyder så at kvinnene igjen begynner å forlate arbeidsmarkedet etter denne alderen og fram mot pensjonsalderen. Kohortkurvene for utviklingen fra 1970 til 1980 viser imidlertid at yrkesaktiviteten har økt innen alle kohortene, noe som betyr at innen alle kohorter har flere kvinner kommet inn på arbeidsmarkedet enn de som forlater det (unntatt den eldste kohorten født 1915 - 1919). Svenske kohortdata for perioden 1960 - 1975 viser imidlertid en nedgang i yrkesaktiviteten i barnefødselsperioden for kvinner født i 1935 og 1940 (Gustafsson, 1979). Kohortkurvene viser altså samme tendens som kan leses ut av aldersprofilene, nemlig en nedgang i yrkesaktiviteten i aldersgruppene da kvinner vanligvis føder barn. Feiltolkningen ligger derfor først og fremst i fasene <u>etter</u> småbarnsperioden, eller tolkninger av hva som skjer med kvinners yrkesaktivitet når de blir eldre. Årsaken til at periodekurvene synker fra 45-årsalderen skyldes ikke at kvinner i større grad forlater arbeidsmarkedet, men er et resultat av kohorteffekter. Jo eldre kohorten er, dess mindre andel av kvinnene i de eldste kohortene har kommet inn på arbeidsmarkedet. Den samme tendensen finner vi i våre data (figur 5.2), og i tilsvarende analyser på de norske arbeidskraftundersøkelsene (Fridstrøm, 1981).

Holdninger av typen betinget likestilling kan forklare at kvinner forlater arbeidsmarkedet når de får barn, men ikke at yrkesaktiviteten går ned etter 45-årsalderen. Andelen yrkesaktive i disse aldersgruppene er heller et uttrykk for når kvinnene nådde disse aldersgruppene.

Vi finner imidlertid ikke den knekken i kohortkurvene for de yngste kohortene som skulle indikere avbrudd i barnefødselsperioden. Vi finner en økning i yrkesaktiviteten også for kohortene som var mellom 20 og 30 år i 1970 (født 1940 - 1949). Dette vil vi tolke som et mulig produkt av to forhold: 1) Analysen av våre data tyder på at tendensen til avbrudd i barnefødselsperioden er redusert i 70-åra. 2) Kvinners utdanningsnivå har økt, og en del av rekrutteringen til arbeidsmarkedet vil være yngre kvinner som kommer rett fra en utdanningssituasjon.

Forutsetter vi en uendret arbeidsmarkedssituasjon i 80-åra og en yrkesaktivitetsutvikling for kohortene tilsvarende 70-åra, vil kvinners deltaking på arbeidsmarkedet nærme seg menns: Aldersprofilen vil nærme seg en brei omvendt U-form (se figur 5.4 og for øvrig Fridstrøm, 1981). Men selv om deltakingen nærmer seg menns, så er utviklingen i kvinners deltidsarbeid og menns heltids-/merarbeid avgjørende for når aldersprofilene reelt begynner å være et uttrykk for full likestilling.

Når spørsmålet om endring i likestilling blir stilt, er det også utilstrekkelig å basere seg på endringer i kvinners markedsarbeid, det ulønnede arbeidet må også trekkes inn. Data fra begynnelsen av 70-åra viste at yrkesdeltaking for gifte kvinner medførte dobbeltarbeid i form av høy samlet arbeidsbelastning, mens menns egenarbeidsinnsats ble lite påvirket av ektefellens yrkesaktivitet (Lingsom, 1975). Amerikanske tidsnyttingsundersøkelser tyder på at kvinners og menns tidsbruk nærmer seg hverandre, både når det gjelder markedsarbeid, fritid og ikke markedsarbeid (Stafford, 1980).

Ideelt sett må man ha longitudinelle data for å belyse hvordan kvinners økte yrkesdeltaking slår ut på arbeidsdelingen i hjemmet, og om det er riktig at deltid er en tilpasning som sementerer kjønnsrollemønsteret i familien. Ved å bruke tidsnyttingsdata fra 1971-72 og 1980-81 kan vi imidlertid belyse utviklingen i det ulønnede arbeidet for grupper av kvinner og menn.

Yrkesaktive gifte menn har økt sin innsats i det ulønnede arbeidet i løpet av tiåret, men tiden som brukes påvirkes ikke av ektefellens grad av yrkesaktivitet (tabell 5.39). Gifte kvinners arbeidsinnsats i hjemmet påvirkes fremdeles av omfanget av deres yrkesdeltaking. Utviklingen viser imidlertid at heltidsarbeidende kvinner gjør like mye

hjemme som før, mens derimot hjemmeværende og deltidsarbeidende har redusert omfanget av sitt ulønnede arbeid. En mulig tolkning av denne utviklingen kan være at kvinner som har hatt heltidsarbeid har skåret hjemmeinnsatsen "inn til beinet", slik at det har vært lite rom for ytterligere reduksjon. Forskjellen i tidsbruk i hjemmet mellom kvinnegruppene er redusert, og representerer nye normer og standarder for ulønnet arbeid blant hjemmeværende og deltidsarbeidende kvinner.

Bruker vi i tillegg en indikator på arbeidsfordeling i hjemmet i ulike husholdningstyper, viser det seg imidlertid å være en sammenheng mellom menns andel av det samlede arbeidet som utføres i familien, og kvinners grad av yrkesdeltaking. Graden av likestilling, målt som menns andel av det samlede ulønnede arbeidet som utføres i husholdningen, er høyere jo høyere grad av yrkesdeltaking kvinner har (figur 5.6). Tendensen har vært stabil i 70-åra, men menns andel av det samlede arbeidet har økt i alle husholdningstypene. Kvinner har redusert sin innsats mer enn menn har økt sin, noe som har lagt grunnlaget for en større likhet (Grønmo og Lingsom, 1982).

Dersom utviklingen i menns innsats i det ulønnede arbeidet hadde vært forankret i en likestillingsideologi med hensyn til arbeidsdeling i hjemmet, ville vi vente en større variasjon i menns tidsbruk avhengig av ektefellens yrkesaktivitet. Menns økte hjemmeinnsats ser derfor mer ut til å være et uttrykk for en endring i mannsrollen generelt, heller enn for en mer likestilt arbeidsdeling innad i familien.

Holdninger til gifte kvinners yrkesaktivitet er under endring. Det tar tid før nye holdninger oppstår. Disse nye holdningene oppstår med basis i eksisterende holdninger. Gammelt og nytt kan leve side om side, og på lengre sikt integreres. Over tid vil nye holdninger spres i befolkningen, og etter hvert bli den herskende og legitime norm i samfunnet. Aksepten av gifte kvinners deltidsarbeid ser ut til å være i ferd med å bli en slik norm.

FIGUR 5.3 ANDELEN YRKESAKTIVE 1950, 1960 OG 1970. KVINNER I ALT. PROSENT *LABOUR FORCE PARTICIPATION RATES 1950, 1960 AND 1970. WOMEN TOTAL. PER CENT*

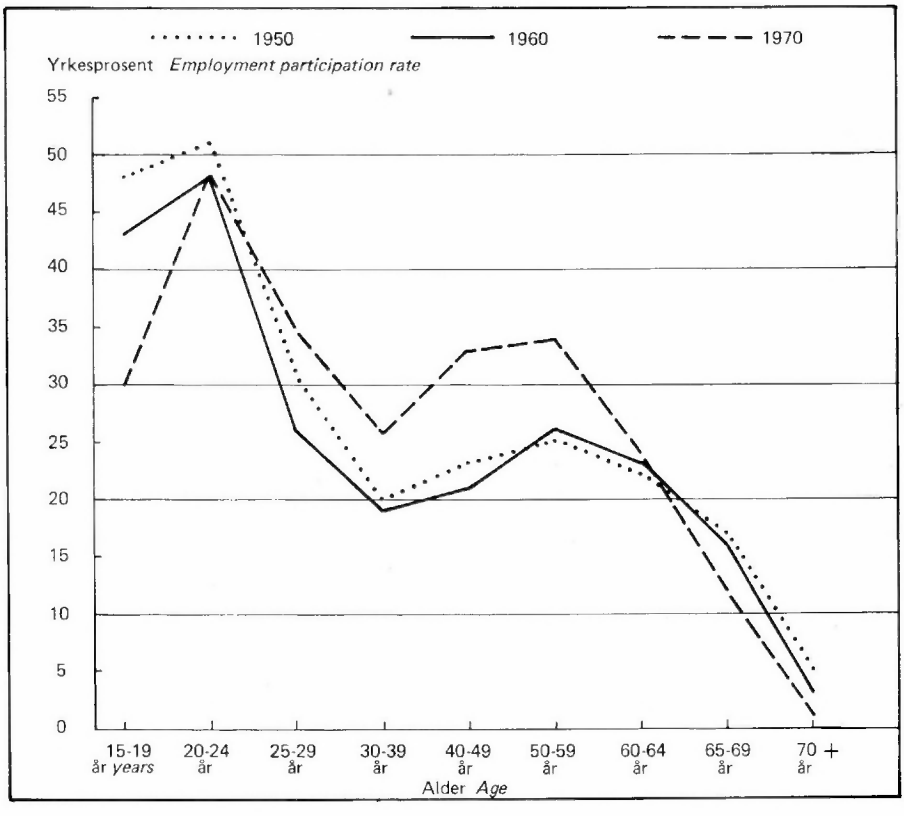

Kilde: *Source:* Ljones, 1979.

FIGUR 5.4 UTVIKLING I ANDELEN YRKESAKTIVE 1972-1979 FOR MENN BOSATT I NORGE, ETTER FØDSELSÅR. PROSENT *LABOUR FORCE PARTICIPATION RATES 1972-1979 FOR 5-YEAR COHORTS OF MEN RESIDENT IN NORWAY. PER CENT*

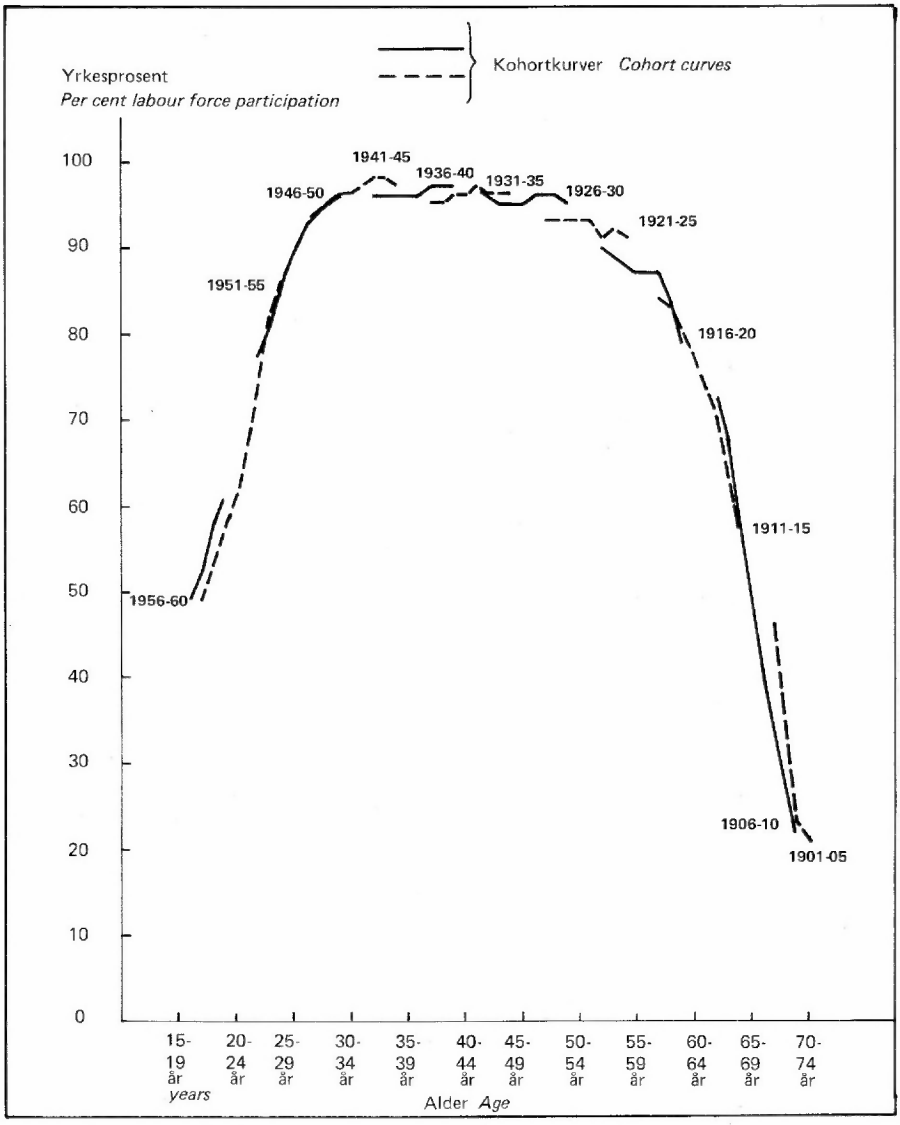

Kilde: *Source:* Fridstrøm, 1981.

FIGUR 5.5 UTVIKLINGEN I ANDELEN SYSSELSATTE GIFTE KVINNER PÅ DELTID. 1970-1980, I GRUPPER FØR FØDSELSÅR. PROSENT *CHANGE IN THE PROPORTION OF MARRIED WOMEN WORKING PART–TIME. 1970-1980 IN GROUPS FOR BIRTH–YEAR. PER CENT*

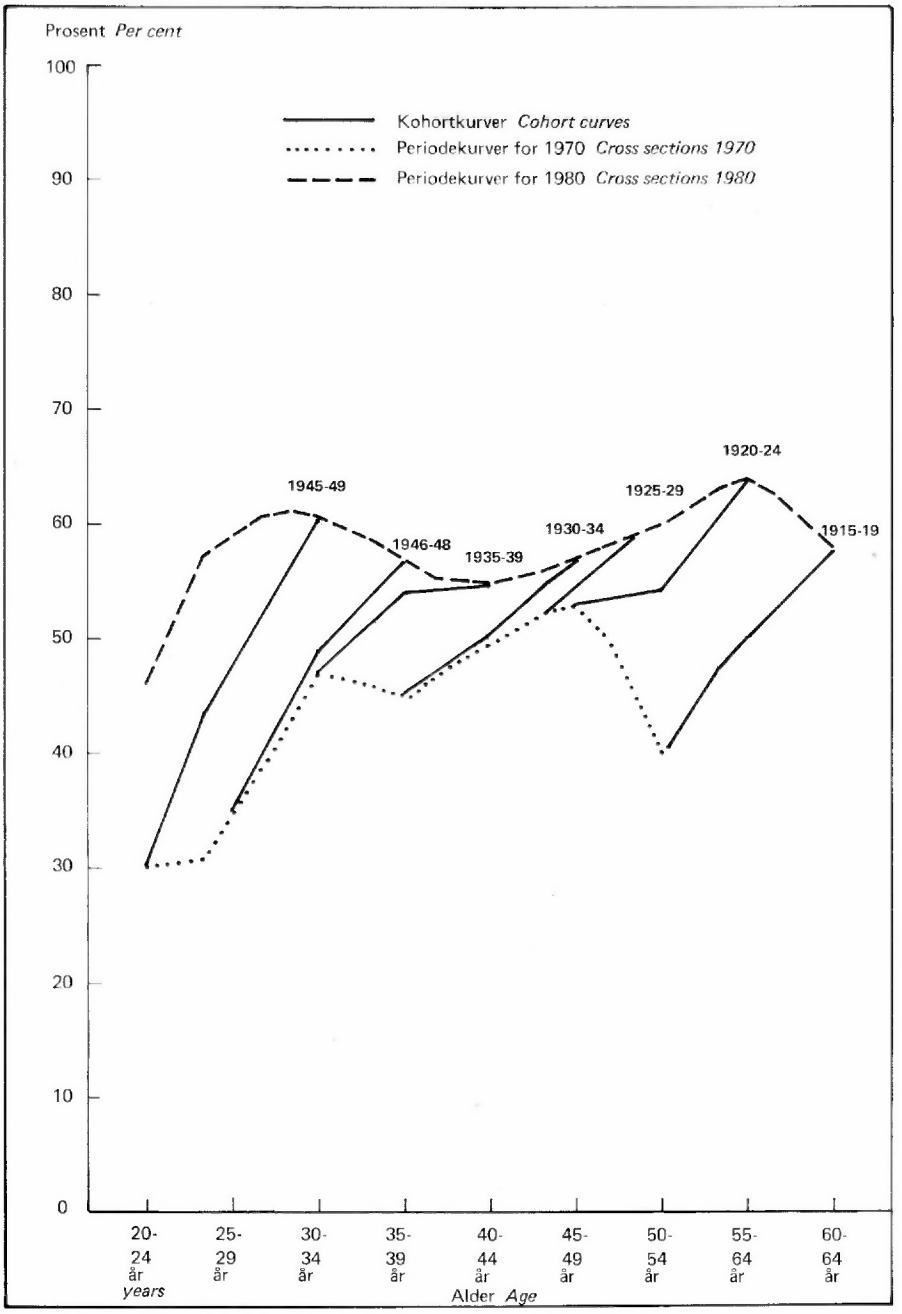

Tabell 5.37. Tid brukt til husholdsarbeid. Gjennomsnitt pr. dag. 1971-72 og 1980-81 Time used for household work. Average number of hours per day. 1971-72 and 1980-81

	1971-72		1980-81	
	Tid brukt til husholds-arbeid pr. dag. Timer Time used for household work per day. Hours	Gifte menns andel av samlet hus-holdsarbeid utført av begge ekte-feller. Prosent Married men's share of total amount of household work carried out by both spouses. Per cent	Tid brukt til hus-holds-arbeid pr. dag. Timer	Gifte menns andel av samlet hus-holds-arbeid utført av begge ekte-feller. Prosent
Yrkesaktive gifte menn Employed married men				
Ektefellen ikke yrkesaktiv Spouse not employed	2,2	22	2,6	28
Ektefellen yrkesaktiv på deltid Spouse working part-time	2,2	26	2,6	32
Ektefellen yrkesaktiv på heltid Spouse working full-time	2,1	32	2,6	37
Gifte kvinner, ektefellen yrkesaktiv Married women, spouse employed				
Ikke yrkesaktiv Not employed	7,5		6,8	
Yrkesaktiv på deltid Working part-time	6,1		5,6	
Yrkesaktiv på heltid Working full-time	4,4		4,5	

K i l d e: Tidsnyttingsundersøkelsen 1971-72, NOS A 692, Oslo 1975. Tidsnyttingsundersøkelsen 1980-81, NOS B 378, Oslo 1983.
Source: The Time Budget Survey 1971-72, NOS A 692, Oslo 1975. The Time Budget Survey 1980-81, NOS B 378, Oslo 1983.

FIGUR 5.6 YRKESAKTIVE GIFTE MENNS ANDEL AV SAMLET EGENARBEID UTFØRT AV BEGGE EKTEFELLENE I GRUPPER FOR EKTEFELLENS YRKESAKTIVITET. 1971-72 OG 1980-81. PROSENT *EMPLOYED MARRIED MEN'S SHARE OF TOTAL AMOUNT OF HOUSEHOLD WORK CARRIED OUT BY BOTH SPOUSES IN GROUPS FOR SPOUSE'S LABOUR FORCE PARTICIPATION. 1971-72 AND 1980-81. PER CENT*

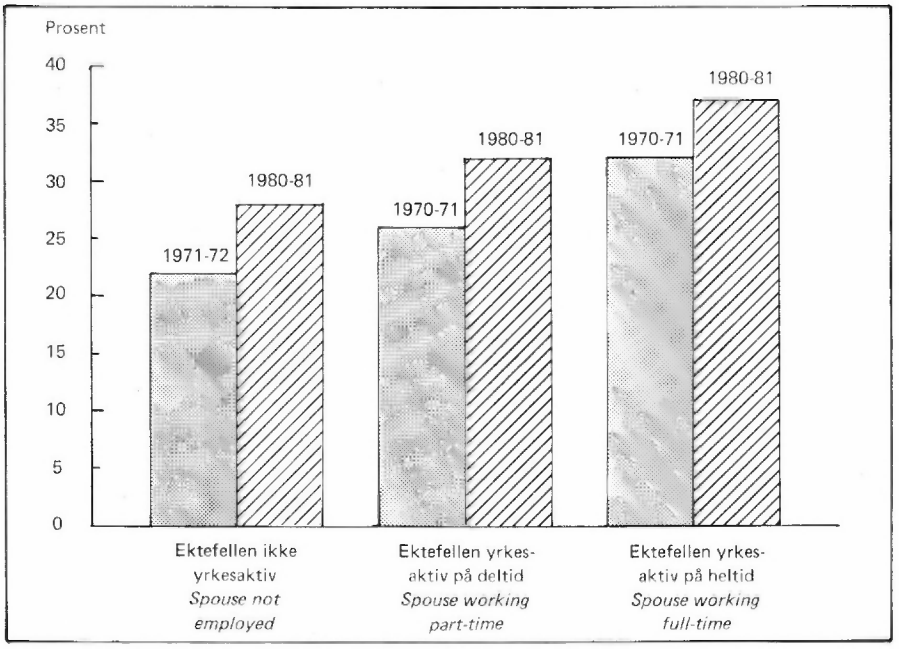

Kilde: Tidsnyttingsundersøkelsen 1971-72, NOS A 692, Oslo 1975. Tidsnyttingsundersøkelsen 1980-81, NOS B 378, Oslo 1983.

Source: The Time Budget Survey 1971-72, NOS A 652, Oslo 1975. The Time Budget Survey 1980-81, NOS B 378, Oslo 1983.

6. HAR KVINNER EROBRET NYE YRKER I 70-ÅRA?

Et utgangspunkt for analyse av kvinners yrkesaktivitet kan være teorien om det segmenterte arbeidsmarkedet. Den enkleste form for segmentteori går ut på at arbeidsmarkedet består av to atskilte segmenter, primærsegmentet og sekundærsegmentet. Et segment kan da defineres som et delmarked omgitt av barrierer som hindrer mobilitet mellom delmarkedene, og som favoriserer arbeidstakere med bestemte egenskaper i konkurransen om jobbene (Colbjørnsen, 1980a). Når en betrakter arbeidsmarkedet som oppdelt i to segmenter, antar en at de to delmarkedene skiller seg fra hverandre på grunn av egenskaper ved jobbene innen hvert av dem.

Jobbene i primær- og sekundærmarkedet antas å variere på følgende måte:

Primærmarkedet	Sekundærmarkedet
Høy inntekt	Lav inntekt
Godt arbeidsmiljø	Dårlig arbeidsmiljø
Opprykkingsmuligheter	"Blindveisjobber"
Opplæringsmuligheter	Ingen opplæringsmuligheter

Segment defineres altså ved hjelp av egenskaper ved jobbene, ikke ved hjelp av hvem som har jobbene.

En av de mest vanlige påstander om yrkesaktive kvinner er at de stort sett tilhører sekundærsegmentet, kvinner betraktes som sekundær arbeidskraft. Dette er et altfor unyansert syn, både på den kvinnelige arbeidskraften, og på hvordan arbeidmarkedet fungerer. Sjøl om det å operasjonalisere arbeidsmarkedssegment ikke er enkelt, har Colbjørnsen (1980b) gjort et forsøk på grunnlag av levekårsundersøkelsen 1973. Hans konklusjon er at det i alle fall for Norges vedkommende ikke ser ut som om arbeidsmarkedet er todelt, og at det ikke nødvendigvis er slik at alle jobber enten er entydig gode eller entydig dårlige.

Sjøl om operasjonaliseringen av segment er vanskelig, og antallet segmenter kan være vanskelig å anslå, gir imidlertid tanken om at det eksisterer delmarkeder i arbeidsmarkedet en god innfallsvinkel for å studere mønsteret i kvinners fordeling på ulike yrker, og for hva slags status disse yrkene har. Imidlertid er det viktig å understreke at kvinner heller ikke er en ensartet gruppe. Kvinner arbeider på flere delområder av arbeidsmarkedet, men det er også riktig at noen deler av arbeidsmarkedet i særlig grad har rekruttert kvinner.

Før vi går over på analysen av hvilke deler av arbeidsmarkedet kvinner befinner seg i, vil vi imidlertid se litt nærmere på hva slags type arbeidskraft kvinner - og særlig gifte kvinner, representerer.

6.1. Endringer i sammensetningen av deltids- og heltidsarbeidende kvinner i 70-åra

Endringer i yrkesaktiviteten for ulike kvinnegrupper vil nedfelle seg i endrede kjennemerker i de gruppene av kvinner som er yrkesaktive. Vi skal her bare ta for oss et slikt kjennemerke, nemlig utdanningsnivå. Dette er imidlertid svært viktig som rekrutteringsmekanisme til jobber med ulike kvalifikasjonskrav.

Blant deltidsarbeidende gifte kvinner er det nå en økende kunnskapskapital fordi det har vært en forskyvning i gruppens utdanningsnivå mot høyere utdanning (tabell 6.1). Nærmere halvparten av de deltidsarbeidende gifte kvinnene hadde i 1980 høyt utdanningsnivå (utvidet allmennutdanning samt videreutdanning). Blant de heltidsarbeidende er også tendensen en høyning av utdanningsnivået. Slike endringer i fordelingen av utdanningsnivået blant gifte kvinner er naturligvis delvis et produkt av gjennomgående høyning av nivået i befolkningen. Men vi ønsker å poengtere de ressurser, særlig deltidsarbeidende, gifte kvinner besitter i form av formell kunnskap. Gifte kvinners økte yrkesaktivitet har tilført arbeidslivet potensielle ressurser som ellers ikke ville vært benyttet i en arbeidsmarkedssammenheng.

Spørsmålet blir om disse ressursene er blitt tatt vare på av arbeidsgiverne. Et mulig mål på dette er om den økte kvalifiseringsgrad hos arbeidskraften har ført til en endring i hvilke delmarkeder kvinner arbeider i i 1980 i forhold til hva de gjorde i 1970. Med andre ord har den økte andelen kvinner på arbeidsmarkedet, og den økte kvaliteten på denne arbeidskraften ført til at tilbudet av yrker for kvinner er blitt utvidet, og at kvinner i større grad blir rekruttert til andre typer yrker nå enn tidligere.

Tabell 6.1. Yrkesaktive gifte kvinner i grupper for arbeidstid, etter utdanningsnivå. Prosent. 1970 og 1980. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene Employed married women in groups for working hours per week, by level of education. Per cent. 1970 and 1980. Women 20-54 years old at each point of registration

Ukentlig arbeidstid Weekly working hours	Utdanningsnivå Level of education				Tallet på kvinner Number of women
	I alt Total	Lavt[3] Low[3]	Middels[4] Medium[4]	Høyt[5] High[5]	
1970					
Heltid[1] Full-time[1]	100	22	22	55	291
Deltid[2] Part-time[2]	100	31	30	39	220
1980					
Heltid[1]	100	13	28	60	396
Deltid[2]	100	17	35	48	518

[1] Heltid: 35 timer og mer pr. uke. [2] Deltid: Under 35 timer pr. uke. [3] Lavt: Utdanningsnivå 1 i vedlegg 2. [4] Middels: Utdanningsnivå 2 og 3 i vedlegg 2. [5] Høyt: Utdanningsnivå 4 i vedlegg 2.
[1] Full-time: 35 hours or more per week. [2] Part-time: Less than 35 hours per week. [3] Low: Educational level 1 in annex 2. [4] Medium: Educational level 2 and 3 in annex 2. [5] High: Educational level 4 in annex 2.

6.2. Endringer i kvinners yrkesvalg

Yrke, selv på et grovt nivå, vil i mange tilfelle være en indikator på hva slags arbeidsmiljøproblemer en arbeidstaker kan ha (Iversen 1982) og dermed også på segment.

Vi har brukt yrke på 1-siffernivå i Nordisk yrkesklassifisering som en slik indikator.

Det har vært svært liten endring i fordelingen på yrker blant yrkesaktive kvinner i tiårsperioden. Stabilitet er det mest slående trekk ved tabell 6.2. Men på to områder har det skjedd en endring: Det har vært en signifikant økning i andelen i teknisk, naturvitenskapelig og humanistisk arbeid, fra 19 prosent til 24 prosent og en halvering av andelen i industriarbeid, fra 10 prosent til 5 prosent.

Det ser altså ikke ut til at den økte kvinnelige yrkesaktiviteten har ført til at kvinner har strømmet uforholdsmessig sterkt ut til nye yrker. Sjøl om alle yrker har fått økt antallet kvinner i tiårsperioden, er strukturen på kvinners deltaking i form av yrkesvalg mye den samme.

Den yrkesgruppering vi har brukt er imidlertid svært grov, og mange forskjellige yrker er slått sammen i en gruppe. Vi har derfor også brukt en noe finere yrkesinndeling, med utgangspunkt i 2-siffernivå i Nordisk yrkesklassifisering, og ut fra denne gruppert sammen det vi har kalt typiske kvinneyrker. Dette er yrker som i 1970 hadde en høy andel av kvinner. Det dreier seg om sykepleie og annet pleiearbeid, pedagogisk arbeid, annet kontorarbeid, handelsarbeid fra kontor, og detaljhandelsarbeid, hotell- og restaurantarbeid og husarbeid, vaktmester- og reingjøringsarbeid. Tabell 6.3 viser andelen av yrkesaktive kvinner som arbeidet i slike yrker for hvert av årene 1970 - 1980. Det viser seg da at andelen sysselsatte i typiske kvinneyrker har økt med 11 prosentpoeng i tiårsperioden, fra 55 prosent til 66 prosent. 2/3 av alle yrkesaktive kvinner arbeider altså i typiske kvinneyrker i 1980, og økningen i kvinnelig yrkesaktivitet i tiårsperioden har snarere ført til en begrensning i kvinners yrkesvalg enn i en utvidelse. Det er i de typiske kvinneyrker ekspansjonen i sysselsettingen stort sett har vært. Disse resultatene gir også en viss støtte til teorien om et segmentert arbeidsmarked. Kvinner konsentrerer sin arbeidsmarkedsdeltaking til et fåtall av yrker, og det i yrker hvor kvinner stort sett konkurrerer med kvinner om å få jobb, og ikke med menn. Vi må imidlertid konstatere at dette ikke gjelder for alle kvinner.

Tabell 6.2. Yrkesaktive kvinner etter yrke. Prosent. 1970 - 1980
Employed women by occupation. Per cent. 1970 - 1980

	I alt Total	Teknisk, naturvitenskapelig, humanistisk arbeid Technical, natural science, humanistic work	Administrasjonsarbeid Administrative work	Kontorarbeid Clerical work	Handelsarbeid Sales work	Jordbruk, skogbruk og fiske Agriculture, forestry and fishermen's work	Transport og kommunikasjonsarbeid Transport and communication work	Industriarbeid Manufacturing work	Servicearbeid Service work	Tallet på yrkesaktive kvinner Number of employed women
1970 ..	100	19	3	19	13	10	4	10	22	804
1971 ..	100	19	3	18	14	8	4	10	23	929
1972 ..	100	20	3	19	14	8	3	10	23	986
1973 ..	100	20	4	19	14	8	3	9	23	1 048
1974 ..	100	21	4	19	14	8	3	9	23	1 083
1975 ..	100	22	3	18	14	7	3	9	25	1 145
1976 ..	100	23	3	17	13	7	4	8	25	1 199
1977 ..	100	23	3	18	13	6	4	8	25	1 267
1978 ..	100	23	3	18	13	6	4	8	25	1 316
1979 ..	100	24	3	19	12	6	4	7	26	1 420
1980 ..	100	24	3	18	11	6	4	5	26	1 401

Tabell 6.3. Andelen yrkesaktive kvinner i typiske kvinneyrker. Prosent[1]. 1970 - 1980 Percentage of employed women in occupations typical for women. 1970 - 1980[1]

	Andel Percentage	Tallet på yrkesaktive kvinner Number of employed women
1970	55	804
1971	59	929
1972	59	986
1973	60	1 048
1974	61	1 083
1975	63	1 145
1976	63	1 199
1977	64	1 267
1978	65	1 316
1979	65	1 420
1980	66	1 401

[1] Som typiske kvinneyrker regner vi: sykepleie og annet pleiearbeid, pedagogisk arbeid, annet kontorarbeid, handelsarbeid fra kontor og detaljhandelsarbeid, hotell- og restaurantarbeid og husarbeid, vaktmester- og reingjøringsarbeid.

[1] As occupations typical for women we reckon: nursing, pedagogical work, unspecified office work, sales work, hotel and restaurant work, household work, caretaking work and cleaning.

6.3. Endringer i yrkenes statusmessige fordeling

Sosial status kan også brukes som et mål på segment, høystatusjobber og lavstatusjobber kan tenkes å tilhøre ulike delmarkeder, definert etter jobbenes arbeidsmiljø og innhold.

Som mål på sosial status, har vi brukt Kari Skredes (1971) inndeling som bygger på tall fra folketellingen i 1960. Inndelingen er basert på yrker blant menn, og det er derfor mulig at den ikke er tilfredsstillende som mål på sosial status for kvinner. Det er imidletid den statusinndeling som var lett å tilordne våre data. Statusrangeringen av yrker er vist i vedlegg 3.

Statusgruppene er rangordnet slik at statusgruppe 1 har høyest status og statusgruppe 4 har lavest status.

Også når det gjelder fordelingen på yrkesstatus, er det stabiliteten over tiårsperioden som er mest iøynefallende (tabell 6.4).

Andelene i statusgruppene 3 og 4, altså de to gruppene med lavest status, er praktisk talt identiske over hele perioden, henholdsvis rundt 30 prosent og 20 prosent.

Den eneste endring som kan observeres, er en lite forskyvning fra statusgruppe 2 til statusgruppe 1. I 1970 var andelene henholdsvis 38 prosent og 11 prosent, i 1980 34 prosent og 14 prosent.

Tabell 6.4. Yrkesaktive kvinner etter yrkesstatus[1] for hvert av åra 1970 - 1980. Prosent Employed women by occupational status[1] for each of the years 1970 - 1980. Per cent

	I alt Total	Statusgruppe 1 Status group 1	Statusgruppe 2 Status group 2	Statusgruppe 3 Status group 3	Statusgruppe 4 Status group 4	Tallet på yrkesaktive kvinner Number of employed women
1970 ..	100	11	38	30	19	802
1971 ..	100	13	37	30	19	929
1972 ..	100	13	37	30	20	986
1973 ..	100	14	38	30	19	1 038
1974 ..	100	14	37	30	20	1 083
1975 ..	100	13	35	32	19	1 145
1976 ..	100	14	34	31	20	1 199
1977 ..	100	14	35	32	18	1 267
1978 ..	100	14	35	32	19	1 316
1979 ..	100	15	35	31	20	1 420
1980 ..	100	14	34	31	20	1 401

[1] For gruppering av yrkesstatus, se vedlegg 3.
[1] For the grouping of occupational status, see annex 3.

Om vi bruker sosial status som et mål på segment, gir ikke disse tallene noe umiddelbart inntrykk av at yrkesaktive kvinner tilhører et sekundærmarked. Det er en opphopning av kvinner i de to midtgruppene, og færre kvinner på topp og i bunnen av hierarkiet. Dette kan bety minst to ting. For det første: Sosial status, slik det er målt her trenger ikke være noen god indikator på segment, og for det andre måler sosial status også andre egenskaper ved et yrke enn det som er viktig ved en segmentdefinisjon.

Imidlertid kan vi konstatere at økt yrkesdeltaking blant kvinner heller ikke har ført til noen nevneverdig endring i fordelingen på sosial status blant yrkesaktive kvinner.

6.4. Endringer i tilbudet av deltidsarbeidsplasser

Deltidsarbeid innebærer ofte en løs tilknytning til arbeidsmarkedet og usikre ansettelses- og oppsigelsesforhold (Ellingsæter, 1979). Ofte blir da også deltidsjobbene framstilt som å tilhøre et eget delmarked; markedet for deltid (Kalleberg, 1980). Vi vil derfor se hvordan deltidsordninger er utbredt i de ulike yrkesgrupper, og om det er slik at noen yrker i større grad enn andre kan tenkes å utgjøre et mer tilgjengelig delarbeidsmarked for kvinner enn andre, nettopp fordi mulighetene for deltidsarbeid er gode.

Mulighetene for deltidsarbeid vil imidlertid variere både med yrke og hva slags bedrift en arbeider i. Owen (1979) mener at etterspørselen etter deltidsarbeidskraft først og fremst avhenger av:

- Hva slags produkt bedriften produserer - dvs. om det er en vare eller en tjeneste, og om produktet kan lagres eller ikke.
- Hvordan forbrukernes etterspørsel etter produktet er sammensatt: om den har regelmessige, sykliske variasjoner over døgnet eller uken og om den strekker seg ut i tid på en normal måte, f.eks. mer enn 40 timer i uken.
- Hva slags produksjonsteknikk bedriften bruker, særlig hvor stor kapitalkostnaden pr. ansatt er.

Hypotesen er at etterspørselen etter deltidsarbeidskraft vil være større der det finnes et ujevnt etterspørselsmønster etter produktet over tid og varen ikke kan lagres (f.eks. produksjon av tjenester). Etterspørselen etter slik arbeidskraft vil være mindre der kapitalkostnadene pr. arbeidsplass er store og der samarbeid mellom arbeiderne er viktig i produksjonen (f.eks. verkstedindustri/industriproduksjon generelt).

Petterson (1981) setter derfor opp tre hypoteser om årsakene til økningen i deltid fra etterspørselssiden:

- Det har skjedd en tilpasning av etterspørselen etter arbeidskraft til den endrede sammensetningen av tilbudet.
- Det har skjedd en endring i nærings- og yrkesstrukturen slik at andelen arbeidsplasser der deltid er en fordel har økt.
- Institusjonelle endringer (f.eks. generelle arbeidstidsforkortelser) har ført til at bedrifter kan ha vansker for å dekke personalbehovet bare med heltidsansatte.

Også i vårt materiale finner vi tendenser som kan tyde på at de foregående hypoteser stemmer.

Tabellene 6.5 - 6.7 viser utviklingen i arbeidstidsordninger i 8 yrkesgrupper basert på 1. siffer i Nordisk yrkesklassifisering. I tabellene vises tall både for gifte kvinner og alle kvinner, men det spiller liten rolle for tolkningen av tallene hvilken gruppe vi konsentrerer oss om, fordi gruppen gifte kvinner er så stor. Tendensen er imidlertid, som vi tidligere har vist, at gifte kvinner har en lavere heltidsandel enn gjennomsnittet for alle kvinner.

Allerede i 1970 var det stor variasjon mellom yrkesgruppene i andelen kvinner som hadde heltidsarbeid. Av de som hadde administrasjonsarbeid var det hele 89 prosent som arbeidet heltid, mens den laveste heltidsandelen fant vi blant de som arbeidet i jordbruk, skogbruk og fiske, 43 prosent. Kvinner som arbeidet med slikt arbeid var imidlertid i stor grad familiearbeidskraft, og i stor grad unntatt de vanlige etterspørselsmekanismene på arbeidsmarkedet - mange av dem har "giftet seg til" jobben. Hvis vi derfor holder kvinner som arbeider i denne yrkesgruppen utenfor, var det kvinner i servicearbeid som hadde den laveste andelen heltidsarbeid i 1970, med 46 prosent. Kvinner i kontorarbeid og transportarbeid hadde også oftere enn alle yrkesaktive kvinner heltidsarbeid i 1970, henholdsvis 78 prosent og 79 prosent, mot 63 prosent av alle kvinner.

For alle yrkesgrupper er det slik at måten arbeidstiden er organisert på, har endret seg i tiårsperioden, og for alle yrkesgrupper har heltidsandelen gått ned.

Størst reduksjon i andelen med heltid har det vært blant kvinner med handelsarbeid, 23 prosentpoeng, kontorarbeid, 20 prosentpoeng og servicearbeid, 18 prosentpoeng. Dette er yrkegrupper som tradisjonelt sysselsetter kvinner.

En annen yrkesgruppe med stor kvinneandel er teknisk, humanistisk, vitenskapelig arbeid (lærere, sykepleiere, hjelpepleiere). Her har

heltidsandelen gått ned med 11 prosentpoeng. Minst nedgang i heltidsandel finner vi blant kvinner i industrien, 7 prosentpoeng. Dette er yrker som i liten grad har vært åpne for kvinner, og det ser også ut til at disse yrkene fremdeles er det, fordi lite av økningen i kvinnelig yrkesaktivitet på deltid er kanalisert til disse yrkene.

Om vi skal ta andelen med deltid som en indikator på at et yrke er tilgjengelig for kvinner, eller som en indikator på kvinners arbeidsmarkedsmuligheter, ser det ut til at gjennom hele perioden har servicearbeid vært et gunstig alternativ for kvinner. Utviklingen i tiårsperioden har også ført til bedrede muligheter for kvinner innenfor handels- og kontorarbeid. Administrasjonsarbeid gir få muligheter for deltidsarbeid, og dermed for kvinners sysselsetting, sjøl om dette har endret seg noe over perioden. Utviklingen i tilbudet av deltidsarbeid for kvinner har altså stort sett skjedd i tradisjonelle kvinneyrker, og dette understøtter argumentet om at kvinner for en stor del befinner seg i noen avgrensede deler av arbeidsmarkedet. Men også her må det understrekes at dette gjelder ikke for alle kvinner. Bildet er mye mer nyansert, og også innen de typiske kvinneyrkene er det en stor andel som arbeider heltid. I 1980 arbeidet f.eks. nesten en tredel av alle kvinner med serviceareid heltid.

Tabell 6.5. Andelen yrkesaktive kvinner som arbeidet heltid for hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for yrke og ekteskapelig status. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene Percentage of employed women who worked full-time in each of the years 1970 - 1980, in groups for occupation and marital status. Women 20-54 years old at each point of registration

	I alt Total		Teknisk, naturvitenskapelig, humanistisk arbeid Technical, natural science, humanistic work		Administrasjonsarbeid Administrative work		Kontorarbeid Clerical work		Handelsarbeid Sales work		Jordbruk, skogbruk og fiske Agriculture, forestry and fishermen's work		Transport og kommunikasjonsarbeid Transport and communication work		Industriarbeid Manufacturing work		Servicearbeid Service work	
	Alle All	Gifte Married	Alle	Gifte	Alle	Gifte	Alle	Gifte	Alle	Gifte	Alle	Gifte	Alle	Gifte	Alle	Gifte	Alle	Gifte
1970	63	57	64	59	89	:	78	69	66	59	43	43	79	77	64	60	46	41
1971	61	55	64	59	90	:	72	63	63	59	42	41	72	71	64	60	44	38
1972	60	55	60	57	87	90	73	67	62	56	41	40	78	76	68	64	42	36
1973	60	55	60	55	85	92	70	66	59	55	42	42	73	70	70	66	44	36
1974	57	53	60	54	81	85	68	66	53	48	42	42	70	68	70	67	38	33
1975	55	50	58	51	78	80	65	61	50	43	43	43	74	71	70	67	37	32
1976	52	47	56	51	73	78	62	57	47	38	39	39	65	65	66	61	36	32
1977	52	47	61	55	72	78	61	53	47	37	36	35	63	61	61	57	35	30
1978	49	44	57	51	73	76	57	49	44	37	38	38	61	60	56	52	32	28
1979	48	43	57	52	71	73	58	49	43	36	37	36	62	61	59	55	28	26
1980	48	43	55	51	77	80	58	51	43	34	39	37	63	61	57	52	28	26

Tabell 6.6. Andelen yrkesaktive kvinner som arbeidet lang deltid for hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for yrke og ekteskapelig status. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene Percentage of employed women who worked 20-34 hours per week in each of the years 1970 - 1980, in groups for occupation and marital status. Women 20-54 years old at each point of registration

	I alt Total		Teknisk, naturvitenskapelig, humanistisk arbeid Technical, natural science, humanistic work		Administrasjonsarbeid Administrative work		Kontorarbeid Clerical work		Handelsarbeid Sales work		Jordbruk, skogbruk og fiske Agriculture, forestry and fishermen's work		Transport og kommunikasjonsarbeid Transport and communication work		Industriarbeid Manufacturing work		Servicearbeid Service work	
	Alle All	Gifte Married	Alle	Gifte	Alle	Gifte	Alle	Gifte	Alle	Gifte	Alle	Gifte	Alle	Gifte	Alle	Gifte	Alle	Gifte
1970	23	28	26	30	:	:	17	24	26	32	29	30	24	23	24	27	27	30
1971	25	30	26	31	:	:	19	25	30	33	32	32	28	29	25	28	30	33
1972	26	30	28	32	3	5	21	24	28	32	33	35	22	24	24	27	32	36
1973	27	31	29	34	6	4	21	24	33	36	32	32	27	30	24	28	32	36
1974	30	33	29	36	8	11	25	27	37	41	34	35	24	29	23	25	36	39
1975	30	34	29	34	16	20	26	28	38	44	30	31	23	25	22	24	37	40
1976	31	35	28	32	13	17	28	32	39	46	30	31	30	30	28	31	36	38
1977	31	35	27	31	14	17	29	33	38	45	36	35	30	32	32	36	36	39
1978	33	36	30	34	13	16	30	34	41	48	35	33	27	28	37	41	36	38
1979	31	35	28	31	16	19	28	33	39	46	35	32	28	28	33	37	35	36
1980	32	34	30	32	13	16	30	34	35	44	35	33	26	28	35	39	34	35

Tabell 6.7. Andelen yrkesaktive kvinner som arbeidet kort deltid for hvert av åra 1970 - 1980, i grupper for yrke og ekteskapelig status. Prosent. Kvinner 20-54 år på hvert av registreringstidspunktene Percentage of employed women who worked 1-19 hours per week in each of the years 1970 - 1980, in groups for occupation and marital status. Women 20-54 years old at each point of registration

	I alt Total		Teknisk, naturvitenskapelig, humanistisk arbeid Technical, natural science, humanistic work		Administrasjonsarbeid Administrative work		Kontorarbeid Clerical work		Handelsarbeid Sales work		Jordbruk, skogbruk og fiske Agriculture, forestry and fishermen's work		Transport og kommunikasjonsarbeid Transport and communication work		Industriarbeid Manufacturing work		Servicearbeid Service work	
	Alle All	Gifte Married	Alle	Gifte	Alle	Gifte	Alle	Gifte	Alle	Gifte	Alle	Gifte	Alle	Gifte	Alle	Gifte	Alle	Gifte
1970	14	16	10	11	12	:	5	7	8	8	28	28	-	-	12	13	27	29
1971	14	16	11	10	10	:	8	13	7	8	27	27	-	-	11	12	27	29
1972	14	15	12	11	10	5	7	9	10	12	26	25	-	-	8	9	26	29
1973	13	14	11	11	9	4	8	10	9	9	26	26	-	-	6	6	24	28
1974	14	14	11	10	11	4	7	8	10	11	24	24	6	4	7	8	26	28
1975	15	16	14	15	6	-	10	11	12	13	27	26	3	4	9	9	26	28
1976	17	18	15	17	13	4	10	11	14	16	30	29	5	5	8	8	28	30
1977	16	18	12	14	14	4	11	14	15	18	28	29	8	8	7	7	29	31
1978	18	20	14	16	13	8	13	17	15	15	27	29	11	13	7	7	33	34
1979	20	22	14	17	13	8	14	18	18	18	28	32	11	12	8	8	37	38
1980	21	22	15	17	10	4	13	16	21	22	26	31	11	12	8	8	38	39

6.5. Mobilitet mellom yrker

Vi har sett at kvinnene for en stor del "hoper seg opp" i enkelte yrker. Likevel forekommer det sjølsagt en del skifte mellom yrker. Spørsmålet blir da om mobiliteten mellom yrker er stor, eller om det er slik at jobbskift stort sett skjer innenfor samme yrkesgruppe, fra en jobb til en annen med relativt likt innhold.

For å analysere dette har vi brukt fire relativt grove gruppe-ringer i hovedtyper av arbeid, nemlig

- Servicearbeid som består av teknisk, vitenskapelig, humanistisk arbeid, transport og kommunikasjonsarbeid og servicearbeid.
- Handels- og kontorarbeid.
- Industriarbeid.
- Jordbruks-, skogbruksarbeid.

At vi bruker såpass grove yrkesgrupperinger vil naturligvis over-estimere stabiliteten i jobbskiftene, men hvis vi hadde hatt en finere inndeling, ville tallene fort blitt for små.

I alt har vi opplysninger om 1 782 jobbskift. Av disse var 1 254, eller 70 prosent, mellom yrker som tilhørte samme hovedyrkesgruppe.

Den totale andelen skift som er foretatt mellom yrker innen samme yrkesgruppe, kan skjule variasjoner mellom yrkesgruppene. Spørsmålet er om stabiliteten er like stor mellom alle yrkesgrupper, eller om det er slik at enkelte yrkesgrupper har en større utskiftning enn andre.

Tabellene 6.8 - 6.11 viser for fire jobbskift hvilket yrke kvinnen gikk over til, etter hvilket yrke hun hadde før. Grunnen til at vi har begrenset oss til fire jobbskift, er at antallet som har hatt fem jobb-skift eller flere er så lite. I alt får vi da opplysninger om opp til fem yrker.

Tallene i hoveddiagonalen viser hvor stor andel som gikk over til et yrke innen samme yrkesgruppe som det de var i på forhånd. Antallet kvinner i jordbruks-, skogbruksarbeid er så lite at vi ikke kan oppgi tall for dem.

Alle tabellene viser gjennomgående samme tendens og fordelingen på yrkesgruppene er omtrent lik i alle tabellene. Det betyr at vi ikke trenger å ta hensyn til om det har skjedd endringer i yrkesstrukturen fra jobbskift til jobbskift. Stabiliteten er størst når det gjelder service-arbeid. For alle de jobbskiftene vi har tatt med her, viser det seg at nesten 80 prosent av de som arbeider med servicearbeid, skifter til et yrke innen samme hovedområde.

Også innen handel og kontor foregår de fleste jobbskiftene innenfor samme yrkesgruppering, sjøl om andelen her er gjennomgående lavere enn for servicearbeid. Den største gjennomtrekken finner vi i industriarbeid. For de to jobbskiftene hvor vi har flest observasjoner, er det bare henholdsvis 26 og 32 prosent som har skiftet til et annet yrke innenfor industri.

Om dette er et tegn på en faktisk prioritering blant kvinner kan ikke disse tallene gi svar på. En mulig tolkning kan også være at etterspørselen etter kvinnelig arbeidskraft innen industrien er liten, slik at hvis en først slutter i et industriyrke, er det få muligheter for å få en ny jobb av samme type. Etterspørselen etter kvinnelig arbeidskraft i serviceyrker har imidlertid vært stor gjennom hele perioden 1970 - 1980. Dette vil gjøre det lettere å finne en ny jobb innen samme område.

Tabell 6.8. Kvinner med minst ett jobbskift i grupper for yrke i jobb nr. 1, etter yrke i jobb nr. 2. Prosent Women who have changed job at least once in groups for occupation in job No. 1, by occupation in job No. 2. Per cent

Yrke i jobb nr. 1 Occupation in job No. 1	Yrke i jobb nr. 2 Occupation in job No. 2					Tallet på kvinner Number of women
	I alt Total	Service-arbeid Service work	Handel og kontor Sales and office work	Indu-stri-arbeid Manu-fac-turing	Jord-bruk Farm-ing	
Alle All	100	58	32	6	4	762
Servicearbeid Service work	100	82	11	4	3	426
Handel og kontor Sales and office work .	100	22	71	4	3	255
Industriarbeid Manu-facturing	100	51	18	26	5	74
Jordbruk Farming	100	:	:	:	:	7

Tabell 6.9. Kvinner med minst to jobbskift i grupper for yrke i jobb nr. 2, etter yrke i jobb nr. 3. Prosent Women who have changed job at least twice in groups for occupation in job No. 2, by occupation in job No. 3. Per cent

Yrke i jobb nr. 2 Occupation in job No. 2	Yrke i jobb nr. 3 Occupation in job No. 3					Tallet på kvinner Number of women
	I alt Total	Service-arbeid Service work	Handel og kontor Sales and office work	Indu-stri-arbeid Manu-fac-turing	Jord-bruk Farm-ing	
Alle All	100	56	35	9	0	567
Servicearbeid Service work	100	78	17	5	0	301
Handel og kontor Sales and office work .	100	25	69	6	-	194
Industriarbeid Manu-facturing	100	46	21	32	2	66
Jordbruk Farming	100	:	:	:	:	6

Tabell 6.10. Kvinner med minst tre jobbskift i grupper for yrke i jobb nr. 3, etter yrke i jobb nr. 4. Prosent Women who have changed job at least three times in groups for occupation in job No. 3, by occupation in job No. 4. Per cent

Yrke i jobb nr. 3 Occupation in job No. 3	Yrke i jobb nr. 4 Occupation in job No. 4					Tallet på kvinner Number of women
	I alt Total	Service-arbeid Service work	Handel og kontor Sales and office work	Indu-stri-arbeid Manu-fac-turing	Jord-bruk Farm-ing	
Alle All	100	53	33	14	-	277
Servicearbeid Service work	100	77	15	8	-	158
Handel og kontor Sales and office work .	100	20	67	13	-	91
Industriarbeid Manu-facturing	100	29	21	50	-	28
Jordbruk Farming	-	-	-	-	-	-

Tabell 6.11. Kvinner med minst fire jobbskift i grupper for yrke i jobb nr. 4, etter yrke i jobb nr. 5. Prosent Women who have changed job at least four times in groups for occupation in job No. 4, by occupation in job No. 5. Per cent

Yrke i jobb nr. 4 Occupation in job No. 4	Yrke i jobb nr. 5 Occupation in job No. 5					Tallet på kvinner Number of women
	I alt Total	Service-arbeid Service work	Handel og kontor Sales and office work	Indu-stri-arbeid Manu-fac-turing	Jord-bruk Farm-ing	
Alle All	100	62	28	10	-	107
Servicearbeid Service work	100	77	13	10	-	62
Handel og kontor Sales and office work .	100	41	56	3	-	34
Industriarbeid Manu-facturing	100	:	:	:	-	11
Jordbruk Farming	-	-	-	-	-	-

6.6. Oppsummering

Utgangspunktet for dette kapitlet har vært antakelsen om kvinner som sekundær arbeidskraft. Som indikatorer på arbeidsmarkedssegment har vi brukt yrkesgruppe, yrkets sosiale status og deltidsandelen i ulike yrker.

Sjøl om kvinner i løpet av de siste 10-20 åra har økt sin deltaking i inntektsgivende arbeid, og også er blitt mer kvalifisert, har ikke dette ført til at nye yrker er blitt erobret av kvinner. Fremdeles er det slik at kvinner går inn i bestemte yrker, og at denne tendensen faktisk er økende.

Den økte yrkesdeltakingen har imidlertid ikke ført til en opphopning av kvinner i lavstatusyrker. Statusfordelingen blant yrkesaktive kvinner har ikke endret seg i perioden, og rundt en femtedel av de yrkesaktive kvinnene er i laveste statusgruppe. Dette indikerer ikke at kvinner entydig skulle tilhøre sekundærsegmentet i arbeidsmarkedet.

I 70-åra har næringsstrukturen endret seg slik at det har vært en økning i årsverksandelen for de tjenesteytende næringer. Dette er næringer hvor deltid kan være en gunstig arbeidstidsordning. Deltid er også en gunstig arbeidstidsordning, særlig for gifte kvinner med omsorgsforpliktelser. Økningen i deltidsarbeidet for kvinner har altså stort sett skjedd i tradisjonelle kvinneyrker, og dette kan understøtte argumentet om at kvinner stort sett befinner seg i enkelte deler av arbeidsmarkedet.

Til en viss grad kan vi altså snakke om ett eller flere egne kvinnearbeidsmarkeder, sjøl om tendensen ikke er entydig.

Dersom deltaking i inntektsgivende arbeid er et gode og uttrykk for økt likestilling mellom menn og kvinner, har det skjedd en positiv utvikling i de par siste tiåra. Men om vi derimot ønsker å gå noe videre og si at likestilling på arbeidsmarkedet bør innebære at kvinner og menn også deltar like mye og på de samme områder, og ikke bare like ofte, er det langt igjen.

7. STABILITET OG KONTINUITET I KVINNERS ARBEIDSMARKEDSTILPASNING I 70-ÅRA

Tverrsnittsdata for 70-åra viser at gifte kvinner har økt sin yrkesdeltaking (se kapittel 5). Men tverrsnittsdata kan som nevnt i liten grad belyse hvilke individuelle atferdsmønstre det er som fører til dette resultatet. Ved å utnytte yrkeshistorieopplysningene for tiårsperioden fra undersøkelsen Kvinners arbeid ute og hjemme, kan vi følge de samme kvinners arbeidsmarkedsatferd over tid.

Det eksisterer flere konkurrerende teorier om grad av stabilitet og kontinuitet i kvinners yrkesaktivitet. Ifølge en teori har kvinner en marginal tilknytning til arbeidsmarkedet på grunn av deres reproduktive rolle, og yrkesdeltakingen vil derfor avhenge av hjemmeforpliktelsene (rolleteori). En annen teori legger vekt på kvinners funksjon som reservearbeidskraft, en funksjon som er mulig på grunn av alternativ forsørging i ekteskapet, noe som medfører rekruttering av kvinner til arbeidsmarkedet i tider med mangel på arbeidskraft. Begge disse teoriene vil føre til et yrkesaktivitetsmønster for kvinner som er sterkt preget av ut-inn bevegelser på arbeidsmarkedet.

En annen teori betrakter kvinner som svært stabile, enten er de yrkesaktive eller så er de det ikke (Stayer-hypotesen). Kvinner som kommer inn på arbeidsmarkedet blir der, mens andre kvinner forblir utenfor arbeidsmarkedet, uansett endringer i familieforpliktelser.

Ved hjelp av ulike stabilitetsmål skal vi i dette kapitlet belyse gyldigheten i de refererte teoriene. Både rekruttering og avgang fra arbeidsmarkedet blir belyst (statusskift). I tillegg blir også overganger mellom ulike arbeidstidsordninger beskrevet (tilpasningsskift). Bakgrunnen for dette er bl.a. å studere hvordan rekrutteringen til deltidsarbeid har skjedd.

Som forklaringsfaktorer på eventuelle variasjoner i stabilitet mellom grupper av kvinner, blir kvinnens alder, utdanningsnivå og barnefødsler trukket inn. En hypotese i utgangspunktet er at eventuelle avbrudd/rekrutteringer (ut-inn bevegelser) kan være mer beskrivende for kvinners yrkesmønster i en begrenset fase av livsløpet, og ikke nødvendigvis for hele kvinnens livsløp. Sentrale avbruddsfaktorer for yrkesaktivitet kan være barnefødsler, mens rekrutteringsfaktorer kan være avsluttet utdanning eller avsluttet småbarnsperiode. I tillegg til at alder er en grov indikator på livsløpsfase, kan aldersforskjeller i tilpasninger også være et uttrykk for kohorteffekter.

7.1. Antall år yrkesaktiv 1970 - 1980

Et enkelt og grovt mål på stabilitet er antall registreringstidspunkter i tiårsperioden en kvinne har vært yrkesaktiv. Dette er et mål som går fra 0 - ikke yrkesaktiv på noe tidspunkt - til 11 - yrkesaktiv på alle registreringstidspunkter. (Registrert 1. januar hvert av åra 1970 - 1980.)

For de kvinnene som ikke har hatt et stabilt mønster i form av yrkesdeltaking eller ikke yrkesdeltaking i hele perioden, kan vi ikke med dette målet si hvorvidt de har blitt rekruttert til yrkesaktivitet i løpet av perioden og så forblitt yrkesaktive resten av perioden, eller hvorvidt de har gått ut av arbeidsmarkedet og blitt stabilt ikke yrkesaktive, eller hvorvidt de har forandret arbeidsmarkedsstatus flere ganger i løpet av perioden. Vi begrenser oss derfor her til å kommentere variasjonen i de to gruppene som enten har vært på arbeidsmarkedet eller utenfor, i hele perioden.

Halvparten av kvinnene som var 20-54 år i 1970, og følgelig 30-64 år i 1980, var stabilt yrkesaktive eller yrkespassive i tiårsperioden (tabell 7.1). 31 prosent hadde vært yrkesaktive på alle 11 tidspunktene, mens 20 prosent ikke hadde hatt inntektsgivende arbeid på noen av tidspunktene.

Dette må betegnes som relativt høy grad av stabilitet, sett i relasjon til en hypotese om kvinner som ut-inn arbeidskraft. Men stabiliteten er ikke av en slik karakter at den understøtter Stayer-hypotesen fullt ut, ettersom halvparten av kvinnene har hatt skift i arbeidsmarkedsstatus i løpet av tiåret.

Det er imidlertid en relativt sterk sammenheng mellom yrkesstatus i 1970 og 1980:

Blant de kvinnene som ikke var yrkesaktive i 1980, var det 65 prosent som ikke hadde vært yrkesaktive på noen av registreringstidspunktene i tiårsperioden, mens 45 prosent av de som var yrkesaktive i 1980, hadde vært det i hele perioden.

Blant de som ikke var yrkesaktive i 1970, var det 37 prosent som ikke ble rekruttert til inntektsgivende arbeid i perioden og som forble yrkespassive, mens blant de som var yrkesaktive i 1970, fortsatte 70 prosent å være det gjennom hele perioden.

I neste avsnitt kommer vi nærmere inn på sammenhenger mellom yrkesstatus på to tidspunkter.

Tabell 7.1. Kvinner 20-54 år i 1970 i grupper for utdanning 1980/ekteskapelig status 1980/ekteskapelig status 1970/yrkesaktivitet 1980/arbeidstid 1980/yrkesaktivitet 1970/arbeidstid 1970, når de har født barna sine, etter antall tidspunkter de har hatt inntektsgivende arbeid i perioden 1970 - 1980. Prosent
Women 20-54 years old in 1970 in groups for education 1980/marital status 1980/marital status 1970 when their children are born/employment 1980/working hours 1980/employment 1970/working hours 1970, by number of points in time they have been employed 1970 - 1980. Per cent

	I alt Total	Antall tidspunkter Number of points in time												Tallet på kvinner Number of women
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
Alle All	100	20	3	4	4	5	5	5	5	5	5	7	31	1 564
Utdanningsnivå Educational level														
1	100	34	4	4	5	5	3	3	5	4	3	6	26	422
2	100	20	2	4	2	5	5	6	4	3	8	7	34	182
3	100	20	3	5	6	9	7	6	6	6	5	4	23	275
4	100	13	3	4	4	4	6	6	5	6	5	8	37	678
Ekteskapelig status 1980 Marital status 1980														
Ugift Unmarried	100	12	4	1	-	3	4	1	5	3	3	4	62	78
Gift/samboende Married/cohabiting	100	22	3	4	5	5	6	5	5	5	4	7	29	1 281
Før gift Previously married ..	100	16	2	6	4	6	3	4	4	5	7	8	35	205
Ekteskapelig status 1970 Marital status 1970														
Gift Married ...	100	22	3	5	4	5	5	5	5	4	5	7	30	1 286
Ugift Unmarried	100	11	3	3	5	6	5	5	6	8	5	7	36	278
Når født barn When given birth to children														
Ikke født barn Not given birth ..	100	15	4	3	3	1	3	2	4	4	5	7	50	193
Født barn før 1970 Given birth before 1970	100	24	3	3	3	5	4	5	4	4	5	7	32	921
Født barn etter 1970 Given birth after 1970	100	9	4	6	10	7	7	6	7	10	3	9	22	189
Født barn både før og etter 1970 Given birth both before and after 1970	100	19	3	7	6	9	9	7	6	6	4	5	19	261

Tabell 7.1 (forts.). Kvinner 20-54 år i 1970 i grupper for utdanning 1980/ekteskapelig status 1980/ekteskapelig status 1970/yrkesaktivitet 1980/arbeidstid 1980/yrkesaktivitet 1970/arbeidstid 1970, når de har født barna sine, etter antall tidspunkter de har hatt inntektsgivende arbeid i perioden 1970 - 1980. Prosent Women 20-54 years old in 1970 in groups for education 1980/marital status 1980/marital status 1970 when their children are born/employment 1980/working hours 1980/employment 1970/working hours 1970, by number of points in time they have been employed 1970 - 1980. Per cent

	I alt	Antall tidspunkter												Tallet på kvinner
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
Yrkesaktivitet 1980 Employment 1980														
Ikke yrkesaktiv Not employed	100	65	4	5	5	3	3	5	4	2	3	1	-	494
Yrkesaktiv Employed	100	-	3	4	4	6	6	5	5	6	6	9	45	1 070
Ukentlig arbeidstid 1980 Weekly working hours 1980														
1-19 timer hours	100	-	2	6	7	8	13	7	6	5	4	7	34	219
20-34 "	100	-	1	5	3	7	5	5	6	7	6	14	42	347
35 timer og over hours and more ...	100	-	1	2	3	4	4	3	5	7	7	7	57	435
Yrkesaktivitet 1970 Employment 1970														
Ikke yrkesaktiv Not employed	100	37	5	6	6	8	8	7	5	5	6	8	-	874
Yrkesaktiv Employed	100	-	1	2	3	2	2	3	4	5	3	5	70	690
Ukentlig arbeidstid 1970 Weekly working hours 1970														
1-19 timer hours	100	-	-	-	1	1	-	3	2	2	1	10	79	92
20-34 "	100	-	2	1	1	1	-	3	2	4	4	1	81	156
35 timer og over hours and more ...	100	-	1	3	3	3	3	3	6	6	3	5	64	424

Kvinners familierolle, både om de er gift og har født barn, påvirker stabiliteten i kvinners yrkesaktivitet. Blant kvinner som var ugifte gjennom hele perioden, var andelen stabilt yrkesaktive mye høyere, 62 prosent, enn blant dem som var gifte/samboende eller før gifte i 1980, henholdsvis 29 prosent og 35 prosent.

Også barnløse kvinner hadde en høy andel stabilt yrkesaktive gjennom tiårsperioden, 50 prosent, og en relativt lav andel, 15 prosent, som var stabilt yrkespassive. Høyest andel stabilt yrkespassive, 24 prosent, finner en blant de kvinner som har født barn bare før 1970, det vil si de eldste kvinnene.

Den laveste andelen med stabil tilknytning til arbeidsmarkedet finner vi blant de kvinnene som har født barn i tiårsperioden, enten de bare har født barn etter 1970, eller om de har født barn både før og etter 1970. Stabiliteten er særlig lav i den førstnevnte gruppen, hvor bare 9 prosent har vært stabilt yrkespassive, og 22 prosent har vært stabilt yrkesaktive. Det disse tallene viser er at stabilitet i arbeidsmarkedstilpasning har sterk sammenheng med livsfase, og at bevegelsene på arbeidsmarkedet er sterkt konsentrert til barnefødselsfasen.

Utdanningens betydning for tilknytningen til arbeidsmarkedet viser at høyest andel stabilt yrkespassive i hele perioden finner vi blant de på laveste utdanningsnivå (34 prosent), og den laveste andelen (15 prosent) blant de på høyeste utdanningsnivå. Lav utdanning er ofte kombinert med høy alder, og som vi seinere skal vise har denne gruppen i mindre grad enn andre kvinnegrupper blitt rekruttert til arbeidsmarkedet i løpet av tiåret (se avsnitt 7.3).

Deltidsarbeid betegnes ofte som en løsere arbeidsmarkedstilpasning både formelt og uformelt, og av en slik karakter at det nettopp skulle legge forholdene til rette for fleksibilitet i tilknytning, dvs. lette vandringer ut og inn av arbeidsmarkedet.

Riktignok er det slik at blant yrkesaktive kvinner i 1980 er det lavest andel som har vært yrkesaktive hele perioden blant de som arbeider deltid (under 35 timer i uken), og aller lavest blant de som arbeider kort deltid (under 20 timer i uken). Dette er imidlertid først og fremst et uttrykk for at økningen i kvinnelig yrkesaktivitet i perioden i hovedsak har skjedd i form av deltidsarbeid.

Andelen som har vært yrkesaktiv hele perioden var imidlertid <u>større</u> blant de som arbeidet deltid i 1970 enn blant de som arbeidet heltid, rundt 80 prosent mot 64 prosent. Det har med andre ord vært mindre

avgang og/eller avbrudd blant de med deltidsarbeid i 1970 enn blant de med heltidsarbeid. Vi finner heller ingen forskjell i stabilitet mellom kvinner med kort og lang deltid. Dette tyder på at arbeidstid i seg selv ikke er noe godt mål på forventet stabilitet, ettersom arbeidstid i stor grad er uttrykk for tilpasning i ulike livsfaser. Livsfase er bedre egnet til å forklare endringer i yrkesstatus.

7.2. Sammenheng mellom arbeidsmarkedsstatus på to tidspunkter

Korrelasjonen mellom arbeidsmarkedsstatus på ett tidspunkt, og ett eller flere andre tidspunkter, kan gi et mer detaljert bilde av stabilitet i kvinners arbeidsmarkedsstatus. Dette målet sier imidlertid ikke noe om hvorvidt kvinnen var yrkesaktiv eller ikke, men bare noe om hvorvidt hun har skiftet arbeidsmarkedsstatus eller ikke.

Fordi det har vært en sterk økning i andelen yrkesaktive kvinner over tiårsperioden, vil stabiliteten i arbeidsmarkedsstatus over hele perioden være relativt lav. Men hvis vi sammenlikner korrelasjonskoeffisientene for ulike grupper av kvinner, vil vi få et inntrykk av hvilke kvinner det er som har vært mest, respektive minst, stabile i sin arbeidsmarkedstilknytning.

For alle kvinner som var 20-54 år i 1970 er det gjennom hele tiårsperioden en høy og positiv korrelasjon mellom arbeidsmarkedsstatus et år og året etter på rundt 0,8 (tabell 7.2). Dette betyr at en med relativt stor sikkerhet kan fastslå en kvinnes arbeidsmarkedsstatus ett år, dersom en kjenner hennes status året før. Dette er en indikator på at det ut-inn mønsteret en ofte har antatt gjelder for kvinners arbeidsmarkedsatferd likevel ikke er typisk som en beskrivelse av en gjennomsnittskvinne over en kort tidsperiode. Sjøl om korrelasjonskoeffisienten blir lavere jo lenger tid det går mellom de to årene vi ser på, er det likevel en korrelasjon på 0,30 mellom arbeidsmarkedsstatus 1970 og 1980.

Tabell 7.2. Korrelasjonen mellom arbeidsmarkedsstatus i et år og flere år etter for kvinner 20-54 år i 1970 Correlation between labour force status one year and several years after for women 20-54 years old in 1970

Arbeids-markedsstatus Labour force status	Arbeidsmarkedsstatus Labour force status									
	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980
1970	0,82	0,70	0,65	0,59	0,54	0,50	0,39	0,35	0,31	0,30
1971		0,85	0,77	0,68	0,62	0,54	0,46	0,43	0,38	0,35
1972			0,88	0,77	0,68	0,58	0,50	0,47	0,41	0,37
1973				0,85	0,76	0,66	0,58	0,52	0,47	0,43
1974					0,84	0,72	0,63	0,57	0,51	0,47
1975						0,84	0,73	0,64	0,56	0,51
1976							0,84	0,74	0,66	0,59
1977								0,86	0,75	0,68
1978									0,85	0,77
1979										0,91

I løpet av tiåret har enkelte av kvinnene gjennomgått store endringer i sin livssituasjon som vil kunne føre til bevegelser inn og ut av arbeidsmarkedet. Slike livsfaseendringer forekommer i størst grad blant yngre kvinner, og det viser seg at de yngste kvinnene er mindre stabile i sin arbeidsmarkedstilknytning enn eldre kvinner (vedleggstabellene 7.13-7.15). Dette henger blant annet sammen med at utdanning blir regnet som ikke yrkesaktivitet. Blant de yngste får vi derfor både rekruttering til arbeidsmarkedet fra utdanningsinstitusjonene, avgang fra arbeidsmarkedet på grunn av barnefødsler, og nyrekruttering etter at småbarnsperioden er over. Dette gir naturlig nok lavere stabilitet over tid. Jo eldre kvinnene er, jo mer stabil tilknytning til arbeidsmarkedet har de hatt i tiårsperioden. Dette er blant annet et resultat av at nyrekrutteringen til arbeidsmarkedet i perioden har vært lavere i den eldste gruppen.

Barnefødsler er fremdeles en avbruddsfaktor for kvinners yrkesaktivitet, og jo yngre barna er, jo mindre er sannsynligheten for at

kvinnen har hatt stabil arbeidsmarkedstilknytning i 70-åra (vedleggstabellene 7.16-7.19). Mest stabile har de vært som ikke har født barn. For kvinner som ikke har født barn, er det en korrelasjon på 0,45 mellom arbeidsmarkedsstatus i 1970 og 1980. Blant de som bare har født barn før 1970 er den på 0,35. Blant de som har født barn både før og etter 1970 er den tilsvarende korrelasjonen 0,23, for de som bare har født barn etter 1970 er den på 0,03.

For kvinner i barnefødselsfasen er altså arbeidsmarkedsstatus ett år en mye mindre sikker indikator for arbeidsmarkedsstatus seinere år enn for andre grupper. Dette er et resultat av to motstridende tendenser. For det første av at en stor andel kvinner avbryter sin yrkeskarriere på grunn av barnefødsler, og for det andre av at rekrutteringen til arbeidsmarkedet i tiårsperioden har vært særlig stor blant de yngste kvinnene med barn. For kvinner i denne fasen er altså ut-inn mønsteret mer vanlig enn for andre grupper av kvinner.

Mot slutten av perioden ser det imidlertid ut som også denne gruppen har stabilisert sin arbeidsmarkedsatferd noe. Det var da en høyere korrelasjon mellom arbeidsmarkedsstatus ett år og året etter enn i begynnelsen av perioden. Dette kan tyde på at kvinnene som var i barnefødselsfasen ved inngangen av perioden da var ferdige med den største omsorgsbelastningen - de yngste kvinnene var da blitt 30 år. Muligens hadde de da valgt sin tilpasningsform, som for de fleste var yrkesaktivitet. I en modifisert form kan altså Stayer-hypotesen se ut til å ha noe for seg. Som vi skal vise seinere, vil også endringer i etterspørsel på arbeidsmarkedet ha betydning for Stayer-hypotesens gyldighet. Helt i slutten av 70-åra kan det se ut som om at økningen i kvinnelig yrkesaktivitet kan ha stoppet noe opp, idet det er en svært høy korrelasjon mellom arbeidsmarkedsstatus 1979 og 1980 for alle grupper kvinner.

7.3. Tilgangs- og avgangsrater

Tilgangs- og avgangsrater sier noe om stabiliteten i de to statusene yrkesaktive og ikke yrkesaktive. Lave avgangsrater betyr f.eks. at når en kvinne først er på arbeidsmarkedet, er det lite sannsynlig at hun vil forlate det innenfor en spesifisert tidsperiode. Lave tilgangsrater på den annen side kan bety at når en kvinne først ikke er yrkesaktiv, er det lite sannsynlig at hun vil begynne i inntektsgivende arbeid innenfor en spesifisert periode (Sørensen 1981). En lav tilgangsrate kan

sjølsagt bety at det ikke er flere å rekruttere fra. Tilgangs- og avgangsrater kan derfor brukes til å studere endringer i omfanget av rekruttering og avgang fra arbeidsmarkedet fra et år til et annet. Å studere slike rater over tid vil også kunne si noe om det er stabilitet eller endringer i den takten kvinner kommer inn på eller går ut av arbeidsmarkedet på (Sørensen 1981).

Tilgangsraten til yrkesaktivt arbeid blir beregnet som den andelen av kvinnene som ikke var yrkesaktive på t_1, men som var det et år seinere, t_2.

Avgangsraten fra yrkesaktivt arbeid er beregnet som den andelen av kvinner som var i inntektsgivende arbeid på t_1, men som ikke var det et år seinere, t_2 (Sørensen 1981).

Tilgangs- og avgangsratene er her beregnet for hvert av årene 1970 - 1980, og for ulike grupper av kvinner (tabell 7.3 og vedleggstabellene 7.20-7.21).

For alle kvinner, uansett utdanningsnivå, ekteskapelig status og alder, gjelder det at tilgangsraten har vært større enn avgangsraten for alle år i perioden. Dette illustrerer økningen i kvinnelig yrkesaktivitet, og at økning har funnet sted for alle grupper av kvinner.

Tabell 7.3. Tilgangs- og avgangsrater for gifte kvinner og alle kvinner 20-54 år for hvert av årene 1970 - 1980 Entrance and exit rates for married women and all women aged 20-54 years for each of the years 1970 - 1980

	Gifte kvinner 20-54 år Married women 20-54 years		Alle kvinner 20-54 år All women 20-54 years of age	
	Avgangs-rater Exit rates	Tilgangs-rater Entrance rates	Avgangs-rater	Tilgangs-rater
1970-71	3,5	11,3	3,6	13,4
1971-72	6,5	8,8	6,8	10,3
1972-73	4,0	8,8	5,3	9,7
1973-74	6,8	9,7	7,5	10,9
1974-75	5,9	11,0	6,2	12,6
1975-76	6,7	13,5	7,1	15,0
1976-77	5,9	14,9	5,9	16,8
1977-78	4,7	16,2	5,4	16,9
1978-79	3,5	24,9	4,3	26,3
1979-80	4,2	10,8	4,3	12,1

Kvinner i alderen 35-54 år har gjennomgående lavere avgangsrater enn yngre kvinner i hele tiåret. Dette indikerer altså at hvis middelaldrende kvinner først er yrkesaktive et år, er det stor sjanse for at de også skal være det året etter, det vil si at de er stabilt yrkesaktive. Høyere avgangsrater blant yngre kvinner henger naturligvis sammen med livsfaseendringer. Mange av kvinnene har fått barn i tiåret og har dermed gått ut av arbeidsmarkedet for en periode.

Når det gjelder utdanning, har tilgangsratene gjennom hele tiåret vært lavest blant kvinner med lavest utdanning, mens den gjennomgående har vært høy, og stort sett høyest blant de med høyest utdanning. Dette viser at rekruttering til yrkesaktivitet har variert med utdanning, og at rekrutteringen har vært minst blant de med lavest utdanning. Dette er samtidig de eldste kvinnene. Utdanning har vært og er til en viss grad fremdeles en viktig rekrutteringskanal for yrkesaktivitet.

Det mest interessante ved resultatene er imidlertid at det ser ut som et metningspunkt er nådd for rekruttering av kvinnelig arbeidskraft helt på slutten av 70-åra, noe vi var inne på i forrige avsnitt. For så og si alle grupper av kvinner var det et markert fall i tilgangsratene fra 1978/79 til 1970/80. Dette kan skyldes to forhold:

For det første kan økningen i etterspørselen etter kvinnelig arbeidskraft ha stoppet opp. Dette kan en også forvente ut fra hvilke sektorer som har hatt størst vekst i perioden, jf. f.eks. kapittel 3.

For det andre kan det tenkes at de kvinnene som har ønsket inntektsgivende arbeid i stor grad har fått det, slik at rekrutteringen av kvinner til inntektsgivende arbeid i større og større grad vil bestå av unge kvinner som er ferdig med sin utdanning, og ikke av at eldre kvinner blir rekruttert. Rekrutteringen blant kvinner vil bli mer lik rekrutteringen blant menn. De kvinnene i yrkesaktiv alder som nå ikke er yrkesaktive, kan være vanskeligere å rekruttere til inntektsgivende arbeid - de utgjør muligens en hard kjerne av hjemmearbeidende kvinner.

De kvinnene i utvalget som ikke hadde inntektsgivende arbeid på intervjutidspunktet (1980), ble spurt om hvilke forhold som hadde betydning for at de ikke ønsket å ta inntektsgivende arbeid.

Arbeidsmarkedsgrunner ble tillagt svært liten betydning. Ikke mer enn 10 prosent svarte stor betydning på grunner som f.eks.: finnes ikke arbeid i rimelig nærhet av hjemmet, finnes ikke deltidsjobber på stedet (8 prosent) (NOS Kvinners arbeid 1980, 1981, tabell 33). Langt de hyppigste grunnene var mindreårige barn i husholdningen, husarbeid

hjemme og egen helsetilstand hvor henholdsvis 33 prosent, 41 prosent og 34 prosent svarte at dette hadde stor betydning (mer enn en grunn kunne oppgis).

I samme retning peker tall fra arbeidskraftundersøkelsene. Intervjupersoner uten inntektsgivende arbeid blir her spurt om de ønsker arbeid, og om eventuelle grunner for å ikke søke arbeid. Resultatene viser at andelen blant de som utførte husarbeid hjemme og som ønsket arbeid, har falt fra 1977 til 1980 (tabell 7.4). 97 prosent av de som utfører husarbeid hjemme er kvinner, slik at vi uten større feil kan anta at de følgende tall gjelder for kvinner.

Prosentandelen som ikke ønsket arbeid har økt fra 76 prosent til 82 prosent, mens andelen som ønsket arbeid uten å søke, har sunket fra 23 prosent til 15 prosent. Totalt sett har denne gruppen minket med 37 prosent fra 1977 til og med 1980. Blant de som ønsket arbeid uten å søke, var andelen som oppgav arbeidsmarkedsgrunner 48 prosent i 1977, mens den var på 39 prosent i 1980. I antall personer var gruppen som angav mangel på passende arbeid som grunn til ikke å søke faktisk nesten halvert.

Det ser altså ut som om også andre institusjonelle forhold enn arbeidsmarkedet utgjør bindinger for de kvinnene som ikke er i inntektsgivende arbeid. Samtidig har flere og flere kvinner fått realisert sine prefereranser for inntektsgivende arbeid, noe som forklarer nedgangen i skjult ledighet.

Den tendensen vi her har beskrevet kan altså bety at utviklingen i kvinners yrkesaktivitet i 80-åra vil bli forskjellig fra det den har vært i 70-åra. Et stort og viktig usikkerhetsmoment er imidlertid arbeidsmarkedsutviklingen.

Tabell 7.4. Ikke sysselsatte i alt og ikke sysselsatte kvinner med husarbeid hjemme, etter om de ønsker arbeid. Årsgjennomsnitt 1977 - 1980 Non-employed persons, total and non-employed females with household work, by wanting/not wanting work. Annual average 1977 - 1980

	1977	1978	1979	1980	1977	1978	1979	1980
	1 000				Prosent Per cent			
HUSARBEID HJEMME OWN HOUSEWORK	467	468	448	435	100	100	100	100
Av dette kvinner Of which females ...	453	451	435	420	97	96	97	97
Ønsker ikke arbeid[1] Do not want employment[1]	353	366	362	358	76	77	81	82
Arbeidssøkere Persons seeking work .	7	10	12	11	1	2	3	3
Ønsker arbeid uten å søke Want work without seeking	107	98	74	67	23	21	17	15
Mangler passende arbeid Lack of suitable work	51	45	34	26	11	10	8	6
Andre grunner Other reasons	56	53	39	40	12	11	9	9

[1] Fram til 3. kvartal 1978 ble personer som hadde oppgitt at de var syke, arbeidsuføre, pensjonist/sluttet i arbeid eller vernepliktige ikke stilt spørsmålet. Fra og med 3. kvartal 1978 stilles spørsmålet til alle utenfor arbeidsstyrken med unntak for vernepliktige.
[1] Up to the 3rd quarter of 1978 persons who were sick, disable, pensioned/retired or military conscripts were not asked the question. From the 3rd quarter of 1978 the question is asked of all the persons outside the labour force with the exception of military conscripts.

K i l d e: Arbeidsmarkedstatistikk 1980, NOS B 210, Oslo 1981.
Source: Labour Market Statistics 1980, NOS B 210, Oslo 1981.

7.4. Stabilitet i ukentlig arbeidstid

Som vist har økningen i kvinners yrkesaktivitet skjedd først og fremst i form av deltidsarbeid. Et interessant spørsmål er imidlertid hvordan arbeidstidsutviklingen har vært for kvinner som har hatt en stabil yrkesaktivitet i perioden. Er dette en spesiell gruppe kvinner med et mannlig yrkesaktivitetsmønster også når det gjelder arbeidstid?

Ettersom kvinnene har vært på arbeidsmarkedet i hele perioden, vet vi at eventuelle endringer i familieforpliktelser ikke har ført til avbrudd i yrkesaktiviteten. Men et interessant spørsmål er hvorvidt endringer i familiesituasjonen har påvirket arbeidstiden, eller den mengden inntektsgivende arbeid som blir utført. Vi kan ikke her slå fast om kontinuitet i yrkesdeltakingen blir muliggjort av fleksible arbeidstidsordninger, men vi kan påvise eventuelle sammenhenger mellom endringer i livssituasjon og reduksjon i arbeidstid.

Vi skal her se på ett mål for stabilitet i mengde arbeid tilbudt over perioden; nemlig gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid for hvert av årene i perioden. Dette målet blir påvirket av at det har vært en generell nedkorting av arbeidstiden i perioden, fra 42½ til 40 timer pr. uke. Dette gjør at stabiliteten i ukentlig arbeidstid, målt på denne måten, kan bli noe underestimert.

Kvinner som har vært yrkesaktive i hele tiåret, har hatt små endringer i gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid i perioden. Dette gjelder alle kvinner under ett, og gifte kvinner (vedleggstabell 7.22). Endringen for alle kvinner, som var 20-54 år i 1970, var fra 32,5 timer i 1970 til 31,6 timer i 1980. Gifte kvinner ligger noe lavere i gjennomsnittlig arbeidstid, men har hatt samme utvikling: Fra 31,3 timer i 1970 til 30,7 timer i 1980. Det å være gift innebærer i seg sjøl ikke spesielle endringer i arbeidstid, etter at giftermålet er inngått.

En mer avgjørende faktor for kvinners valg av tilpasning til familie og yrkesliv er barnefødsler. Det å føde barn, og eventuell alder på barn, har betydning for hvor mye tid som brukes på arbeidsmarkedet.

Kvinner som aldri har født barn, har gjennom hele tiåret hatt en lengre gjennomsnittlig arbeidstid enn andre kvinnegrupper (tabell 7.5). Både deltaking og arbeidstid skiller seg for disse kvinnene lite fra et mannlig yrkesaktivitetsmønster. Kvinner uten barn har imidlertid også hatt en reduksjon i ukentlig arbeidstid. Delvis skyldes nok dette den generelle arbeidstidsnedkortingen, men det kan også trekkes inn som forklaringsfaktor at det særlig blant unge kvinner er blitt mer vanlig å kombinere utdanning med inntektsgivende arbeid.

Tabell 7.5. Gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid for kvinner 20-54 år i 1970 som har vært yrkesaktive hele perioden 1970 - 1980, i grupper for når de har født barna sine. Timer Average weekly working hours for women 20-54 years old in 1970 and who have been employed all the years 1970 - 1980, in groups for when their children are born. Hours

	Alle All	Har ikke født barn Have not born children	Bare født barn før 1970 Only children born before 1970	Bare født barn etter 1970 Only children born after 1970	Født barn både før og etter 1970 Children born both before and after 1970
1970	32,5	38,2	31,1	34,0	28,3
1971	32,4	38,3	31,0	33,1	27,9
1972	32,1	38,5	30,8	31,8	27,0
1973	32,2	38,3	31,0	32,5	27,0
1974	32,1	37,9	31,0	32,5	26,7
1975	31,7	37,3	30,7	30,9	27,0
1976	31,8	36,8	31,0	30,9	26,9
1977	31,7	36,9	30,9	30,9	26,9
1978	31,7	36,7	30,9	30,9	26,9
1979	31,8	36,4	31,0	29,6	27,4
1980	31,6	36,3	31,0	29,2	27,4

Det å ha født barn ser ut til å ha betydning for kvinnens arbeidstid på et gitt tidspunkt, uansett barnas alder. Dette kan bety at arbeidstiden reduseres når barna fødes, men ikke nødvendigvis økes like mye når omsorgsforpliktelsene etter hvert avtar.

Kvinner som har født barn før 1970 har nesten ikke hatt noen reduksjon i den gjennomsnittlige ukentlige arbeidstid i perioden, og de arbeider i gjennomsnitt flere timer pr. uke enn andre kvinner med barn. Dette er de eldste kvinnene som gjort seg ferdig med barnefødselsfasen.

Hos kvinner som bare har født barn etter 1970, finner vi de største endringer i ukentlig arbeidstid i perioden. Det må imidlertid innskytes at usikkerheten på disse tallene er stor, fordi det er få kvinner i denne kategorien som faktisk har hatt inntektsgivende arbeid hele tiden. Disse kvinnene, mange er altså midt i småbarnsfasen, startet ut med en relativt lang gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid i begynnelsen av perioden. Når de har fått barn er den ukentlige arbeidstiden blitt redusert, og mot slutten av perioden er den gjennomsnittlige ukentlige arbeidstid blitt redusert med 4,8 timer. Dette er en større reduksjon enn noen annen gruppe har hatt, og viser at det er en sammenheng mellom livsfaseendringer og arbeidstid hos kvinner med en stabil deltaking på arbeidsmarkedet.

Kortest gjennomsnittlig arbeidstid i hele perioden, har de kvinnene hatt som har født barn både før og etter 1970. Dette er kvinner som har født minst to barn, hvorav minst ett etter 1970. Reduksjonen i gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid har ikke vært særlig stor, 0,9 timer. Dette kan tyde på at det er i forbindelse med den første barnefødselen at den ukentlige arbeidstiden blir redusert. Fortsetter en i inntektsgivende arbeid også etter at en har fått flere barn, innebærer dette ikke noen ytterligere reduksjon i arbeidstid.

Det samlede inntrykket en sitter igjen med, er at det for mange av de kvinnene som var stabilt yrkesaktive i tiåret, har vært lite aktuelt å endre arbeidstiden i perioden. Ettersom omfanget av deltid har økt så mye i 70-åra, får dette oss til å stille spørsmålet om kvinner som har vært på arbeidsmarkedet i hele perioden, er en kvinnegruppe med andre kjennemerker enn de som har kommet inn på arbeidsmarkedet i løpet av tiåret.

Utdanningsmessig skiller ikke de stabilt yrkesaktive i perioden seg fra de nyrekrutterte i særlig grad. Men det viser seg at de som var stabilt yrkesaktive i hele perioden langt oftere var barnløse enn de som ble rekruttert, og svært få av dem har hatt småbarn i tiåret (tabell 7.6). De var også stort sett eldre enn de som er blitt rekruttert i perioden. Kvinner som har vært stabilt yrkesaktive har dermed for en stor del vært noe eldre kvinner. Det er kvinner som enten ikke har fått barn eller som har relativt store barn. De har dermed heller ikke hatt så stort behov for deltidsarbeid som de unge kvinnene som enten er midt i barnefødselsfasen og/eller småbarnsfasen. De har dermed hatt færre forpliktelser på andre områder enn arbeidsmarkedet enn de nyrekrutterte har hatt.

Tabell 7.6. Kvinner 20-54 år i 1970 som har vært yrkesaktive hele perioden, og kvinner 20-54 år i 1970 som er blitt rekruttert til arbeidsmarkedet i perioden, etter utdanningsnivå/ekteskapelig status i 1970/når de har født barna sine/alder. Prosent Women 20-54 years old in 1970 who have been employed during the whole period, and women 20-54 years old in 1970 who have been recruited to employment during the period, by educational level/whether they were married or not in 1970/when they have given birth to their children/age. Per cent

	Stabilt yrkesaktive Stability in employment	Rekruttert i perioden Recruited in the period
I ALT TOTAL	100	100
Utdanning Education		
Utdanningsnivå 1 Educational level 1	22	20
" 2 " " 2	13	11
" 3 " " 3	13	22
" 4 " " 4	51	46
Ekteskapelig status 1970 Marital status 1970		
Gift Married	79	83
Ikke gift Not married	21	17
Når de har født barn When given birth to children		
Ikke født barn Not given birth	20	6
Født barn før 1970 Given birth before 1970	61	55
Født barn etter 1970 Given birth after 1970	8	15
Født barn både før og etter 1970 Given birth both before and after 1970	10	24
Alder Age		
20-29 år years	25	50
30-39 "	25	29
40-54 "	51	24
Tallet på kvinner Number of women	486	584

7.5. Stayer-hypotesens gyldighet

I to amerikanske arbeider er Stayer-hypotesens gyldighet empirisk belagt (Blau, 1975 og Scanzoni, 1979). I dette avsnittet skal vi bruke stabilitetsmål på kvinners yrkesdeltaking som gjør det mulig å sammenlikne våre resultater med resultatene i de nevnte analysene.

Som tidligere nevnt tar Stayer-hypotesen utgangspunkt i at noen kvinner er tilbøyelig til å konstant være yrkesaktive, mens andre kvinner konstant er utenfor arbeidsmarkedet. Dette mønsteret kom Blau fram til i sin analyse. Blau hadde retrospektive yrkeshistorier for kvinner fra perioden før 1967, og disse opplysningene ble kombinert med yrkesaktivitetsopplysninger gjennom intervjuer fra 1967 til 1971. Blau fant en sterk konsistens mellom kvinners arbeidsmarkedsatferd i perioden før 1967 og i perioden etter. Kvinner som var yrkesaktive (ikke yrkesaktive) før intervjuet i 1967, var oftest også yrkesaktive (ikke yrkesaktive) på tidspunktet for 1967-intervjuet, og også i årene fram til og med 1971. Dette gjaldt også når det ble tatt hensyn til slike faktorer som ekteskapelig status, forekomst av barn og rase (Scanzoni, 1979). De som var yrkesaktive i 1967 hadde arbeidet en større andel av årene forut for 1967, og de som forlot arbeidsmarkedet i perioden 1967 - 1971 hadde mindre yrkeserfaring enn de som ble igjen, mens de som ble rekruttert til arbeidsmarkedet i perioden hadde mer yrkeserfaring enn de som forble utenfor. Kvinnene viste altså en tilbøyelighet til enten å delta eller ikke delta på arbeidsmarkedet. Blaus viktigste forklaringsvariabel er varighet av tidligere yrkesaktivitet.

Scanzoni testet hypotesen om den sterke konsistensen i kvinners arbeidsmarkedsatferd på data fra første halvdel av 70-åra, og konklusjonen for denne perioden er den samme: "Kvinner som er yrkesaktive fortsetter å være det, de som ikke er yrkesaktive fortsetter å være det" (Schanzoni, 1979). Denne konklusjonen er basert på flere mål for konsistens, bl.a. andelen kvinner som hadde samme arbeidsmarkedsstatus på flere observasjonstidspunkter, grad av stabilitet i yrkesaktiviteten i bestemte perioder, målt i antall måneder, og tidligere yrkeserfaring for kvinner som var yrkesaktive på bestemte observasjonstidspunkter.

Ifølge disse amerikanske analysene eksisterer det altså to forskjellige mønstre i kvinners arbeidsmarkedsatferd. Vi ønsker derfor å se om det kan avdekkes tilsvarende arbeidsmarkedsmønstre for norske kvinner. Ettersom vi har yrkeshistorieopplysninger for kvinnene i hele 70-årsperioden, kan vi både belyse første halvdel av 70-åra, samme periode som ble analysert hos Scanzoni, og vi kan analysere andre halvdel av 70-åra

for å spore eventuelle endringer. I tillegg vil vi også belyse stabilitet i arbeidstidsmønstre.

Våre stabilitetsmål er enklere enn Scanzonis, og måler sannsynligheten for at kvinnene fortsetter å være yrkesaktive (ikke yrkesaktive) over en fireårsperiode, gitt at de er yrkesaktive (ikke yrkesaktive) på det første observasjonstidspunktet.

Stabiliteten er målt på denne måten: For første halvdel av 70-åra er 1970, 1971 og 1974 valgt som observasjonstidspunkter, for annen halvdel 1975, 1976 og 1979. Vi har beregnet hvor stor andel av kvinnene som:

a) Fremdeles var yrkesaktive (ikke yrkesaktive) i 1971 dersom de var yrkesaktive (ikke yrkesaktive) i 1970. Tilsvarende for 1976 og 1975.

b) Fremdeles var yrkesaktive (ikke yrkesaktive) i 1974, dersom de både var yrkesaktive (ikke yrkesaktive) i 1970 og 1971. Tilsvarende for 1979.

Yrkesaktiv (ikke yrkesaktiv) er her registrert yrkesaktiv (ikke yrkesaktiv) pr. 1. januar i observasjonsåret. Dette betyr at vi ikke har registrert skift i arbeidsmarkedsstatus mellom observasjonstidspunktene, slik at stabiliteten blir noe overestimert.

Gruppen av kvinner vi analyserer er kvinner som var 20-54 år i 1970 (for første halvdel av 70-åra) og kvinner i samme aldersgrupper i 1975 (for annen halvdel av 70-åra). Vi har sett det som mest interessant å konsentrere oss om gifte kvinner, ettersom det er gifte kvinner som har hatt sterkest økning i yrkesaktiviteten i tiårsperioden[1].

For første halvdel av 70-åra gir vårt materiale støtte for å kunne hevde at gifte kvinners forhold til arbeidsmarkedet i stor grad er tomønstret, enten i form av deltaking eller ikke deltaking. Svært få av de gifte kvinnene som var yrkesaktive ved inngangen til 70-åra, forlot arbeidsmarkedet i løpet av første halvdel av 70-åra. 96 prosent av kvinnene som var yrkesaktive i 1970 var også yrkesaktive i 1971, og 92 prosent av kvinnene som var yrkesaktive både i 1970 og 1971 var fremdeles yrkesaktive

---

[1] Kvinnene blir her definert som gift dersom de har inngått samliv før 1970 (for første halvdel av 70-åra) eller før 1975 (for andre halvdel av 70-åra). Kvinner som seinere har hatt avbrudd i samlivet er inkludert.

i 1974 (se tabell 7.7)[1]. De gifte kvinnene som var på arbeidsmarkedet fortsatte altså å være der[2].

Stabiliteten i form av ikke deltaking var lavere, men må likevel karakteriseres som høy. 89 prosent av kvinnene som ikke var yrkesaktive i 1970 var heller ikke yrkesaktive i 1971, og 81 prosent av kvinnene som verken var yrkesaktive i 1970 eller i 1971 var heller ikke yrkesaktive i 1974 (se tabell 7.7).

Andre halvdel av 70-åra innebærer imidlertid en viss endring i bildet av to parallelle, separate mønstre: For kvinner som var på arbeidsmarkedet i begynnelsen i perioden, er sannsynligheten for at de også vil være der i slutten av perioden like høy som for første halvdel av 70- åra, men mønsteret i form av ikke deltaking har blitt mindre stabilt[3].

---

[1] Vi beregner to mål på konsistens innen hver arbeidsmarkedsstatus - eller arbeidstidsgruppe. Vi skal gi et eksempel på hvordan prosenttallene framkommer på grunnlag av tabellene. Eksempel: Først beregnes hvor stor andel av de gifte kvinnene som var yrkesaktive i 1970 som fremdeles var yrkesaktive året etter, i 1971 (tabell 7.7). Telleren, antall yrkesaktive i 1971, blir summen av kolonnene 1 og 3 i øverste linje (469+41=510) og nevneren, antall yrkesaktive i 1970, summen av alle kolonnene i samme linje (469+4+41+15=529). Andelen blir altså $\frac{100 \cdot 510}{529} = 96$ prosent.

Det neste målet som beregnes er hvor stor andel av kvinnene som var yrkesaktive både i 1970 og 1971 som fremdeles er yrkesaktive i 1974. Telleren, antall yrkesaktive i 1974, blir da tallet i kolonne 1, 469, disse kvinnene fyller kravet om å være yrkesaktive på alle tre tidspunktene. Nevneren blir antall kvinner som var yrkesaktive både i 1970 og 1971, altså det samme som telleren i det første regneeksempelet, 510. Andelen blir $\frac{100 \cdot 469}{510} = 92$ prosent.

Denne tankegangen er gjennomført i alle beregningene som er gjort. Tallene i tabellene kan naturligvis brukes til å beregne andre mål.

[2] Vi har beregnet de samme tall for alle kvinner, og disse viser svært små forskjeller sammenliknet med gifte kvinner, noe som delvis skyldes at andelen ikke gifte kvinner bare utgjør 18 prosent. Vi har også beregnet tall for ugifte kvinner. Disse er vanskeligere å tolke fordi ikke yrkesaktivitet i større grad enn for gifte kan bety at de er under utdanning, og sannsynligheten for endring i ekteskapelig status, i form av giftermål, i den perioden vi studerer er større.

[3] Denne utviklingen må ikke forveksles med utviklingen i yrkesprosenter. Mønsteret som framkommer er basert på individer, og er delvis et resultat av høye yrkesprosenter på slutten av 70-åra, og delvis et resultat av at antallet det rekrutteres fra, har blitt mindre ettersom yrkesprosentene har økt.

Tabell 7.7. Gifte kvinner 20-54 år i grupper for yrkesaktivitet i 1970, etter yrkesaktivitet 1971 og 1974 Married women 20-54 years old in groups for employment participation in 1970, by employment participation 1971 and 1974

1970	1974			
	Yrkesaktiv Employed		Ikke yrkesaktiv Not employed	
	1971		1971	
	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv
Yrkesaktiv Employed	469	4	41	15
Ikke yrkesaktiv Not employed ..	72	129	14	542

Tabell 7.8. Gifte kvinner 20-54 år i grupper for yrkesaktivitet i 1975, etter yrkesaktivitet i 1976 og 1979 Married women 20-54 years old in groups for employment participation in 1975, by employment participation 1976 and 1979

1970	1979			
	Yrkesaktiv Employed		Ikke yrkesaktiv Not employed	
	1976		1976	
	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv
Yrkesaktiv Employed	650	23	51	28
Ikke yrkesaktiv Not employed ..	76	191	5	326

93 prosent av de gifte kvinnene som var yrkesaktive i 1975, var også yrkesaktive i 1976, og av kvinnene som var yrkesaktive både i 1975 og 1976 var 93 prosent fremdeles yrkesaktive i 1979. 87 prosent av de gifte kvinnene som ikke var yrkesaktive i 1975, var heller ikke yrkesaktive i 1976. Men i 1979 var bare 63 prosent av kvinnene som verken var yrkesaktive i 1975 eller 1976 heller ikke yrkesaktive i 1979 (tabell 7.8).

Arbeidsmarkedsrekrutteringen av gifte kvinner har pågått i hele 70-årsperioden, men har vært sterkest i andre halvdel av tiåret. Kvinnegrupper som før ikke har hatt arbeidsmarkedstradisjoner har i løpet av 70- åra blitt trukket inn på arbeidsmarkedet, side om side med den harde kjerne av kvinner med lengre arbeidsmarkedstradisjoner.

Ettersom veksten i kvinnelig yrkesdeltaking har skjedd i form av deltidsarbeid, er det av interesse å se litt på stabiliteten i arbeidstidsmønstrene i første og andre halvdel av 70-åra. Det blir brukt samme framgangsmåte som for å måle stabilitet i yrkesdeltaking. Vi gjør oppmerksom på at det bare er kvinner som har vært yrkesaktive på alle tre tidspunkter i begge periodene som blir beskrevet.

Stabiliteten i arbeidstidsordninger er svært høy for hele tiåret. Sannsynligheten for at de yrkesaktive gifte kvinnene har samme arbeidstidsordning, enten heltids- eller deltidsarbeid, både i begynnelsen og slutten av hver periode er svært høy. Av de gifte kvinnene som arbeidet heltid både i 1970 og 1971 var 95 prosent fremdeles på heltid i 1974. Tilsvarende tall for 1975, 1976 og 1979 var 92 prosent. Av de kvinnene som arbeidet deltid både i 1970 og 1971, arbeidet 96 prosent fremdeles deltid i 1974. For perioden 1975 - 1979 var prosenttallet 96 prosent (tabell 7.9 og 7.10).

Yrkesaktive gifte kvinners grad av yrkesdeltaking i form av heltid eller deltid, ser ut til å nedfelle seg i to stabile mønstre: Kvinner som arbeider heltid fortsetter å arbeide heltid, og kvinner som arbeider deltid blir på deltid. Dette støtter konklusjonen i avsnitt 7.4, som viste høy stabilitet i gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid blant kvinner som hadde vært yrkesaktive i hele tiårsperioden.

De to typene yrkesaktivitetsmønstre en finner i første halvdel av 70-åra, og endringene i dette stabile bildet mot slutten av tiåret, reiser spørsmål om bestemte kvinnegrupper har vært bærere av det ene eller det andre mønsteret, og hvilke kvinnegrupper det er som har kommet inn på arbeidsmarkedet i løpet av tiåret.

Tabell 7.9. Yrkesaktive gifte kvinner 20-54 år i grupper for ukentlig arbeidstid 1970, etter ukentlig arbeidstid 1971 og 1974[1]
Employed married women 20-54 years old in groups for weekly working hours in 1970, by weekly working hours 1971 and 1974[1]

1970	1974			
	Deltid Part-time		Heltid Full-time	
	1971		1971	
	Deltid	Heltid	Deltid	Heltid
Deltid Part-time ...	199	0	9	2
Heltid Full-time ...	4	13	0	226

[1] Deltid: Ukentlig arbeidstid 1-34 timer. Heltid: Ukentlig arbeidstid 35 timer eller mer.
[1] Part-time: 1-34 working hours per week. Full-time: 35 working hours per week or more.

Tabell 7.10. Yrkesaktive gifte kvinner 20-54 år i grupper for ukentlig arbeidstid 1975, etter ukentlig arbeidstid 1976 og 1979[1]
Employed married women 20-54 years old in groups for weekly working hours in 1975, by weekly working hours 1976 and 1979[1]

1975	1979			
	Deltid Part-time		Heltid Full-time	
	1976		1976	
	Deltid	Heltid	Deltid	Heltid
Deltid Part-time ...	309	1	12	5
Heltid Full-time ...	10	23	3	260

[1] Se note 1, tabell 7.9. [1] See note 1, table 7.9.

7.5.1. Stabilitet blant kvinner i ulike aldersgrupper[1]

Bruker vi kvinnens alder som et enkelt mål på livsløpsfase, kan vi studere variasjoner i arbeidsmarkedsatferd etter livsløpsfase. Tendensen til å være permanent på arbeidsmarkedet viser imidlertid et svært konsistent mønster innen alle aldersgrupper i hele tiåret (vedleggstabellene 7.12- 7.17). Blant de yngste kvinnene, i alderen 20-29 år, er det kanskje snakk om noe mindre kontinuitet. Dette kan være en indikator på yrkesavbrudd i familiedanningsfasen. Vi finner imidlertid ingen sterke holdepunkter for at kontinuerlig yrkesdeltaking er et mønster for kvinner i bestemte livsløpsfaser. Kvinners tendens til å fortsette å være på arbeidsmarkedet når de først er der, er svært høy for alle aldersgrupper. Stabilitet målt over en fireårsperiode med få observasjonstidspunkter vil antakelig underestimere avbruddskarrierer som er av kort varighet. På den andre side er korte avbrudd fra yrkeslivet mindre konsekvensrike for seinere yrkesaktivitet enn avbrudd som varer i flere år.

Endringer i mønsteret ikke deltaking i tiårsperioden viser imidlertid visse variasjoner med alder (livsløpsfase). For de yngste kvinnene er endringer i tendensen til å være konstant utenfor arbeidsmarkedet synlig både i første og andre halvdel av tiåret, mens kvinnene som var i alderen 30-39 år rekrutteres inn på arbeidsmarkedet i slutten av perioden, og er den aldersgruppen som viser mest markant endring. De eldste kvinnene, 40-54 år, står for en mer moderat endring i sitt gamle mønster, og dette skjer også i annen halvdel av 70-åra.

Tolker vi disse tallene i lys av det vi vet fra utviklingen på arbeidsmarkedet i perioden, kan det se ut som den sterke økningen i yrkesaktivitet blant småbarnsmødre var en prosess som var igang allerede i begynnelsen på tiåret. Vi kan derfor anta at yrkesdeltaking for småbarnsmødre har blitt mer vanlig, og at fraværet fra arbeidsmarkedet i småbarnsperioden er blitt kortet inn.

Rekrutteringen av kvinner i 30-årsalderen er vel det mest typiske trekket ved arbeidsmarkedsutviklingen i perioden. Disse kvinnene vil stort sett ha gjort unna småbarnsfasen, noe som innebærer en del års fravær fra arbeidsmarkedet. Men det kan tenkes at arbeidskraftsbehovet i slutten av 70-åra har vært så stort at betydningen av tidligere yrkeserfaring for rekruttering er redusert. En annen forklaring kan være at rekrutteringen har skjedd til jobber hvor tidligere yrkeserfaring har mindre å si, f.eks. ufaglært arbeid i helse- og sosialsektoren.

---

[1] Vi har delt materialet i tre aldersgrupper: 20-29 år, 30-39 år og 40-54 år.

Arbeidstidsmønsteret viser høy konsistens for alle aldersgrupper i hele perioden (vedleggstabellene 7.24-7.29). Den eneste forskjellen som kan spores er at det blant de yngste kvinnene kan anes en svak tendens til overganger fra heltid til deltid. Mange av de yngste har sannsynligvis født barn i 70-åra, og overgangen fra heltid til deltid virker rimelig ut fra den reduksjonen i gjennomsnittlig arbeidstid vi fant for denne gruppen (avsnitt 7.4). Muligheten for deltidsarbeid innebærer kanskje en mer kontinuerlig yrkesdeltaking i familiedanningsfasen (vi kommer tilbake til dette i avsnitt 7.6).

7.5.2. Stabilitet blant kvinner med ulik utdanning

Utdanning er en faktor som vanligvis forklarer noe av variasjonen i kvinners yrkesaktivitet på et gitt tidspunkt (tverrsnittsmateriale).

Slik vi bruker utdanning, er f.eks. sterke kohorteffekter innbakt ettersom vi ikke har kontrollert for alder på grunn av at gruppene da ville bli for små. Vi skal her se på hvilken betydning utdanningsnivå har for stabiliteten i gifte kvinners arbeidsmarkedsstatus og valg av arbeidstid.

Når vi sammenlikner gifte kvinner med laveste utdanningsnivå (obligatorisk allmennutdanning uten videreutdanning) med gifte kvinner med høyeste utdanningsnivå (utvidet allmennutdanning med videreutdanning) ser vi at den samme sterke tendensen til å fortsatt være i yrkeslivet fra et tidspunkt til et annet gjelder for begge utdanningsgruppene for hele tiåret. Kvinner med middels utdanningsnivå viser også samme stabile mønster (vedleggstabellene 7.19-7.34). Nå kvinner først er på arbeidsmarkedet er deltakingsmønsteret kontinuerlig, og "being on a working-track" er betegnende for alle utdanningsgrupper. Rekruttering til arbeidsmarkedet og behovet for å være der, kan imidlertid være forskjellig for ulike kvinnegrupper.

Utdanningsnivået ser imidlertid ut til å ha betydning for grad av kontinuitet i ikke deltakingsmønsteret. I første halvdel av 70-åra er tilbøyeligheten til å være stabilt utenfor arbeidsmarkedet høyest for kvinner med laveste utdanningsnivå, og lavest for kvinner med høyeste utdanningsnivå.

For alle utdanningsgruppene reduseres stabiliteten i ikke deltaking i den siste delen av tiåret, men minst for kvinner med lavt utdanningsnivå, og mest for kvinner med middels utdanningsnivå. En del av variasjonene etter utdanning kan kanskje forklares med at det er sammenheng mellom og alder og utdanningsnivå.

Utdanningsnivået har imidlertid ikke noen synlig betydning for stabilitet i arbeidstidsordning. Stabiliteten er høy gjennom hele tiåret, for alle utdanningsgrupper (vedleggstabellene 7.41-7.44).

7.5.3. Revurdering av Stayer-hypotesen

Stabiliteten i kvinners yrkesdeltaking når de først er på arbeidsmarkedet, underbygger Stayer-hypotesen. - Kvinner er stabil arbeidskraft. Men hypotesen er ikke gyldig som en generell beskrivelse av kvinners yrkesmønstre uavhengig av hvilken tidsperiode man studerer. Sannsynligheten for at kvinner som ikke er på arbeidsmarkedet på ett tidspunkt heller ikke vil være der på et seinere tidspunkt, endres når arbeidsmarkedsbetingelsene endres. Sentrale faktorer er etterspørsel etter kvinnelig arbeidskraft og mulighetene for kombinasjonstilpasning i form av deltidsarbeid.

Men det at nye kvinnegrupper er trukket inn på arbeidsmarkedet behøver ikke å innebære at de nye gruppene blir mindre stabile enn de som alltid har vært der. Vi fant like høy stabilitet i yrkesdeltaking for andre halvdel av 70-åra som for første halvdel.

7.6. Arbeidsmarkedsstrømmer i 70-åra: Vekst i deltidsarbeidet

I forrige avsnitt belyste vi sannsynligheten for at en kvinne med en gitt arbeidsmarkedstilknytning på et bestemt tidspunkt ville ha samme status noen år seinere. Denne måten å analysere individdata på gir informasjon om kvinners stabilitet i grove trekk.

Ved å kartlegge strømmer til og fra arbeidsmarkedet (statusskift) og mellom ulike arbeidstidsordninger (tilpasningsskift), kan en mer detaljert beskrive den enkelte kvinnes stabilitet eller vandring mellom ulike arbeidsmarkedstilpasninger over en viss periode.

Det er alltid strømmer av kvinner som forlater arbeidsmarkedet, og kvinner som kommer inn på arbeidsmarkedet. Det er også strømmer av kvinner mellom deltid og heltid, begge veier. Veksten i en bestemt arbeidsmarkedstilpasning er et netto-resultat som kan skyldes ulike brutto-strømmer. Feilslutninger kan forekomme dersom de sysselsatte betraktes som en fast bestand, når de i virkeligheten betsår av ulike strømmer (Petterson, 1979). Når vi dekomponerer arbeidsmarkedstilpasninger i bestand og strømmer får vi et riktigere og mer dynamisk bilde av arbeidsmarkedsprosesser. Vi får muligheter til å studere prosessene bak et gitt fordelingsresultat.

Arbeidsmarkedsstrømmene kan skisseres slik:

Figur 7.1. Forholdet mellom bestand og strømmer av heltids- og deltidssysselsatte og ikke sysselsatte mellom to måletidspunkter
Relationship between stock and flows of full-time and part-time employees and non-employed persons between two points of time

K i l d e: Petterson, 1981.
Source: Petterson, 1981.

70-åra er her delt inn i følgende perioder: 1970 - 1972, 1973 - 1975, 1976 - 1978 og 1979 - 1980. Hver periode har tre observasjonstidspunkter (unntatt den siste som bare har to[1]). Kvinnens yrkesaktivitet og eventuell arbeidstid på de tre observasjonstidspunktene (1. januar hvert år) registreres, og klassifiseres som en av flere mulige tilpasningssekvenser i hver periode.

Kategoriene på mulige tilpasningssekvenser er følgende:

1) Permanent heltid (heltid registrert på alle tre observasjonstidspunktene)
2) Permanent deltid (deltid registrert på alle tre observasjonstidspunktene)
3) Permanent ikke yrkesaktiv (ikke yrkesaktiv på alle tre observasjonstidspunktene)
4) Til deltid fra heltid (ett skift fra heltid til deltid i løpet av de tre observasjonstidspunktene)
5) Til deltid fra ikke yrkesaktiv (ett skift fra ikke yrkesaktiv til deltid i løpet av de tre observasjonstidspunktene).

[1] Perioden 1979 - 1980 er derfor ikke helt sammenliknbar med de tre andre. Kravet til å bli klassifisert som stabil omfatter bare to tidspunkter, og vil antakelig bety en overestimering av stabilitet i forhold til de andre periodene. Tallene for denne perioden vil ikke bli kommentert, men finnes i alle tabellene.

6) Fra deltid til heltid (ett skift fra deltid til heltid i løpet av de tre observasjonstidspunktene)
7) Fra deltid til ikke yrkesaktiv (ett skift fra deltid til ikke yrkesaktiv i løpet av de tre observasjonstidspunktene)
8) Veksler mellom heltid og deltid (mer enn ett skift mellom heltid og deltid i løpet av de tre observasjonstidspunktene)
9) Veksler mellom ikke yrkesaktiv og deltid (mer enn ett skift mellom ikke yrkesaktiv og deltid i løpet av de tre observasjonstidspunktene)
10) Veksler mellom ikke yrkesaktiv, heltid og deltid (skifter mellom alle tre tilpasninger i løpet av de tre observasjonstidspunktene)
11) Til heltid fra ikke yrkesaktiv (ett skift fra ikke yrkesaktiv til heltid i løpet av de tre observasjonstidspunktene)
12) Fra heltid til ikke yrkesaktiv (ett skift fra heltid til ikke yrkesaktiv i løpet av de tre observasjonstidspunktene).

For hver periode har vi konstruert et utvalg av kvinner som var 20-54 år ved inngangen til perioden[1]. Kvinnene som studeres er altså i alderen 20-54 år ved inngangen til hver periode.

For hver periode studeres fordelingen av ulike tilpasningstyper, gruppert slik det framgår av tabell 7.11. Vi gjør oppmerksom på at vi bare fanger opp endringer fra et observasjonstidspunkt til et annet, og ikke endringer som har foregått mellom disse tidspunktene. I praksis betyr det at endringer underestimeres noe.

En liknende studie er utført i Sverige, hvor panelopplegget (hvert intervjuobjekt deltar 8 ganger) i de svenske arbeidskraftundersøkelsene er utnyttet til å analysere arbeidskraftsstrømmer (Petterson, 1979).

Vår analyse bygger på færre observasjoner, og et mye mindre utvalg. Sammenliknet med den svenske analysen vil de dataene vi presenterer være grovere mål på samme fenomen, samtidig som størrelsen på vårt utvalg begrenser analysens detaljeringsgrad.

---

[1] 1970 - 1972: Kvinner født 1915 - 1949. 1973 - 1975: Kvinner født 1918 - 1952. 1976 - 1978: Kvinner født 1921 - 1955. 1979 - 1980: Kvinner født 1924 - 1958.

Den svenske analysens hovedformål var å belyse årsakene til deltidsarbeidets vekst ved å undersøke alle strømmer mellom heltidssysselsatte, deltidssysselsatte og ikke sysselsatte. Petterson hevder nemlig at det i Sverige har forekommet feiltolkninger av årsakene til veksten i deltidsarbeidet, fordi veksten feilaktig tolkes som et resultat av at antall heltidsarbeidende kvinner har blitt færre, dvs. at heltidsarbeidende kvinner har gått over til deltid. "Felet beror sannolikt på att man betraktar de sysselsatta som ett fast bestånd ("stock") medan de i själva verket består av olika strømmar ("fløden")" (Petterson, 1979).

Pettersons hovedproblemstilling, nemlig hvorvidt veksten i deltidsarbeidet skyldes at kvinner som tidligere arbeidet heltid har gått over på deltid, har ikke vært noe sentralt poeng i den norske deltidsdebatten. Vi skal imidlertid vise at årsakene til veksten i deltidsarbeidet i Norge skyldes liknende prosesser og utviklingstrekk som i Sverige.

Samtidig som vi belyser årsakene til veksten i deltidsarbeidet, vil vi også se mer detaljert på stabilitet i kvinners arbeidsmarkedsatferd.

Arbeidsmarkedsstrømmene kan som før nevnt deles i statusskift (yrkesaktiv $\rightleftarrows$ ikke yrkesaktiv) og tilpasningsskift (deltid $\rightleftarrows$ heltid). Et av formålene her er å gi en beskrivelse av omfanget av både statusskift og tilpasningsskift blant ulike kvinnegrupper opp gjennom 70-åra, samt bestanden av kvinner innen ulike typer arbeidsmarkedstilpasninger.

7.6.1. Generelle utviklingstrekk

Den sterke veksten i gifte kvinners yrkesaktivitet i tiåret viser seg i fordelingene av de ulike tilpasningstypene: Andelen gifte kvinner som er permanent på arbeidsmarkedet på alle de tre observasjonstidspunktene innen hver periode, har økt fra periode til periode[1]. I perioden 1970 - 1972 hadde 37 prosent av de gifte kvinnene permanent arbeidsmarkedsstatus som yrkesaktive, i perioden 1976 - 1978 var andelen økt til 52 prosent (summen av kolonnene 1, 2, 4, 6 og 8 i tabell 7.11). Samtidig finner vi en reduksjon i andelen gifte kvinner som er permanent utenfor arbeidsmarkedet i hver periode, fra 48 prosent i perioden 1970 - 1972 til 31 prosent i perioden 1976 - 1978.

---

[1] Tallene vi har gitt i dette avsnittet er beregnet for gifte kvinner 20-54 år. Tilsvarende tall er beregnet for alle kvinner 20-54 år. Tallene og tendensene for gifte kvinner er nesten identiske for det som gjelder for alle kvinner. Se for øvrig vedleggstabell 7.45.

Tabell 7.11. Gifte kvinner 20-54 år i grupper for alder, etter arbeidsmarkedstilknytning 1970 - 1972, 1973 - 1975, 1976 - 1978 og 1979 - 1980. Prosent
Married women 20-54 years old in groups for age, by labour market attachment 1970 - 1972, 1973 - 1975, 1976 - 1978 and 1979 - 1980. Per cent

Periode/ alder Period/ age	I alt Total	Permanent Permanent			Til deltid To part-time		Fra deltid From part-time			Veksler mellom Change between					Tallet på kvinner Number of women
										Ikke yrkesaktiv Not employed		Til heltid To full-time	Fra heltid From full-time		
		Heltid Full-time	Deltid Part-time	Ikke yrkesaktiv Not employed	Fra heltid From full-time	Fra ikke yrkesaktiv From not employed	Til heltid To full-time	Til ikke yrkesaktiv To not employed	Heltid. Deltid Full-time. Part-time	Deltid Part-time	Heltid. Deltid Full-time. Part-time	Fra ikke yrkesaktiv From not employed	Til ikke yrkesaktiv To not employed	Uoppgitt Unknown	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		
1970-1972															
Alle All .	100	19	16	48	1	5	1	1	0	0	0	5	3	2	1 286
20-29	100	15	9	49	2	7	1	1	0	1	0	7	6	2	365
30-39	100	17	16	50	1	5	1	1	0	0	1	5	2	1	351
40-54	100	23	20	46	0	3	1	1	0	0	0	3	1	2	570
1973-1975															
Alle	100	22	20	39	1	6	1	2	0	1	1	3	3	2	1 339
20-29	100	21	14	40	2	6	1	2	0	0	1	4	7	3	406
30-39	100	22	22	34	0	9	1	3	0	1	0	4	2	2	349
40-54	100	24	24	42	2	3	0	1	0	0	0	1	1	2	584
1976-1978															
Alle	100	23	27	31	1	7	1	2	0	1	1	2	3	3	1 356
20-29	100	18	20	35	1	10	1	2	0	1	2	3	5	2	391
30-39	100	24	28	24	1	8	2	1	0	1	0	3	2	3	405
40-54	100	23	30	33	1	5	0	1	0	0	0	1	1	3	560
1979-1980															
Alle	100	27	37	26	0	2	0	1	-	-	-	1	2	4	1 380
20-29	100	26	32	28	1	2	0	2	-	-	-	1	5	3	373
30-39	100	29	41	21	0	1	0	1	-	-	-	1	1	4	470
40-54	100	27	37	28	0	2	0	1	-	-	-	0	0	5	537

Veksten i andelen gifte kvinner som i hver periode er permanent på arbeidsmarkedet, skyldes veksten i andelen gifte kvinner som arbeider deltid. Permanent deltidsarbeid er den mest ekspanderende arbeidsmarkedstilpasning. Fra 1970 - 1972 til 1976 - 1978 økte andelen gifte kvinner som var permanent på deltid fra 16 til 27 prosent[1].

Dersom veksten i deltidsarbeidet primært var forårsaket av at heltidsarbeidende gifte kvinner gikk over på deltid, ville dette innebære en nedgang i andelen gifte kvinner som har heltidsarbeid. Andelen gifte kvinner som er permanent på heltid har imidlertid holdt seg relativt stabil, noe som betyr at bestanden eller antallet har økt.

Veksten i deltidsarbeidet skyldes derimot en rekruttering av tidligere ikke yrkesaktive gifte kvinner til deltidsarbeid; i hver periode gikk omkring 5 prosent av kvinnene over fra å stå utenfor arbeidsmarkedet til å bli deltidsarbeidende. Og det er viktig å understreke at kvinnene blir værende på deltid, andelen som går fra deltidsarbeid til ikke yrkesaktiv er helt ubetydelig, og det er ingen tendens til økt omfang etter hvert som andelen deltidsarbeidende øker. Dette bekrefter de resultatene som er vist til i tidligere avsnitt.

Tilpasningsskift, eller overgang fra en arbeidstidsordning til en annen, forekommer i liten grad når vi ser på alle gifte kvinner under ett.

Andelen gifte kvinner som i løpet av en periode har hatt slike tilpasningsskift er svært liten gjennom hele tiåret. Samlet utgjør disse skiftene omkring 2 prosent av kvinnene i hver periode, og likt fordelt mellom overganger fra heltid til deltid og fra deltid til heltid. Dette viser at heltidsarbeidende kvinner i liten grad går over til deltidsarbeid, noe som igjen understreker at veksten i deltidsarbeidet ikke skyldes at kvinner arbeider mindre enn før, men derimot at flere kvinner har endret arbeidsmarkedsstatus. På den andre siden viser også tallene at deltidsarbeidet har en permanent karakter, det er få som i løpet av en treårsperiode går over fra deltids- til heltidsarbeid, og dette ser ut til å være et stabilt mønster for tiårsperioden. Forekomsten av kvinner som skifter både yrkesstatus og arbeidstid, det vil si som bytter flere ganger mellom heltid/deltid, ikke yrkesaktiv/deltid eller ikke yrkesaktiv/heltid/deltid, er svært sjelden i alle perioder.

---

[1] Ettersom tiåret her er delt inn i perioder med observasjonsår som ikke er helt sammenfallende med den todelingen som ble gjort i forrige avsnitt, vil vi her ikke legge vekt på å studere forskjeller mellom første og andre halvdel av 70-åra, men først og fremst se på tendenser og resultater for perioden 1970 - 1978.

Kort sagt er resultatene et uttrykk for at kvinner utfører mer lønnet arbeid enn før. Størrelsen på statusskiftene, eller strømmene til og fra arbeidsmarkedet, er relativt stabile gjennom tiåret. Langt flere kvinner går inn på arbeidsmarkedet enn antall kvinner som forlater det. Utstrømmene ligger samlet på en størrelsesorden rundt 5 prosent, mens innstrømmene ligger et sted rundt 10 prosent.

Det er imidlertid en tendens til større avgang fra heltidsarbeid enn fra deltidsarbeid, noe som sannsynligvis skyldes at kvinner arbeider heltid til de får sitt første barn, og så går ut av arbeidsmarkedet.

Hovedresultatene fra Norge og Sverige er relativt like og kan oppsummeres med at økningen i antallet deltidsarbeidende kvinner ikke kommer av at kvinner har mindre inntektsgivende arbeid enn tidligere, men heller av at de har mer. Deltidsarbeidet har økt fordi det er blitt flere yrkesaktive kvinner (Petterson, 1979). I Sverige har for øvrig overgangen fra heltids- til deltidsarbeid økt i perioden 1970 - 1977. Men samtidig har andelen som har gått fra deltid til heltid også økt. Disse tendensene utjevner imidlertid hverandre.

I hele tiåret går langt flere kvinner inn på arbeidsmarkedet enn antall kvinner som forlater det. Veksten i kvinnelig yrkesaktivitet har altså ikke ført til større "turbulens" på arbeidsmarkedet. Teoretisk sett kunne man ha tenkt seg at flere kvinner inn på arbeidsmarkedet ville føre til større strømmer ut, dersom yrkesaktiviteten for mange var av mer tilfeldig karakter. Konklusjonen må derfor bli at kvinner har kommet inn på arbeidsmarkedet for å bli. De fleste har blitt rekruttert til deltidsarbeid, og mye tyder på at de vil forbli på deltid.

7.6.2. Arbeidsmarkedsstrømmer blant gifte kvinner i ulike alders- og utdanningsgrupper

Kvinnens alder betraktes her som et grovt mål for livsløpsfase. Kvinners yrkesaktivitet endrer seg over livsløpet, men spørsmålet er om sammenhengen mellom livsløpsfase og arbeidsmarkedstilpasning er i ferd med å endres. Har arbeidsmarkedsutviklingen i 70-åra nedfelt seg i nye yrkesmønstre for kvinner i bestemte livsfaser?

Sammenhengen mellom gifte kvinners alder og permanent ikke yrkesaktivitet har endret seg i 70-åra. I den første perioden, 1970 - 1972, var det små forskjeller mellom kvinnens alder og andelen ikke yrkesaktive. Nærmere halvparten av kvinnene i alle aldersgruppene var permanent utenfor arbeidsmarkedet. Utviklingstendensen har vært reduksjon innen alle aldersgrupper i andelen som ikke har noen kontakt med arbeidsmarkedet. Men det er de gifte kvinnene i alderen 30-39 år som har hatt den mest dramatiske reduksjonen i andelen som står utenfor arbeidsmarkedet, fra 50 prosent i perioden 1970 - 1972 til 24 prosent i perioden 1976 - 1978 (tabell 7.11).

Parallelt med nedgangen i andelen ikke yrkesaktive i denne aldersgruppen, har andelen med permanent arbeidsmarkedstilknytning økt sterkt. Økningen skyldes i sterkest grad vekst i andelen kvinner som arbeider deltid, men andelen som arbeider heltid viser også økning. Andelen som var permanent på deltid økte fra 16 prosent i perioden 1970 - 1972, til 28 prosent i perioden 1976 - 1978. Tilsvarende tall for heltid var en økning fra 17 til 24 prosent. Mønsteret kan tolkes som en tiltagende tendens til at kvinner går tilbake til arbeidsmarkedet når småbarnsperioden er over, og da som oftest på deltid.

Blant de yngste (20-29 år) og de eldste (40-54 år) kvinnene var omkring en tredel permanent utenfor arbeidsmarkedet i perioden 1976 - 1978 (tabell 7.11). Barrierene mot arbeidsmarkedet for de yngste kan tolkes som et resultat av en bestemt livsløpsfase, idet de fleste kvinner gjennomlever småbarnsfasen i denne alderen. For de eldste kvinnene er det sannsynligvis snakk om visse kohorteffekter. Kvinner over 40 år har ofte hatt lange avbrudd fra yrkeslivet, og har gjennomgående lavere utdanning enn yngre kvinner, samtidig som tidligere utdanning og praksis har blitt foreldet. Kvinnenes mangel på yrkesidentifikasjon og dermed større usikkerhet med hensyn til kompetansekrav kan også skape barrierer. Etterspørselen etter kvinner i disse aldersgruppene er vel heller ikke særlig stor. Fra et arbeidsgiversynspunkt kan f.eks. forventet avkastning fra opplæring være lavere enn for yngre kvinner på grunn av forventet kortere ansettelse. Men ettersom det er snakk om kohorteffekter betyr det at sammenhengene mellom livsløpsfase og arbeidsmarkedstilpasning ikke er etablert en gang for alle, men vil kunne endres når nye kohorter når tilsvarende alder. Det er liten grunn til å tro at kvinnene i alderen 30-39 år, som kom inn på arbeidsmarkedet for fullt i 70-åra, vil forsvinne ut når de blir eldre. Men hva som vil skje med de kvinnene som er unge i dag når de når en alder over 40 år, er avhengig av etterspørselen etter kvinnelig arbeidskraft i de nærmeste åra.

De eldste kvinnene, 40-54 år, hadde en relativt høy andel med permanent arbeidsmarkedstilknytning i begynnelsen av 70-åra, og rekrutteringen seinere har vært liten. Lavere rekrutteringspotensiale er derfor en delforklaring på den noe lavere veksten i denne aldersgruppen. Men det er grunn til å anta at de eldste kvinnene som står utenfor arbeidsmarkedet utgjør en lite bevegelig del av potensiell kvinnelig arbeidskraft. De eldste kvinnene har lavest andel rekrutteringer til arbeidsmarkedet i alle periodene. I omfanget av rekrutteringer likner de yngste og de nest eldste kvinnene hverandre.

De yngste gifte kvinnene, 20-29 år, har i motsetning til de eldste størst omfang av skift i arbeidsmarkedsstatus. Hele 22 prosent av kvinnene i denne aldersgruppen endret arbeidsmarkedsstatus i løpet av perioden 1976 - 1978 (samlet andel som kom inn på eller gikk ut av arbeidsmarkedet), mot 9 prosent av de eldre kvinnene. Andelen som kom inn på arbeidsmarkedet overstiger imidlertid andelen som gikk ut av arbeidsmarkedet i hver periode også for denne aldersgruppen. Rekrutteringen fra ikke yrkesaktive til deltid har vært relativt høy, samtidig som andelen med permanent deltidsarbeid har økt i de påfølgende perioder.

Kvinner som har hatt overganger fra en arbeidstidsordning til en annen, utgjør tallmessig en liten gruppe, slik at eventuelle prosentdifferanser mellom kvinner i ulike aldersgrupper vanskelig lar seg tolke. Tallene antyder imidlertid en mulig tendens til at de yngste kvinnene i noen større grad har slike skift i arbeidstid. Barnefødslenes betydning for arbeidsmarkedstilpasningen kommer vi imidlertid tilbake til. I Sverige har utviklingen i arbeidsmarkedstilpasning innen ulike aldersgrupper av gifte kvinner hatt en sterkere utjevnende effekt (aldersinndelingen er imidlertid ikke helt sammenliknbar): Der er yrkesdeltakingen nå omtrent like stor i alle aldersgrupper mellom 25 og 54 år (Sveriges officiella statistik, 1982).

Utdanning kan oppfattes som en ressurs som reduserer barrierer mot yrkesaktivitet. Utdanning er en form for arbeidskraftsinvestering og gir ofte bedre økonomisk avkastning av yrkesaktiviteten. Spørsmålet om type utdanning er imidlertid avgjørende, og kvinners utdanningsvalg er ikke alltid reflektert av det som gir størst markedsmessig avkastning. Utdanning er dessuten en variabel som kan formidle forskjeller mellom grupper av kvinner, fordi det ofte er systematiske sammenhenger mellom utdanningsnivå og andre egenskaper ved kvinners livssituasjon/ressurser som virker i samme retning med hensyn til å fremme eller hemme yrkesaktivitet (Jensen, 1982). Formålet med Jensen's analyse var å studere variasjoner i barnetall, men resonnementet kan også brukes til å studere variasjon i yrkesaktivitet. Utdanning kan imidlertid også være ideologiformidlende, holdningsskapende, for kvinners syn på sin egen rolle.

Utdanningsnivået har betydning for gifte kvinners stabilitet/bevegelser på arbeidsmarkedet. Kvinner med lavt utdanningsnivå står oftere permanent utenfor arbeidsmarkedet enn kvinner på andre utdanningsnivåer (vedleggstabell 7.46). I perioden 1970 - 1972 var 55 prosent av de gifte kvinnene med laveste utdanningsnivå (obligatorisk allmennutdanning uten videreutdanning) permanent ikke yrkesaktive, og i perioden 1976 - 1978 var

andelen redusert til 45 prosent. Blant gifte kvinner med høyeste utdanningsnivå (utvidet allmennutdanning og med videreutdanning) var tilsvarende tall 39 og 26 prosent.

I løpet av 70-åra har arbeidsmarkedsrekrutteringene i sterkest grad berørt kvinner med middels utdanningsnivå. Kvinner med utvidet allmennutdanning uten videreutdanning har gått over fra å likne de lavest utdannede kvinnene i sin arbeidsmarkedsatferd til en mellomposisjon mellom kvinner med lavt og kvinner med høyt utdanningsnivå. Kvinner som har obligatorisk allmennutdanning med videreutdanning har nærmet seg arbeidsmarkedsmønsteret til de med høyeste utdanningsnivå.

Kvinner med middels utdanningsnivå har i alle periodene hatt en større rekruttering fra ikke yrkesaktiv til deltid enn de andre utdanningsgruppene.

Veksten i yrkesdeltakingen har først og fremst skjedd på deltid, for alle utdanningsgrupper, men ikke på bekostning av heltid. Men det er fremdeles kvinner med det høyeste utdanningsnivået som oftest har en permanent arbeidsmarkedstilknytning. Andelen gifte kvinner som har kommet inn på arbeidsmarkedet på deltid fra tidligere ikke yrkesaktiv tilværelse, er for alle utdanningsgrupper i alle perioder høyere enn andelen som går fra et deltidsarbeid til en ikke yrkesaktiv situasjon. Gruppen av gifte kvinner som øker eller reduserer arbeidstiden viser ingen nevneverdig variasjon mellom utdanningsgruppene. Strømmene mellom arbeidstidsordningene oppveier altså hverandre.

Som konklusjon er det rimelig å si at gifte kvinner med det laveste utdanningsnivået i mindre grad har vært utsatt for 70-åras arbeidsmarkedsendringer enn kvinner med mer utdanning. Veksten i deltidsarbeidet har altså kommet kvinner med lite utdanning minst til gode. Denne konklusjonen ville sannsynlig måtte modifiseres noe dersom vi så på utviklingen i ulike kohorter, ettersom sammenhengen mellom høy alder og lav utdanning som tidligere nevnt er sterk.

7.6.3. Konsekvenser av barnefødsler for kvinners arbeidsmarkedsstrømmer

Hvilke valg kvinner tar i forhold til arbeidsmarkedet i fasene med barnefødsler har betydning. Alternative roller kan velges, mor eller yrkeskvinne og mor, og dette kan ha betydning for kvinnens seinere tilknytning til arbeidslivet.

Vi har tidligere vist at stabiliteten i arbeidsmarkedsstatus er lavest blant kvinner som har født barn i tiårsperioden (avsnitt 7.1), at ut-inn bevegelser på arbeidsmarkedet er mest vanlig for denne gruppen

kvinner (avsnitt 7.2), og at den gjennomsnittlige ukentlige arbeidstiden ble redusert over tiåret (avsnitt 7.4). I dette avsnittet skal vi imidlertid gå nærmere inn på mulige endringer i betydningen av barnefødsler for kvinners forhold til arbeidsmarkedet i 70-åra.

Fødselen av det første barnet har i løpet av 70-åra redusert sin betydning som avbruddsfaktor fra yrkeslivet. Kvinner som var førstegangsfødende på slutten av tiåret ble værende på arbeidsmarkedet i større grad enn de som fikk sitt første barn i begynnelsen av 70-åra. Blant kvinnene som fikk sitt første barn perioden 1976 - 1978 hadde hele 46 prosent en permanent arbeidsmarkedstilknytning i de tre åra, mot 27 prosent av kvinnene som fikk sitt første barn i perioden 1970 - 1972 (vedleggstabell 7.47).

Flere og flere kvinner velger nå å kombinere barn og yrkesliv. Dette er en tilpasning som først og fremst er muliggjort av tilgangen på deltidsarbeid. Andelen med permanent deltidsarbeid økte i tiåret fra 5 til 18 prosent. Blant kvinner som får sitt første barn, finner vi også en litt større andel som veksler mellom heltid, ikke yrkesaktiv og deltid.

I perioden 1976 - 1978 arbeidet en av fire kvinner som fikk sitt første barn permanent på heltid, og denne andelen er like høy som for alle gifte kvinner i alderen 20-54 år. Andelen kvinner som står permanent utenfor arbeidsmarkedet har gått ned fra 32 til 16 prosent.

Gruppen av småbarnsmødre som er på arbeidsmarkedet har blitt større, men de arbeider sannsynligvis gjennomsnittlig færre timer enn de småbarnsmødrene som var på arbeidsmarkedet i begynnelsen av 70-åra.

Tendensen til å bli i yrkeslivet er sterkest for kvinner som får det første barnet. Blant kvinner som fødte sitt andre barn går tendensen i samme retning som for ettbarnsmødre, men er langt mindre markant (vedleggstabell 7.48). Omkring 30 prosent av kvinnene som fikk sitt andre barn i perioden 1976 - 1978 hadde en permanent arbeidsmarkedstilknytning (mot 25 prosent i perioden 1970 - 1972). Relativt sett er tobarnsmødrene oftere på deltid enn ettbarnsmødrene. Dersom barn nummer to ikke hadde en sjølstendig betydning som avbruddsfaktor, kunne en forvente samme tilpasningsmønsteret som for kvinner som fikk sitt første barn. Ettersom kvinnene føder barna sine tett, er det sannsynlig at kvinnene som føder sitt andre barn har ett barn i småbarnsalderen fra før. Arbeidsmengden forbundet med to småbarn er større enn med ett. Problemer knyttet til barnetilsyn i form av tilgjengelighet og kostnader øker også når det kommer ett barn til. To småbarn ser derfor ut til å utgjøre et relativt større hinder for yrkesaktivitet enn det å ha ett lite barn.

Det var ingen forskjell i arbeidsmarkedstilknytning mellom ettbarns- og tobarnsmødre i begynnelsen av 70-åra. Økt yrkesaktivitet blant småbarnsmødre ser derfor ut til i første rekke å gjelde den perioden kvinner bare har ett barn.

7.7. Noen hovedresultater og oppsummering

De empiriske analysene i dette kapitlet har gitt følgende hovedresultater:

- Halvparten av kvinnene har hatt en stabil tilknytning til arbeidsmarkedet i 70-åra: ca. 30 prosent var stabilt yrkesaktive, 20 prosent var stabilt yrkespassive.

- Det er en relativt sterk sammenheng mellom arbeidsmarkedsstatus i 1970 og i 1980.

- Kvinners familierolle, både om de er gift og har født barn, påvirker stabiliteten i kvinners yrkesaktivitet.

- Skift i arbeidsmarkedsstatus er sterkt konsentrert til barnefødselsfasen.

- Deltidsarbeidende er minst like stabile i sin arbeidsmarkedstilpasning som heltidsarbeidende.

- En kan med relativt stor sikkerhet fastslå en kvinnes arbeidsmarkedsstatus ett år, dersom en kjenner hennes status året før. De yngste kvinnene er mindre stabile i sin arbeidsmarkedstilknytning enn eldre kvinner.

- Jo yngre barn en kvinne har, jo mindre en sannsynligheten for at kvinnen har hatt en stabil arbeidsmarkedstilknytning i 70-åra.

- Mest stabile har de kvinner vært som ikke har født barn.

- For alle grupper av kvinner har tilgangsraten vært større enn avgangsraten for alle år i tiårsperioden.

- Middelaldrende kvinner (35-54 år) har gjennomgående lavere avgangsrater enn yngre kvinner.

- Tilgangsratene har vært lavest for kvinner med lav utdanning og stort sett høyest for kvinner med høy utdanning.

- Det var et markert fall i tilgangsratene helt mot slutten av tiårsperioden.

- Gifte kvinner som har vært yrkesaktive i hele tiåret, har hatt små endringer i gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid i perioden.

- Yrkesaktive kvinner som aldri har født barn, har gjennom hele tiåret hatt en lengre gjennomsnittlig arbeidstid enn andre grupper, men de har hatt en reduksjon i ukentlig arbeidstid.

- Yrkesaktive kvinner med små barn har hatt den største reduksjonen i ukentlig arbeidstid i tiåret.

- For første halvdel av 70-åra er gifte kvinners forhold til arbeidsmarkedet i stor grad "to-mønstret", enten i form av stabil deltaking eller stabil ikke deltaking.

- I andre halvdel av 70-åra har det skjedd en viss endring. Andelen som er stabilt ikke yrkesaktive har gått ned.

- Stabiliteten i arbeidstidsordningen er svært høy for hele tiåret - gifte kvinner som arbeider heltid fortsetter å arbeide heltid, og kvinner som arbeider deltid blir på deltid.

- Rekrutteringen av kvinner i 30-årsalderen er det mest typiske trekket ved arbeidsmarkedsutviklingen i perioden.

- For alle utdanningsgruppene reduseres stabiliteten i ikke deltaking i den siste delen av tiåret, men minst for kvinner med lavt utdanningsnivå, og mest for kvinner med middels utdanningsnivå.

- Utdanningsnivået har ingen betydning for stabilitet i arbeidstidsordning.

- Veksten i deltidsarbeidet skyldes en rekruttering av tidligere ikke yrkesaktive kvinner til deltidsarbeid.

- Kvinner som er rekruttert til deltid blir på deltid.

- Fødselen av det første barnet har redusert sin betydning som avbruddsfaktor i løpet av 70-åra.

Hvordan kan så disse empiriske resultatene relateres til de ulike teoriene om stabilitet som ble skissert innledningsvis i dette kapitlet?

Alle de stabilitetsmålene vi har benyttet i analysen av vårt datamateriale, gir til sammen et ganske entydig bilde: Sannsynligheten for at en kvinne som er på arbeidsmarkedet på et gitt tidspunkt, skal fortsette å være der på et seinere tidspunkt er høy, mens sannsynligheten for at kvinner som står utenfor arbeidsmarkedet skal forbli utenfor er lavere.

Kvinner som rekrutteres til arbeidsmarkedet i perioden viser imidlertid samme stabile arbeidsmarkedsatferd etter rekrutteringen som kvinner som var der tidligere. Kvinners yrkesmønster i det tiåret som er analysert her, kan enkelt beskrives som inn-ut-inn, dvs. at kvinner har få avbrudd, og da knyttet til perioden med barnefødsler og småbarn. Avbruddenes varighet må derfor betegnes som kortvarige sett i relasjon til varigheten av en kvinnes yrkesaktive livsløp.

De tre refererte teoriene er alle til en viss grad gyldige. Den sentrale modifiserende faktor er etterspørselen etter kvinnelig arbeidskraft i tiåret, og den bestemte form denne etterspørselen har hatt.

Den sterke etterspørselen etter kvinnelig arbeidskraft har vært den viktigste betingelsen for veksten i kvinnesysselsettingen i 70-åra. Forutsetningen for denne veksten var nettopp at det eksisterte et reservearbeidskraftspotensiale. Kvinner blir altså trukket ut på arbeidsmarkedet i tider med sterk etterspørsel etter arbeidskraft. Et åpent spørsmål er imidlertid hva som vil skje med kvinners muligheter på arbeidsmarkedet i framtiden. Så lenge økonomiske nedgangstider bare berører konkurranseutsatte næringer, hvor kvinner bare i liten grad befinner seg, har ikke et slakt arbeidsmarked større betydning for kvinner. Men når sparekniven tas fram i den offentlige sektor, vil dette ha stor betydning for kvinners yrkesaktivitet. I første omgang vil dette neppe ramme kvinner som ble rekruttert i 70-åra, og som er etablert på arbeidsmarkedet, men inngangsbilletten kan bli vanskeligere etter hvert. Det kan bety at økt yrkesaktivitet for f.eks. småbarnsmødre kan komme til å forbli en historisk beskrivelse av 70-åra.

At kvinner avbryter yrkesaktiviteten når omsorgsforpliktelsene øker, er fremdeles en realitet, men fikk i 70-åra mindre omfang. Kontinuiteten i kvinners yrkesaktivitet i disse fasene ser ut til å ha blitt større. Færre kvinner velger mellom morsrolle og yrkesrolle, flere velger begge deler. Dette er noe som er muliggjort ved at adgangen til deltidsarbeid har økt sterkt i 70-åra. Færre muligheter til reduserte arbeidstidsordninger i forhold til dagens 8-timers normalarbeidsdag, vil sannsynligvis øke avbruddene fra yrkeslivet og varigheten av dem, i barnefødselsfasen.

Stayer-hypotesens gyldighet har vi diskutert tidligere (avsnitt 7.5). Vi kan bare nok en gang gjenta at hypotesens gyldighet langt på vei står og faller med arbeidsmarkedsmulighetene for kvinner. Dersom etterspørselen etter kvinnelig arbeidskraft er sterk og forholdene legges til rette for å kombinere lønnet og ulønnet arbeid (deltid), vil kvinner bli rekruttert til inntektsgivende arbeid.

Tabell 7.12. Korrelasjonen mellom arbeidsmarkedsstatus i et år og flere år etter for gifte kvinner 20-54 år i 1970 Correlation between labour force status one year and several years after for married women 20-54 years old in 1970

Arbeidsmarkeds-status Labour force status	Arbeidsmarkedsstatus Labour force status									
	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980
1970	0,84	0,73	0,68	0,62	0,56	0,50	0,43	0,38	0,33	0,31
1971		0,86	0,79	0,71	0,65	0,57	0,50	0,45	0,39	0,35
1972			0,88	0,79	0,70	0,62	0,53	0,50	0,43	0,40
1973				0,87	0,77	0,68	0,60	0,54	0,47	0,43
1974					0,85	0,73	0,64	0,59	0,52	0,46
1975						0,84	0,73	0,65	0,56	0,52
1976							0,85	0,76	0,67	0,61
1977								0,87	0,76	0,70
1978									0,85	0,78
1979										0,91

Tabell 7.13. Korrelasjonen mellom arbeidsmarkedsstatus et år og flere år etter for kvinner 20-29 år i 1970 Correlation between labour force status one year and several years after for women 20-29 years old in 1970

Arbeidsmarkeds-status Labour force status	Arbeidsmarkedsstatus Labour force status									
	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980
1970	0,72	0,53	0,45	0,38	0,31	0,26	0,17	0,11	0,11	0,11
1971		0,74	0,65	0,51	0,42	0,32	0,26	0,22	0,19	0,16
1972			0,82	0,67	0,52	0,41	0,33	0,28	0,24	0,19
1973				0,76	0,61	0,49	0,43	0,33	0,29	0,25
1974					0,75	0,59	0,50	0,41	0,34	0,30
1975						0,78	0,65	0,53	0,42	0,38
1976							0,81	0,67	0,53	0,47
1977								0,78	0,61	0,54
1978									0,76	0,68
1979										0,89

Tabell 7.14. Korrelasjonen mellom arbeidsmarkedsstatus et år og flere år etter for kvinner 30-39 år i 1970 Correlation between labour force status one year and several years after for women 30-39 years old in 1970

Arbeidsmarkeds-status Labour force status	Arbeidsmarkedsstatus Labour force status									
	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980
1970	0,84	0,70	0,66	0,59	0,51	0,40	0,34	0,30	0,26	0,27
1971		0,85	0,75	0,68	0,59	0,49	0,40	0,35	0,30	0,30
1972			0,84	0,74	0,67	0,55	0,44	0,42	0,35	0,33
1973				0,86	0,75	0,64	0,55	0,51	0,45	0,43
1974					0,84	0,72	0,60	0,56	0,51	0,47
1975						0,83	0,68	0,57	0,53	0,49
1976							0,78	0,68	0,64	0,58
1977								0,84	0,76	0,69
1978									0,86	0,78
1979										0,89

Tabell 7.15. Korrelasjonen mellom arbeidsmarkedsstatus et år og flere år etter for kvinner 40-54 år i 1970 Correlation between labour force status one year and several years after for women 40-54 years old in 1970

Arbeidsmarkeds-status Labour force status	Arbeidsmarkedsstatus Labour force status									
	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980
1970	0,89	0,83	0,80	0,75	0,73	0,68	0,61	0,58	0,52	0,48
1971		0,93	0,89	0,83	0,81	0,75	0,68	0,65	0,59	0,54
1972			0,94	0,87	0,83	0,76	0,68	0,66	0,60	0,55
1973				0,93	0,88	0,80	0,72	0,69	0,64	0,58
1974					0,92	0,83	0,76	0,73	0,67	0,61
1975						0,91	0,82	0,77	0,70	0,63
1976							0,89	0,84	0,77	0,70
1977								0,93	0,85	0,78
1978									0,89	0,82
1979										0,92

Tabell 7.16. Korrelasjonen mellom arbeidsmarkedsstatus et år og flere år etter for kvinner 20-54 år i 1970 og som ikke har født barn Correlation between labour force status one year and several years after for women 20-54 years old in 1970 and who have not given birth to children

Arbeidsmarkeds-status Labour force status	Arbeidsmarkedsstatus Labour force status									
	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980
1970	0,89	0,72	0,70	0,70	0,65	0,56	0,50	0,49	0,49	0,45
1971		0,88	0,83	0,81	0,76	0,63	0,61	0,56	0,57	0,50
1972			0,95	0,87	0,80	0,67	0,65	0,60	0,58	0,54
1973				0,92	0,85	0,72	0,70	0,65	0,63	0,59
1974					0,90	0,80	0,75	0,70	0,68	0,61
1975						0,85	0,80	0,73	0,71	0,62
1976							0,89	0,80	0,76	0,62
1977								0,87	0,82	0,69
1978									0,86	0,72
1979										0,87

Tabell 7.17. Korrelasjonen mellom arbeidsmarkedsstatus et år og flere år etter for kvinner 20-54 år i 1970 og som bare har født barn før 1970 Correlation between labour force status one year and several years after for women 20-54 years old in 1970 and who have only given birth to children before 1970

Arbeidsmarkeds-status Labour force status	Arbeidsmarkedsstatus Labour force status									
	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980
1970	0,86	0,76	0,72	0,65	0,60	0,53	0,45	0,42	0,37	0,35
1971		0,88	0,82	0,74	0,69	0,61	0,51	0,49	0,44	0,41
1972			0,90	0,80	0,73	0,64	0,55	0,53	0,49	0,46
1973				0,88	0,80	0,71	0,62	0,58	0,54	0,50
1974					0,87	0,76	0,67	0,64	0,59	0,53
1975						0,86	0,75	0,69	0,63	0,57
1976							0,86	0,79	0,73	0,67
1977								0,90	0,83	0,77
1978									0,90	0,83
1979									0,83	0,92

Tabell 7.18. Korrelasjonen mellom arbeidsmarkedsstatus et år og flere år etter for kvinner 20-54 år i 1970 og som har født barn både før og etter 1970 Correlation between labour force status one year and several years after for women 20-54 years old in 1970 and who have given birth to children both before and after 1970

Arbeidsmarkeds-status Labour force status	Arbeidsmarkedsstatus Labour force status									
	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980
1970	0,80	0,64	0,56	0,56	0,50	0,48	0,41	0,26	0,23	0,23
1971		0,82	0,67	0,63	0,55	0,49	0,43	0,28	0,24	0,24
1972			0,82	0,72	0,62	0,54	0,45	0,33	0,25	0,23
1973				0,79	0,68	0,57	0,48	0,31	0,23	0,22
1974					0,80	0,63	0,52	0,37	0,30	0,29
1975						0,77	0,61	0,44	0,37	0,37
1976							0,76	0,62	0,51	0,47
1977								0,78	0,60	0,57
1978									0,75	0,72
1979										0,94

Tabell 7.19. Korrelasjonen mellom arbeidsmarkedsstatus et år og flere år etter for kvinner 20-54 år i 1970 og som bare har født barn etter 1970 Correlation between labour force status one year and several years after for women 20-54 years old in 1970 and who have only given birth to children after 1970

Arbeidsmarkeds-status Labour force status	Arbeidsmarkedsstatus Labour force status									
	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980
1970	0,62	0,37	0,26	0,17	0,17	0,13	0,07	0,05	0,05	0,03
1971		0,65	0,55	0,36	0,30	0,23	0,22	0,27	0,18	0,11
1972			0,76	0,56	0,41	0,33	0,27	0,26	0,18	0,08
1973				0,71	0,56	0,47	0,44	0,42	0,34	0,26
1974					0,70	0,61	0,52	0,45	0,36	0,31
1975						0,85	0,71	0,60	0,45	0,37
1976							0,79	0,66	0,47	0,40
1977								0,76	0,54	0,46
1978									0,75	0,64
1979										0,84

Tabell 7.20. Tilgangs- og avgangsrater for kvinner, i grupper for alder for hvert av åra 1970 - 1980 Entrance and exit rates for women, in groups for age each of the years 1970 - 1980

	20-34 år years		35-54 år	
	Tilgangsrate Entrance rate	Avgangsrate Exit rate	Tilgangsrate	Avgangsrate
1970-1971	16,3	7,3	10,6	1,0
1971-1972	15,2	11,6	5,7	2,8
1972-1973	13,8	9,4	5,9	2,0
1973-1974	16,3	12,7	5,8	2,9
1974-1975	15,7	10,7	9,5	2,2
1975-1976	19,3	10,3	10,8	4,5
1976-1977	19,3	8,2	14,2	3,8
1977-1978	23,1	7,7	9,9	3,4
1978-1979	36,4	6,8	17,8	1,8
1979-1980	13,2	7,5	11,1	1,2

Tabell 7.21. Tilgangs- og avgangsrater for kvinner 20-54 år, i grupper for utdanningsnivå for hvert av åra 1970 - 1980 Entrance and exit rates for women 20-54 years old, in groups for educational level for each of the years 1970 - 1980

	Utdannings-nivå 1 Educatonal level 1		Utdannings-nivå 2		Utdannings-nivå 3		Utdannings-nivå 4	
	Til-gangs-rate entrance rate	Av-gangs-rate Exit rate	Til-gangs-rate	Av-gangs-rate	Til-gangs-rate	Av-gangs-rate	Til-gangs-rate	Av-gangs-rate
1970-1971 .	9,7	1,8	13,8	0,1	6,3	8,1	19,8	3,8
1971-1972 .	4,4	4,6	13,8	4,3	9,2	5,7	14,4	8,7
1972-1973 .	5,0	3,5	11,5	3,0	7,3	6,6	14,3	6,3
1973-1974 .	5,7	5,9	5,3	6,5	12,1	5,4	15,4	8,8
1974-1975 .	7,7	4,9	15,0	4,7	9,7	4,9	16,4	7,4
1975-1976 .	15,6	6,1	18,1	5,9	14,6	10,7	20,2	6,8
1976-1977 .	10,2	8,1	20,6	3,8	19,0	3,8	19,1	6,2
1977-1978 .	10,6	3,1	21,0	9,9	16,1	7,4	19,5	4,4
1978-1979 .	18,2	5,5	20,0	6,9	32,7	3,8	29,5	3,6
1979-1980 .	8,5	3,9	17,5	4,6	13,1	5,1	12,1	4,2

Tabell 7.22. Gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid 1970 - 1980 for gifte kvinner 20-54 år i 1970 og som har vært yrkesaktive i hvert av åra i perioden. Timer Average weekly working hours 1970 - 1980 for married women 20-54 years old in 1970 and who have been employed in each of the years in the period. Hours

	Alle kvinner All women	Gifte kvinner 1970 Married women 1970
1970	32,5	31,3
1971	32,4	31,1
1972	32,1	30,8
1973	32,2	31,1
1974	32,1	31,0
1975	31,7	30,6
1976	31,8	30,7
1977	31,7	30,7
1978	31,7	30,6
1979	31,7	30,8
1980	31,6	30,7

Tabell 7.23. Gifte kvinner 20-29 år, etter yrkesaktivitet i 1970, 1971 og 1974 Married women 20-29 years old, by employment participation in 1970, 1971 and 1974

1970	1974			
	Yrkesaktiv Employed		Ikke yrkesaktiv Not employed	
	1971		1971	
	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv
Yrkesaktiv Employed	150	4	21	12
Ikke yrkesaktiv Not employed	37	81	10	224

Tabell 7.24. Gifte kvinner 20-29 år, etter yrkesaktivitet i 1975, 1976 og 1979 Married women 20-29 years old, by employment participation in 1975, 1976 and 1979

1975	1979			
	Yrkesaktiv Employed		Ikke yrkesaktiv Not employed	
	1976		1976	
	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv
Yrkesaktiv Employed	256	18	26	13
Ikke yrkesaktiv Not employed	46	118	2	170

Tabell 7.25. Gifte kvinner 30-39 år, etter yrkesaktivitet i 1970, 1971 og 1974 Married women 30-39 years old, by employment participation in 1970, 1971 and 1974

1970	1974			
	Yrkesaktiv Employed		Ikke yrkesaktiv Not employed	
	1971		1971	
	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv
Yrkesaktiv Employed	145	0	8	3
Ikke yrkesaktiv Not employed	19	29	2	141

Tabell 7.26. Gifte kvinner 30-39 år, etter yrkesaktivitet i 1975, 1976 og 1979 Married women 30-39 years old, by employment participation in 1975, 1976 and 1979

1975	1979			
	Yrkesaktiv Employed		Ikke yrkesaktiv Not employed	
	1976		1976	
	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv
Yrkesaktiv Employed	190	4	12	7
Ikke yrkesaktiv Not employed	20	44	1	83

Tabell 7.27. Gifte kvinner 40-54 år, etter yrkesaktivitet i 1970, 1971 og 1974 Married women 40-54 years old, by employment participation in 1970, 1971 and 1974

1970	1974			
	Yrkesaktiv Employed		Ikke yrkesaktiv Not employed	
	1971		1971	
	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv
Yrkesaktiv Employed	174	0	12	0
Ikke yrkesaktiv Not employed	16	19	2	177

Tabell 7.28. Gifte kvinner 40-54 år, etter yrkesaktivitet i 1975, 1976 og 1979 Married women 40-54 years old, by employment participation in 1975, 1976 and 1979

1975	1979			
	Yrkesaktiv Employed		Ikke yrkesaktiv Not employed	
	1976		1976	
	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv
Yrkesaktiv Employed	204	1	13	8
Ikke yrkesaktiv Not employed	10	29	2	114

Tabell 7.29. Gifte kvinner 20-54 år med lavt utdanningsnivå[1], etter yrkesaktivitet i 1970, 1971 og 1974 Married women 20-54 years old with low level of education[1], by employment participation in 1970, 1971 and 1974

1970	1974			
	Yrkesaktiv Employed		Ikke yrkesaktiv Not employed	
	1971		1971	
	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv
Yrkesaktiv Employed	120	0	14	2
Ikke yrkesaktiv Not employed	20	28	2	181

[1] Utdanningsnivå 1, vedlegg 2.
[1] Educational level 1, annex 2.

Tabell 7.30. Gifte kvinner 20-54 år med lavt utdanningsnivå[1], etter yrkesaktivitet i 1975, 1976 og 1979 Married women 20-54 years old with low level of education[1], by employment participation in 1975, 1976 and 1979

1975	1979			
	Yrkesaktiv Employed		Ikke yrkesaktiv Not employed	
	1976		1976	
	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv
Yrkesaktiv Employed	117	2	12	6
Ikke yrkesaktiv Not employed	8	41	1	112

[1] Se note 1, tabell 7.29.
[1] See note 1, table 7.29.

Tabell 7.31. Gifte kvinner 20-54 år med middels utdanningsnivå[1], etter yrkesaktivitet i 1970, 1971 og 1974 Married women 20-54 years old with medium level of education[1], by employment participation in 1970, 1971 and 1974

1970	1974			
	Yrkesaktiv Employed		Ikke yrkesaktiv Not employed	
	1971		1971	
	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv
Yrkesaktiv Employed	126	1	7	6
Ikke yrkesaktiv Not employed	16	48	4	190

[1] Utdanningsnivå 2 og 3, vedlegg 2.
[1] Educational level 2 and 3, annex 2.

Tabell 7.32. Gifte kvinner 20-54 år med middels utdanningsnivå[1], etter yrkesaktivitet i 1975, 1976 og 1979 Married women 20-54 years old with medium level of education[1], by employment participation in 1975, 1976 and 1979

1975	1979			
	Yrkesaktiv Employed		Ikke yrkesaktiv Not employed	
	1976		1976	
	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv
Yrkesaktiv Employed	188	8	21	11
Ikke yrkesaktiv Not employed	30	75	0	90

[1] Se note 1, tabell 7.31.
[1] See note 1, table 7.31.

Tabell 7.33. Gifte kvinner 20-54 år med høyt utdanningsnivå[1], etter yrkesaktivitet i 1970, 1971 og 1974 Married women 20-54 years old with high level of education[1], by employment participation in 1970, 1971 and 1974

1970	1974			
	Yrkesaktiv Employed		Ikke yrkesaktiv Not employed	
	1971		1971	
	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv
Yrkesaktiv Employed	223	3	20	7
Ikke yrkesaktiv Not employed	36	53	8	171

[1] Utdanningsnivå 4, vedlegg 2.
[1] Educational level 4, annex 2.

Tabell 7.34. Gifte kvinner 20-54 år med høyt utdanningsnivå[1], etter yrkesaktivitet i 1975, 1976 og 1979 Married women 20-54 years old with high level of education[1], by employment participation in 1975, 1976 and 1979

1975	1979			
	Yrkesaktiv Employed		Ikke yrkesaktiv Not employed	
	1976		1976	
	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv	Yrkesaktiv	Ikke yrkesaktiv
Yrkesaktiv Employed	345	13	18	11
Ikke yrkesaktiv Not employed	38	75	4	124

[1] Se note 1, tabell 7.33.
[1] See note 1, table 7.33.

Tabell 7.35. Yrkesaktive gifte kvinner 20-29 år, etter arbeidstid i 1970, 1971 og 1974[1] Employed married women 20-29 years old, by working hours per week in 1970, 1971 and 1974[1]

1970	1974			
	Deltid Part-time		Heltid Full-time	
	1971		1971	
	Deltid	Heltid	Deltid	Heltid
Deltid Part-time ...	56	0	6	0
Heltid Full-time ...	3	6	0	73

[1] Deltid: Ukentlig arbeidstid 1-34 timer. Heltid: Ukentlig arbeidstid 35 timer eller mer.
[1] Part-time: 1-34 working hours per week. Full-time: 35 working hours per week or more.

Tabell 7.36. Yrkesaktive gifte kvinner 20-29 år, etter arbeidstid i 1975, 1976 og 1979[1] Employed married women 20-29 years old, by working hours per week in 1975, 1976 and 1979[1]

1975	1979			
	Deltid Part-time		Heltid Full-time	
	1976		1976	
	Deltid	Heltid	Deltid	Heltid
Deltid Part-time ...	115	1	6	1
Heltid Full-time ...	9	16	2	97

[1] Se note 1, tabell 7.35.
[1] See note 1, table 7.35.

Tabell 7.37. Yrkesaktive gifte kvinner 30-39 år, etter arbeidstid i 1970, 1971 og 1974[1] Employed married women 30-39 years old, by working hours per week in 1970, 1971 and 1974[1]

1970	1974			
	Deltid Part-time		Heltid Full-time	
	1971		1971	
	Deltid	Heltid	Deltid	Heltid
Deltid Part-time ...	66	0	1	1
Heltid Full-time ...	1	5	0	67

[1] Se note 1, tabell 7.35.
[1] See note 1, table 7.35.

Tabell 7.38. Yrkesaktive gifte kvinner 30-39 år, etter arbeidstid i 1975, 1976 og 1979[1] Employed married women 30-39 years old, by working hours per week in 1975, 1976 and 1979[1]

1975	1979			
	Deltid Part-time		Heltid Full-time	
	1976		1976	
	Deltid	Heltid	Deltid	Heltid
Deltid Part-time ...	89	0	4	4
Heltid Full-time ...	0	2	1	83

[1] Se note 1, tabell 7.35.
[1] See note 1, table 7.35.

Tabell 7.39. Yrkesaktive gifte kvinner 40-54 år, etter arbeidstid i 1970, 1971 og 1974[1] Employed married women 40-54 years old, by working hours per week in 1970, 1971 and 1974[1]

1970	1974			
	Deltid Part-time		Heltid Full-time	
	1971		1971	
	Deltid	Heltid	Deltid	Heltid
Deltid Part-time ...	77	0	2	1
Heltid Full-time ...	0	2	0	88

[1] Se note 1, tabell 7.35.
[1] See note 1, table 7.35.

Tabell 7.40. Yrkesaktive gifte kvinner 40-54 år, etter arbeidstid i 1975, 1976 og 1979[1] Employed married women 40-54 years old, by working hours per week in 1975, 1976 and 1979[1]

1975	1979			
	Deltid Part-time		Heltid Full-time	
	1976		1976	
	Deltid	Heltid	Deltid	Heltid
Deltid Part-time ...	105	0	2	0
Heltid Full-time	1	5	0	80

[1] Se note 1, tabell 7.35.
[1] See note 1, table 7.35.

Tabell 7.41. Yrkesaktive gifte kvinner 20-54 år med lavt utdanningsnivå[1], etter arbeidstid i 1970, 1971 og 1974[2] Employed married women 20-54 years old with low level of education[1], by working hours per week in 1970, 1971 and 1974[2]

1970	1974			
	Deltid Part-time		Heltid Full-time	
	1971		1971	
	Deltid	Heltid	Deltid	Heltid
Deltid Part-time ...	65	0	1	0
Heltid Full-time ...	0	1	0	50

[1] Se note 1, tabell 7.29. [2] Se note 1, tabell 7.35.
[1] See note 1, table 7.29. [2] See note 1, table 7.35.

Tabell 7.42. Yrkesaktive gifte kvinner 20-54 år med lavt utdanningsnivå[1], etter arbeidstid i 1975, 1976 og 1979[2] Employed married women 20-54 years old with low level of education[1], by working hours per week in 1975, 1976 and 1979[2]

1975	1979			
	Deltid Part-time		Heltid Full-time	
	1976		1976	
	Deltid	Heltid	Deltid	Heltid
Deltid Part-time ...	59	0	1	1
Heltid Full-time ...	1	4	1	42

[1] Se note 1, tabell 7.29. [2] Se note 1, tabell 7.35.
[1] See note 1, table 7.29. [2] See note 1, table 7.35.

Tabell 7.43. Yrkesaktive gifte kvinner 20-54 år med høyt utdanningsnivå[1], etter arbeidstid i 1970, 1971 og 1974[2] Employed married women 20-54 years old with high level of education[1], by working hours per week in 1970, 1971 and 1974[2]

1970	1974			
	Deltid Part-time		Heltid Full-time	
	1971		1971	
	Deltid	Heltid	Deltid	Heltid
Deltid Part-time ...	74	0	5	1
Heltid Full-time ...	3	6	0	125

[1] Se note 1, tabell 7.33. [2] Se note 1, tabell 7.35.
[1] See note 1, table 7.33. [2] See note 1, table 7.35.

Tabell 7.44. Yrkesaktive gifte kvinner 20-54 år med høyt utdanningsnivå[1], etter arbeidstid i 1975, 1976 og 1979[2] Employed married women 20-54 years old with high level of education[1], by working hours per week in 1975, 1976 and 1979[2]

1975	1979			
	Deltid Part-time		Heltid Full-time	
	1976		1976	
	Deltid	Heltid	Deltid	Heltid
Deltid Part-time ...	149	1	7	2
Heltid Full-time ...	5	12	1	156

[1] Se note 1, tabell 7.33. [2] Se note 1, tabell 7.35.
[1] See note 1, table 7.33. [2] See note 1, table 7.35.

Tabell 7.45. Kvinner 20-54 år i grupper for alder, etter arbeidsmarkedstilknytning. Prosent. 1970 - 1972, 1973 - 1975, 1976 - 1978 og 1979 - 1980
Women 20-54 years old in groups for age, by labour market attachment. Per cent. 1970 - 1972, 1973 - 1975, 1976 - 1978 and 1979 - 1980

Periode/ alder Period/ age	I alt Total	Permanent Permanent			Til deltid To part-time		Fra deltid From part-time		Veksler mellom Change between			Til heltid To full-time	Fra heltid From full-time		Tallet på kvinner Number of women
										Ikke yrkesaktiv Not employed					
		Heltid Full-time	Deltid Part-time	Ikke yrkesaktiv Not employed	Fra heltid From full-time	Fra ikke yrkesaktiv From not employed	Til heltid To full-time	Til ikke yrkesaktiv To not employed	Heltid. Deltid Full-time. Part-time	Deltid Part-time	Heltid. Deltid Full-time. Part-time	Fra ikke yrkesaktiv From not employed	Til ikke yrkesaktiv To not employed	Uoppgitt Unknown	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		
1970-1972															
Alle All .	100	23	15	44	1	5	0	1	0	0	1	6	3	2	1 564
20-29	100	22	9	40	2	7	0	1	0	0	1	9	6	3	520
30-39	100	20	15	48	1	5	1	2	0	0	1	5	2	1	392
40-54	100	26	20	44	0	3	1	1	0	0	0	4	1	2	652
1973-1975															
Alle	100	25	19	37	1	5	1	1	0	1	1	3	4	2	1 599
20-29	100	25	12	35	2	5	1	2	0	1	2	5	8	3	548
30-39	100	24	21	34	1	8	1	2	0	1	0	4	2	2	392
40-54	100	26	23	41	2	3	0	1	0	0	0	1	1	2	659
1976-1978															
Alle	100	26	25	29	1	7	1	2	0	1	1	3	3	3	1 602
20-29	100	25	17	29	1	9	1	2	0	1	2	5	6	3	528
30-39	100	28	28	24	1	8	2	1	0	1	1	3	2	3	448
40-54	100	25	29	33	1	5	0	2	0	0	0	1	1	3	626
1979-1980															
Alle	100	31	34	24	1	2	0	1	-	-	-	1	2	5	1 62
20-29	100	34	26	24	1	3	0	2	-	-	-	2	5	5	51
30-39	100	30	41	20	0	1	0	1	-	-	-	1	1	4	51
40-54	100	29	35	28	0	2	0	1	-	-	-	0	0	5	59

Tabell 7.46. Gifte kvinner 20-54 år i grupper for utdanningsnivå, etter arbeidsmarkedstilknytning. Prosent. 1970 - 1972, 1973 - 1975, 1976 - 1978 og 1979 - 1980

Periode/ utdannings-nivå	Alle All	Permanent Permanent			Til deltid To part-time		Fra deltid From part-time	
		Hel-tid Full-time	Del-tid Part-time	Ikke yrkes-aktiv Not em-ployed	Fra hel-tid From full-time	Fra ikke yrkes-aktiv From not employ-ed	Til hel tid To full-time	Til ikke yrkes-aktiv To not em-ployed
		1	2	3	4	5	6	7
1970 - 1972								
Obligatorisk allmennutdanning u/videreutdanning	100	16	18	55	0	3	0	0
Obligatorisk all-mennutdanning m/videreutdanning	100	12	20	47	2	8	1	2
Utvidet allmenn-utdanning u/videreutdanning	100	15	12	59	1	6	1	0
Utvidet allmenn-utdanning m/videreutdanning	100	25	15	39	2	5	1	1
1973 - 1975								
Obligatorisk all-mennutdanning u/videreutdanning	100	16	20	50	2	4	0	2
Obligatorisk allmennutdanning m/videreutdanning	100	19	27	38	0	5	1	1
Utvidet allmenn-utdanning u/videreutdanning	100	20	17	47	1	7	0	1
Utvidet allmenn-utdanning m/videreutdanning	100	28	20	30	1	6	1	2
1976 - 1978								
Obligatorisk allmennutdanning u/videreutdanning	100	15	25	45	1	7	0	2
Obligatorisk allmennutdanning m/videreutdanning	100	19	33	23	0	11	2	3
Utvidet allmenn-utdanning u/videreutdanning	100	19	25	33	1	11	1	2
Utvidet allmenn-utdanning m/videreutdanning	100	29	27	26	1	5	1	1

Married women 20-54 years old in groups for level of education, by labour market attachment. Per cent. 1970 - 1972, 1973 - 1975, 1976 - 1978 and 1979 - 1980

Veksler mellom Change between			Til heltid To full-time	Fra heltid From full-time			
	Ikke yrkesaktiv Not employed						
Heltid. Deltid Full-time. Part-time	Deltid Part-time	Heltid. Deltid Full-time. Part-time	Fra ikke yrkesaktiv From not employed	Til ikke yrkesaktiv To not employed	Uoppgitt Unknown	Tallet på kvinner Number of women	Period/ level of education
8	9	10	11	12			
							1970 - 1972
0	1	0	5	2	1	367	Primary school level with no vocational training
0	0	1	6	1	3	159	Primary school level with vocational training
0	0	0	4	3	0	233	Secondary school level with no vocational training
0	0	0	5	3	3	521	Secondary school level with vocational training
							1973 - 1975
0	0	0	2	1	3	325	Primary school level with no vocational training
0	1	1	3	2	3	155	Primary school level with vocational training
0	0	0	4	2	0	253	Secondary school level with no vocational training
0	1	1	3	5	3	599	Secondary school level with vocational training
							1976 - 1978
0	0	0	2	1	2	287	Primary school level with no vocational training
0	1	1	2	4	3	162	Primary school level with vocational training
0	1	1	2	3	3	257	Secondary school level with no vocational training
0	1	1	3	3	3	644	Secondary school level with vocational training

Tabell 7.46 (forts.). Gifte kvinner 20-54 år i grupper for utdanningsnivå, etter arbeidsmarkedstilknytning. Prosent. 1970 - 1972, 1973 - 1975, 1976 - 1978 og 1979 - 1980

Periode/ utdanningsnivå	Alle	Permanent			Til deltid		Fra deltid	
		Heltid	Deltid	Ikke yrkesaktiv	Fra heltid	Fra ikke yrkesaktiv	Til heltid	Til ikke yrkesaktiv
		1	2	3	4	5	6	7
1979 - 1980								
Obligatorisk allmennutdanning u/videreutdanning	100	19	34	38	0	1	0	1
Obligatorisk allmennutdanning m/videreutdanning	100	20	39	27	1	2	1	1
Utvidet allmennutdanning u/videreutdanning	100	24	40	24	0	2	0	2
Utvidet allmennutdanning m/videreutdanning	100	33	36	21	1	2	0	1

Married women 20-54 years old in groups for level of education, by labour market attachment. Per cent. 1970 - 1972, 1973 - 1975, 1976 - 1978 and 1979 - 1980

Veksler mellom			Til heltid	Fra heltid			
	Ikke yrkesaktiv						
Heltid. Deltid	Deltid	Heltid. Deltid	Fra ikke yrkesaktiv	Til ikke yrkesaktiv	Uoppgitt	Tallet på kvinner	Period/ level of education
8	9	10	11	12			
							1979 - 1980
-	-	-	1	1	4	256	Primary school level with no vocational training
-	-	-	2	2	6	180	Primary school level with vocational training
-	-	-	0	2	6	265	Secondary school level with no vocational training
-	-	-	1	2	4	674	Secondary school level with vocational training

Tabell 7.47. Kvinner 20-54 år som fikk sitt første barn i ulike perioder, etter arbeidsmarkedstilknytning. Prosent. 1970 - 1972, 1973 - 1975, 1976 - 1978 og 1979 - 1980 Women 20-54 years old who had their first child in different periods, by labour market attachment. Per cent. 1970 - 1972, 1973 - 1975, 1976 - 1978 and 1979 - 1980

Periode Period	I alt Total	Permanent Permanent			Til deltid To part-time		Fra deltid From part-time		Veksler mellom Change between			Til heltid To full-time	Fra heltid From full-time		Tallet på kvinner Number of women
										Ikke yrkesaktiv Not employed					
		Heltid Full-time	Deltid Part-time	Ikke yrkesaktiv Not employed	Fra heltid From full-time	Fra ikke yrkesaktiv From not employed	Til heltid To full-time	Til ikke yrkesaktiv To not employed	Heltid. Deltid Full-time. Part-time	Deltid Part-time	Heltid. Deltid Full-time. Part-time	Fra ikke yrkesaktiv From not employed	Til ikke yrkesaktiv To not employed	Uoppgitt Unknown	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		
1970-1972	100	20	5	32	1	5	0	1	1	1	1	8	20	5	148
1973-1975	100	22	12	14	2	2	0	3	0	0	4	5	28	7	95
1976-1978	100	25	18	16	2	5	1	0	0	1	4	3	21	5	97
1979-1980	100	28	17	15	2	7	0	7	-	-	-	0	24	0	46

Tabell 7.48. Kvinner 20-54 år som fikk sitt andre barn i ulike perioder, etter arbeidsmarkedstilknytning. Prosent. 1970 - 1972, 1973 - 1975, 1976 - 1978 og 1979 - 1980 Women 20-54 years old who had their second child in different periods, by labour market attachment. Per cent. 1970 - 1972, 1973 - 1975, 1976 - 1978 and 1979 - 1980

Periode Period	I alt Total	Permanent Permanent			Til deltid To part-time		Fra deltid From part-time			Veksler mellom Change between			Til heltid To full-time	Fra heltid From full-time		Tallet på kvinner Number of women
										Ikke yrkesaktiv Not employed						
		Heltid Full-time	Deltid Part-time	Ikke yrkesaktiv Not employed	Fra heltid From full-time	Fra ikke yrkesaktiv From not employed	Til heltid To full-time	Til ikke yrkesaktiv To not employed	Heltid. Deltid Full-time. Part-time	Deltid Part-time	Heltid. Deltid Full-time. Part-time	Fra ikke yrkesaktiv From not employed	Til ikke yrkesaktiv To not employed	Uoppgitt Unknown		
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12			
1970-1972	100	13	11	52	1	3	0	2	0	1	1	7	7	2	123
1973-1975	100	11	14	47	2	1	1	3	0	1	1	1	15	2	88
1976-1978	100	13	16	41	1	5	0	3	0	2	3	0	10	6	118
1979-1980	100	5	27	44	0	0	0	2	-	-	-	2	10	10	41

8. AVKASTNING AV ARBEIDSMARKEDSDELTAKING

8.1. Innledning

Vi har i de tre foregående kapitler vist at kvinner har økt sin yrkesdeltaking sterkt i løpet av 70-åra, og at når de først er rekruttert til inntektsgivende arbeid, er de kommet for å bli. Andelen kvinner som er yrkesaktive har i enkelte aldersgrupper begynt å nærme seg menns. I tillegg til å ananlysere rekruttering og arbeidstidsvalg i ulike kvinnegrupper, blir det derfor nå også viktig å studere hva kvinner får ut av sin arbeidsmarkedsdeltaking - hvilken avkastning slik deltaking gir for ulike kvinnegrupper.

Vi har tatt for oss to slike former for avkastning: lønn og sosial status.

Ulikheter i avkastning av deltaking på arbeidsmarkedet kan stort sett ses på som et samspill mellom to sett av faktorer, nemlig individuelle kjennemerker ved arbeidstakeren og trekk ved arbeidsmarkedets organisering og virkemåte.

Individuelle kjennemerker kan være både oppnådde (utdanning, ekteskapelig status) og tilskrevne (kjønn, alder). Disse individuelle kjennemerker vil ha betydning både for om en går ut i inntektsgivende arbeid og hvilken posisjon en får på arbeidsmarkedet. Hvilken posisjon en får på arbeidsmarkedet er imidlertid også avhengig av måten arbeidsmarkedet fungerer på. Sammen med individuelle kjennemerker ved arbeidstakeren bestemmer arbeidsmarkedets organisering og virkemåte hvilken posisjon en på et gitt tidspunkt har på arbeidsmarkedet.

Individuelle kjennemerker kan ha en direkte virkning på avkastning, f.eks. hvis det forekommer diskriminering, men det er vel rimelig å anta at den viktigste betydningen av individuelle kjennemerker er indirekte, gjennom den betydning de har for posisjon på arbeidsmarkedet.

Skjematisk kan dette framstilles på følgende måte:

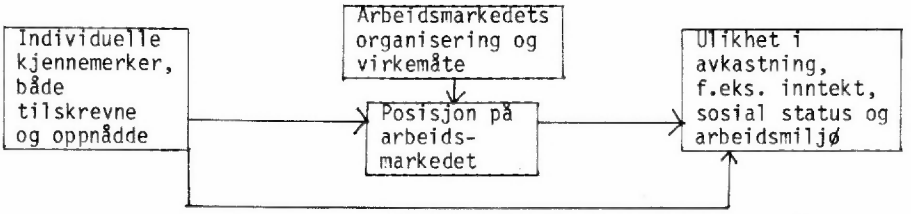

Ulike teorier har vært brukt for å forklare samspillet mellom individuelle egenskaper, trekk ved arbeidsmarkedets organisering, og hva en får igjen for sin deltaking. Noen teorier legger mest vekt på individuelle kjennemerker, mens andre legger mer vekt på posisjon i arbeidsmarkedet, og er dermed også mer opptatt av arbeidsmarkedets virkemåte. Sjøl om vi mener at ingen av de eksisterende teorier gir noen fullgod forklaring på avkastning av arbeidsmarkedsinnsats, vil vi i dette kapitlet særlig benytte oss av to typer av slike teorier, nemlig for det første statusoppnåelsesteorier og Human capital-teorien og for det andre institusjonell økonomisk teori.

a) Statusoppnåelsesteorier og Human capital-teorien

Mest vanlig har det vært å bruke statusoppnåelsesteorier for å forklare ulikheter i sosial mobilitet, mens Human capital-teorien stort sett har vært brukt til å forklare ulikheter i lønnsdannelse. Begge disse teoriene legger i stor grad vekt på individuelle kjennemerker, mens strukturen på arbeidsmarkedet enten tas for gitt (status attainment), eller er bestemt bare av samspillet mellom tilbud og etterspørsel i et fritt marked (Human capital).

b) Institusjonell økonomi

Institusjonell økonomisk teori om arbeidsmarkedet tar utgangspunkt i at det også er andre mekanismer enn markedskrefter som er virksomme på arbeidsmarkedet, og at markedsmodeller ikke er tilstrekkelige for å forklare de strukturelle kilder til ulikhet i avkastning av arbeidsmarkedsdeltaking. Begrepet segmentering blir sentralt her, det vil si at det eksisterer barrierer i arbeidsmarkedet som begrenser den frie konkurransen om jobber på arbeidsmarkedet. Dette at graden av fri konkurranse om jobber varierer, gjør at andre institusjonelle ordninger enn markedskreftene er med på å bestemme avkastningen. Viktig her er blant annet forekomsten av interne arbeidsmarkeder, profesjonalisering, fagforeningsaktivitet (Colbjørnsen, 1981). Denne teoretiske retningen legger mer vekt på strukturelle variable enn på individuelle variable når ulikhet i avkastning skal forklares.

8.2. Lønnsdannelse blant yrkesaktive kvinner

En rekke empiriske studier tar opp ulike forhold som påvirker lønnsdannelse hos kvinner. De fleste av disse bruker Human capital-teorien som et utgangspunkt. Sentralt i disse analysene står kvinners tidligere yrkesaktivitet og avbrudd i yrkeskarrieren. Kvinner antas å tilpasse sin arbeidsmarkedsatferd og valg av jobb på en slik måte at det

kan la seg kombinere med barneoppdragelse og familieforpliktelser. Slik tilpasning forventes å senke produktiviteten og dermed også lønningene (Corcoran, 1978), fordi dette innebærer at mange kvinner vil trekke seg helt tilbake fra arbeidsmarkedet i perioder da de har små barn. Dette reduserer ikke bare den totale yrkeserfaring og ansiennitet som kvinner får. Også den Human capital kvinner har, vil minske i perioder hvor de ikke har inntektsgivende arbeid. Avbrudd i yrkeskarrieren antas derfor ifølge Human capital-teorien å ha en negativ effekt på kvinners lønnsnivå. Et resultat av avbrutte yrkeskarrierer kan være at kvinner går inn i yrker som både krever mindre grad av generell opplæring, og som gir mindre grad av yrkesspesifikk opplæring. Resultatet av dette kan bli at kvinner både kan bli overrepresentert i dårlig betalte yrker, og at de også får dårligere betalt i yrker med høyere lønnsnivå (Polachek, 1975).

Total yrkeserfaring og ansiennitet blir viktige variable for å forklare lønnsforskjeller ut fra denne tankegangen. Siden avkastning av investeringer delvis avhenger av varigheten og kontinuiteten av yrkesdeltaking, vil en gruppe som forventer relativt lav yrkesaktivitet over livsløpet, få et mindre utbytte av investeringer og dermed, alt annet likt, investere mindre (Polachek, 1975).

Ut fra forventningen om kortvarig ansettelsestid vil også arbeidsgivere investere mindre opplæring i kvinnelige ansatte, og deres sjanse til jobb-spesifikk opplæring og avansement vil være mindre. Slike resonnementer har vært brukt for å forklare lønnsforskjeller mellom kvinner og menn.

Men uansett, er utdanning, både gjennom det formelle utdanningssystemet og i jobbsammenheng, viktig ut fra resonnementene om avkastning av Human capital.

Hittil har betydningen av deltidsarbeid på lønnsnivået og på Human capital-investeringer blitt viet liten interesse (Jones og Long, 1979). Grunnen til at deltidsarbeid bør inkluderes når kvinners lønnsdannelse skal undersøkes, er at deltidsarbeid er et vesentlig trekk ved kvinners arbeidsmarkedstilpasning, og betydningen har vært økende (jf. kapittel 5). Hvis deltidsarbeid kan bidra til utøvelse og opprettholdelse av erfaringer og ferdigheter som er etterspurt i markedet, vil ikke arbeid i hjemmet ved siden av redusere inntjeningsevnen i markedet.

På den annen side forutsetter Human Capital-teorien at forventet allokering av tid til markeds- og hjemmearbeid påvirker hvor mye som blir investert i opplæring på et gitt tidspunkt, både fra arbeidstaker og arbeidsgiver. Slike argumenter ligger bak hypotesene om at Human capital-

investeringer vil bli relativt lavere for personer med deltidsarbeid enn for andre.

Human capital-teorien er altså stort sett basert på antakelsen om at personer kan påvirke sin arbeidsmarkedsavkastning gjennom å investere i aktiviteter som gjør dem mer produktive på markedet. Hypotesen er da at økt investering gir økt avkastning, i dette tilfelle, lønn.

I vårt materiale har vi flere opplysninger som kan brukes som indikatorer på investering i Human capital og preferanser for inntektsgivende arbeid:

- Alder: Jo eldre en er, jo mindre viktig blir det å investere i Human capital, fordi forventet avkastning blir mindre. Men samtidig; yngre arbeidstakere har større turn-over, slik at investering blir mer risikofylt.

- Utdanning: Jo mer utdanning, jo mer investering i Human capital.

- År i nåværende jobb: Jo lenger ansiennitet, jo mer investering i Human capital gjennom yrkesspesifikk opplæring, og jo større preferanse for inntektsgivende arbeid.

- Ukentlig arbeidstid: Lenger ukentlig arbeidstid betyr mer investering i arbeidsmarkedserfaring og dermed i Human capital.

- Avbrudd og total yrkeserfaring: Begge virker inn på oppsamlingen av Human capital.

- Antall år i inntektsgivende arbeid 1970 - 1980: Dette virker også positivt inn på Human capital-akkumulering og er også et uttrykk for preferanser for markedsarbeid.

- Ekteskapelig status og antall barn født: Dette er indikatorer på forpliktelser utenfor markedet og som dermed kan ha negativ virkning på preferanser for deltaking i inntektsgivende arbeid.

- Flyttinger: For kvinner er dette en variabel som kan slå i to retninger. Hvis flyttinger foretas som ledd i egen yrkeskarriere, har de en positiv virkning, men hvis de skjer som ledd i en ektefelles karriere, er virkningene for kvinners lønnsdannelse antakelig mer usikker.

For Human capital-teorien gjelder det imidlertid at den tar markedsmekanismen for gitt, at det bare er den enkeltes frie valg av investering i Human capital og preferanser for inntektsgivende arbeid på lang sikt som avgjør hvilken avkastning av inntektsgivende arbeid vedkommende får.

Vi mener imidlertid at også flere trekk ved arbeidsmarkedets organisering og virkemåte bør trekkes inn, og særlig viktig blir her begreper som arbeidsmarkedssegment. Hvilket arbeidsmarkedssegment en er kommet inn i, vil antakelig ha en betydning på lønnsdannelsen, uansett hvilke preferanser en har og hvilke investeringer en har gjort i Human capital. Yrke og yrkesstatus kan være indikatorer på arbeidsmarkedssegment. Arbeidsmarkedsmulighetene vil antakelig også ha en betydning for lønnsnivået. På steder med et variert arbeidstilbud for kvinner, vil lønnssatsene i ulike yrker ha betydning for rekruttering av arbeidskraft. På steder med få sysselsettingsmuligheter for kvinner, vil lønnen antakelig spille mindre rolle. Markedsmodeller alene er ikke tilstrekkelige for å fange inn de strukturelle kildene til ulikhet i arbeidsmarkedsavkastning, og det finnes andre institusjonelle ordninger i arbeidslivet som også må trekkes inn. Blant de ordningene som anses som viktige, har vi opplysninger om en, nemlig fagorganisering.

I tillegg til investeringsvariablene fra Human capital-teorien, vil vi derfor trekke inn følgende variable som mer er uttrykk for arbeidsmarkedets organisering og arbeidsmarkedsmuligheter:

- Yrke og yrkesstatus: Dette er variable som viser hvilke posisjoner på arbeidsmarkedet kvinner har.
- Bosted er en variabel som kan tolkes som en indikator på arbeidsmarkedsmuligheter.
- Fagorganisering.

Disse variablene antar vi så har en sjølstendig virkning på lønnsdannelsen utover det vi forventer at investerings- og preferansevariablene vil gi oss.

Tabell 8.1 viser sammenhengen mellom gjennomsnittlig timelønn i 1980 og en rekke av disse forklaringsvariablene.

Mange av de resultatene som vises i tabellen, er slik en ville vente ut fra hypoteser som kan utledes fra Human capital-teorien. Middelaldrende kvinner tjener i gjennomsnitt mest. Kvinner med høy utdanning har høyere timelønn enn de med lav utdanning, og det å ha en fagutdanning gir økt sjanse for høyere timelønn. Jo lengre en har hatt sin nåværende jobb, jo høyere er lønnssatsen. Ukentlig arbeidstid spiller liten rolle. Virkningen av antall år i inntektsgivende arbeid i alt er ikke helt klar, mens det å ha vært kontinuerlig yrkesaktiv i perioden 1970 - 1980, har en positiv virkning på timelønnen. Ekteskapelig status spiller ingen rolle

ingen rolle for lønnssatsen, mens gjennomsnittlig timelønn ser ut til å synke når antall barn en har født, øker. Disse resultatene tyder blant annet på at det er ansiennitet i nåværende jobb - og ikke totalt - som betyr noe for lønnsdannelsen.

Men også faktorer som har med arbeidsmarkedet å gjøre, har betydning for lønnsdannelsen. Et variert arbeidsmarked (urbanisert bostedsstrøk) betyr høyere timelønn. Yrke har også betydning. Kvinner som er ansatt i teknisk, humanistisk, vitenskapelig arbeid (bl.a. lærere, sykepleiere) og i administrativt arbeid, har høyest gjennomsnittlig timelønn, mens det er kvinner i salgsarbeid som ligger dårligst an, fulgt av kvinner i industriarbeid og servicearbeid. Jo høyere statusgruppe yrket tilhører, jo høyere er den gjennomsnittlige timelønna. Fagorganiserte kvinner har over 4 kroner mer i gjennomsnittlig timelønn enn kvinner som ikke er fagorganisert.

Tabell 8.1. Gjennomsnittlig timelønn for yrkesaktive ansatte kvinner 20-67 år, i grupper for alder/utdanning/yrke/ukentlig arbeidstid/bostedsstrøk/år i nåværende jobb/år til sammen i inntektsgivende arbeid/fagorganisering/antall barn født/ekteskapelig status. Antall tidspunkter yrkesaktiv 1970 - 1980. 1980-kroner Average hourly wage for employed women 20-67 years old, in groups for age/education/occupation/weekly working hours/place of residence/years in present job/total number of years employed/union membership/number of children born/marital status. Number of points in time employed 1970 - 1980. 1980 Nkroner

	Gjennomsnittlig timelønn. Kr Average hourly wage. Kroner	Standard-avvik Standard deviation	Tallet på kvinner Number of women
Alle All	31,29	0,31	1 195
Alder Age			
20-34 år years	30,62	0,49	477
35-49 "	32,38	0,51	394
50-67 "	31,08	0,56	322
Utdanning[1] Education[1]			
Utdanningsnivå 1 Educational level 1	27,10	0,51	227
Utdanningsnivå 2 Educational level 2	29,45	0,78	162
Utdanningsnivå 3 Educational level 3	28,00	0,62	204
Utdanningsnivå 4 Educational level 4	34,50	0,45	595

[1] Se vedlegg 2 for innholdet i utdanningsgrupperingen.
[1] See annex 2 for the grouping of educational level.

Tabell 8.1 (forts.). Gjennomsnittlig timelønn for yrkesaktive ansatte kvinner 20-67 år, i grupper for alder/utdanning/yrke/ukentlig arbeidstid/bostedsstrøk/år i nåværende jobb/år til sammen i inntektsgivende arbeid/fagorganisering/antall barn født/ekteskapelig status. Antall tidspunkter yrkesaktiv 1970 - 1980. 1980-kroner Average hourly wage for employed women 20-67 years old, in groups for age/education/occupation/weekly working hours/place of residence/years in present job/total number of years employed/union membership/number of children born, marital status. Number of points in time employed 1970 - 1980. 1980 Nkroner

	Gjennomsnittlig timelønn. Kr	Standard-avvik	Tallet på kvinner
Ukentlig arbeidstid Weekly working hours			
1- 9 timer hours	30,87	0,79	226
20-34 "	31,41	0,56	389
35 timer og over hours and more	31,30	0,38	566
Bostedsstrøk Place of residence			
Spredtbygde strøk Sparsely populated areas	29,94	0,70	253
Tettbygde strøk Densely populated areas	30,50	0,59	270
200- 1 999 innbyggere inhabitants	30,84	0,72	219
2 000-19 999 "	31,74	0,77	207
20 000-99 999 "	33,59	0,58	246
100 000 innbyggere eller flere inhabitants or more			
År i nåværende jobb Years in present job			
Under 5 år less than 5 years .	29,59	0,44	598
5- 9 år years	31,37	0,58	275
10-14 "	33,43	0,77	145
15-19 "	34,35	0,94	71
20 år eller mer years or more	36,34	1,17	101
År til sammen i inntektsgivende arbeid Total number of years employed			
Under 5 år Less than 5 years .	29,14	0,88	165
5- 9 år years	29,63	0,63	260
10-14 "	32,53	0,63	237
15-19 "	31,04	0,79	145
20-24 "	32,40	1,15	96
25 år eller mer years or more	32,67	0,70	184

Tabell 8.1 (forts.). Gjennomsnittlig timelønn for yrkesaktive ansatte kvinner 20-67 år, i grupper for alder/utdanning/yrke/ukentlig arbeidstid/bostedsstrøk/år i nåværende jobb/år til sammen i inntektsgivende arbeid/fagorganisering/antall barn født/ekteskapelig status. Antall tidspunkter yrkesaktiv 1970 - 1980. 1980-kroner Average hourly wage for employed women 20-67 years old, in groups for age/education/occupation/weekly working hours/place of residence/years in present job/total number of years employed/union membership/number of children born, marital status. Number of points in time employed 1970 - 1980. 1980 Nkroner

	Gjennomsnittlig timelønn. Kr	Standard-avvik	Tallet på kvinner
Yrke Occupation			
Teknisk, naturvitenskapelig, humanistisk arbeid Technical, natural science, humanistic work	36,75	0,71	311
Administrasjonsarbeid Administrative work	36,37	1,17	37
Kontorarbeid Clerical work	32,49	0,52	239
Handelsarbeid Sales work	25,84	0,57	133
Jordbruk, skogbruk og fiske Agriculture, forestry and fishermen's work			8
Transport og kommunikasjonsarbeid Transport and communication work	31,68	0,98	53
Industriarbeid Manufacturing work	27,80	0,84	88
Servicearbeid Service work	27,98	0,53	327
Fagorganisering Union membership			
Er medlem av fagforening Member	33,53	0,40	577
Er ikke medlem av fagforening Not member	29,21	0,41	618
Ekteskapelig status Marital status			
Gift/samboende Married/cohabiting	31,22	0,35	888
Ugift/før gift Not married/previously married	31,48	0,59	307
Antall barn født Number of children born			
0	31,99	0,69	271
1	31,40	0,59	203
2	31,30	0,53	386
3	31,42	0,70	209
4	30,44	1,19	83
5 eller flere or more	27,27	1,31	43

Tabell 8.1 (forts.). Gjennomsnittlig timelønn for yrkesaktive ansatte kvinner 20-67 år, i grupper for alder/utdanning/yrke/ukentlig arbeidstid/bostedsstrøk/år i nåværende jobb/år til sammen i inntektsgivende arbeid/fagorganisering/antall barn født/ekteskapelig status. Antall tidspunkter yrkesaktiv 1970 - 1980. 1980-kroner Average hourly wage for employed women 20-67 years old, in groups for age/education/occupation/weekly working hours/place of residence/years in present job/total number of years employed/union membership/number of children born, marital status. Number of points in time employed 1970 - 1980. 1980 Nkroner

	Gjennomsnittlig timelønn. Kr	Standard-avvik	Tallet på kvinner
Yrkesstatus 1980[1] Occupational status 1980[1]			
Statusgruppe 1 Status group 1	39,02	0,99	185
Statusgruppe 2	30,55	0,42	423
Statusgruppe 3	30,38	0,49	369
Statusgruppe 4	26,99	0,66	182
Antall tidspunkter yrkesaktiv mellom 1970 og 1980 Number of points in time employed between 1970 and 1980			
1	31,58	3,28	20
2	27,46	1,48	65
3	27,68	1,15	78
4	28,04	0,92	88
5	30,08	0,92	96
6	31,50	1,13	84
7	30,01	1,23	91
8	29,90	1,05	78
9	30,65	0,89	70
10	31,34	1,09	108
11	34,35	0,51	396

[1] For en definisjon av statusgruppe, se vedlegg 3.
[1] For a definition of status group, see annex 3.

Tatt hver for seg, er det altså en rekke faktorer som har betydning for lønnsdannelsen hos kvinner. For å se på den relative betydningen av ulike faktorer når alle andre faktorer er holdt konstant, har vi formulert en regresjonsmodell som trekker inn variable som er viktige både ut fra Human capital-teorien, og ut fra teoriene om institusjonell økonomi. For å gjøre modellen så fullstendig som mulig, ut fra de tilgjengelige data, har vi trukket inn noen flere faktorer enn de som ble vist i tabell 8.1.

Modellen består av følgende uavhengige variable:

1) Investeringsvariable

- Alder.
- Utdanning, som er behandlet som en dummyvariabel med bare obligatorisk allmennutdanning som referansegruppe.
- Ekteskapelig status: gift/ikke gift.
- Antall barn født.
- År i nåværende jobb.
- Ukentlig arbeidstid i nåværende jobb.
- Andelen av år i inntektsgivende arbeid av mulig antall år i inntektsgivende arbeid. Dette er også et mål på avbrudd. Jo større denne brøken er, jo kortere avbrudd har kvinnen hatt.
- Kontinuitet i arbeidslivet 1970 - 1980.
- Yrkesstatus første jobb (målt ved Skredes (1971) statusgruppering).
- Ukentlig arbeidstid 1970, hvor 0 timer betyr ikke yrkesaktiv.
- Flyttinger i tiårsperioden 1970 - 1980: Flyttet/ikke flyttet.

2) Indikatorer på arbeidsmarkedets virkemåte

- Yrkesstatus i nåværende jobb (målt ved Skredes (1971) statusgruppering).
- Nåværende yrke som er behandlet som en dummyvariabel med servicearbeid som referansegruppe.
- Fagorganisering: Ja/nei.
- Bosted som også er behandlet som en dummyvariabel med storby som referansegruppe.

Vi regner med at det er en lineær sammenheng mellom disse variablene og timelønn, bortsett fra når det gjelder alder. At det ikke er en lineær sammenheng mellom alder og timelønn, framgår klart av tabell 8.1. Titlestad og Rødseth (1980) mener også at det ikke er lineær sammenheng mellom ansiennitet, total yrkeserfaring og lønn, men dette ser ikke ut til å stemme for vårt materiale. Vi har derfor bare tatt inn ikke lineært ledd for alder i vår regresjonslikning, og på samme måte som Titlestad og Rødseth har vi brukt kvadratroten av den aktuelle variabelen. Resultatene fra regresjonsberegningene er vist i tabell 8.2.

Tabell 8.2. Ustandardiserte regresjonskoeffisienter for regresjonslikningen med timelønn som avhengig variabel. Ansatte kvinner 20-67 år. 1980 Unstandardized regression coefficients for the regression equation with hourly wage as dependent variable. Employed women 20-67 years old. 1980

	Ustandardisert regresjonskoeffisient Unstandardized regression coefficient
Utdanning Education	
Folkeskole med tilleggsutdanning Primary school with vocational training	0,27
Framhaldsskole Continuation school	-0,70
Framhaldsskole med tilleggsutdanning Continuating school with vocational training	1,96
Niårig skole Youth school	1,02
Niårig skole med tilleggsutdanning Youth school with vocational training	1,24
Realskole Secondary school	0,22
Realskole med tilleggsutdanning Secondary school with vocational training	3,44+
2-årig folkehøgskole 2 years folk high school	3,91
2-årig folkehøgskole med tilleggsutdanning 2 years folk high school with vocational training	4,58
Gymnas Secondary general school	2,05
Gymnas med tilleggsutdanning Secondary general school with vocational training	6,08+
Bosted Place of residence	
Tettbygde strøk Densely populated areas	
20 000-99 999 innbyggere inhabitants	-1,30
2 000-19 999 "	-2,29+
200- 1 999 "	-2,05++
Spredtbygde strøk Sparsely populated areas	-1,80++
Yrke Occupation	
Industriarbeid Manufacturing work	1,19
Transportarbeid Communication work	-0,06
Jordbruksarbeid Farming work	-2,50
Salgsarbeid Sales work	-3,39+
Handelsarbeid Office work	-0,31
Administrasjonsarbeid Administrative work	-1,16
Teknisk, vitenskapelig, humanistisk arbeid Technical, scientific, humanistic work	2,21++

+ signifikant på 0,01 nivå. ++ signifikant på 0,05 nivå.
+ significant at 0.01 level. ++ significant at 0,05 level.

Tabell 8.2 (forts.). Ustandardiserte regresjonskoeffisienter for regresjonslikningen med timelønn som avhengig variabel. Ansatte kvinner 20-67 år. 1980 Unstandardized regression coefficients for the regression equation with hourly wage as dependent variable. Employed women 20-67 years old. 1980

	Ustandardisert regresjonskoeffisient
Yrkeskarriere Occupational career	
Yrkesstatus 1. yrke Occupational status 1st occupation	0,41
Yrkesstatus 1980 Occupational status 1980	3,10+
Total yrkeserfaring av mulig yrkeserfaring Total employment period of possible employment period	0,03+
Kontinuitet 1970 - 1980 Continuity 1970 - 1980	0,39+
Ansiennitet Tenure	0,16+
Ukentlig arbeidstid 1970 Weekly working hours 1970	-0,02
Ukentlig arbeidstid 1980 Weekly working hours 1980	-0,19+
Alder Age	-0,89+
√Alder √Age	10,60+
Antall barn født Number of children born	0,20
Ekteskapelig status Marital status	-1,18
Flyttet Moved	0,81
Fagorganisering Unionization	1,96+
Konstantledd Constant	-1,65
Justert Adjusted R^2 = 0,32+.	
Tallet på kvinner Number of women	1 026

+ signifikant på 0,01 nivå. ++ signifikant på 0,05 nivå.
+ significant at 0.01 level. ++ significant at 0,05 level.

Verdien på den ustandardiserte regresjonskoeffisienten forteller hvor mange kroner timelønna vil øke med en enhets økning i den uavhengige variabel det gjelder.

For dummyvariablene kan koeffisienten tolkes som endring i timelønna målt i kroner når et kjennemerke forekommer, sammenliknet med timelønna i referansegruppen.

Forklaringsgraden, R^2, sier hvor stor del av den totale variasjonen i timelønna som kan forklares av variasjonen i de uavhengige variablene.

Med de variable vi har tatt inn i regresjonsmodellen, kan vi forklare 32 prosent av variasjonen i kvinnenes timelønn. Modellen har altså relativt stor forklaringskraft. Signifikante koeffisienter er merket med + (signifikant på 0,01 nivå) og ++ (signifikant på 0,05 nivå). Regresjonskoeffisientene kan ikke brukes til å si noe om hvilke av de uavhengige variablene som betyr mest, bare om de har en betydning for variasjoner i lønnsnivået når de andre variablene i regresjonslikningen er holdt konstante. Korrelasjonsmatrisen viser imidlertid at yrkesstatus 1980 er den enkeltvariabel som har høyest korrelasjon med timelønn.

Både variable som kan utledes fra Human capital-teorien og fra teorier om arbeidsmarkedets virkemåte har betydning for variasjoner i timelønn, men ikke alle variable vi har trukket inn har forklaringskraft. Familieforpliktelser, målt ved ekteskapelig status og antall barn født, har ingen betydning for hvilken timelønn en får. Dette er heller ikke overraskende ut fra resultatene i tabell 8.1.

Sjøl om utdanningsnivå spiller en rolle for timelønnen, er det ikke slik at en hvilken som helst økning i utdanning påvirker lønnsnivået. En må opp på realskole- og gymnasnivå, og en må ikke bare ha allmennutdanning før en signifikant økning i timelønn finner sted i forhold til dem som bare har folkeskole.

Deler av yrkeshistorien er også uten betydning for nåværende timelønn. Verken yrkesstatus for første yrke eller den arbeidstid en hadde i 1970 har noe å si. Særlig det siste funnet er verdt en kommentar. Ut fra visse Human capital-betraktninger har det vært hevdet (Jones og Long, 1979) at det å arbeide deltid, vil medføre en mindre investering i Human capital enn det å arbeide heltid. Ut fra denne tankegangen skulle ukentlig arbeidstid på et tidligere tidspunkt ha betydning for nåværende timelønn, dvs. at deltid tidligere (få timer pr. uke) skulle ha negativ betydning for nåværende timelønn. I vårt materiale finner vi altså ingen slik tendens. Jones og Long (1979) finner også at deltidsarbeid i nåværende jobb har en negativ effekt på lønnen. Dette ser heller ikke ut til å være tilfelle i vårt materiale. Der finner vi en <u>negativ</u> sammenheng mellom antall timer i arbeidet pr. uke og timelønn. Heltidsarbeidende tjener altså noe mindre pr. time enn deltidsarbeidende, når alle de andre variablene i regresjonsberegningen er holdt konstant. Forskjellen er ikke stor, men den er signifikant. Dette kan bety at heltids- og deltidsarbeidende kvinner befinner seg i ulike yrker, men at vi ikke fanger opp dette med vår grove yrkesgruppering, og hvor lønnsnivået er forskjellig. Høylønnsyrkene for kvinner finner vi i noen av yrkesgruppene humanistisk, vitenskapelig og teknisk arbeid, dvs. bl.a. lærere, sykepleiere, mens

lavlønnsyrkene hos kvinnene er i noen industriyrker, f.eks. nærings- og nytelsesmiddelarbeid. Vi vet også at deltidsandelen er høy i de førstnevnte yrkesgruppene, men lav i den andre yrkesgruppen. For å kunne si noe mer om hvorvidt Human capital-teoriens påstand om at deltidsarbeid er mindre gunstig for lønnsdannelse enn heltidsarbeid er, måtte vi ha sett på heltids- og deltidsarbeidende kvinner innen samme yrkesgruppe. Titlestad og Rødseth (1980) har tatt inn deltid som en variabel i sin regresjonsmodell som blir anvendt på en relativt homogen gruppe, nemlig funksjonærer i industrien. De finner også at deltid for kvinner gir en høyere timelønn enn heltid.

Avbrudte yrkeskarrierer har nesten ingen innflytelse på kvinners lønn. Dette er også i samsvar med Corcoran (1978). Dette kan antakelig forklares ut fra de yrkesvalg kvinner gjør, eller også av de yrker som er åpne for kvinner. I forventning om framtidig avbrudd velger kvinner jobber som det er lett å forlate og lett og komme tilbake til, og hvor tidligere yrkeskarriere har lite å si. De velger/får jobber som er typiske "blindveisjobber", jobber i sekundærmarkedet (Colbjørnsen, 1979).

Sjøl om ikke avbrudd i og for seg har så stor betydning for lønnsdannelsen, så har ansiennitet i nåværende jobb og kontinuitet i tiårsperioden mye å si.

Dette kan tyde på at det ikke er avbruddene i og for seg, men kontinuiteten i nåværende ansettelsesforhold som har betydning. Dette tyder på at den Human capital som kvinnen har investert i på forhånd ikke minker gjennom ikke deltaking.

Ikke bare det vi har kalt investeringsvariable har betydning for lønnsdannelse. Det ser ut til at de variablene vi har tatt som indikatorer på arbeidsmarkedets organisering og virkemåte utover den reine markedsmekanismen også betyr mye. Både bostedsstrøk og om en er i ulike yrker, yrkesstatus og ikke minst fagorganisering har betydning. Faktisk var det slik at yrkets sosiale status var den variabel som sett isolert hadde størst effekt på timelønnen.

Når lønnsdannelse blant kvinner skal forklares, økes altså forklaringskraften når vi trekker inn forklaringsvariable som går ut over de som er riktige ifølge Human capital-teorien. Både slike forklaringsvariable og forklaringen med utgangspunkt i arbeidsmarkedets virkemåte, må trekkes inn for å kunne få en relativt høy forklaringsgrad. Ingen av teoriene tatt enkeltvis gir en dekkende forklaring.

8.3. Sosial status og sosial mobilitet

8.3.1. Hvorfor er det viktig å studere sosial status og sosial mobilitet blant kvinner?

"Blant sosiologer som har ført videre lagdelingsteori i Max Webers ånd, framheves yrkesstatus som nøkkelen til den enkeltes plassering i strukturen av sosiale ulikheter", (Rogoff Ramsøy, 1977: 40).

Dette sitatet viser hvor stor betydning yrkets statusmessige plassering har når ulik fordeling av goder og byrder i samfunnet skal undersøkes og/eller forklares. Som regel har det dreid seg om menns yrkesmessige plassering. For kvinner derimot, har eget yrkes betydning for plassering i lagdelingsstrukturen blitt tillagt liten eller ingen betydning.

Det er en ulik fordeling av goder, byrder og ressurser i samfunnet. I de fleste industrialiserte land er denne ulikheten i fordelinger knyttet til yrkesstrukturen og til ulikheter i belønninger knyttet til yrke, som prestisje, innflytelse, økonomi. Studiet av sosial mobilitet blir viktig i denne sammenheng, fordi det beskriver ulike personers/gruppers muligheter og sjanser for å bevege seg innenfor dette statushierarkiet, og derved muligheter for å endre sine levekår. Studiet av sosial mobilitet over generasjoner er også viktig, fordi slike studier gir et bilde av i hvor stor grad ulikheter i tidligere generasjoner blir reprodusert over til nye generasjoner, og også av i hvor stor grad ulikheter skapes innenfor hver ny generasjon.

Det har vært gjort en rekke studier om statusoppnåelse og sosial mobilitet generelt, hvor datagrunnlaget har vært yrkesaktive menn. Statusrangeringer og sosioøkonomiske grupperinger har dermed blitt laget på grunnlag av menns yrker. Studiene er så blitt brukt for å si noe om hvordan samfunnets sosiale struktur virker, og det har også vært en understreking av yrkesstrukturen som et viktig element i denne strukturen.

Spørsmålet er så hvorvidt disse generelle teoriene om mobilitet også gjelder for kvinner.

De få analyser som har behandlet kvinners mobilitet, har stort sett konsentrert seg om kvinners mobilitet gjennom ekteskap, og sammenliknet denne med menns yrkesmobilitet. Et vanlig funn i denne tradisjonen, er at kvinner har større mobilitet både oppover og nedover gjennom ekteskap enn menn har gjennom yrke (Chase, 1975 og Heath, 1981).

Vanligvis defineres kvinners plass i lagdelingssystemet enten av farens eller av ektemannens sosiale status. Kvinnens egen yrkesstatus har

vel også reelt sett vært mindre viktig, fordi kvinner tradisjonelt har hatt en løs tilknytning til yrkeslivet på grunn av en sterkere forankring på andre arenaer: familie, hushold. Men når kvinners arbeidsmarkedstilknytning blir sterkere, både ved at flere går ut i inntektsgivende arbeid og er yrkesaktive over lengre perioder (sjøl om det for mange er på deltid), blir det imidlertid stadig viktigere ikke bare å forklare hvorfor kvinner er yrkesaktive, men også hva slags muligheter de har for å bevege seg innenfor statushierarkiet knyttet til yrkesstrukturen. Dette vil gi oss ny kunnskap om de muligheter kvinner har til å påvirke/endre sine levekår gjennom egen deltaking i inntektsgivende arbeid. Slik kunnskap vil også i sin tur kunne gi økt innsikt i hvorfor kvinner velger eller ikke velger inntektsgivende arbeid, ut fra en realistisk vurdering av hvilke belønninger en slik deltaking vil innebære. Endelig vil det å beskrive kvinners plass i statushierarkiet også være viktig ut fra et likestillingsperspektiv. Hvis vi ser økningen i kvinners deltaking i inntektsgivende arbeid som et første skritt i retning av likestilling, vil det neste skritt være at kvinner og menn oppnår like forhold når de først er yrkesaktive.

I dette perspektivet blir det derfor viktig å se hvilke sjanser kvinner har for mobilitet på arbeidsmarkedet; hvor de er plassert i lagdelingsstrukturen i samfunnet og hva som påvirker denne plasseringen.

8.3.2. Hvordan måle sosial mobilitet?

Mobilitet knyttet til nærings- og yrkesstrukturen kan måles på flere forskjellige måter. En kan se på mobilitetsstrømmer mellom yrker, mellom næringer, mobilitet mellom ulike arbeidsmarkedsstatuser, eks. yrkesaktiv → ikke yrkesaktiv, yrkesaktiv heltid → yrkesaktiv deltid, og mobilitet mellom statusgrupper. Perspektivet kan være mobilitet fra en generasjon til en annen, intergenerasjonsmobilitet, eller det kan være den mobilitet som en person har i sin yrkesaktive karriere, intragenerasjonsmobilitet.

Tidligere i denne publikasjonen har vi sett noe på mobilitet mellom yrker (kapittel 6) og mellom arbeidsmarkedsstatuser (kapittel 7). I dette avsnittet skal vi ta opp mobilitet innenfor sosiale statusgrupper, både mellom generasjoner og innenfor en yrkeskarriere. Også her bruker vi inndelingen i statuskategorier utarbeidet av Kari Skrede (1971) (se vedlegg 4). Det ligger antakelig en feilkilde i at rangeringen av yrkene er foretatt i 1960, mens vi bruker statusrangeringen for yrker over hele den perioden vi har data for, det vil si både før og etter 1960. En annen

mulig feilkilde er at rangeringen av yrker i 1960 bare er foretatt på grunnlag av yrkesopplysninger for menn. Når denne rangeringen brukes på kvinneyrker, forutsetter vi at det er et felles statushierarki for kvinner og menn, og at det er de samme trekk ved et yrke som gir sosial status både for menn og kvinner. Amerikanske studier (f.eks. McClendon, 1976) konkluderer imidlertid med at det er en grunnleggende status - oppnåelsesprosess som ligger bak kvinners så vel som menns sosiale status, og at en derfor antakelig ikke begår så stor feil når en overfører status på grunnlag av menns yrker til kvinners yrker. Et annet moment som taler for å bruke Skredes inndeling, er sjølsagt også at dette var den eneste som på en enkel måte kunne overføres til vårt datasett.

8.3.3. Problemer med å måle statusendringer over tid

En kan skille mellom to typer av sosial mobilitet: Strukturell mobilitet og sirkulasjonsmobilitet. Fordi det ikke bestandig er like mange personer i ulike yrkesgrupper, betyr det at en viss andel av personene må være mobile på grunn av endringer f.eks. i yrkesstrukturen. Dette kalles strukturell mobilitet, altså den mobilitet som er nødvendig på grunn av strukturelle endringer. Sirkulasjonsmobilitet blir da ganske enkelt forskjellen mellom den totale mobilitet og den nødvendige strukturelle mobilitet (se f.eks. Heath, 1981 og Rogoff Ramsøy, 1977).

Vi har ikke tatt hensyn til disse to typene mobilitet i vår analyse. Dette betyr dermed at vi ikke kan si noe om hvor mye mobilitet som har vært nødvendig på grunn av endringer i yrkes- og næringsstruktur, både fra en generasjon til en annen og innenfor en generasjon. Det er klart at i løpet av den tidsperiode våre data dekker, har det forekommet betydelige strukturelle endringer.

Vi mener imidlertid at det er mer nødvendig å ta hensyn til disse to formene for mobilitet når en ser på mobilitet mellom yrker og mindre nødvendig når en studerer mobilitet innenfor et statushierarki. Det er antakeligvis ikke slik at statusfordelingen trenger å endre seg sjøl om yrkes- og næringsstrukturen endres. Ulike yrker i ulike næringer har samme status. Det som imidlertid kan innebære et problem er at når vi ser på mobilitet mellom generasjoner, ser vi på mobilitet fra menns yrkesstatus til kvinners yrkesstatus. Vi kan dermed få et skjevt bilde av graden av mobilitet, fordi menn og kvinner har ulike muligheter på arbeidsmarkedet og dermed ulike muligheter for yrkesvalg. Spørsmålet blir så om de mer begrensede yrkesmuligheter for kvinner også innebærer et mindre spekter av yrkesstatuser å gå til. Amerikanske data (McClendon,

1976) viser for eksempel at kvinner klumper seg mer på midten av statusfordelingen enn menn gjør, og at de dermed sjeldnere befinner seg helt på toppen og helt på bunnen av statushierarkiet. Våre tall (se kapittel 6) tyder også på at dette er tilfelle i Norge.

Dette forholdet må en ta hensyn til når en skal se på intergenerasjonsmobiliteten mellom fars yrkesstatus og datters yrkesstatus. Mobiliteten kan bli overestimert, fordi det er få høystatusyrker åpne for kvinner i forhold til for menn, antakelig flere yrker med middels/middels lav status og færre med lavest status. Kvinner med fedre med høyest og lavest status vil ha store sjanser for å bli rekruttert til middels status yrker nettopp fordi det er i disse statusskikt de fleste kvinneyrker befinner seg. Dette kan gjøre det rimelig å trekke den konklusjon at fars yrkesstatus spiller mindre rolle for å opprettholde ulikheter mellom kvinner enn mellom menn. De fortrinn kvinner fra høystatusbakgrunn har, og de ulemper kvinner fra lavstatusbakgrunn har, kan bli modifisert på grunn av trekk ved den kjønnsmessige segregeringen på arbeidsmarkedet.

8.3.4. Hva påvirker sosial mobilitet og statusoppnåelse?

Ingen av de foreliggende teorier om avkastning av deltaking på arbeidsmarkedet gir en fullgod forklaring på alle sider ved kvinners yrkesaktivitet. Statusoppnåelsesteorien er antakelig en av de mest fruktbare teorier for å forstå sosial status og sosial mobilitet. En må bare være klar over hvilke forutsetninger teorien bygger på.

Hovedforutsetningen for statusoppnåelsesteorien er at det eksisterer et enkelt statushierarki som alle yrker kan rangordnes innenfor (Sokoloff, 1980). Dette impliserer også at det er ett arbeidsmarked hvor menn og kvinner ikke bare konkurrerer om de samme jobbene på like fot, men også antas å ende opp i jobber med samme yrkesmessige prestisje. Teorien forutsetter altså et arbeidsmarked fritt for kjønnsdiskriminering. Den tar heller ikke hensyn til det etter hvert ganske etablerte faktum at arbeidsmarkedet består av flere delmarkeder, segmenter, med relativt klare barrierer mot mobilitet mellom segmenter. Den tar heller ikke i sin opprinnelige form hensyn til kvinners rolle i reproduksjonen og arbeid på andre arenaer; noe som gjør at deres arbeidsmarkedsatferd må forstås på en annen måte enn menns.

Når vi likevel velger å holde oss innenfor en relativt tradisjonell statusoppnåelsesmodell, er det fordi vi mener at den tross alt kan gi oss et visst bilde av hva som påvirker kvinners statusoppnåelse. Andre teoretiske synspunkter vil imidlertid også bli trukket inn der hvor det synes hensiktsmessig.

Med utgangspunkt i statusoppnåelsesteorien har Natalie Rogoff Ramsøy (1977: 125) presentert en integrert mobilitetsmodell for menn. Denne modellen tar inn både den mobiliteten som foregår mellom generasjoner - intergenerasjonsmobilitet - og innenfor en generasjon - intragenerasjonsmobilitet. Farens, eventuelt foreldrenes, status betraktes som den første i en rekke av statuser som påvirker mannens livsløp. Ved å legge til denne en serie eller kjeder av begivenheter som kjennetegner seinere stadier i mannens livssyklus, kan en følge mannens bevegelser innen ulike strukturer fra barndommen av. For å definere hvilke begivenheter som skal brukes i en slik modell, bygger en på en gjengs oppfatning av hvilke strukturer som er mest utslagsgivende i ulike faser for menn i et moderne samfunn: Familien og de nære omgivelser dominerer i barndommen, skolen har mest å si i overgangsfasen mellom barndom og voksenårene, og yrkesstrukturen er mest utslagsgivende for voksne menn. Utdanning og yrkesliv er med andre ord de viktigste mobilitetskanalene for menn.

Et viktig spørsmål blir så om det er rimelig å anta at de samme typer modeller som brukes for å analysere menns mobilitet også er egnet for analyser av kvinners mobilitet, om kvinner og menn har samme mobilitetskanaler. Kvinner har også en ekstra mobilitetskanal, som ikke anses som særlig viktig for menn, nemlig ekteskap. Dette må også tas hensyn til ved analyser av kvinners mobilitet.

Men også når det gjelder mobilitet gjennom yrkesstrukturen har vi stilt spørsmål om hvorvidt modellene fanger opp det som har vært særegent for kvinners yrkesdeltaking: avbrutte yrkeskarrierer, og deltidsarbeid.

Sjøl om vi mener at foreldres status også for kvinner vil være det første ledd i en rekke av seinere statuser, og at familie, skole og yrkesliv også er viktige for kvinners statusoppnåelse, må modellen for kvinners statusoppnåelse utvides noe. En slik utvidet modell er presentert i McClendon (1976) og der blir det foreslått å ta inn ekteskapelig status, omsorgsforpliktelser overfor barn og ukentlig arbeidstid. I tillegg vil det antakelig også være nødvendig å inkludere mål på hvorvidt en kvinne har hatt avbrudd i sin yrkeskarriere eller ikke, og eventuelt også varigheten av slike avbrudd. Ut fra statusoppnåelsesteorien vil vi forvente at avbrudd vil påvirke statusoppnåelse på en negativ måte. Dersom avbrudd ikke har noen særlig betydning for statusoppnåelse, er det (minst) to forutsetninger som må være oppfylt:

1) Kvinneyrker er av en slik karakter at de er enkle å gå tilbake til etter et avbrudd. Det har f.eks. blitt investert lite i etterutdanning, det forutsettes få kunnskaper som kan bli foreldet, og det er ofte yrker hvor aktiviteter foretatt under avbruddet faktisk kan være kvalifiserende, husmoren blir hjemmehjelp f.eks.

2) Kvinneyrker er ikke et springbrett for oppadgående sosial mobilitet - i alle fall ikke for kvinner (Wolf and Rosenfeld, 1978).

Vi har derfor formulert en modell for kvinnelig statusoppnåelse som inkluderer de mobilitetskanaler som nevnes av Ramsøy, men supplert med noen opplysninger som er viktige fordi det er kvinner som er vår undersøkelsesenhet.

Figur 8.1. Modell for statusoppnåelse blant kvinner Model for status attainment among women

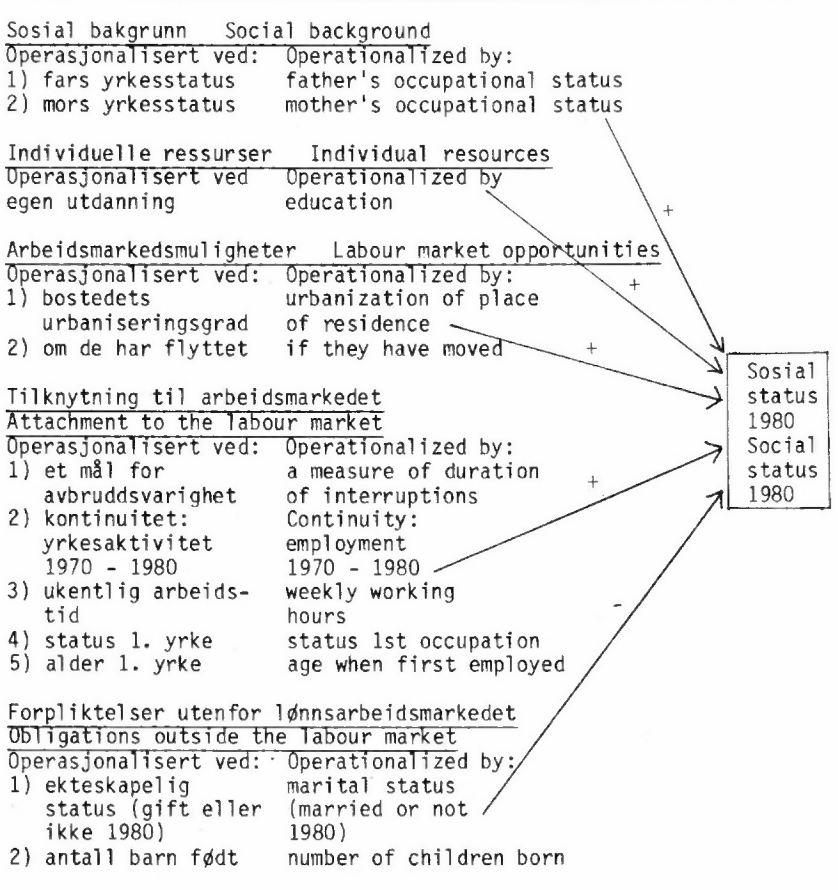

Som antydet i figuren, forventer vi at de fire første faktorene vil ha en positiv sammenheng med statusoppnåelse, mens den femte faktoren vil virke negativt.

Flere ulike metoder kan brukes for å teste ut forklaringseffektene i en slik modell. En metode er stianalyse (Blau og Duncan, 1967 og Rogoff Ramsøy, 1977). Ved en slik analyse viser en hvor sterk effekten er av tidligere forhold, slik som familiebakgrunn, på seinere forhold, slik som sosioøkonomisk status for voksne, når en tar hensyn til alle viktige begivenheter som ligger tidsmessig mellom disse (Rogoff Ramsøy, 1977: 37). En skiller dermed mellom den direkte effekten av et kjennemerke, og den indirekte effekten, slik den blir formidlet gjennom begivenheter som ligger mellom de to begivenhetene i tid.

Vi har ikke formulert vår modell som en stimodell. I første omgang er vi bare opptatt av å se hvor god modellen totalt sett er for å beskrive kvinners statusoppnåelse, og mindre opptatt av å reindyrke de direkte og indirekte effekter av de elementene som inngår i modellen. Ved hjelp av en multippel regresjonsanalyse vil vi derfor se hvor mye av variasjonen i kvinners statusoppnåelse som kan forklares ut fra denne modellen, og vi vil også undersøke om alle mobilitetskanaler er viktige for kvinner.

Ikke alle kvinnene i vårt materiale er kommet like langt i sin yrkesaktive karriere. Noen er nesten i avslutningen, andre har bare så vidt begynt, mens atter andre står midt oppe i den. Dette korrigerer vi for ved å se på statusoppnåelsesprosessen i tre aldersgrupper hver for seg. Dette gir oss også muligheten for å se hvorvidt det er de samme faktorer som er viktige som mobilitetskanaler for de tre aldersgruppene. Det gir oss også en mulighet til å se om det har skjedd noen endring over tid.

8.3.5. Resultater

Måten sosial status er målt på er nærmere beskrevet i Skrede (1971) (se også kapittel 6 i denne publikasjonen og vedlegg 3).

Vi har utført to forskjellige regresjonsberegninger. I den første beregningen (tabell 8.3) er status 1. yrke tatt med i beregningen, mens i den andre beregningen er denne variabelen holdt utenfor (tabell 8.4). Grunnen til at vi har gjort dette er at for den yngste kohorten av kvinner er det en svært høy korrelasjon mellom yrkesstatus for 1. yrke og yrkesstatus 1980. I mange tilfeller vil dette faktisk være samme jobb.

For alle tre kohortene 20-34 år, 35-49 år og 50-67 år i 1980, er det slik at modellen totalt sett er utsagnskraftig når det gjelder å forklare variasjoner i sosial status blant kvinner (tabell 8.3). For den eldste kohorten forklarer den 37 prosent av variasjonen, mens den er noe mindre utsagnskraftig for den midterste og yngste kohorten, 34 prosent.[1]

Sosial bakgrunn, målt ved hjelp av fars og mors[2] yrkesstatus, har ingen betydning for statusoppnåelse for de to eldste kohortene, mens for den yngste kohorten er det slik at mors sosiale status har positiv betydning for datterens status.

Individuelle ressurser, altså utdanning, spiller rolle for statusoppnåelse i alle tre kohortene. Utdanning er en effektiv mobilitetskanal, også for kvinner. Ikke enhver økning i utdanningsnivå har signifikant betydning, men utdanning på gymnasnivå med tilleggsutdanning er den enkeltvariabel som slår sterkest ut for alle kohortene.

Arbeidsmarkedsmulighetene, målt ved hjelp av bostedets urbaniseringsgrad, har særlig stor betydning for statusoppnåelse for kvinner i den eldste kohorten. For kvinner i den yngste kohorten har ingen av bostedsvariablene noen signifikant betydning for statusoppnåelsen, mens det for kvinner i den midterste kohorten ser ut til å være en ulempe å bo i spredtbygde strøk i forhold til å bo i storbyer. Ikke for noen av kohortene har flytting noen signifikant betydning for statusoppnåelsen.

Av de indikatorene vi har på arbeidsmarkedstilknytning, er det bare status i 1. yrke som har signifikant betydning for status i nåværende yrke for alle tre kohortene. Særlig sterk er betydningen av denne variabelen for den yngste kohorten. Her kan det imidlertid som nevnt ligge innebygget en kunstig effekt. For en god del kvinner i denne kohorten vil 1. yrke og nåværende yrke være det samme yrke. De viste seg da også at den variansen modellen forklarte for den yngste kohorten sank betraktelig, til 25 prosent, når vi tok ut status til 1. yrke, men dette hadde liten effekt på forklart varians for de to eldste kohortene (se tabell 8.4). Dette kan også tyde på at betydningen av 1. yrke minker etter som kvinnene blir eldre, fordi de f.eks. da har hatt avbrudd og begynner i et nytt 1. yrke etter avbruddet. En annen mulig forklaring kan være at 1. yrke ikke nødvendigvis utgjør starten på en yrkeskarriere. En kan kanskje forsøke seg på flere områder før en finner fram til det

---

[1] Med status 1. yrke med i beregningen. [2] Når moren ikke var yrkesaktiv, har vi satt statusskåre for mors yrke = -2,1.

yrke en ønsker å satse på. Yrke ved en bestemt alder, f.eks. 25 år, ville derfor kanskje vært en bedre indikator. Problemet da ville imidlertid være at det ville være midt i den perioden kvinner føder barn, og hvor sjansen for avbrudd dermed er stor.

Ingen av målene på avbrudd i yrkeskarrieren hadde noen signifikant betydning for statusoppnåelse blant de eldste og de yngste kvinnene, mens i den midterste kohorten hadde kontinuitet i yrkesaktivitet i perioden 1970 - 1980 en signifikant positiv virkning på statusoppnåelse. Dette kan tyde på at de trekk ved kvinneyrker som ble trukket fram av Wolf og Rosenfeld (1978) stemmer, nemlig at de typiske kvinneyrkene ikke er av en slik karakter at mobilitetssjansen svekkes av avbrudd, og at de heller ikke i særlig grad tjener som springbrett for mobilitet. Ukentlig arbeidstid har også ulik betydning i de tre kohortene. For de yngste og de eldste kvinnene spiller ikke ukentlig arbeidstid noen rolle for statusoppnåelse, men for den midterste aldersgruppen gir flere timer arbeid ukentlig en signifikant økning i sosial status.

Når det gjelder forpliktelsen utenfor lønnsarbeidsmarkedet, er det slik at om en er gift eller ikke, ikke spiller noen rolle for statusoppnåelse, uansett alder. For de eldste og de yngste kvinnene er det imidlertid slik at en økning i antall barn født, gir en reduksjon i den sosiale status en har oppnådd.

Sjøl om modellen har en signifikant forklaringskraft for alle tre alderskohortene, varierer det altså hvorvidt de enkelte faktorer spiller noen rolle for statusoppnåelse, og også for hvor stor rolle de spiller. For den midterste kohorten er det bare utdanning og arbeidsmarkedstilknytning som spiller noen rolle, mens for de eldste og de yngste har også arbeidsmarkedsmuligheter og familieforpliktelser betydning. For de yngste spiller også sosial bakgrunn inn. Det kan dermed se ut som om ulike mobilitetskanaler har hatt ulik betydning for de ulike kohortene. Videre ser det ut som om den utvidede mobilitetsmodellen har begrenset forklaringskraft. Den gjelder for kohorter der kvinners lønnsarbeid var relativt uvanlig - de eldste - og for kohorter som er i den mest belastende omsorgsfasen - de yngste. Alt i alt tyder imidlertid resultatene fra regresjonsberegningene på at statusoppnåelsesteorien kan brukes for å forklare variasjoner i sosial status blant kvinner.

Tabell 8.3. Ustandardiserte regresjonskoeffisienter i regresjonslikningen med yrkesstatus 1980 som avhengig variabel for 3 kohorter av yrkesaktive kvinner. Yrkesstatus 1. yrke inkludert[1] Unstandardized regression coefficients in the regression equation with occupational status 1980 as the independent variable for 3 cohorts of employed women. Occupational status 1st occupation is included[1]

	50-67 år 50-67 years	35-49 år	20-34 år
Mors yrkesstatus Mother's occupational status	-0,17	0,02	0,05+
Fars yrkesstatus Father's occupational status	0,02	0,02	0,01
Status 1. yrke Status 1st occupation	0,10+	0,11+	0,38+
Bosted 1 Place of residence	-0,18	0,07	0,007
Bosted 2	-0,34-	0,12	0,0004
Bosted 3	-0,20++	0,05	-0,06
Bosted 4	0,26+	0,27++	0,07
Utdanning 1 Education	0,01	0,09	-0,03
Utdanning 2	0,24	0,24++	0,06
Utdanning 3	-	0,17	0,01
Utdanning 4	2,02+	0,09	0,05
Utdanning 5	0,22	0,20	-0,05
Utdanning 6	0,38+	0,47+	0,19
Utdanning 7	-	0,14	0,06
Utdanning 8	0,13	0,49	-0,02
Utdanning 9	0,97+	0,77+	0,13
Utdanning 10	1,14+	1,05+	0,55+
Kontinuitet 1970 - 1980 Continuity 1970 - 1980	0,01	0,02++	-0,007
Arbeidstid 1980 Working hours 1980	0,003	0,006++	0,003
Flyttet Moved	0,01	0,03	-0,01
Alder 1. yrke Age 1st occupation	-0,01	0,04	-0,006
Andelen yrkesaktive år av andelen mulige yrkesaktive år Proportion years employed of possible years of employment	-0,01	0,003	0,0002
Ekteskapelig status 1980 Marital status 1980	0,02	0,01	0,06
Antall barn født Number of children born	-0,05++	-0,02	-0,13+
Konstantledd Constant	-0,15	-0,37	0,08
R^2 justert R^2 adjusted	0,37+	0,34+	0,34+
Antall kvinner Number of women	369	434	476

[1] Bosteds- og utdanningsvariablene er spesifisert i vedlegg 4.
[1] Place of residence and education are specified in annex 4.

+ Signifikant på 0,01 nivå. ++ Signifikant på 0,05 nivå.
+ Significant at the 0.01 level. ++ Significant at the 0.05 level.

Tabell 8.4. Ustandardiserte regresjonskoeffisienter i regresjonslikningen med yrkesstatus 1980 som avhengig variabel for 3 kohorter av yrkesaktive kvinner. Yrkesstatus 1. yrke ikke inkludert[1]
Unstandardized regression coefficients in the regression equation with occupational status 1980 as the independent variable for 3 cohorts of employed women. Occupational status 1st occupation not included[1]

	50-67 år years	35-49 år	20-34 år
Mors yrkesstatus Mother's occupational status	-0,02	0,02	0,06+
Fars yrkesstatus Father's occupational status	0,03	0,03	0,01
Bosted 1 Place of residence	-0,15	0,05	0,03
Bosted 2	-0,35+	0,08	-0,01
Bosted 3	-0,22++	0,03	-0,10
Bosted 4	-0,54+	-0,14	-0,24+
Utdanning Education	0,26+	0,29++	0,07
Utdanning 1	0,01	0,10	-0,02
Utdanning 2	0,24	0,27++	0,08
Utdanning 3	-	0,22	0,04
Utdanning 4	2,09+	0,12	0,14
Utdanning 5	0,23	0,22	0,05
Utdanning 6	0,41+	0,53+	0,34
Utdanning 7	-	0,17	0,02
Utdanning 8	0,18	0,58	0,17
Utdanning 9	0,99+	0,86+	0,41
Utdanning 10	1,20+	1,15+	0,83+
Kontinuitet 1970 - 1980 Continuity 1970 - 1980	0,01	0,02	0,003
Arbeidstid 1980 Working hours 1980	0,003	0,006+	0,003
Flyttet Moved	0,02	0,02	0,008
Alder 1. yrke Age 1st occupation	-0,04	0,01	0,003
Andelen yrkesaktive år av andelen mulige yrkesaktive år Proportion years employed of possible years of employment	-0,0008	0,0001	0,000
Ekteskapelig status 1980 Marital status 1980	0,03	0,03	0,09
Antall barn født Number of children born	-0,05++	-0,02	-0,13+
Konstantledd Constant	-0,28	-0,71	0,89
R^2 justert R^2 adjusted	0,36+	0,33+	0,25+
Antall kvinner Number of women	369	434	476

[1] Bosteds- og utdanningsvariablene er spesifisert i vedlegg 4.
[1] Place of residence and education are specified in annex 4.

+ Signifikant på 0,01 nivå. ++ Signifikant på 0,05 nivå.
+ Significant at the 0.01 level. ++ Significant at the 0.05 level.

8.3.6. Sosial mobilitet blant kvinner

I analysen av faktorer som påvirker kvinners statusoppnåelse, tok vi utgangspunkt i statusoppnåelsesteorien. Når vi skal analysere inter- og intragenerasjonsmobilitet for kvinner, vil vi derimot ta utgangspunkt i teorien om det segmenterte arbeidsmarked, og antakelsen om kvinner som sekundærarbeidskraft (se også Arnesen og Iversen, 1984). En av definisjonene på et arbeidsmarkedssegment er at det er et avgrenset delmarked, og hvor mobiliteten mellom delmarkedene er begrenset. Hvilket arbeidsmarkedssegment en starter ut i, vil ha avgjørende betydning for hvor mye mobilitet som kan forventes, og også i hvilken retning. Ut fra de elementer som ofte inngår i definisjonen av primær- og sekundærsegment (se f.eks. kapittel 6) er det ikke urimelig å anta en positiv sammenheng mellom segment og status: Jobber i primærsegmentet innebærer høy sosial status, mens jobber i sekundærsegmentet innebærer lav sosial status. Hypotesen om kvinner som sekundærarbeidskraft innebærer en antakelse om at kvinner i sterk grad blir rekruttert inn i sekundærsegmentet, blant annet fordi det der stilles mindre krav til stabilitet, og fordi kvinner, særlig gifte kvinner, antas å sette forpliktelser overfor hjem og familie over forpliktelser på lønnsarbeidsmarkedet, og dermed blir mindre stabile som arbeidskraft.

Dette teoretiske utgangspunktet kan brukes på følgende måte i vår sammenheng: Dersom det er en positiv sammenheng mellom segment og status, vil vi forvente at kvinner i særlig grad vil bli rekruttert til de laveste statuslag, og at de vil ha liten oppadgående sosial mobilitet i løpet av sin yrkeskarriere. Spørsmålet blir imidlertid om denne tendensen kan bli moderert på grunn av et heldig utgangspunkt, slik at det å ha en far med høy sosial status i mindre grad innebærer rekruttering til lavstatusyrker og sekundærsegment, enn det å ha en far med lav sosial status. Dette er et noe annet perspektiv enn når en studerer intergenerasjonsmobilitet blant menn. Da er en ofte interessert i å se hvorvidt sosial ulikhet reproduseres fra en generasjon til en annen. Sjøl om dette også kan være interessant fra et kvinneperspektiv, er det altså ikke hovedperspektivet.

Vi skal ta for oss tre typer av mobilitet:

- Mobilitet mellom generasjoner - dvs. mellom fars yrkesstatus og datters yrkesstatus.
- Mobilitet innen en generasjon, dvs. kvinnens egen mobilitet fra yrkesstatus i 1. yrke til yrkesstatus i 1980.
- Kvinners mobilitet gjennom ekteskap sammenliknet med egen mobilitet gjennom yrkeslivet.

Også her vil vi analysere de tre kohortene 20-34 år, 35-49 år og 50-67 år hver for seg.

Også i dette avsnittet bruker vi Skredes statusrangering av yrker, men her har vi delt statushierarkiet inn i 4 grupper, hvor statusgruppe 1 har høyest status, og statusgruppe 4 er lavest. (Se vedlegg 3 for hvordan yrkene er gruppert.)

Fordi det er vanskelig å sammenlikne tallene i mobilitetstabeller direkte, blant annet fordi marginalene er forskjellige, har vi beregnet såkalte ulikhetsbrøker for de enkelte tabeller (Heath, 1981).

En slik ulikhetsbrøk sier hvor stor sjanse en person med en gitt opprinnelsesstatus har til å havne i en gitt statusgruppe i forhold til en person med en annen opprinnelsesstatus. Vi har hele tiden satt opprinnelsesstatusgruppe 4 lik én, og sammenlikner da de relative sjanser en kvinne med en annen opprinnelse har til å nå en bestemt status i forhold til en kvinne fra statusgruppe 4. Jo nærmere denne ulikhetsbrøken er 1, jo større likhet er det, jo høyere den er, jo større ulikhet. Med andre ord, jo høyere denne brøken er, jo større er de relative fortrinn for kvinner som kommer fra andre statusgrupper enn statusgruppe 4 når det gjelder å nå en bestemt status.

Vi skal både vise de mobilitetstabellene vi har tatt utgangspunkt i, og tabellene som viser ulikhetsbrøkene for de samme tabellene.

8.3.6.1. Intergenerasjonsmobilitet

Det har ofte vært hevdet at mors sosiale status og eventuelt også mors yrkesaktivitet har hatt mye å si for kvinners egen yrkesaktivitet. Regresjonslikningen viste imidlertid at mors sosiale status hadde liten betydning for datterens sosiale status, bortsett fra for kvinner i den yngste kohorten. I kapittel 5 viste vi at mors yrkesaktivitet ikke hadde noen betydning verken for datterens yrkesaktivitet eller yrkesvalg. I intergenerasjonsmobilitetsanalysen ser vi derfor bare på mobilitet fra fars status, og ikke fra mors. En annen grunn til dette er også at antallet kvinner med yrkesaktive mødre er lavt, særlig i den eldste kohorten.

Vi har derfor studert mobiliteten fra fars yrkesstatus til status for det første yrket kvinnene har hatt. For sjøl om regresjonsanalysen også viste at fars yrkesstatus ikke hadde noen sjølstendig signifikant effekt på datterens sosiale status på et gitt tidspunkt, kan en tenke seg at fars yrkesstatus har hatt en betydning for hvor man startet ut i statushierarkiet.

Den reine mobilitetstabellen (tabell 8.5) viser at det også for kvinner er en sammenheng mellom opprinnelsesstatus og den status de

starter ut med i sin yrkeskarriere. Kvinner med høystatusbakgrunn (gruppene 1 og 2) har større sjanser for å starte ut i et yrke med høy status enn kvinner med lav opprinnelsesstatus. Samtidig har da kvinner med lavstatusbakgrunn (gruppe 4) større sjanse enn andre kvinner til å starte ut med et yrke i samme statusgruppe. Dette gjelder for alle alderskohorter. Dersom det er slik at kvinner for en stor del blir rekruttert til sekundærsegmentet, blir denne tendensen motvirket dersom en har et gunstig utgangspunkt. Det må imidlertid også tilføyes at det likevel er en relativt lav andel kvinner med far med høy sosial status som sjøl starter ut med et yrke i høyeste sosialgruppe. Dette gjelder særlig for den eldste og den yngste kohorten. Sjøl om det altså er slik at det også for kvinner er en fordel å ha fedre med høy sosial status, er det imidlertid en stor spredning over statushierarkiet også blant kvinner i denne gruppen. Sosial bakgrunn er antakelig dermed en mindre viktig mobilitetskanal for kvinner enn for menn. Dette henger antakelig for en stor del sammen med hvilke yrker som er mest vanlig for kvinner, men det henger nok også sammen med at kvinner i mindre grad enn menn har benyttet seg av den mest effektive mobilitetskanalen, nemlig utdanning.

Spørsmålet blir så om den rolle fars yrkesstatus har for å reprodusere sosial ulikhet har endret seg over tid. Vi ser da på tabellen som viser ulikhetsbrøkene for den samme mobilitetstabellen. Jo nærmere brøken er til 1,0 jo større likhet er det. Vi begrenser oss til å kommentere sjansene til å komme i statusgruppe 1, med et gitt utgangspunkt - statusgruppe 4 - for de tre kohortene. Ut fra denne tabellen (tabell 8.6) kan vi konkludere at fars sosiale status over tid har fått mindre betydning for å kanalisere døtrene til sosialgruppe 1.

8.3.6.2. Intragenerasjonsmobilitet

Med intragenerasjonsmobilitet mener vi som nevnt den mobilitet en person har innenfor sin yrkesaktive karriere.

Med utgangspunkt i teorien om det segmenterte arbeidsmarked og hypotesen om kvinner som sekundær arbeidskraft, vil vi forvente å finne liten sosial mobilitet blant kvinner innenfor deres yrkeskarriere. Vi vil særlig forvente at mobiliteten vekk fra lavstatusgruppen, gruppe 4, vil være lav. I alle kohortene har det vært en viss mobilitet mellom yrker (tabell 8.7). Men det er også samtidig slik at stabiliteten i status har vært minst, det vil si at mobiliteten har vært størst, blant de som startet ut med lavest sosial status. Tendensen gjelder for alle kohortene, men er særlig sterk blant de yngste enda dette er den gruppen

som har hatt minst tid til rådighet for klatring i statushiearkiet. Hvis det dermed er slik at det er sammenheng mellom sosial status og segment, er dette enda et tegn på at kvinner ikke bare er sekundærarbeidskraft. Kjennemerket på slik arbeidskraft er nettopp hyppige jobbskift - men innen samme segment. Vi vet også fra denne undersøkelsen at unge kvinner har hyppigere jobbskift enn andre kvinner. Men disse jobbskiftene innebærer altså også ofte oppadgående sosial mobilitet.

8.3.6.3. Ekteskap som mobilitetskanal

Her ønsker vi å analysere forholdet mellom den mobilitet kvinner har gjennom ekteskap og den mobilitet de har gjennom egen yrkeskarriere. Hvis høy sosial status er et mål, bør kvinner da gifte seg, eller prøve å oppnå dette gjennom egen yrkeskarriere?

Vi har derfor sammenliknet intergenerasjonsmobiliteten for de tre kohortene av gifte yrkesaktive kvinner fra fars yrkesstatus til henholdsvis egen yrkesstatus 1980 og ektefellens yrkesstatus 1980.

Utdanning er en viktig mobilitetskanal for kvinner. Vi har derfor også sett på hva som lønner seg med hensyn til å oppnå høy sosial status for kvinner på høyeste utdanningsnivå. Resultatene er vist i tabellene 8.8 - 8.13.

Ut fra de reine mobilitetstabellene ser vi at det er en mye høyere andel kvinner som havner i sosialgruppe 1 via ekteskap, enn det er via egen yrkeskarriere. Dette gjelder for alle kohortene, men er særlig sterk for de eldste kvinnene. Den samme tendensen finner vi når vi ser på kvinner med høyeste utdanningsnivå (tabellene 8.8, 8.9, 8.11 og 8.12).

Vi har også beregnet ulikhetsbrøker for å se hvorvidt ekteskap skaper større likhet i sjanser for høy status enn det egen yrkeskarriere gjør (tabellene 8.10 og 8.13). Det viser seg da at det er mindre forskjell i sjanser til å nå sosialgruppe 1 med utgangspunkt i sosialgruppe 4 gjennom ekteskap enn det er gjennom egen yrkeskarriere. Dette gjelder for alle kohorter og også for kvinner med høy utdanningsposisjon. Sjansene for å få høy sosial status er altså større gjennom ekteskap, enn gjennom egen yrkeskarriere, med gitt utgangsposisjon. Det lønner seg altså fremdeles å gifte seg.

8.4. Oppsummering

I dette kapitlet har vi sett på to typer avkastning av inntektsgivende arbeid, nemlig lønn og sosial status. Vi har brukt ulike teoretiske tilnærmingsmåter for å analysere dette. Resultatene viser at også for kvinner gir Human capital-teorien et godt inntak for å studere lønnsdannelse, men at analysen bør suppleres med bidrag fra teorier som sier noe om arbeidsmarkedets organisering og virkemåte.

Sosial status og sosial mobilitet er en annen type avkastning av arbeidsmarkedsdeltaking. Dersom kvinner stort sett tilhører sekundærsegmentet i arbeidsmarkedet, vil det være svært liten statusvariasjon å forklare og svært liten mobilitet mellom statusgrupper. Dette viser seg ikke å være tilfelle. Det viser seg videre at statusoppnåelsesteorien - sjøl om den er litt utvidet - også kan brukes for å forklare variasjoner i sosial status blant kvinner.

Forpliktelser utenfor arbeidsmarkedet har negativ innflytelse på statusoppnåelsen blant de eldste og de yngste kvinnene. Det er likevel stort sett de samme mobilitetskanaler som er virksomme blant kvinner og menn.

I tillegg har kvinner en mobilitetskanal som har minimal betydning for menn, nemlig mobilitet gjennom ekteskap.

Tabell 8.5. Kvinner i grupper for alder og fars statusgruppe[1], etter egen statusgruppe i 1. yrke. Prosent Women in groups for age and father's status group[1], by own status group in 1st occupation. Per cent

Alder/fars statusgruppe Age/father's status group	I alt Total	Statusgruppe 1. yrke Status groups 1st occupation Status-gruppe 1 Status group	Status-gruppe 2	Status-gruppe 3	Status-gruppe 4	Tallet på kvinner Number of women
Kvinner 50-67 år Women 50-67 years old						
Alle All	100	3	24	18	55	650
Fars statusgruppe Father's status group						
1	100	17	43	21	19	58
2	100	7	52	11	30	97
3	100	1	21	19	60	329
4	100	-	8	20	72	166
Kvinner 35-49 år Women 35-49 years old						
Alle All	100	10	36	22	33	571
Fars statusgruppe Father's status group						
1	100	32	38	15	15	68
2	100	12	53	15	21	76
3	100	6	35	24	35	269
4	100	4	30	24	41	158
Kvinner 20-34 år Women 20-34 years old						
Alle All	100	10	37	28	25	733
Fars statusgruppe Father's status group						
1	100	17	37	32	14	92
2	100	10	46	20	24	118
3	100	10	39	29	22	359
4	100	5	27	31	37	164

[1] For definisjon av statusgruppe, se vedlegg 3.
[1] For definition of status group, see annex 3.

Tabell 8.6. Ulikhetsbrøk[1] for 3 alderskohorter av kvinner, basert på tabell 8.5 Disparity ratio[1] for 3 age cohorts of women, based on table 8.5

	Relative sjanser for å komme i status-gruppe 1 Relative chances to be in status group 1	Relative sjanser for å komme i status-gruppe 2 Relative chances to be in status group 2	Relative sjanser for å komme i status-gruppe 3 Relative chances to be in status group 3	Relative sjanser for å komme i status-gruppe 4 Relative chances to be in status group 4
Kvinner 50-67 år Women 50-67 years old				
Fars statusgruppe Father's status group				
1	17,0	5,4	1,1	0,3
2	7,0	6,5	0,6	0,4
3	Satt lik 1[2]	2,6	1,0	0,8
4	0	Satt lik 1	Satt lik 1	Satt lik 1
Kvinner 35-49 år Women 35-49 years old				
Fars statusgruppe Father's status group				
1	8,0	1,3	0,6	0,3
2	3,0	1,8	0,6	0,5
3	1,5	1,2	1,0	0,9
4	Satt lik 1	Satt lik 1	Satt lik 1	Satt lik 1
Kvinner 20-34 år Women 20-34 years old				
Fars statusgruppe Father's status group				
1	3,5	1,4	1,0	0,4
2	2,0	1,7	0,6	0,6
3	2,0	1,4	0,9	0,6
4	Satt lik 1	Satt lik 1	Satt lik 1	Satt lik 1

[1] For definisjon av ulikhetsbrøk, se side 310. [2] Vi har her valgt sosialgruppe 3 som basis, på grunn av 0 observasjoner i statusgruppe 4.
[1] For definition of disparity ratio, see page 310. [2] We have here chosen social group 3 as basis, due to 0 observations in status group 4.

Tabell 8.7. Yrkesaktive kvinner i grupper for alder og statusgruppe[1] i 1. yrke, etter statusgruppe 1980. Prosent Employed women in groups for age and status group[1] in 1st occupation, by status group 1980. Per cent

Alder/statusgruppe i 1. yrke Age/status group in 1st occupation	I alt Total	Statusgruppe 1980 Status group 1980				Tallet på kvinner Number of women
		1	2	3	4	
Kvinner 50-67 år Women 50-67 years old						
Statusgruppe 1. yrke Status group 1st occupation						
Alle All	100	11	27	33	30	390
1	100	:	:	:	:	15
2	100	11	59	19	11	107
3	100	7	10	54	30	71
4	100	7	16	35	42	197
Kvinner 35-49 år Women 35-49 years old						
Statusgruppe 1. yrke Status group 1st occupation						
Alle	100	16	40	28	16	453
1	100	74	10	6	10	50
2	100	10	68	10	11	176
3	100	9	26	54	11	100
4	100	6	22	42	30	127
Kvinner 20-34 år Women 20-34 years old						
Statusgruppe 1. yrke Status group 1st occupation						
Alle	100	16	35	33	16	534
1	100	82	6	4	9	55
2	100	7	62	17	14	205
3	100	10	16	60	14	148
4	100	8	29	41	22	126

[1] Se note 1, tabell 8.5.
[1] See note 1, table 8.5.

Tabell 8.8. Yrkesaktive gifte kvinner i grupper for alder og fars statusgruppe[1], etter egen statusgruppe 1980. Prosent Employed married women in groups for age and father's status group[1], by own status group 1980. Per cent

Alder/fars statusgruppe Age/father's status group	I alt Total	Egen statusgruppe 1980 Own status group 1980				Tallet på kvinner Number of women
		1	2	3	4	
Yrkesaktive gifte kvinner 50-67 år Employed married women 50-67 years old						
Fars statusgruppe Father's status group						
Alle All	100	9	29	34	29	211
1	100	26	37	32	5	19
2	100	23	50	8	19	26
3	100	5	27	35	33	116
4	100	2	20	44	34	50
Yrkesaktive gifte kvinner 35-49 år Employed married women 35-49 years old						
Fars statusgruppe Father's status group						
Alle	100	17	40	27	15	356
1	100	44	35	15	6	48
2	100	22	55	16	8	51
3	100	13	39	31	18	173
4	100	8	38	33	20	84
Yrkesaktive gifte kvinner 20-34 år Employed married women 20-34 years old						
Fars statusgruppe Father's status group						
Alle	100	15	34	33	19	352
1	100	31	26	33	10	42
2	100	17	34	34	15	47
3	100	13	36	31	20	172
4	100	11	32	36	21	91

[1] Se note 1, tabell 8.5.
[1] See note 1, table 8.5.

Tabell 8.9. Yrkesaktive gifte kvinner med mer enn obligatorisk allmennutdanning og med tilleggsutdanning i grupper for fars statusgruppe[1], etter egen statusgruppe 1980. Prosent Employed married women with more than compulsory general education and with vocational training in groups for father's status group, by own status group 1980. Per cent

Fars statusgruppe Father's status group	I alt Total	Egen statusgruppe 1980 Own status group 1980				Tallet på kvinner Number of women
		1	2	3	4	
Alle All	100	25	38	24	13	468
1	100	43	27	23	8	89
2	100	28	43	22	7	74
3	100	19	37	28	26	218
4	100	18	45	21	16	87

[1] Se note 1, tabell 8.5.
[1] See note 1, table 8.5.

Tabell 8.10. Ulikhetsbrøk[1] for 3 alderskohorter av yrkesaktive gifte kvinner, basert på tabellene 8.8 og 8.9 Dispartity ratio[1] for 3 cohorts of employed women, based on tables 8.8 and 8.9

	Relative sjanser for å komme i statusgruppe 1 Relative chances to be in status group 1	Relative sjanser for å komme i statusgruppe 2 Relative chances to be in status group 2	Relative sjanser for å komme i statusgruppe 3 Relative chances to be in status group 3	Relative sjanser for å komme i statusgruppe 4 Relative chances to be in status group 4
Yrkesaktive gifte kvinner 50-67 år Employed married women 50-67 years old				
Fars statusgruppe Father's status group				
1	13,0	1,9	0,7	0,1
2	11,5	2,5	0,2	0,6
3	2,5	1,4	0,8	1,0
4	Satt lik 1	Satt lik 1	Satt lik 1	Satt lik 1

[1] Se note 1, tabell 8.6.
[1] See note 1, table 8.6.

Tabell 8.10 (forts.). Ulikhetsbrøk[1] for 3 alderskohorter av yrkesaktive gifte kvinner, basert på tabellene 8.8 og 8.9
Disparity ratio[1] for 3 age cohorts of employed women, based on tables 8.8 and 8.9

	Relative sjanser for å komme i status-gruppe 1	Relative sjanser for å komme i status-gruppe 2	Relative sjanser for å komme i status-gruppe 3	Relative sjanser for å komme i status-gruppe 4
Yrkesaktive gifte kvinner 35-49 år Employed married women 35-49 years old				
Fars statusgruppe Father's status group				
1	5,5	0,9	0,5	0,3
2	2,8	1,4	0,5	0,4
3	1,6	1,0	0,9	0,9
4	Satt lik 1	Satt lik 1	Satt lik 1	Satt lik 1
Yrkesaktive gifte kvinner 20-34 år Employed married women 20-34 years old				
Fars statusgruppe Father's status group				
1	2,8	0,8	0,9	0,5
2	1,5	1,1	0,9	0,7
3	1,2	1,1	0,9	1,0
4	Satt lik 1	Satt lik 1	Satt lik 1	Satt lik 1
Yrkesaktive gifte kvinner med mer enn obligatorisk allmenn-utdanning og med til-leggsutdanning Employed married women with more than compul-sory general education and with vocational training				
Fars statusgruppe Father's status group				
1	2,4	0,6	1,1	0,5
2	1,6	1,0	1,0	0,4
3	1,1	0,8	1,3	1,0
4	Satt lik 1	Satt lik 1	Satt lik 1	Satt lik 1

[1] Se note 1, tabell 8.6.
[1] See note 1, table 8.6.

Tabell 8.11. Yrkesaktive gifte kvinner i grupper for alder og fars statusgruppe[1], etter ektefelles statusgruppe 1980. Prosent
Employed married women in groups for age and father's status group[1], by spouse's status group 1980. Per cent

	I alt Total	Ektefelles statusgruppe 1980 Spouse's status group 1980				Tallet på kvinner Number of women
		1	2	3	4	
Yrkesaktive gifte kvinner 50-67 år Employed married women 50-67 years old						
Fars statusgruppe Father's status group						
Alle All	100	22	19	46	12	211
1	100	63	16	11	11	19
2	100	39	31	31	-	26
3	100	16	6	57	10	116
4	100	12	20	44	24	50
Yrkesaktive gifte kvinner 35-49 år Employed married women 35-49 years old						
Fars statusgruppe Father's status group						
Alle	100	31	21	40	8	356
1	100	63	23	10	4	48
2	100	39	33	22	6	51
3	100	23	19	51	7	173
4	100	25	14	45	16	84
Yrkesaktive gifte kvinner 20-34 år Employed married women 20-34 years old						
Fars statusgruppe Father's status group						
Alle	100	22	23	46	9	352
1	100	33	26	36	5	42
2	100	29	26	43	2	47
3	100	19	21	51	9	172
4	100	19	25	43	13	91

[1] Se note 1, tabell 8.5
[1] See note 1, table 8.5.

Tabell 8.12. Yrkesaktive gifte kvinner med mer enn obligatorisk allmenn-utdanning og med tilleggsutdanning i grupper for fars statusgruppe[1], etter ektefelles statusgruppe 1980. Prosent
Employed married women with more than compulsory general education and with vocational training in groups for father's status group[1], by spouse's status group 1980. Per cent

Fars statusgruppe Father's status group	I alt Total	Ektefelles statusgruppe Spouse's status group				Tallet på kvinner Number of women
		1	2	3	4	
Alle All	100	37	24	34	5	468
1	100	52	25	20	3	89
2	100	46	27	22	5	74
3	100	29	22	45	4	218
4	100	32	23	33	12	87

[1] Se note 1, tabell 8.5.
[1] See note 1, table 8.5.

Tabell 8.13. Ulikhetsbrøk[1] for 3 kohorter av yrkesaktive gifte kvinner, basert på tabellene 8.11 og 8.12 Disparity ratio[1] for 3 age cohorts of employed married women, based on tables 8.11 and 8.12

	Relative sjanser for å komme i status-gruppe 1 Relative chances to be in status group 1	Relative sjanser for å komme i status-gruppe 2 Relative chances to be in status group 2	Relative sjanser for å komme i status-gruppe 3 Relative chances to be in status group 3	Relative sjanser for å komme i status-gruppe 4 Relative chances to be in status group 4
Yrkesaktive gifte kvinner 50-67 år Employed married women 50-67 years old				
Fars statusgruppe Father's status group				
1	5,3	0,8	0,3	0,5
2	3,3	1,6	0,7	Kan ikke beregnes
3	1,3	0,8	1,3	0,4
4	Satt lik 1	Satt lik 1	Satt lik 1	Satt lik 1
Yrkesaktive gifte kvinner 35-49 år Employed married women 35-49 years old				
Fars statusgruppe Father's status group				
1	2,5	1,6	0,2	0,3
2	1,6	2,4	0,5	0,4
3	0,9	1,4	1,1	0,4
4	Satt lik 1	Satt lik 1	Satt lik 1	Satt lik 1
Yrkesaktive gifte kvinner 20-34 år Employed married women 20-34 years old				
Fars statusgruppe Father's status group				
1	1,7	1,0	0,8	0,4
2	1,5	1,0	1,0	0,2
3	1,0	0,8	1,2	0,7
4	Satt lik 1	Satt lik 1	Satt lik 1	Satt lik 1

[1] Se note 1, tabell 8.6.
[1] See note 1, table 8.6.

Tabell 8.13 (forts.). Ulikhetsbrøk[1] for 3 kohorter av yrkesaktive gifte kvinner, basert på tabellene 8.11 og 8.12 Disparity ratio[1] for 3 age cohorts of employed married women, based on tables 8.11 and 8.12

	Relative sjanser for å komme i status-gruppe 1	Relative sjanser for å komme i status-gruppe 2	Relative sjanser for å komme i status-gruppe 3	Relative sjanser for å komme i status-gruppe 4
Yrkesaktive gifte kvinner med mer enn obligatorisk allmenn-utdanning og med til-leggsutdanning Employed married women with more than compul-sory general education and with vocational training				
Fars statusgruppe Father's status group				
1	1,6	1,1	0,6	0,3
2	1,4	1,2	0,7	0,4
3	0,9	1,0	1,4	0,3
4	Satt lik 1	Satt lik 1	Satt lik 1	Satt lik 1

[1] Se note 1, tabell 8.6.
[1] See note 1, table 8.6.

LITTERATUR

Alexander, K.R. and T.W. Reilly (1981): Estimating the Effects of Marriage Timing on Educational Attainment: Some Procedural Issues and Substantive Classifications. American Journal of Sociology, vol 87.

Aga, Synnøva (1980): "To skritt fram og et tilbake" i Hanisch m.fl., red. Marked for arbeid, Universitetsforlaget, Oslo.

Arnesen, Åse og Gunvor Iversen (1984) "Kvinner og arbeidsmiljø" i Rødseth, T. og K. Titlestad, red. Kvinner i arbeid, Universitetsforlaget, Oslo.

Becker, Gary S. (1964): Human Capital. A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education, New York.

Becker, Gary S. (1965): "The Theory of the Allocation of Time", Economic Journal.

Bjøru, Kirsten (1980): Kvinners giftealder og senere yrkesaktivitet. INAS-notat 80:1.

Bjøru, Kirsten (1981): Barn ingen hindring. INAS-Rapport 81-2.

Bjøru, Kirsten og Annemette Sørensen (1982): "Fragmenter av norske kvinners livsløp: Endringer i yrkesaktivitet og familietilpasning 1920 - 1980" I Tornes og Skrede, red. Kvinners livsløp, Universitetsforlaget, Oslo.

Blackburn R.M. and M. Mann (1979): The Working Class in the Labour Market, Cambridge Studies in Sociology, Macmillan Press Ltd.

Blau, Francine D. (1975): "Longitudinal Patterns of Female Labor Force Participation" Referert i Scanzoni, 1979.

Blau, P.M. and O.D. Duncan (1967): The American Occupational Structure, New York.

Bown, W.G. and I.A. Finegan (1969): The Economics of Labor Force Participation, Princeton University Press.

Boyd, M. and G. Stevens (1980): "The Importance of Mother Labor:Force Participation and Intergenerational Mobility of Women" Social Forces, vol 59-1.

Brown, J. (1976): "Women as Employees" i Barker and Allen, eds.: Dependence and Exploitation in Work and Marriage, London.

Chase, Ivan D. (1975): "A Comparison of Men's and Women's Intergenerational Mobility in the United States" American Sociological Review, pp. 483-505.

Colbjørnsen, Tom (1979): Segmentering av arbeidsmarkedet: Problembakgrunn, teori og empirisk strategi, Arbeidsnotat 16/79, NAVFs senter for samfunnsvitenskapelig forskerutdanning, Universitetet i Bergen.

Colbjørnsen, Tom (1980a): Teorier og empiriske strategier i studiet av arbeidsmarkedets segmentering, Forelesning holdt ved NAVFs senter for forskerutdanning, Universitetet i Bergen.

Colbjørnsen, Tom (1980b): Fordelingsmønstre i arbeidsmarkedet, Rapport 3-1980, NAVFs senter for samfunnsvitenskapelig forskerutdanning, Universitetet i Bergen.

Colbjørnsen, Tom (1981): Models for Analyzing Ineguality in Labor Market Outcomes, Paper, University of Wisconsin.

Corcoran, Mary (1978): "The Structure of Female Wages" American Economic Review.

Ellingsæter, Anne Lise (1979): Deltidsundersøkelsen 1978, Rapp 79/4, Statistisk Sentralbyrå.

Ellingsæter, Anne Lise (1984): "Kjønn og arbeidstid" i Rødseth og Titlestad red., Kvinner i arbeid, Universitetsforlaget, Oslo.

Featherman, D.L.: (1980): Retrospektive Longitudinal Research: Methodological considerations, J. of Economics and Business, vol. 32, No. 2.

Ferber and Birnbaum (1979): "Retrospective Earnings Data: Some New Solutions for Old Problems" Public Opinion Quarterly.

Foss, Olaf (1980): Holdninger og atferd på arbeidsmarkedet, SØS nr. 44, Statistisk Sentralbyrå.

Fridstrøm , Lasse (1980): Framskriving av arbeidsstyrken 1970 - 2000, SØS nr. 48, Statistisk Sentralbyrå.

Glenn, Norval D. (1977): Cohort Analysis, Quantitative Applications in the Social Sciences No. 5, Sage University Papers.

Grønmo, S. og S. Lingsom (1982): Sexual Differenses in Household Work: Patterns of time use change in Norway. Paper presented at the Xth World Congress of Sociology, Mexico City August 16-21, 1982.

Gustafsson, Siv (1979): Life Time Patterns of Labor Force Paritcipation, Paper presented at the meeting of Scandinavian Economists in Helsingør, Denmark. June 1-4, 1979.

Gutek, B. (1978): "On the Accuracy of Retrospective Attitudinal Data" Public Opinion Quarterly.

Hagen, V. og K. Skrede (1976): Gifte kvinner, familiefase og yrkesaktivitet. Arbeidsrapport nr. 22, INAS.

Heath, Anthony (1981): Social Mobility, Fontana Paperbacks.

Holter, Harriet (1970): Sex Roles and Social Structure, Universitetsforlaget, Oslo.

Iversen, Gunvor (1980a): Om planlegging av spørreskjema og datainnsamling ved intervju. IN 80/11, Statistisk Sentralbyrå.

Iversen, Gunvor (1980b): Kvinners arbeid ute og hjemme. Rapport fra prøveundersøkelsen. IN 80/33, Statistisk Sentralbyrå.

Iversen, Gunvor (1982): Arbeidsmiljø 1980. Noen hovedresultater. Rapp 82/4, Statistisk Sentralbyrå.

Jensen, An-Magritt (1984): Barnetall og yrkesaktivitet. Artikler nr. 132, Statistisk Sentralbyrå.

Jensen, An-Magritt (1984): Når mødre jobber - om nødvendighet og valg. I Rødseth T. og K. Titlestad, red.: Kvinner i arbeid, Universitetsforlaget, Oslo.

Jones, E.B. and J.E. Long (1979): "Part-Week Work and Human Capital Investment by Married Women", The Journal of Human Resources.

Kaldager, T. (1981): Planlegging for arbeidsmarkedstiltak. En modell og et eksempel. Plan og arbeid.

Kalleberg, Annemor (1980): "Arbeidsmarked, jobbutforming og familiebinding" i Hanisch m.fl. red.: Marked for arbeid, Universitetsforlaget, Oslo.

Lane, Angela (1975): "The Occupational Achievement Process 1940 - 1949. A Cohort Analysis", American Sociological Review, pp. 472-482.

Lingsom, Susan (1975): Tid nyttet til egenarbeid, SA nr. 19, Statistisk Sentralbyrå.

Ljones, Olav (1979): Kvinners yrkesdeltaking i Norge, SØS nr. 39, Statistisk Sentralbyrå.

McClendon, J. McKee (1976): "The Occupational Attainment Process of Males and Females", American Sociological Review, pp. 52-64.

Moen, Bjørg (1981): Fruktbarhetsutvikling og fruktbarhetsteorier, SØS nr. 47, Statistisk Sentralbyrå.

Noack, Turid og Lars Østby (1981): Fruktbarhet blant norske kvinner. Resultater fra Fruktbarhetsundersøkelsen 1977. SØS nr. 49, Statistisk Sentralbyrå.

Owen, J.D. (1979): Working Hours, Lexington books.

Palmore, E. (1978): "When can Age, Period and Cohort be Separated?" Social Forces, pp. 288-295.

Peterson, J.L. (1980): "An Agenda for Socio-Economic Life Cycle Research" J. of Economics and Business.

Petterson, Marianne (1979): Förändringer i den kvinneliga sysselsättingen i Sverige 1970 - 1977 med särskild innriktning på deltidsarbetet. Arbetslivscentrum, Stockholm.

Petterson, Marianne (1981): Deltidsarbetet i Sverige. Deltidsøkningens orsaker. Deltidsanställdas levnadsförhållanden. Arbetslivscentrum, Stockholm.

Polachek, S. (1975): "Discontinous Labor Force Participation and its Effect on Women's Market Earnings" i Lloyd C.B ed., Sex Discrimination and the Division of Labor, Columbia University Press, New York.

Powers, et al (1978): "Congruence Between Panel Data and Recall Data in Longitudinal Research" Public Opinion Quarterly.

Ramsøy, Natalie Rogoff (1977): Sosial mobilitet i Norge, Tiden, Oslo.

Rogosa, D. (1980): Comparison of some procedures for analyzing longitudinal Panel Data, Journal of Economics and Business, vol. 32. No. 2.

Rossi, A.S. (1980): Life-Span Theories and Women's Lives, Signs, vol. 6 No. 1.

Scanzoni, J. (1979): "Work and Fertility Control Sequences Among Younger Married Women" Journal of Marriage and the Family.

Skrede, Kari (1971): Sosioøkonomisk klassifisering av yrker i Norge 1960, INAS-rapport 71-1.

Skrede, Kari (1978): Trenger vi livsløpsstudier av kvinner? Nytt om kvinneforskning nr. 5.

Skrede, K. og Kristin Tornes (1983): "Innledning: Hva er et livsløpsperspektiv" i Skrede og Tornes, red.: Studier i kvinners livsløp, Universitetsforlaget, Oslo.

Skrede, K. og Annemette Sørensen (1982): "På spor av en ny kvinnerolle", i Tornes og Skrede, red.: Kvinners livsløp, Universitetsforlaget, Oslo.

Sokoloff, N.J. (1980): Between Money and Love, Praeger Publishers, New York.

Stafford, Frank P. (1980): "Women's use of time Converging with Men's" Monthly Labour Review.

Statistisk Sentralbyrå (1965): Norges økonomi etter krigen, SØS nr. 12.

Statistisk Sentralbyrå (1977): Flyttemotivundersøkelsen 1972, SØS nr. 35.

Statistisk Sentralbyrå (1979): Nasjonalregnskap 1962 - 1978, NOS B 48.

Statistisk Sentralbyrå (1981): Nasjonalregnskap 1969 - 1980, NOS B 222.

Statistisk Sentralbyrå (1981): Kvinners arbeid 1980, NOS B 242.

Statistisk Sentralbyrå: Arbeidsmarkedstatistikk 1972 - 1980.

Statistisk Sentralbyrå (1981): Økonomsik utsyn 1980.

Statistisk Sentralbyrå (1981): Sosialt utsyn 1980.

Stortingsmelding nr. 14 (1977-78): Om sysselsettingspolitikken.

Stortingsmelding nr. 79 (1980-81): Langtidsprogrammet 1982-85.

Strømsheim, Gunvor (1979): Særordninger i Arbeidsmiljø, Rapport 6/79, Institutt for samfunnsforskning, Oslo.

Strømsheim, Gunvor (1980): "Særordninger for kvinner på arbeidsmarkedet - når det spesielle er det typiske" i Hanisch m.fl., red.: Marked for arbeid, Universitetsforlaget, Oslo.

Støkken, Anne Marie (1983): Kvinner i Nord-norsk Arbeidsliv. Innlegg på "høstkonferansen" i Tromsø 24.-25. oktober 1983.

Sveriges officiella statistik (1982): Byta arbetstid - byta jobb. Information i prognosfrågor, Stockholm.

Sørensen, Annemette (1980): Gifte kvinders tilknytning til arbeidsmarkedet. Konsekvenser af yrkeserfaring over livsløpet. INAS-notat 80:4.

Sørensen, Annemette (1981): An Analysis of Women's movement in and out of the labor force: A Cautionary tale, INAS-notat 81:4.

Titlestad, K.D. og A. Rødseth (1980): Lønn, stilling og kjønn, Arbeidsrapport nr. 36, Industriøkonomisk institutt.

Tornes, K. og H. Ve (1980): Utdanner vi kvinner til kriseløsere i velferdsstaten? Sosiologi i dag, nr. 3.

Urquhart, Michael (1981): "The Services Industry: Is it recession-proof?" Monthly Labor Review, Oct. 1981, pp. 12-18.

Waite, Linda (1980): "Working Wives and the Familiy Life Cycle" American Journal of Sociology, vol. 86, No. 2.

Wolf and Rosenfeld (1978): "Sex Structure of Occupations and Job Mobility" Social Forces.

Young, C.M. (1977): The Family Life Cycle, Australian Family Formation Project, Monograph No. 6, Canberra.

Young, C.M. (1978): Future Perspectives in the Economic Activity of Spouses during the Family Life Cycle, In Solicited Papers from the IUSSP Conference on "Economic and Demographic Change. Issues for the 1980's". Helsinki.

Young, C.M. (1980): Work Sequences of Women During the Family Life Cycle, Journal of Marriage and the Family.

V e d l e g g 1
Annex 1

Livsløpsopplysninger i undersøkelsen Kvinners arbeid 1980
Life course information in the survey Women's Work 1980

Følgende opplysninger i undersøkelsen kartlegger begivenheter og atferd i kvinnenes liv over tid:

a) Komplette samlivshistorier. Datoer for alle inngåtte samliv er registrert, både samliv uten vigsel og ekteskap. Datoer for eventuelle opphør av samliv er også registrert.

b) Komplette barnefødselshistorier. Dato for alle barnefødsler er registrert. Der barna ikke bor sammen med moren lenger, har en registrert tidspunktet de sluttet å bo sammen. Dersom noen av barna har trengt ekstra stell, tilsyn eller pleie, er dette registrert. For kvinner som har hatt morsansvar for barn de sjøl ikke har født, er samme opplysninger som for kvinnens egne barn registrert.

c) Sosial bakgrunn. Mors og fars utdanning, yrkesaktivitet og yrke er registrert.

d) Yrkesaktivitet i bestemte livsløpsfaser.

- Dato første gang kvinnen var yrkesaktiv. Næring og yrke for første inntektsgivende arbeid.
- Yrke og arbeidstid i perioden før første samlivsinngåing
- Yrkesaktivitet mellom samlivsinngåing og første barns fødsel. Varighet og arbeidstid er registrert. Svangerskapspermisjon etter fødselen er registrert.
- Yrkesaktivitet mellom barnefødslene. Yrkesaktivitet, varighet av yrkesaktivitet og arbeidstid er registrert for alle periodene mellom barnefødsler. Svangerskapspermisjon etter hver fødsel er registrert.
- Yrkesaktivitet og eventuell arbeidstid i perioden rett etter siste barnets fødsel.
- Samlet antall år i inntektsgivende arbeid.
- Dato for slutt i inntektsgivende arbeid og grunn til slutt i inntektsgivende arbeid for kvinner som ikke var yrkesaktive på intervjutidspunktet.

- Komplette yrkeshistorier for perioden 1970 - 1980. Totalt antall arbeidsplasser i perioden er registrert. For hver jobb kvinnen har hatt er følgende registrert: Dato for tiltredelse og eventuelt sluttdato, næring, yrke, ansettelsesform, arbeidstid, eventuelle endringer i arbeidstid, på hvilken måte kvinnen fikk arbeidet, eventuell grunn til slutt i arbeidet, situasjonsbeskrivelse av perioden før kvinnen begynte i jobben, eventuell kontakt med arbeidsformidlingen og arbeidsløshet i perioden før kvinnen begynte i jobben.
- Komplette utdanningshistorier for siste ti år (1970 - 1980). Utdanningens art, dato for når den ble påbegynt og eventuelt avsluttet, og hvorvidt utdanningen ble tatt på hel- eller deltid, ble registrert.
- Komplette flyttehistorier siste ti år. Antall kommuner kvinnen har bodd i, kommunenavn og dato når hun flyttet inn i kommunen, er registrert.

V e d l e g g 2
Annex 2

Gruppering av utdanningsnivå
Grouping of educational level

Utdanningsnivå 1 = Obligatorisk allmennutdanning uten videreutdanning
Utdanningsnivå 2 = Obligatorisk allmennutdanning med videreutdanning
Utdanningsnivå 3 = Utvidet allmennutdanning uten videreutdanning
Utdanningsnivå 4 = Utvidet allmennutdanning med videreutdanning

Educational level 1 = Primary school level with no vocational training
Educational level 2 = Primary school level with vocational training
Educational level 3 = Secondary school level with no vocational training
Educational level 4 = Secondary school level with vocational training

Vedlegg 3
Annex 3

Statusgruppering av yrker
Status grouping of occupations

Rangerte sosioøkonomiske faktorskårer, alle yrkesgrupper. Basert på data fra 1960-folketellingen

SØ-FAKTORSKÅRE	YRKESGRUPPE	
Yrkesstatusgruppe 1		
3,2	03	Medisinsk arbeid
2,5	08	Juridisk arbeid
2,2	02	Biologisk arbeid
1,5	05	Annet syke- og helsevernarbeid
	10	Offentlig administrasjons- og forvaltningsarbeid
	11	Bedrifts- og organisasjonsledelse
	31	Selgere av fast eiendom, verdipapirer, forsikring mv.
1,4	06	Pedagogisk arbeid
1,3	00	Teknisk arbeid
	01	Kjemiker- og fysikerarbeid
	0X	Annet arbeid innen 0
1,2	07	Religiøst arbeid
Yrkesstatsgruppe 2		
0,8	09	Kunstnerisk og litterært arbeid
	20	Bokførings- og kassaarbeid
	30	Grossister og detaljister (sjølstendige i varehandel)
	32	Handelsreisende og agentarbeid
	62	Lufttrafikkarbeid
0,6	21	Stenografi- og maskinskrivingsarbeid
0,5	90	Sivilt overvåkings- og tryggingsarbeid
	97	Fotografarbeid
0,4	67	Post- og telekommunikasjonsarbeid
	98	Begravelsesservice
	X1	Militært arbeid
0,3	74	Finmekanisk arbeid
0,2	65	Konduktør, trafikk og fraktassistentarbeid
0,1	29	Annet kontorarbeid
	63	Lokomotivførerarbeid
	96	Sports- og idrettsarbeid
0,0	33	Annet salgsarbeid
	60	Skipsbefalarbeid
	66	Trafikklederarbeid

SØ-FAKTORSKÅRE	YRKESGRUPPE	
Yrkesstatusgruppe 3		
-0,1	69	Annet transport- og kommunikasjonsarbeid
	92	Serveringsarbeid
	94	Hygiene og skjønnhetspleie
-0,2	04	Sykepleie og annet pleiearbeid
	76	Elektroarbeid
	80	Grafisk arbeid
-0,3	93	Vaktmester- og reingjøringsarbeid
-0,4	40	Jord- og skogbrukere mv.
	64	Vegtrafikkarbeid
	71	Tilskjærings- og sømarbeid
	87	Maskin- og motordrift
-0,5	77	Trearbeid
	99	Annet servicearbeid
-0,6	72	Skotøy- og lærvarearbeid
	75	Jern- og metallvarearbeid
	78	Malings- og bygningstapetseringsarbeid
	82	Næringsmiddelarbeid
Yrkesstatusgruppe 4		
-0,7	52	Oppredningsarbeid
	68	Postalt og annet budarbeid
	70	Tekstilarbeid
	73	Smelteverk-, metallverk- og støperiarbeid
	84	Tobakksarbeid
	88	Laste-, losse- og lagerarbeid
	91	Husarbeid, portierarbeid mv.
	95	Vaskeri- og renseriarbeid
-0,8	50	Gruve- og steinbrytingsarbeid
	83	Kjemisk arbeid
	85	Annet tilvirkningsarbeid
	86	Emballeringsarbeid
-0,9	79	Mur- og bygningsarbeid mv.
	81	Glass-, porselens-, tegl- og keramikkarbeid
-1,0	51	Brønnboringsarbeid
	59	Annet gruve- og steinbrytingsarbeid
-1,2	43	Fiskere, hval- og selfangere
	89	Diverse arbeid
-1,5	41	Jorbruksarbeidere
	44	Skogbruksarbeidere
-1,7	61	Dekks- og maskinmannskapsarbeid
-2,0	42	Jegere mv.

Vedlegg 4
Annex 4

Spesifisering av noen uavhengige variable som inngår i regresjonslikningene for å forklare variasjoner i statusoppnåelse - tabellene 8.3 og 8.4

Specification of some independent variables included in the regression equations used to explain variations in status attainment - tables 8.3 and 8.4

Bostedstype

Referansegruppen er tettbygd strøk med over 100 000 innbyggere

Bosted 1 = Tettbygd strøk 20 000 - 100 000 innbyggere

Bosted 2 = Tettbygd strøk 2 000 - 19 999 innbyggere

Bosted 3 = Tettbygd strøk 200 - 1 999 innbyggere

Bosted 4 = Spredtbygd

Utdanning

Referansegruppen er 7-årig folkeskole eller kortere uten tilleggsutdanning av minst 5 måneders varighet.

Utdanning 1 = Framhaldsskole (1 eller 2-årig) uten tilleggsutdanning

Utdanning 2 = Framhaldsskole (1 eller 2-årig) med tilleggsutdanning

Utdanning 3 = 9-årig grunnskole uten tilleggsutdanning

Utdanning 4 = 9-årig grunnskole med tilleggsutdanning

Utdanning 5 = Folkehøgskole (1 år), real-/middelskole, grunnskolens 10. år uten tilleggsutdanning

Utdanning 6 = Folkehøgskole (1 år), real-/middelskole, grunnskolens 10. år med tilleggsutdanning

Utdanning 7 = Folkehøgskole 2-årig kurs uten tilleggsutdanning

Utdanning 8 = Folkehøgskole 2-årig kurs med tilleggsutdanning

Utdanning 9 = Artium eller økonomisk gymnas uten tilleggsutdanning

Utdanning 10 = Artium eller økonomisk gymnas med tilleggsutdanning

Vedlegg 5
Annex 5

STATISTISK SENTRALBYRÅ
Intervjukontoret
Postboks 8131 Dep, Oslo 1
Tlf. (02) *41 38 20

UNDERGITT TAUSHETSPLIKT

Prosjekt nr.	1 5 2	
Kommune nr.		1- 4
Utvalgsomr. nr.		5- 7
IO nr.		8-10
IO's fødselsår		11-12
Intervjuer nr.		13-16
For Byrået	1	17

Intervjuerens navn

UNDERSØKELSE OM KVINNERS ARBEID UTE OG HJEMME

Intervjuet ble foretatt [18-21] Dag Mnd.

Intervjutid fra kl.: [22-25] Time Min. til kl.: [26-29] Time Min., i alt: [30-32] Minutter

IO kontaktet antall ganger: [33] Ved personlig besøk
FØR OPP ANTALLET
[34] Over telefon

Ble det avtalt tid for intervjuet på forhånd? [35]
1 Ja, ved personlig besøk
2 Ja, over telefon
3 Nei, avtalte ikke tid på forhånd

Er IO erstatning for opprinnelig uttrukket IO [36]
1 Ja
2 Nei

*Bor IO i tettbygd eller spredtbygd strøk? [37]
1 Tettbygd
2 Spredtbygd

FOR BYRÅET (VED ERSTATNING)

Uttrukket IO's fødselsår [38-39]

RA-8094 2.80. 3500

Når vi skal undersøke kvinners arbeid ute og hjemme, trenger vi både opplysninger om hvordan kvinner har det nå, og hvilke erfaringer de har på forskjellige områder. Særlig er det viktig å få vite noe om familieforpliktelser, yrkeserfaringer, flyttinger og utdanningsforhold.
Vi starter med noen spørsmål om Dem selv og den husholdningen De tilhører.

*1. Hva er Deres ekteskapelige status?

40
1 [ ] Ugift ⟶ 2
2 [ ] Gift ⟶ 4
3 [ ] Enke ⟶ 2
4 [ ] Separert ⟶ 2
5 [ ] Skilt ⟶ 2
6 [ ] Samboende ⟶ 4

*2. Bor De fast sammen med en mann nå?

41
1 [ ] Ja ⟶ 4
2 [ ] Nei ⟶ 3

3. FOR IO SOM ER UGIFT (1 i SPM. 1) OG SOM IKKE BOR FAST SAMMEN MED EN MANN NÅ (2 i SPM. 2). FOR ANDRE GÅ TIL SPM. 4.

Har De noen gang vært gift eller bodd fast sammen med en mann?

42
1 [ ] Ja
2 [ ] Nei

*4. Hvor mange personer er det i alt i den husholdningen De tilhører? Til husholdningen regner vi alle personer som bor fast i boligen, og som spiser minst ett måltid sammen daglig. Personer som er fast bosatt i boligen, men som er borte fra hjemmet på grunn av arbeid eller skolegang, skal regnes med.

43-44
[ ] Antall personer

HVIS BARE IO I HUSHOLDNINGEN, GÅ TIL SPM. 6.
ANDRE GÅ TIL SPM. 5.

5. Hvilket fødselsår og hvilket slektskapsforhold har hver enkelt av de andre i husholdningen til Dem?
Det er ikke nødvendig å nevne navn.

Slektskapsforhold til IO:
02 = Ektefelle
03 = Samboende
04 = Egne barn
05 = Andre barn
06 = Svigerbarn
07 = Barnebarn
08 = Foreldre/svigerforeldre
09 = Søsken
10 = Annen slekt av IO/EF
11 = Ikke slekt

Husholdnings-medlem nr.	Fødselsår	Slektskapsforhold	
10		0 1	45-48
02			49-52
03			53-56
04			57-60
05			61-64
06			65-68
07			69-72
08			73-76
09			77-80
10			81-84
11			85-88
12			89-92

*6. TIL IO SOM ER GIFT, ENKE, SEPARERT, SKILT, SAMBOENDE (2, 3, 4, 5 eller 6 i SPM. 1) ELLER HAR SVART JA PÅ SPM. 2 ELLER 3.
ANDRE GÅ TIL SPM. 7.

Vi vil gjerne ha en oversikt over perioder De har vært gift/bodd fast sammen med en mann. For lettere å lage en slik oversikt, vil vi fylle opplysningene inn i et skjema. Kan De begynne med den første gangen De giftet Dem/flyttet fast sammen med en mann.

VIS KORT 1

	SAMLIV UTEN VIGSEL						EKTESKAP						
	Flyttet sammen		Opphørt		Giftet seg		Inngått		Opphørt				
									Flyttet fra hverandre		Mannen død		
	Mnd.	År	Mnd.	År	Mnd.	År	Mnd.	År	Mnd.	År	Mnd.	År	
1. gang													93-116
2. gang													117-140
3. gang													141-164
4. gang													165-188

7. Har De født noen barn?

189
1 [ ] Ja ⟶ 8
2 [ ] Nei ⟶ 10

8. Hvor mange barn har De født?

190-191
[ ][ ] Antall barn

*9. Vi vil gjerne ha noen opplysninger om de barna De har født. Når ble hvert av dem født, og når sluttet De eventuelt å bo sammen med barna?

Har noen av barna trengt ekstra stell, tilsyn eller pleie på grunn av funksjonshemming, varig skade eller sykdom?

BEGYNN MED ELDSTE BARN

Barn nr.	Født Mnd.	Født År	Sluttet å bo sammen med År	Har trengt ekstra stell, tilsyn, pleie	
1. barn	,	,	,	1 [ ]	192-198
2. barn	,	,	,	1 [ ]	199-205
3. barn	,	,	,	1 [ ]	206-212
4. barn	,	,	,	1 [ ]	213-219
5. barn	,	,	,	1 [ ]	220-226
6. barn	,	,	,	1 [ ]	227-233
7. barn	,	,	,	1 [ ]	234-240
8. barn	,	,	,	1 [ ]	241-247
9. barn	,	,	,	1 [ ]	248-254

*10. Har De (hatt) morsansvar for andre barn som De bor eller har bodd sammen med?

255
1 [ ] Ja ⟶ 11
2 [ ] Nei ⟶ 13

11. Hvor mange barn er dette?

256
[ ] Antall barn

12. Vi vil gjerne ha noen opplysninger om barna De har (hatt) morsansvar for. Når ble barna født, når fikk De ansvar for barna og eventuelt når sluttet De å bo sammen med barna?

Vi vil også gjerne vite om noen av barna trengte ekstra stell, tilsyn eller pleie på grunn av varig funksjonshemming, sykdom eller skade.

Barn nr.	Født Mnd.	Født År	Fikk morsansvar for Mnd.	Fikk morsansvar for År	Sluttet å bo sammen med År	Trengte ekstra stell, tilsyn, pleie	
1. barn	,	,	,	,	,	1 [ ]	257-267
2. barn	,	,	,	,	,	1 [ ]	268-278
3. barn	,	,	,	,	,	1 [ ]	279-289
4. barn	,	,	,	,	,	1 [ ]	290-300
5. barn	,	,	,	,	,	1 [ ]	301-311
6. barn	,	,	,	,	,	1 [ ]	312-322

13. FOR IO SOM HAR FØDT BARN ETTER 1.1.1970 OG/ELLER HATT ANSVAR FOR BARN FØDT ETTER 1.1.1970 OG SOM BOR SAMMEN MED BARNA NA (SPM. 9 OG/ELLER SPM. 12).
ANDRE GA TIL SPM. 18.

Har noen av barna regelmessig tilsyn av andre enn foreldre/foresatte?

323
1 [ ] Ja ⟶ 14
2 [ ] Nei ⟶ 18

14. HVIS IO BARE HAR ETT BARN, KAN DE MERKE AV UTEN A STILLE SPM. 14.

Hvor mange barn har regelmessig tilsyn av andre enn foreldre/foresatte?

324
[ ] Antall barn

15. Hvilke tilsynsordninger har De vanligvis for barna i den tiden de passes av andre enn foresatte?
(FLERE ALTERNATIVER KAN AVMERKES)
VIS KORT 2

Fødselsår:	Barnehage, dag-hjem	Barnepark	Hus-hjelp, prakti-kant, barne-pike	Dagmamma I barnets hjem	Dagmamma Uten-for hjem-met	Barnets søsken I barnets hjem	Barnets søsken Uten-for hjem-met	Beste-foreldre I barnets hjem	Beste-foreldre Uten-for hjem-met	Andre slektninger I barnets hjem	Andre slektninger Uten-for hjem-met	Naboer I barnets hjem	Naboer Uten-for hjem-met	Venner, kjente I barnets hjem	Venner, kjente Uten-for hjem-met	Andre I barnets hjem	Andre Uten-for hjem-met
325-326 f.år Yngste barn	327	328	329	330	331	332	333	334	335	336	337	338	339	340	341	342	343
344-345 f.år Nest yngste barn	346	347	348	349	350	351	352	353	354	355	356	357	358	359	360	361	362
363-364 f.år 3. yngste barn	365	366	367	368	369	370	371	372	373	374	375	376	377	378	379	380	381
382-383 f.år 4. yngste barn	384	385	386	387	388	389	390	391	392	393	394	395	396	397	398	399	400

16. Hvor mange timer pr. uke blir barnet/barna vanligvis passet av andre?

Yngste barn	401-402 [ ][ ]	Antall timer	403 1 [ ]	Varierer etter behov
Nest yngste barn	404-405 [ ][ ]	Antall timer	406 1 [ ]	Varierer etter behov
3. yngste barn	407-408 [ ][ ]	Antall timer	409 1 [ ]	Varierer etter behov
4. yngste barn	410-411 [ ][ ]	Antall timer	412 1 [ ]	Varierer etter behov

17. Omtrent hvor mye betaler De til sammen for barnetilsyn pr. måned?

413-416 [ ][ ][ ][ ] Kr pr. måned

417
1 [ ] Betaler ikke for barnetilsyn

18. Vi vil nå stille noen spørsmål om arbeid i hjemmet og arbeid for andre husholdninger.

Omtrent hvor mange timer pr. uke bruker De vanligvis til husarbeid?
Med husarbeid mener vi matlaging m.v., rengjøring og rydding av boligen, vask, vedlikehold av tøy, egenproduksjon av matvarer, fyring, vann- og vedbæring.

Arbeid med barn regnes ikke som husarbeid.

418-419 [ ][ ] Antall timer

19. Har De vanligvis noe betalt hjelp til husarbeidet, og i tilfelle, hva slags hjelp er dette?

420
1 [ ] Har ikke betalt hjelp
2 [ ] Har betalt privat hjelp
3 [ ] Har kommunal hjemmehjelp
4 [ ] Annet, spesifisér: _____

FOR BYRAET
421-424 [ ][ ][ ][ ]

20. Får De regelmessig noe ulønnet hjelp eller tjenester fra slekt, venner eller naboer?
Vi tenker her på hjelp og tilsyn med syke og uføre, hjelp til husarbeid eller andre former for praktisk hjelp.

1
425 [ ] Får ikke noe slik hjelp

FLERE TYPER HJELP KAN KRYSSES AV

1
426 [ ] Får hjelp til stell og tilsyn med syke
427 [ ] Får hjelp til husarbeid
428 [ ] Får annen hjelp

*21. FOR IO SOM BOR SAMMEN MED ANDRE (SPM. 4).
IO SOM BOR ALENE GÅR TIL SPM. 23.

Er det noen i husholdningen som trenger ekstra stell, tilsyn eller hjelp til daglige gjøremål på grunn av varig sykdom, funksjonshemming eller høy alder?

429
1 [ ] Ja ⟶ 22
2 [ ] Nei ⟶ 23

22. Hvem i husholdningen er det som vanligvis steller eller hjelper den syke/funksjonshemmede med daglige gjøremål?

430
1 [ ] Bare IO
2 [ ] Mest IO, men også andre
3 [ ] Mest andre, men også IO
4 [ ] Bare andre

23. Gir De regelmessig noe ulønnet hjelp eller tjenester til slekt, venner eller naboer?
Vi tenker her på hjelp til, eller tilsyn med syke, funksjonshemmede, pass av barn, hjelp til husarbeid og andre former for praktisk hjelp.

1
431 [ ] Gir ikke slik hjelp ⟶ 25

FLERE TYPER HJELP KAN KRYSSES AV

1
432 [ ] Gir hjelp til syke, funksjonshemmede
433 [ ] Passer barn
434 [ ] Hjelp til husarbeid
435 [ ] Andre former for hjelp, spesifisér: _____
} ⟶ 24

24. Omtrent hvor mange timer til sammen pr. uke gir De slik hjelp?

436-437 [ ][ ] Antall timer pr. uke

25. Vi vil nå stille noen spørsmål om Deres gjøremål de siste 12 måneder.

Utførte De noe inntektsgivende arbeid i løpet av de siste 12 måneder, dvs. fra 1/3 1979 og til 29/2 1980?
Som inntektsgivende arbeid regnes også arbeid som familiemedlem uten fast avtalt lønn på gårdsbruk, i forretning og i familiebedrift ellers.
Regn med alt inntektsgivende arbeid av minst 1 times varighet pr. uke.

438
1 [ ] Ja ⟶ 26
2 [ ] Nei ⟶ 29

*26. Hvor mange timer i alt utførte De inntektsgivende arbeid de siste 12 måneder?

439
1 [ ] Under 100 timer
2 [ ] 100 - 499 timer
3 [ ] 500 - 999 "
4 [ ] 1 000 - 1 299 "
5 [ ] 1 300 timer eller mer

27. Var det inntektsgivende arbeidet fordelt over hele 12-månedersperioden eller arbeidet De bare deler av perioden eller hadde De sesongpreget arbeid?

440
1 [ ] Arbeidet var fordelt over hele perioden
2 [ ] Arbeidet bare deler av perioden, men uavhengig av sesong
3 [ ] Sesongpreget arbeid

*28. Arbeidet De bare heltid, bare deltid, eller vekslet dette i løpet av den tiden De hadde inntektsgivende arbeid i løpet av 12-månedersperioden?

441
1 [ ] Arbeidet bare heltid
2 [ ] Arbeidet bare deltid
3 [ ] Arbeidstiden vekslet

*29. Vi vil nå nevne noen former for betalt arbeid som vi fra tidligere undersøkelser vet at det er lett å glemme når en får spørsmål om inntektsgivende arbeid. For å være sikre på at slike arbeidsforhold kommer med, vil vi derfor spørre om De i løpet av de siste 12 måneder har hatt en eller flere av disse formene for inntektsgivende arbeid.

VIS KORT 3

FLERE ALTERNATIV KAN AVMERKES

	1		
442	☐	Strikking, brodering, husflidsarbeid for salg	→ 30
443	☐	Maskinskriving/regnskap/punching/annet kontorarbeid utført hjemme	
444	☐	Hjemmearbeid for fabrikk	
445	☐	Arbeid som dagmamma	
446	☐	Arbeid som daghjelp/hjemmehjelp/vaskehjelp	
447	☐	Annet lønnet arbeid utført hjemme, spesifisér: _____	
448	☐	Utførte ikke noe slikt arbeid	→ 32

30. Omtrent hvor mange timer utførte De slikt arbeid i løpet av de siste 12 måneder?

449
1 ☐ Under 100 timer
2 ☐ 100 - 499 timer
3 ☐ 500 - 999 "
4 ☐ 1 000 - 1 299 "
5 ☐ 1 300 timer eller mer

31. FOR IO SOM HAR SVART JA PÅ SPM. 25. ANDRE GÅ TIL SPM. 32.

Regnet De dette timetallet med i det timetallet De tidligere sa De hadde arbeidet i de siste 12 månedene?

450
1 ☐ Ja
2 ☐ Nei

*32. FOR IO SOM HAR HATT INNTEKTSGIVENDE ARBEID I LØPET AV DE SISTE 12 MÅNEDER (KFR. SPM. 25 OG SPM. 29). ANDRE GÅ TIL SPM. 33.

Har De i løpet av de siste 12 måneder deltatt i noen form for kurs, yrkesopplæring eller videreutdanning i forbindelse med Deres arbeid?

451
1 ☐ Ja
2 ☐ Nei

*33. Jeg skal nå nevne noen ulike kilder til livsopphold som folk kan ha. Vi vil gjerne vite om De selv har hatt noen av disse kildene til livsopphold i løpet av de siste 12 månedene. Alle kilder til livsopphold skal oppgis.

FOR IO MED MER ENN 1 PERSON I HUSHOLDNINGEN (SPM. 4).

Vi vil i tillegg også vite om andre personer i husholdningen har hatt noen av disse kildene til livsopphold i løpet av de siste 12 måneder og hvem dette i tilfelle er.

VIS KORT 4

	IO selv		Ektefelle, samboer		Andre i husholdningen	
		1		1		1
1 Inntekt av eget arbeid	452	☐	453	☐	454	☐
2 Pensjon/trygd/sosialstønad/sykepenger/arbeidsløshetstrygd	455	☐	456	☐	457	☐
3 Studielån, borteboerstipend .	458	☐	459	☐	460	☐
4 Formue, lån, føderåd, leieinntekt, forpaktningsinntekt eller annen formuesinntekt ..	461	☐	462	☐	463	☐
5 Stipend, underhold fra andre enn privatpersoner	464	☐	465	☐	466	☐
6 Underholdsbidrag	467	☐	468	☐	469	☐
7 Husarbeid hjemme	470	☐	471	☐	472	☐
8 Forsørget av foreldre	473	☐	474	☐	475	☐
9 Annet	476	☐	477	☐	478	☐

34. FOR IO SOM BOR I HUSHOLDNINGER MED MER ENN 1 PERSON (SPM. 4) OG SOM HAR KRYSSET AV FOR ETT ELLER FLERE AV ALT. 1-6 I SPM. 33). ANDRE GÅ TIL SPM. 35.

Omtrent hvor stor andel av husholdningens samlede inntekt bidro De med siste 12 måneder?
Regn også med studielån, formuesinntekt m.v.

479
1 ☐ Alt sammen
2 ☐ Ca. 3/4
3 ☐ Ca. halvparten
4 ☐ Ca. 1/4
5 ☐ Under 1/4

*35. Vi vil nå stille noen flere spørsmål om deltakelse i inntektsgivende arbeid.

Utførte De inntektsgivende arbeid av minst 1 times varighet i forrige uke?
Som inntektsgivende arbeid regnes også arbeid som familiemedlem uten fast avtalt lønn på gårdsbruk, i forretning og i familiebedrift ellers.

480
1 ☐ Ja → 37
2 ☐ Nei → 36

36. Har De inntektsgivende arbeid som De var borte fra i forrige uke?

481
1 [ ] Ja ⟶ 38
2 [ ] Nei ⟶ 71

37. Utfører De vanligvis noe inntektsgivende arbeid?

482
1 [ ] Ja ⟶ 38
2 [ ] Nei ⟶ 71

*38. Hva slags virksomhet arbeider De vanligvis i?

GI UTFØRLIG BESKRIVELSE

Virksomhetens art _____ 483-484 [ ][ ] FOR BYRAET

39. I hvilken kommune ligger denne arbeidsplassen?

Kommune _____ 485-488 [ ][ ][ ][ ] FOR BYRAET

489
1 [ ] Ikke fast arbeidsstedskommune

40. Hva er Deres hovedyrke i denne virksomheten?

Hovedyrke _____ 490-491 [ ][ ] Yrkeskode

41. Har De noe inntektsgivende arbeid ved siden av Deres hovedyrke nå?

492
1 [ ] Ja ⟶ 42
2 [ ] Nei ⟶ 43

*42. Hvilken arbeidstidsordning har De i dette biyrket?

493
1 [ ] Dagarbeid (mellom kl. 06 og 18)
2 [ ] Fast nattarbeid (mellom kl. 22 og 06)
3 [ ] Turnusordning
4 [ ] Uregelmessig arbeidstid ellers
5 [ ] Annet, spesifisér: _____

*43. Hvor mange timer arbeider De vanligvis sammenlagt pr. uke? Regn med betalte overtidstimer og ekstraarbeid hjemme. Regn også med eventuelt biyrke.

494-495
[ ][ ] Timer pr. uke

HVIS IO HAR STERKT VARIERENDE ARBEIDSTID PR. UKE, FØR OPP ET ANSLAG FOR GJENNOMSNITTLIG ARBEIDSTID PR. UKE OG KRYSS AV HER

496
1 [ ] STERKT VARIERENDE ARBEIDSTID

44. Hvor mange dager i uken arbeider De vanligvis?

497
[ ] Antall dager

45. Vi skal heretter stille spørsmål som bare gjelder for Deres hovedyrke.

Er Deres nåværende hovedyrke slik at De er jevnt sysselsatt over året, eller er det sesongarbeid/arbeid bare i deler av året?

498
1 [ ] Er jevnt sysselsatt over året
2 [ ] Sesongarbeid/arbeid bare i deler av året
3 [ ] Annet, spesifisér: _____

*46. Arbeider De heltid eller deltid i Deres hovedyrke?

499
1 [ ] Heltid
2 [ ] Deltid

*47. Hvilken arbeidstidsordning har De vanligvis i Deres hovedyrke?

VIS KORT 5

500
1 [ ] Dagarbeid (mellom kl. 06 og 18)
2 [ ] Fast nattarbeid (mellom kl. 22 og 06)
3 [ ] 2-skiftsarbeid
4 [ ] 3-skiftsarbeid, døgnkontinuerlig
5 [ ] 3-skiftsarbeid, helkontinuerlig
6 [ ] Turnusarbeid
7 [ ] Annet, spesifisér: _____

48. Arbeider De som selvstendig, som ansatt, eller som familiemedlem uten fast avtalt lønn i familievirksomhet?

501
1 [ ] Selvstendig ⟶ 53
2 [ ] Ansatt ⟶ 49
3 [ ] Familiemedlem ⟶ 53

49. Er De fast ansatt?

502
1 [ ] Ja ⟶ 51
2 [ ] Nei ⟶ 50

50. Vil De automatisk bli fast ansatt etter en tid?

503
1 [ ] Ja, etter ½ år
2 [ ] Ja, etter 1 år
3 [ ] Ja, men vet ikke etter hvor lang tid
4 [ ] Nei
5 [ ] Vet ikke

*51. Hva slags lønnssystem har De?

VIS KORT 6

504

1 ☐ Bare fast måneds-, halvmåneds- eller ukelønn
2 ☐ Bare fast timelønn
3 ☐ Fast lønn/timelønn og bonus eller produksjons-premie
4 ☐ Fast lønn/timelønn og akkordtillegg
5 ☐ Ren akkord
6 ☐ Annet, spesifisér: _____

*52. Omtrent hvor mye har De vanligvis i lønn for arbeidet i Deres hovedyrke pr. time, pr. uke eller pr. måned? Oppgi lønnen før skatt og andre fradrag er trukket fra og ta med eventuell overtidsbetaling.

FYLL UT a) ELLER b) ETTER HVA SOM PASSER

a) 505-509 ☐ kroner pr.: 510 1 ☐ uke 2 ☐ 14.dag 3 ☐ måned

b) 511-513 ☐ kroner 514-515 ☐ øre pr. time

HVIS IO HAR VANSKELIG FOR Å SVARE PÅ GRUNN AV STERKT VARIERENDE LØNN, FØR OPP ET ANSLAG FOR GJENNOMSNITTLIG LØNN OVENFOR, OG KRYSS AV HER:

516

1 ☐ STERKT VARIERENDE LØNN

*53. Overnatter De borte fra hjemmet i forbindelse med Deres arbeid, og i tilfelle omtrent hvor mange døgn i løpet av de siste 12 måneder?

517

1 ☐ Nei, overnatter ikke borte ⟶ 55
2 ☐ 14 dager eller mindre ⟶ 55
3 ☐ Mer enn 14 dager ⟶ 54

54. Hvor lenge er De vanligvis hjemmefra av gangen?

518

1 ☐ 1-2 dager av gangen
2 ☐ 3-4 dager av gangen
3 ☐ 1 arbeidsuke (5 arbeidsdager)
4 ☐ 1-2 uker
5 ☐ Mer enn 2 uker
6 ☐ Varierer sterkt

55. Hvor lang tid bruker De vanligvis fra boligen til arbeidsstedet én vei?
Regn med all ventetid og tidstap på grunn av dårlig korrespondanse o.l. Regn også med tid brukt underveis til henting og bringing av barn

(DERSOM REISETIDEN VARIERER MED ÅRSTIDEN ELLER MED FRAMKOMSTMIDDEL, REGNES DET MEST BRUKTE FRAMKOMSTMIDDEL OG VANLIGSTE REISETID I SOMMERHALVÅRET)

519-521 ☐ Antall min.

522

1 ☐ Bor på arbeidsstedet
2 ☐ Har ikke fast frammøtested

*56. Vi vil nå stille noen spørsmål om fravær fra arbeidet.

Har De vært fraværende fra Deres hovedyrke de siste 2 uker, dvs. fra og med mandag .... til og med søndag .... (VIS PÅ KALENDER) og eventuelt hvor mange dager til sammen.

523

1 ☐ Har ikke vært fraværende ⟶ 59

524-525 ☐☐ Antall dager ⟶ 57

57. Hvor mange dager i løpet av de siste 2 uker var De fraværende på grunn av følgende forhold:

Egen sykdom/skade	526-527 ☐☐	Antall dager
Mindreårige barns sykdom	528-529 ☐☐	Antall dager
Permisjon ellers	530-531 ☐☐	Antall dager
Annet, spesifisér: _____	532-533 ☐☐	Antall dager

58. Hvor mange dager skulle De vært på arbeidet i alt i denne to-ukersperioden?

534-535 ☐☐ Antall dager

59. Er De medlem av noen fagforening, bransje-, nærings- eller yrkesorganisasjon?

536

1 ☐ Ja ⟶ 60
2 ☐ Nei ⟶ 62

60. Pleier De regelmessig, av og til, sjelden eller aldri å gå på møter som er arrangert av den avdelingen/klubben De er tilsluttet?

537

1 ☐ Regelmessig
2 ☐ Av og til
3 ☐ Sjelden/aldri
4 ☐ Er ingen slike møter

*61. Har De for tiden, eller har De tidligere hatt, noen tillitsverv i denne foreningen?

FLERE ALTERNATIV KAN KRYSSES AV

1

538 ☐ Har tillitsverv nå
539 ☐ Har hatt tillitsverv
540 ☐ Har aldri hatt tillitsverv

62. Når begynte De i det hovedyrket De har nå?

541-542 ☐ Måned 543-544 ☐ År

63. Hvordan fikk De dette arbeidet?

545
1 [ ] Kontaktet arbeidsformidlingen → 64
2 [ ] Svarte på annonser, annonserte selv
3 [ ] Kontaktet arbeidsgiver
4 [ ] Ble kontaktet av arbeidsgiver
5 [ ] Gjennom venner, kjente
6 [ ] Internt opprykk
7 [ ] Annet, spesifisér: _____
→ 65a

64. På hvilken måte kontaktet De arbeidsformidlingen?
FLERE ALTERNATIV KAN KRYSSES AV

1
546 [ ] Ved personlig besøk
547 [ ] Pr. telefon
548 [ ] Skriftlig

65a. Hadde De inntektsgivende arbeid rett før De begynte i Deres nåværende hovedyrke?
Regn ikke med opphold på grunn av ferie.

549
1 [ ] Ja → 80
2 [ ] Nei → 65b

65b. Hvilke av situasjonene som er beskrevet på dette kortet passer best på Deres situasjon i den nærmeste tiden før De begynte i det hovedyrket De har nå?
VIS KORT 7
OPP TIL 3 ALTERNATIVER KAN AVMERKES

1
550 [ ] Var syk
551 [ ] Utførte husarbeid hjemme
552 [ ] Hadde omsorg for barn
553 [ ] Hadde omsorg for andre
554 [ ] Gikk på skole, studerte
555 [ ] Var uten arbeid
556 [ ] Var arbeidsufør
557 [ ] Opptatt med annet, spesifisér: _____

66. FOR IO SOM SVARTE "VAR SYK" I SPM. 65b, ANDRE GÅR TIL SPM. 67.
Medførte denne sykdommen noen begrensning i Deres muligheter for å ta inntektsgivende arbeid? Vil De si i høy grad, i noen grad, eller ikke i det hele tatt?

558
1 [ ] I høy grad
2 [ ] I noen grad
3 [ ] Ikke i det hele tatt

67. Var De i denne perioden i kontakt med arbeidsformidlingen?

559
1 [ ] Ja → 68
2 [ ] Nei → 70

68. På hvilken måte skjedde kontakten med arbeidsformidlingen (siste gang)?
FLERE ALTERNATIV KAN KRYSSES AV

1
560 [ ] Ved personlig besøk
561 [ ] Pr. telefon
562 [ ] Skriftlig

69. Hva slags opplysninger/hjelp fikk De?
FLERE SVARALTERNATIVER KAN AVMERKES

1
563 [ ] Fikk opplysninger om arbeid
564 [ ] " " " yrkeskurs
565 [ ] " " " attføring
566 [ ] " " " trygd
567 [ ] Fikk yrkesrettleiing
568 [ ] Annet

70. Forsøkte De noen gang i denne perioden å få arbeid uten å få det?

569
1 [ ] Ja
2 [ ] Nei
→ 80

*71. FOR IO SOM HAR HATT INNTEKTSGIVENDE ARBEID I LØPET AV DE SISTE 12 MÅNEDER (SE SPM. 25 OG/ELLER 29).
ANDRE GÅ TIL SPM. 72.
Har De noen gang etter at De sluttet i Deres siste arbeidsforhold forsøkt å få inntektsgivende arbeid?
Vi tenker her på arbeidsforhold De hadde i perioden 1/3 1979 - 1/3 1980.

570
1 [ ] Ja → 73
2 [ ] Nei → 79 a

*72. Har De noen gang i løpet av de siste 12 måneder forsøkt å få inntektsgivende arbeid?

571
1 [ ] Ja → 73
2 [ ] Nei → 79 a

*73. Hvor mange uker i alt har De vært arbeidssøkende i løpet av de siste 12 måneder?

572-573
[ ][ ] Antall uker

74. På hvilken måte forsøkte De å skaffe Dem inntektsgivende arbeid siste gang?
FLERE ALTERNATIV KAN KRYSSES AV

1
574 [ ] Kontaktet arbeidsformidlingen
575 [ ] Svarte på annonser/annonserte selv
576 [ ] Kontaktet mulig arbeidsgiver
577 [ ] Gjennom venner/kjente
578 [ ] Annet, spesifisér: _____

75. FOR IO SOM SVARTE KONTAKTET ARBEIDSFORMIDLINGEN I SPM. 74. ANDRE GÅ TIL SPM. 77.

På hvilken måte skjedde denne kontakten?

FLERE ALTERNATIV KAN KRYSSES AV

	1	
579	☐	Ved personlig besøk
580	☐	Pr. telefon
581	☐	Skriftlig

76. Hva slags opplysninger/hjelp fikk De?

FLERE ALTERNATIV KAN KRYSSES AV

	1	
582	☐	Fikk opplysning om arbeid
583	☐	" " " yrkeskurs
584	☐	" " " attføring
585	☐	" " " trygd
586	☐	Fikk yrkesrettleiing
587	☐	Annet, spesifisér: _____

77. Hvor lenge er det siden De siste gang forsøkte å få inntektsgivende arbeid?

588

1	☐	To måneder eller mindre ⟶ 78
2	☐	Mer enn to måneder ⟶ 79 a

FOR BYRÅET

589 ☐

78. Forsøkte De å få inntektsgivende arbeid for forrige uke? Vi tenker her på forsøk som ble gjort i løpet av de siste 2 måneder for å få arbeid som De kunne påtatt Dem i forrige uke.

590

1	☐	Ja
2	☐	Nei

79a. Jeg skal nå nevne noen forhold som kan ha betydning for om folk ikke ønsker eller kan ta inntektsgivende arbeid. Vil De si at disse forholdene har hatt stor betydning, liten betydning eller ingen betydning for at De ikke ønsker eller kan ta inntektsgivende arbeid?

VIS KORT 8		Stor betydning 1	Liten betydning 2	Ingen betydning 3
1 Opptatt med skolegang/studier .	591	☐	☐	☐
2 Mindreårige barn i husholdningen	592	☐	☐	☐
3 Opptatt med husarbeid hjemme ..	593	☐	☐	☐
4 Det er syke, uføre i husholdningen/familien	594	☐	☐	☐
5 Egen helsetilstand	595	☐	☐	☐
6 Har vært for lenge fraværende fra inntektsgivende arbeid	596	☐	☐	☐
7 Andre familiemedlemmer ønsker det ikke	597	☐	☐	☐
8 Har for liten utdanning/erfaring for de jobbene som finnes på stedet	598	☐	☐	☐
9 Mangler utdanning for slikt arbeid jeg helst ville ha	599	☐	☐	☐
10 Finnes ikke jobber på stedet som gir godt nok økonomisk utbytte	600	☐	☐	☐
11 Finnes ikke jobber på stedet som passer til mine interesser	601	☐	☐	☐
12 Finnes ikke deltidsjobber på stedet	602	☐	☐	☐
13 Det er umulig å få fleksibel arbeidstid	603	☐	☐	☐
14 Det arbeidet som tilbys er for tungt	604	☐	☐	☐
15 Det finnes ikke arbeid i rimelig nærhet av hjemstedet	605	☐	☐	☐

79b. FOR IO SOM HAR SVART "STOR BETYDNING" PÅ ALTERNATIV 15 I SPM. 79a. ANDRE GÅ TIL SPM. 80.

Kan De tenke Dem følgende reise- eller flyttealternativ for å få arbeid?

LES OPP		Ja 1	Nei 2	Vet ikke 3
Ukependling	606	☐	☐	☐
Periodependling (f.eks. 3 uker arbeid, 1 uke fri)	607	☐	☐	☐
Flytte for en tid	608	☐	☐	☐
Flytte for godt	609	☐	☐	☐

80. STILLES TIL IO SOM ER GIFT/BOR FAST SAMMEN MED EN MANN NA (SPM. 1 OG 2). ANDRE GÅ TIL SPM. 89.

I denne undersøkelsen er det også av betydning å få opplysninger om ektefelle/samboer. Vi starter med spørsmål om yrke.

Hva er hovedyrket til Deres ektefelle/samboer?

Hovedyrke _____ 610-611 [ ][ ] Yrkeskode ⟶ 81

612
1 [ ] Ektefelle/samboer har ikke inntektsgivende arbeid ⟶ 89

81. Arbeider han som selvstendig, som ansatt eller som familiemedlem uten fast avtalt lønn i familievirksomhet?

613
1 [ ] Selvstendig
2 [ ] Ansatt
3 [ ] Familiemedlem

*82. Overnatter han borte fra hjemmet i forbindelse med arbeidet, og i tilfelle omtrent hvor mange døgn i løpet av de siste 12 måneder?

614
1 [ ] Nei, overnatter ikke borte ⟶ 84
2 [ ] 14 dager og mindre ⟶ 84
3 [ ] Mer enn 14 dager ⟶ 83

83. Hvor lenge er han vanligvis hjemmefra om gangen?

615
1 [ ] 1-2 dager om gangen
2 [ ] 3-4 dager om gangen } ⟶ 84
3 [ ] 1 arbeidsuke (5 arbeidsdager)
4 [ ] 1-2 uker
5 [ ] Mer enn 2 uker } ⟶ 85
6 [ ] Varierer sterkt

84. Hvor mange timer er han vanligvis hjemmefra i forbindelse med arbeidet pr. uke?
Regn med arbeidstid, reisetid, tid i biyrke, overtid m.v.

616-617
[ ][ ] Antall timer

618
1 [ ] Arbeider i eller ved boligen

HVIS DETTE TIMETALLET ER STERKT VARIERENDE, FØR OPP ET ANSLAG OVER GJENNOMSNITTLIG FRAVÆR OG KRYSS AV HER:

619
1 [ ] STERKT VARIERENDE TIMETALL

*85. Hvilken arbeidstidsordning har han vanligvis i sitt hovedyrke?

VIS KORT 5

620
1 [ ] Dagarbeid (mellom kl. 06 og 18)
2 [ ] Fast nattarbeid (mellom kl. 22 og 06)
3 [ ] 2-skiftsarbeid
4 [ ] 3-skiftsarbeid, døgnkontinuerlig
5 [ ] 3-skiftsarbeid, helkontinuerlig
6 [ ] Turnusarbeid
7 [ ] Annet, spesifisér: _____

621
1 [ ] Arbeidstiden varierer med sesong

86. Har han noe inntektsgivende arbeid ved siden av sitt hovedyrke nå?

622
1 [ ] Ja ⟶ 87
2 [ ] Nei ⟶ 88

87. Hvilken arbeidstidsordning har han i dette biyrket?

623
1 [ ] Dagarbeid (mellom kl. 06 og 18)
2 [ ] Fast nattarbeid (mellom kl. 22 og 06)
3 [ ] Uregelmessig arbeidstid
4 [ ] Turnusordning
5 [ ] Annet, spesifisér: _____

88. Omtrent hvor stor var Deres ektefelles/samboers bruttoinntekt i 1979?

624-629
Ca. [ ][ ][ ][ ][ ][ ] kr

630
1 [ ] Ingen inntekt i 1979
2 [ ] Vet ikke
3 [ ] Ønsker ikke å svare

89. Når flyttet De fra Deres oppvekstfamilie første gang?
Vi tenker her på første gang De bodde hjemmefra i mer enn 3 måneder i sammenheng.

631-632
[ ][ ] Årstall

633
1 [ ] Har aldri flyttet

90. Vi vil også gjerne ha noen opplysninger om Deres foreldre.
Hvilken allmennutdanning har Deres foreldre?
KRYSS BARE AV FOR HØYEST FULLFØRTE UTDANNING

Far (634)	Mor (635)	
1 [ ]	1 [ ]	7-årig folkeskole eller kortere
2 [ ]	2 [ ]	1- eller 2-årig framhaldsskole, folkehøgskole
3 [ ]	3 [ ]	Realskole, middelskole
4 [ ]	4 [ ]	Artium eller økonomisk gymnas
5 [ ]	5 [ ]	Vet ikke

91. Hadde Deres mor/fostermor inntektsgivende arbeid i noen del av tiden før De fylte 14 år?

636
1 [ ] Nei ⟶ 93
2 [ ] Ja, i korte perioder ⟶ 92
3 [ ] Ja, i lengre perioder ⟶ 92
4 [ ] Ja, stort sett hele tiden ⟶ 92
5 [ ] Vet ikke, husker ikke ⟶ 93
6 [ ] Spørsmålet passer ikke, moren døde tidlig e.l. ⟶ 93

92. Hvilket hovedyrke hadde Deres mor/fostermor i denne tiden?
(HVIS FLERE YRKER, REGISTRER DET YRKET HUN HADDE LENGST)

Hovedyrke _____ 637-638 [ ][ ] Yrkeskode

639
1 [ ] Vet ikke/husker ikke

93. Hadde Deres far/fosterfar inntektsgivende arbeid i noen del av tiden før De fylte 14 år?

640
1 [ ] Nei ⟶ 95
2 [ ] Ja, i korte perioder ⟶ 94
3 [ ] Ja, i lengre perioder ⟶ 94
4 [ ] Ja, stort sett hele tiden ⟶ 94
5 [ ] Vet ikke, husker ikke ⟶ 95
6 [ ] Spørsmålet passer ikke, faren døde tidlig e.l. ⟶ 95

94. Hvilket hovedyrke hadde Deres far/fosterfar i denne tiden?
(HVIS FLERE YRKER, REGISTRER DET YRKET HAN HADDE LENGST)

Hovedyrke _____ 641-642 [ ][ ] Yrkeskode

643
1 [ ] Vet ikke/husker ikke

*95. Vi vil nå stille noen spørsmål om tidligere yrkeserfaring, først noen opplysninger om inntektsgivende arbeid i forbindelse med giftermål, barnefødsler og omsorg for barn.

Hvilket år hadde De inntektsgivende arbeid første gang? Regn bare med arbeidsforhold som har vart i minst 3 måneder i sammenheng.

644-645
[ ][ ] Årstall ⟶ 96

646
1 [ ] Har aldri hatt inntektsgivende arbeid av minst 3 måneders varighet ⟶ 165

96. Hva slags virksomhet arbeidet De i første gang De hadde slikt arbeid?

GI UTFØRLIG BESKRIVELSE

Virksomhetens art _____ 647-648 [ ][ ] FOR BYRAET

97. Hva var Deres hovedyrke første gang De hadde inntektsgivende arbeid?

Hovedyrke: _____ 649-650 [ ][ ] Yrkeskode

98. FOR IO SOM ER/HAR VÆRT GIFT/SAMBOENDE (SPM. 1-3) ANDRE GÅ TIL SPM. 108.

Var dette før eller etter at De giftet Dem/flyttet fast sammen med en mann (første gang)?

651
1 [ ] Før ⟶ 99
2 [ ] Etter ⟶ 100

99. Hvilket hovedyrke hadde De da De giftet Dem/flyttet sammen med en mann første gang?

Hovedyrke _____ 652-653 [ ][ ] Yrkeskode

654
[ ] Hadde ikke inntektsgivende arbeid på det tidspunktet ⟶ 101

100. Arbeidde De overveiende heltid eller deltid eller varierte dette?

655
1 [ ] Overveiende heltid
2 [ ] Overveiende deltid
3 [ ] Omtrent like mye heltid og deltid
4 [ ] Husker ikke

101. FOR IO SOM HAR FØDT/HATT ANSVAR FOR BARN (SPM. 7 OG/ELLER SPM. 10). ANDRE GÅ TIL SPM. 109.

Hadde De inntektsgivende arbeid i perioden fra De giftet Dem/flyttet fast sammen med en mann og De fødte (fikk ansvaret for) det første barnet i det første samlivet/ekteskapet?
Regn bare med arbeidsforhold som varte i minst 3 måneder i sammenheng.

656
1 [ ] Ja ⟶ 102
2 [ ] Nei ⟶ 105
3 [ ] Har bare barn før ekteskap/samliv ⟶ 108
4 [ ] Født første barn etter opphør av første samliv ⟶ 108

102. Hvor lang tid til sammen hadde De inntektsgivende arbeid i denne perioden?

657-658 [ ][ ] antall år og 659-660 [ ][ ] måneder

103. Arbeidde De overveiende heltid eller deltid eller varierte dette?

661
1 [ ] Overveiende heltid
2 [ ] Overveiende deltid
3 [ ] Omtrent like mye heltid og deltid
4 [ ] Husker ikke

104. Hadde De (svangerskaps)permisjon etter fødselen/etter De fikk ansvar for barnet?

662
1 [ ] Ja
2 [ ] Nei

105. FOR IO MED MER ENN 1 BARN (SPM. 8 OG/ELLER SPM. 11). ANDRE GÅ TIL SPM. 106.

Vi vil også ha noen opplysninger om deltakelse i inntektsgivende arbeid i periodene mellom de andre barnefødslene/de andre gangene De fikk ansvar for barn.

Vi ønsker å vite om De hadde inntektsgivende arbeid, hvilken arbeidstid De hadde, hvor lang tid til sammen De hadde inntektsgivende arbeid og om De hadde svangerskapspermisjon etter fødselen.

Regn bare med arbeidsforhold som har vart i minst 3 måneder i sammenheng.

For å lette oversikten vil vi sette opplysningene inn i dette skjemaet.

VIS KORT 9

	Hadde inntektsgivende arbeid		Tid til sammen i inntektsgivende arbeid		Arbeidstid				Hadde (svangerskaps-)permisjon etter den siste fødselen/fikk ansvar for det siste barnet		
	1 Ja	2 Nei	År	Mnd.	1 Heltid	2 Deltid	3 Like mye av hvert	4 Husker ikke	1 Ja	2 Nei	
Mellom 1. og 2. barn	☐	☐	☐☐	☐☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	663-669
Mellom 2. og 3. barn	☐	☐	☐☐	☐☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	670-676
Mellom 3. og 4. barn	☐	☐	☐☐	☐☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	677-683
Mellom 4. og 5. barn	☐	☐	☐☐	☐☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	684-690
Mellom 5. og 6. barn	☐	☐	☐☐	☐☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	691-697
Mellom 6. og 7. barn	☐	☐	☐☐	☐☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	698-704
Mellom 7. og 8. barn	☐	☐	☐☐	☐☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	705-711
Mellom 8. og 9. barn	☐	☐	☐☐	☐☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	712-718

106. Hadde De inntektsgivende arbeid i perioden rett etter De fødte/fikk ansvar for det siste barnet?
Regn ikke med opphold på grunn av svangerskapspermisjon.

719
1 ☐ Ja ⟶ 107
2 ☐ Nei ⟶ 108

107. Arbeidde De overveiende heltid eller deltid eller varierte dette?

720
1 ☐ Overveiende heltid
2 ☐ Overveiende deltid
3 ☐ Omtrent like mye heltid og deltid
4 ☐ Husker ikke

108. Hvor mange år til sammen har De hatt inntektsgivende arbeid? Ta også med opphold på grunn av svangerskapspermisjon. Regn bare med arbeidsforhold som har vart i minst 3 måneder i sammenheng.

721-722
☐☐ Antall år

HVIS UNDER ETT ÅR

723-724
☐☐ Antall måneder

109. STILLES TIL IO SOM IKKE HAR INNTEKTSGIVENDE ARBEID NÅ (NEI I SPM. 36 ELLER SPM. 37). ANDRE GÅ TIL SPM. 111.

Når sluttet De i inntektsgivende arbeid?

725-726 ☐☐ Måned 727-728 ☐☐ År

110. TIL IO SOM SLUTTET I INNTEKTSGIVENDE ARBEID FØR 1.1.1970. FOR ANDRE GÅ TIL SPM. 111.

Hvorfor sluttet De i inntektsgivende arbeid?

VIS KORT 10

OPPTIL 3 ALTERNATIV KAN OPPGIS

1
729 ☐ Inngåelse av ekteskap
730 ☐ Svangerskap/fødsel
731 ☐ Omsorg for barn
732 ☐ Annet omsorgsarbeid
733 ☐ Mannens fravær fra hjemmet i lengre perioder
734 ☐ Mannen ville ikke at IO skulle fortsette å arbeide
735 ☐ Videre utdanning
736 ☐ Svekket helse
737 ☐ Trengte ikke lenger pengene
738 ☐ Dårlige fysiske arbeidsforhold
739 ☐ Dårlige sosiale forhold på jobben
740 ☐ Likte ikke arbeidet
741 ☐ Manglende oppryykksmuligheter
742 ☐ Kortvarig sesongarbeid
743 ☐ Upassende arbeidstid
744 ☐ For lang arbeidstid
745 ☐ For lav lønn
746 ☐ For store utgifter i forbindelse med å arbeide
747 ☐ For mye skatt
748 ☐ Oppsagt/permittert
749 ☐ Bedriften nedlagt/innskrenket
750 ☐ Flyttet
751 ☐ Annet, spesifisér: _____

GÅ TIL SPM. 165.

*111. Vi vil nå gjerne gå litt nærmere inn på Deres yrkeserfaring de siste 10 årene, det vil si fra 1/1 1970 og fram til 1/3 1980. For noen vil dette bli å gjenta en del opplysninger flere ganger, men vi håper likevel at De vil hjelpe oss med å svare på spørsmålene.

Hvor mange forskjellige arbeidsplasser har De hatt i denne tiårsperioden?
Regn med den arbeidsplassen De har nå. Regn bare med hovedyrker og arbeidsforhold som har vart i minst 3 måneder i sammenheng.

752-753
[ ][ ] Antall arbeidsplasser

*112. Dersom De også regner med skifte av jobb på samme arbeidsplass, hvor mange jobber har De da i alt hatt i de siste 10 årene?
Regn her med de gangene De har skiftet lønnsplassering utover tariff-festet lønnsøkning og stillingsbetegnelse på samme arbeidsplass.

754-755
[ ][ ] Antall jobber

IO SOM ER I ARBEID NÅ (JA I SPM. 36 ELLER SPM. 37) OG SOM BARE HAR HATT EN JOBB I 10-ÅRSPERIODEN (SPM. 112) GÅR TIL SPM. 165. ANDRE FÅR SPM. 113.

*113. Vi vil gjerne ha en nøyaktig tidsangivelse for når De begynte og sluttet i disse jobbene. Vi begynner med den jobben De hadde før den jobben De har nå/den siste jobben De hadde og går bakover til 1/1 1970. Vi nummererer jobbene fra nr. 1 og nedover.
For lettere å lage en slik oversikt, vil vi fylle opplysningene inn i et skjema.

VIS KORT 11

	Begynt		Sluttet		
	Mnd.	År	Mnd.	År	
Jobb nr. 1	,	,	,	,	756-763
Jobb nr. 2	,	,	,	,	764-771
Jobb nr. 3	,	,	,	,	772-779
Jobb nr. 4	,	,	,	,	780-787
Jobb nr. 5	,	,	,	,	788-795
Jobb nr. 6	,	,	,	,	796-803
Jobb nr. 7	,	,	,	,	804-811
Jobb nr. 8	,	,	,	,	812-819
Jobb nr. 9	,	,	,	,	820-827
Jobb nr.10	,	,	,	,	828-835

836-838
[ ][ ][ ] FOR BYRÅET

114. Vi begynner så med jobb nr. 1.
Hva slags virksomhet arbeidde De i?

Virksomhetens art _____ 839-840 [ ][ ] FOR BYRÅET 841 [ ]

115. I hvilken kommune lå virksomheten?

Kommune (fylke) _____ 842-845 [ ][ ][ ][ ] FOR BYRÅET

116. Hva var Deres hovedyrke i denne virksomheten?

Hovedyrke: _____ 846-847 [ ][ ] Yrkeskode

117. Var De fast ansatt?

848
1 [ ] Ja
2 [ ] Nei
3 [ ] Nei, var selvstendig
4 [ ] Nei, var familiemedlem

118. Hvor mange timer arbeidde De vanligvis pr. uke i dette arbeidet?

849-850
[ ][ ] Timer pr. uke

119. Var det noen endringer i dette timetallet pr. uke i den tiden De var i dette arbeidet?

851
1 [ ] Nei
2 [ ] Ja, gikk fra deltid til heltid
3 [ ] Ja, gikk fra heltid til deltid
4 [ ] Ja, arbeidstiden varierte mellom heltid og deltid
5 [ ] Har hatt heltid hele tiden, men arbeidstiden har variert
6 [ ] Har hatt deltid hele tiden, men arbeidstiden har variert

120. Var Deres hovedyrke slik at De var jevnt sysselsatt over året, eller var det sesongarbeid eller arbeid bare deler av året?

852
1 [ ] Var jevnt sysselsatt over året
2 [ ] Sesongarbeid/arbeid bare deler av året
3 [ ] Annet, spesifisér: _____

121. På hvilken måte fikk De dette arbeidet?

853
1 [ ] Kontaktet arbeidsformidlingen → 122
2 [ ] Svarte på annonser, annonserte selv
3 [ ] Kontaktet arbeidsgiver
4 [ ] Ble kontaktet av arbeidsgiver
5 [ ] Gjennom venner, kjente → 123
6 [ ] Internt opprykk
7 [ ] Annet, spesifisér: _____

122. På hvilken måte skjedde henvendelsen?
FLERE SVARALTERNATIV KAN AVMERKES

1
854 [ ] Ved personlig besøk
855 [ ] Pr. telefon
856 [ ] Skriftlig

123. Hvorfor sluttet De i dette arbeidet?
VIS KORT 12
OPPTIL 3 ALTERNATIV KAN OPPGIS

1
857 ☐ Inngåelse av ekteskap
858 ☐ Svangerskap/fødsel
859 ☐ Omsorg for barn
860 ☐ Annet omsorgsarbeid
861 ☐ Mannens fravær fra hjemmet i lengre perioder
862 ☐ Mannen ville ikke at IO skulle fortsette å arbeide
863 ☐ Videre utdanning
864 ☐ Svekket helse
865 ☐ Trengte ikke lenger pengene
866 ☐ Dårlige fysiske arbeidsforhold
867 ☐ Dårlige sosiale forhold på jobben
868 ☐ Likte ikke arbeidet
869 ☐ Manglende opprykksmuligheter
870 ☐ Kortvarig sesongarbeid
871 ☐ Upassende arbeidstid
872 ☐ For lang arbeidsreise
873 ☐ For lav lønn
874 ☐ For store utgifter i forbindelse med å arbeide
875 ☐ For mye skatt
876 ☐ Ble oppsagt/fikk sparken
877 ☐ Bedriften ble nedlagt/innskrenket
878 ☐ Flyttet
879 ☐ Internt opprykk
880 ☐ Fikk tilbud om ny og bedre jobb
881 ☐ Ønsket å skifte jobb
882 ☐ Annet, spesifisér: _____

124a. Hadde De inntektsgivende arbeid i perioden rett før De begynte i jobb nr. 1?
Regn ikke med opphold på grunn av ferie.

883
1 ☐ Ja ⟶ 130
2 ☐ Nei ⟶ 124b

124b. Hvilke av situasjonene som er beskrevet på dette kortet passer best på Deres situasjon i den nærmeste tiden før De begynte i dette arbeidet?
VIS KORT 7
OPP TIL 3 ALTERNATIV KAN ANGIS

1
884 ☐ Var syk
885 ☐ Utførte husarbeid hjemme
886 ☐ Hadde omsorg for barn
887 ☐ Hadde omsorg for andre
888 ☐ Gikk på skole, studerte
889 ☐ Var uten arbeid
890 ☐ Var arbeidsufør
891 ☐ Opptatt med annet, spesifisér: _____

125. FOR IO SOM SVARTE "VAR SYK" PÅ SPM. 124b.
ANDRE GÅ TIL SPM. 126.
Medførte denne sykdommen noen begrensning i Deres muligheter for å ta inntektsgivende arbeid?
Vil De si i høy grad, i noen grad, eller ikke i det hele tatt?

892
1 ☐ I høy grad
2 ☐ I noen grad
3 ☐ Ikke i det hele tatt

126. Var De i denne perioden i kontakt med arbeidsformidlingen?

893
1 ☐ Ja ⟶ 127
2 ☐ Nei ⟶ 129

127. På hvilken måte skjedde kontakten med arbeidsformidlingen (siste gang)? FLERE SVARALTERNATIVER KAN AVMERKES.

1
894 ☐ Ved personlig besøk
895 ☐ Pr. telefon
896 ☐ Skriftlig

128. Hva slags opplysninger eller hjelp fikk De?
FLERE SVARALTERNATIVER KAN AVMERKES

1
897 ☐ Fikk opplysninger om arbeid
898 ☐ " " " yrkeskurs
899 ☐ " " " attføring
900 ☐ " " " trygd
901 ☐ Fikk yrkesrettleiing
902 ☐ Annet, spesifisér: _____

129. Forsøkte De noen gang i denne perioden å få arbeid uten å få det?

903
1 ☐ Ja
2 ☐ Nei

130. IO SOM IKKE HAR HATT MER ENN JOBB NR. 1 I PERIODEN GÅR TIL SPM. 165. ANDRE GÅR TIL JOBB NR. 2.

131. Vi går nå over til jobb nr. 2
Hva slags virksomhet arbeidde De i?

Virksomhetens art: _____ 904-905 ☐☐ 906 ☐
_____ FOR BYRAET

132. I hvilken kommune lå denne virksomheten?

Kommune (fylke): _____ 907-910 ☐☐☐☐
_____ FOR BYRAET

133. Hva var Deres hovedyrke i denne virksomheten?

Hovedyrke: _____ 911-912

_____ [ ][ ] Yrkeskode

134. Var De fast ansatt?

913
1 [ ] Ja
2 [ ] Nei
3 [ ] Nei, var selvstendig
4 [ ] Nei, var familiemedlem

135. Hvor mange timer arbeidde De vanligvis pr. uke i dette arbeidet?

914-915
[ ][ ] Timer pr. uke

136. Var det noen endringer i dette timetallet pr. uke i den tiden De var i dette arbeidet?

916
1 [ ] Nei
2 [ ] Ja, gikk fra deltid til heltid
3 [ ] Ja, gikk fra heltid til deltid
4 [ ] Ja, arbeidstiden varierte mellom heltid og deltid
5 [ ] Har hatt heltid hele tiden, men arbeidstiden har variert
6 [ ] Har hatt deltid hele tiden, men arbeidstiden har variert

137. Var Deres hovedyrke slik at De var jevnt sysselsatt over året, eller var det sesongarbeid eller arbeid bare i deler av året?

917
1 [ ] Var jevnt sysselsatt over året
2 [ ] Sesongarbeid/arbeid bare i deler av året
3 [ ] Annet, spesifisér: _____

138. På hvilken måte fikk De dette arbeidet?

918
1 [ ] Kontaktet arbeidsformidlingen ⟶ 139
2 [ ] Svarte på annonser, annonserte selv
3 [ ] Kontaktet arbeidsgiver
4 [ ] Ble kontaktet av arbeidsgiver
5 [ ] Gjennom venner, kjente
6 [ ] Internt opprykk
7 [ ] Annet, spesifisér: _____
⟶ 140

139. På hvilken måte skjedde henvendelsen?

FLERE ALTERNATIV KAN KRYSSES AV

1
919 [ ] Ved personlig besøk
920 [ ] Pr. telefon
921 [ ] Skriftlig

140. Hvorfor sluttet De i dette arbeidet?

VIS KORT 12

OPP TIL 3 ALTERNATIV KAN OPPGIS.

1
922 [ ] Inngåelse av ekteskap
923 [ ] Svangerskap/fødsel
924 [ ] Omsorg for barn
925 [ ] Annet omsorgsarbeid
926 [ ] Mannens fravær fra hjemmet i lengre perioder
927 [ ] Mannen ville ikke at IO skulle fortsette å arbeide
928 [ ] Videre utdanning
929 [ ] Svekket helse
930 [ ] Trengte ikke lenger pengene
931 [ ] Dårlige fysiske arbeidsforhold
932 [ ] Dårlige sosiale forhold på jobben
933 [ ] Likte ikke arbeidet
934 [ ] Manglende opprykksmuligheter
935 [ ] Kortvarig sesongarbeid
936 [ ] Upassende arbeidstid
937 [ ] For lang arbeidsreise
938 [ ] For lav lønn
939 [ ] For store utgifter i forbindelse med å arbeide
940 [ ] For mye skatt
941 [ ] Ble oppsagt/fikk sparken
942 [ ] Bedriften ble nedlagt/innskrenket
943 [ ] Flyttet
944 [ ] Internt opprykk
945 [ ] Fikk tilbud om ny og bedre jobb
946 [ ] Ønsket å skifte jobb
947 [ ] Annet, spesifisér: _____

141a. Hadde De inntektsgivende arbeid i perioden rett før De begynte i jobb nr. 2?
Regn ikke med opphold på grunn av ferie.

948
1 [ ] Ja ⟶ 147
2 [ ] Nei ⟶ 141b

141b. Hvilke av situasjonene som er beskrevet på dette kortet passer best på Deres situasjon i den nærmeste tiden før De begynte i dette arbeidet?

VIS KORT 7

OPP TIL 3 ALTERNATIV KAN ANGIS

1
949 [ ] Var syk
950 [ ] Utførte husarbeid hjemme
951 [ ] Hadde omsorg for barn
952 [ ] Hadde omsorg for andre
953 [ ] Gikk på skole, studerte
954 [ ] Var uten arbeid
955 [ ] Var arbeidsufør
956 [ ] Opptatt med annet, spesifisér: _____

142. FOR IO SOM SVARTE "VAR SYK" PÅ SPM. 141b.
ANDRE GÅ TIL SPM. 143.

Medførte denne sykdommen noen begrensning i Deres muligheter for å ta inntektsgivende arbeid?
Vil De si i høy grad, i noen grad, eller ikke i det hele tatt?

957
1 [ ] I høy grad
2 [ ] I noen grad
3 [ ] Ikke i det hele tatt

143. Var De i denne perioden i kontakt med arbeidsformidlingen?

958
1 [ ] Ja ⟶ 144
2 [ ] Nei ⟶ 146

144. På hvilken måte skjedde kontakten med arbeidsformidlingen (siste gang)? FLERE SVARALTERNATIVER KAN AVMERKES.

1
959 [ ] Ved personlig besøk
960 [ ] Pr. telefon
961 [ ] Skriftlig

145. Hva slags opplysninger eller hjelp fikk De?
FLERE SVARALTERNATIVER KAN AVMERKES

1
962 [ ] Fikk opplysninger om arbeid
963 [ ] " " " yrkeskurs
964 [ ] " " " attføring
965 [ ] " " " trygd
966 [ ] Fikk yrkesrettleiing
967 [ ] Annet, spesifisér: _____

146. Forsøkte De noen gang i denne perioden å få arbeid uten å få det?

968
1 [ ] Ja
2 [ ] Nei

147. IO SOM IKKE HAR HATT MER ENN JOBB NR. 2 GÅR TIL SPM. 165.
ANDRE GÅR TIL JOBB NR. 3.

148. Vi går så over til jobb nr. 3.
Hva slags virksomhet arbeidde De i?

Virksomhetens art: _____ 969-970 [ ][ ] FOR BYRÅET 971 [ ]

149. I hvilken kommune lå denne virksomheten?

Kommune (fylke): _____ 972-975 [ ][ ][ ][ ] FOR BYRÅET

150. Hva var Deres hovedyrke i denne virksomheten?

Hovedyrke: _____ 976-977 [ ][ ] Yrkeskode

151. Var De fast ansatt?

978
1 [ ] Ja
2 [ ] Nei
3 [ ] Nei, var selvstendig
4 [ ] Nei, var familiemedlem

152. Hvor mange timer arbeidde De vanligvis pr. uke i dette arbeidet?

979-980
[ ][ ] Timer pr. uke

153. Var det noen endringer i dette timetallet pr. uke i den tiden De var i dette arbeidet?

981
1 [ ] Nei
2 [ ] Ja, gikk fra deltid til heltid
3 [ ] Ja, gikk fra heltid til deltid
4 [ ] Ja, arbeidstiden varierte mellom heltid og deltid
5 [ ] Har hatt heltid hele tiden, men arbeidstiden har variert
6 [ ] Har hatt deltid hele tiden, men arbeidstiden har variert

154. Var Deres hovedyrke slik at De var jevnt sysselsatt over året, eller var det sesongarbeid eller arbeid bare i deler av året?

982
1 [ ] Var jevnt sysselsatt over året
2 [ ] Sesongarbeid/arbeid bare i deler av året
3 [ ] Annet, spesifisér: _____

155. På hvilken måte fikk De dette arbeidet?

983
1 [ ] Kontaktet arbeidsformidlingen ⟶ 156
2 [ ] Svarte på annonser, annonserte selv
3 [ ] Kontaktet arbeidsgiver
4 [ ] Ble kontaktet av arbeidsgiver
5 [ ] Gjennom venner, kjente
6 [ ] Internt opprykk
7 [ ] Annet, spesifisér: _____
⟶ 157

156. På hvilken måte skjedde henvendelsen?
FLERE ALTERNATIV KAN KRYSSES AV

1
984 [ ] Ved personlig besøk
985 [ ] Pr. telefon
986 [ ] Skriftlig

157. Hvorfor sluttet De i dette arbeidet?
VIS KORT 12
OPP TIL 3 ALTERNATIV KAN OPPGIS

1
987 ☐ Inngåelse av ekteskap
988 ☐ Svangerskap/fødsel
989 ☐ Omsorg for barn
990 ☐ Annet omsorgsarbeid
991 ☐ Mannens fravær fra hjemmet i lengre perioder
992 ☐ Mannen ville ikke at IO skulle fortsette å arbeide
993 ☐ Videre utdanning
994 ☐ Svekket helse
995 ☐ Trengte ikke lenger pengene
996 ☐ Dårlige fysiske arbeidsforhold
997 ☐ Dårlige sosiale forhold på jobben
998 ☐ Likte ikke arbeidet
999 ☐ Manglende opprykksmuligheter
1000 ☐ Kortvarig sesongarbeid
1001 ☐ Upassende arbeidstid
1002 ☐ For lang arbeidsreise
1003 ☐ For lav lønn
1004 ☐ For store utgifter i forbindelse med å arbeide
1005 ☐ For mye skatt
1006 ☐ Ble oppsagt/fikk sparken
1007 ☐ Bedriften ble nedlagt/innskrenket
1008 ☐ Flyttet
1009 ☐ Internt opprykk
1010 ☐ Fikk tilbud om ny og bedre jobb
1011 ☐ Ønsket å skifte jobb
1012 ☐ Annet, spesifisér: _____

158a. Hadde De inntektsgivende arbeid i perioden rett før De begynte i jobb nr. 3?
Regn ikke med opphold på grunn av ferie.

1013
1 ☐ Ja ⟶ 164
2 ☐ Nei ⟶ 158b

158b. Hvilke av situasjonene som er beskrevet på dette kortet passer best på Deres situasjon i den nærmeste tiden før De begynte i dette arbeidet?
VIS KORT 7
OPP TIL 3 ALTERNATIV KAN ANGIS

1
1014 ☐ Var syk
1015 ☐ Utførte husarbeid hjemme
1016 ☐ Hadde omsorg for barn
1017 ☐ Hadde omsorg for andre
1018 ☐ Gikk på skole, studerte
1019 ☐ Var uten arbeid
1020 ☐ Var arbeidsufør
1021 ☐ Opptatt med annet, spesifisér: _____

159. FOR IO SOM SVARTE "VAR SYK" I SPM. 158b.
ANDRE GÅ TIL SPM. 160.
Medførte denne sykdommen noen begrensning i Deres muligheter for å ta inntektsgivende arbeid?
Vil De si i høy grad, i noen grad, eller ikke i det hele tatt?

1022
1 ☐ I høy grad
2 ☐ I noen grad
3 ☐ Ikke i det hele tatt

160. Var De i denne perioden i kontakt med arbeidsformidlingen?

1023
1 ☐ Ja ⟶ 161
2 ☐ Nei ⟶ 163

161. På hvilken måte skjedde kontakten med arbeidsformidlingen (siste gang)? FLERE SVARALTERNATIVER KAN AVMERKES.

1
1024 ☐ Ved personlig besøk
1025 ☐ Pr. telefon
1026 ☐ Skriftlig

162. Hva slags opplysninger eller hjelp fikk De?
FLERE SVARALTERNATIV KAN AVMERKES

1
1027 ☐ Fikk opplysninger om arbeid
1028 ☐ " " " yrkeskurs
1029 ☐ " " " attføring
1030 ☐ " " " trygd
1031 ☐ Fikk yrkesrettleiing
1032 ☐ Annet, spesifisér: _____

163. Forsøkte De noen gang i denne perioden å få arbeid uten å få det?

1033
1 ☐ Ja
2 ☐ Nei

*164. IO SOM IKKE HAR HATT MER ENN JOBB NR. 3 GÅR TIL SPM. 165.
ANDRE GÅR TIL JOBB NR. 4 I TILLEGGSSKJEMA.

*165. Har De (i tillegg til disse jobbene vi nå har snakket om) hatt arbeidsforhold som har vart i mindre enn 3 måneder i sammenheng i 10-årsperioden fra 1/1 1970 og til 1/3 1980?

1 ☐ Ja ⟶ 166
2 ☐ Nei ⟶ 167

*166. Omtrent hvor lang tid til sammen har De hatt slike arbeidsforhold i 10-årsperioden?

1035-1036
☐☐ Antall år

HVIS UNDER 1 ÅR:
1037-1038
☐☐ Antall måneder

167. STILLES TIL ALLE

Vi går nå over til noen spørsmål om utdanning.

Hvilken allmennutdanning har De fullført?

(KRYSS AV FOR HØYESTE UTDANNING)

1039

- 1 ☐ 7-årig folkeskole eller kortere
- 2 ☐ 1-årig framhalds- eller fortsettelsesskole
- 3 ☐ 2-årig framhalds- eller fortsettelsesskole
- 4 ☐ 9-årig grunnskole
- 5 ☐ Folkehøgskole (ungdoms- eller fylkesskole) 1.års kurs
- 6 ☐ Real- eller middelskole, grunnskolens 10. år
- 7 ☐ Folkehøgskole, 2.års kurs
- 8 ☐ Artium eller eksamen ved økonomisk gymnas
- 9 ☐ Uoppgitt eller ingen utdanning

168. Har De fullført annen utdanning hvor skolegangen eller studiene normalt varer minst 5 måneder?

1040

- 1 ☐ Ja ⟶ 169
- 2 ☐ Nei ⟶ 170

169. Hvilken utdanning er dette?

Utdanningens art. (Oppgi kurstype, linje eller fagområde og eventuelt skolens navn)	Normal varighet: For utd. på heltid, oppgi mnd. eller år	Normal varighet: For utd. på deltid, oppgi ca. timetall

1041-1042 ☐☐ FOR BYRAET

170. Har De deltatt i noen av arbeidsformidlingens arbeidsmarkedskurs/yrkesopplæringskurs for voksne?

1043

- 1 ☐ Ja ⟶ 171
- 2 ☐ Nei ⟶ 172

171. Har De hatt nytte av kurset/kursene i forbindelse med at De har søkt arbeid?

1044

- 1 ☐ Ja
- 2 ☐ Nei
- 9 ☐ Vet ikke

172. Har De fullført noe av utdanningen Deres i perioden fra 1/1 1970 og fram til i dag?

1045

- 1 ☐ Ja ⟶ 173
- 2 ☐ Nei ⟶ 174

173. Hvilken utdanning var dette? Kan De si når De påbegynte og avsluttet utdanningen eller deler av utdanningen, og om De tok den/deler av den på heltid eller deltid?

Utdanningens art. (Oppgi kurstype eller fagområde og eventuelt skolens navn)	FOR BYRAET	Påbegynt	Avsluttet	Heltid 1	Deltid 2	Varient 3	
	☐☐	☐☐ mnd. ☐☐ år	☐☐ mnd. ☐☐ år				1046-1056
	☐☐	☐☐ mnd. ☐☐ år	☐☐ mnd. ☐☐ år				1057-1067
	☐☐	☐☐ mnd. ☐☐ år	☐☐ mnd. ☐☐ år				1068-1078
	☐☐	☐☐ mnd. ☐☐ år	☐☐ mnd. ☐☐ år				1079-1089
	☐☐	☐☐ mnd. ☐☐ år	☐☐ mnd. ☐☐ år				1090-1100
	☐☐	☐☐ mnd. ☐☐ år	☐☐ mnd. ☐☐ år				1101-1111

174. Holder De på med noen utdanning nå?

1112

1 [ ] Ja ⟶ 175

2 [ ] Nei ⟶ 177

175. Hvilken utdanning er dette?

Utdanningens art. (Oppgi kurstype, linje eller fagområde og eventuelt skolens navn)	Normal varighet: For utd. på heltid, oppgi mnd. eller år	Normal varighet: For utd. på deltid, oppgi ca. timetall

1113 - 1114

[ ][ ] FOR BYRAET

176. Tar De denne utdanning på heltid eller på deltid?

1115 KAN AVMERKES AV INTERVJUER UT FRA SVAR PÅ SPM. 175.

1 [ ] Heltid

2 [ ] Deltid

177. Kunne De tenke Dem å ta noe mer utdanning i løpet av de nærmeste 5-10 år?

1116

1 [ ] Ja ⟶ 178

2 [ ] Nei ⟶ 181

178. Kunne De tenke Dem å flytte midlertidig for å gjennomgå utdanning?

1117

1 [ ] Ja ⟶ 179

2 [ ] Nei ⟶ 180

9 [ ] Vet ikke ⟶ 180

179. For hvor lang tid?

1118

1 [ ] Inntil ½ år

2 [ ] 1 skoleår

3 [ ] Flere skoleår

⟶ 181

180. Hva er den viktigste grunnen til at De ikke kan eller vil flytte?

1119

1 [ ] Omsorg for barn

2 [ ] Omsorg for andre

3 [ ] Ektefelle/samboer vil motsette seg det

4 [ ] For kostbart

5 [ ] Annet, spesifiser: _____

*181. Til slutt vil vi gjerne ha noen opplysninger om bostedet og eventuelle flyttinger fra 1/1 1970 og fram til 1/3 1980.

Hva slags sted bor De på nå?

KAN EVENTUELT BESVARES AV INTERVJUER UTEN Å STILLE SPØRSMÅLET

1120

1 [ ] Spredtbygd

2 [ ] Mindre tettsted (200 - 1 999 innb.)

3 [ ] Liten by (2 000 - 19 999 innb.)

4 [ ] Større by (20 000 - 100 000 innb.)

5 [ ] Stor by (over 100 000 innb.) med forsteder

182. Har De bodd i andre kommuner enn den De bor i nå?

1121

1 [ ] Ja ⟶ 183

2 [ ] Nei ⟶ FERDIG MED INTERVJUET

183. Hvor mange kommuner har De bodd i fra 1/1 1970 og fram til 1/3 1980?
Regn med den kommunen De bor i nå. Regn også med utenlandsopphold.

1122

[ ] Antall kommuner

*184. Vi vil til slutt gjerne vite hvilke kommuner De har bodd i og når De flyttet til disse kommunene.
Regn også med utenlandsopphold.
Vi begynner med den kommunen De bor i i dag og går bakover i tid.

	Navn	Flyttet inn: Mnd.	Flyttet inn: År	FOR BYRAET	
Komm. nr.1		,	,		1123-1130
Komm. nr.2		,	,		1131-1138
Komm. nr.3		,	,		1139-1146
Komm. nr.4		,	,		1147-1154
Komm. nr.5		,	,		1155-1162

Utkommet i serien Samfunnsøkonomiske studier (SØS)

Issued in the series Social Economic Studies (SES)

* Utsolgt Out of sale

Nr. 1 Det norske skattesystems virkninger på den personlige inntektsfordeling The Effects of the Norwegian Tax System on the Personal Income Distribution 1954 Sidetall 103 Pris kr 3,00

- 2* Skatt på personleg inntekt og midel Tax on Personal Income and Capital 1954 Sidetall 120 Pris kr 3,00

- 3 Økonomisk utsyn 1900 - 1950 Economic Survey 1955 Sidetall 217 Pris kr 4,00

- 4* Nasjonalregnskap. Teoretiske prinsipper National Accounts. Theoretical Principles 1955 Sidetall 123 Pris kr 3,00

- 5* Avskrivning og skattlegging Depreciation and Taxation 1956 Sidetall 85 Pris kr 3,00

- 6* Bedriftsskatter i Danmark, Norge og Sverige Corporate Taxes in Denmark, Norway and Sweden 1958 Sidetall 101 Pris kr 4,00

- 7* Det norske skattesystemet 1958 The Norwegian System of Taxation 1958 Sidetall 159 Pris kr 6,50

- 8* Produksjonsstruktur, import og sysselsetting Structure of Production, Imports and Employment 1959 Sidetall 129 Pris kr 5,50

- 9 Kryssløpsanalyse av produksjon og innsats i norske næringer 1954 Input-Output Analysis of Norwegian Industries 1960 Sidetall 614 Pris kr 10,00

- 10 Dødeligheten og dens årsaker i Norge 1856 - 1955 Trend of Mortality and Causes of Death in Norway 1962 Sidetall 246 Pris kr 8,50

- 11 Kriminalitet og sosial bakgrunn Crimes and Social Background 1962 Sidetall 194 Pris kr 7,00

- 12 Norges økonomi etter krigen The Norwegian Post-War Economy 1965 Sidetall 437 Pris kr 15,00

- 13 Ekteskap, fødsler og vandringer i Norge 1856 - 1960 Marriages, Births and Migrations in Norway 1965 Sidetall 221 Pris kr 9,00

- 14* Foreign Ownership in Norwegian Enterprises Utenlandske eierinteresser i norske bedrifter 1965 Sidetall 213 Pris kr 12,00

- 15 Progressiviteten i skattesystemet 1960 Statistical Tax Incidence Investigation 1966 Sidetall 95 Pris kr 7,00

- 16* Langtidslinjer i norsk økonomi 1955 - 1960 Trends in Norwegian Economy 1966 Sidetall 150 Pris kr 8,00

- 17 Dødelighet blant spedbarn i Norge 1901 - 1963 Infant Mortality in Norway 1966 Sidetall 74 Pris kr 7,00

- 18* Storbyutvikling og arbeidsreiser En undersøkelse av pendling, befolkningsutvikling, næringsliv og urbanisering i Oslo-området Metropolitan Growth, Commuting and Urbanization in the Oslo Area 1966 Sidetall 298 Pris kr 12,00

Nr. 19 Det norske kredittmarked siden 1900 The Norwegian Credit Market since 1900 Sidetall 395 Pris kr 11,00

- 20 Det norske skattesystemet 1967 The Norwegian System of Taxation 1968 Sidetall 146 Pris kr 9,00

- 21 Estimating Production Functions and Technical Change from Micro Data. An Exploratory Study of Individual Establishment Time-Series from Norwegian Mining and Manufacturing 1959 - 1967 Estimering av produktfunksjoner og tekniske endringer fra mikro data. Analyser på grunnlag av tidsrekker for individuelle bedrifter fra norsk bergverk og industri 1971 Sidetall 226 Pris kr 9,00 ISBN 82-537-0014-8

- 22 Forsvarets virkninger på norsk økonomi The Impact of the Defence on the Norwegian Economy 1972 Sidetall 141 Pris kr 9,00 ISBN 82-537-0149-7

- 23 Prisutvikling og prisatferd i 1960-årene En presentasjon og analyse av nasjonalregnskapets prisdata 1961 - 1969 The Development and Behaviour of Prices in the 1960's Presentation and Analysis of the Price-Data of the Norwegian National Accounts 1974 Sidetall 478 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-0279-5

- 24 Det norske skattesystemet I Direkte skatter 1974 The Norwegian System of Taxation I Direct Taxes 1974 Sidetall 139 Pris kr 9,00 ISBN 82-537-0399-6

- 25* Friluftsliv, idrett og mosjon Outdoor Recreation, Sport and Exercise 1975 Sidetall 114 Pris kr 8,00 ISBN 82-537-0469-0

- 26 Nasjonalregnskap, modeller og analyse En artikkelsamling til Odd Aukrusts 60-årsdag National Accounts, Models and Analysis to Odd Aukrust in Honour of his Sixtieth Birthday 1975 Sidetall 320 Pris kr 13,00 ISBN 82-537-0530-1

- 27 Den repræsentative undersøgelsesmethode The Representative Method of Statistical Surveys 1976 Sidetall 64 Pris kr 8,00 ISBN 82-537-0538-7

- 28 Statistisk Sentralbyrå 100 år 1876 - 1976 Central Bureau of Statistics 100 Years 1976 Sidetall 128 Pris kr 9,00 ISBN 82-537-0557-3

- 29 Statistisk Sentralbyrås 100-årsjubileum Prolog og taler ved festmøtet i Universitetets aula 11. juni 1976 Central Bureau of Statistics Prologue and Addresses at the Centenary Celebration, University Hall 1976 Sidetall 32 Pris kr 7,00 ISBN 82-537-0637-5

- 30 Inntekts- og forbruksbeskatning fra et fordelingssynspunkt - En modell for empirisk analyse Taxation of Income and Consumption from a Distributional Point of View - A Model for Empirical Analysis 1976 Sidetall 148 Pris kr 9,00 ISBN 82-537-0647-2

- 31 Det norske skattesystemet II Indirekte skatter og offentlige trygdeordninger 1976 The Norwegian System of Taxation II Indirect Taxes and Social Security Schemes 1977 Sidetall 124 Pris kr 13,00 ISBN 82-537-0713-4

- 32 Inntekt og forbruk for funksjonshemma Income and Consumer Expenditure of Disabled Persons 1977 Sidetall 166 Pris kr 13,00 ISBN 82-537-0732-0

Nr. 33 Prinsipper og metoder for Statistisk Sentralbyrås utvalgsundersøkelser Sampling Methods Applied by the Central Bureau of Statistics of Norway 1977 Sidetall 105 Pris kr 11,00 ISBN 82-537-0771-1

- 35 Flyttemotivundersøkelsen 1972 Survey of Migration Motives 1978 Sidetall 233 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-0783-5

- 36 Konjunkturbølger fra utlandet i norsk økonomi International Cycles in Norwegian Economy 1979 Sidetall 141 Pris kr 13,00 ISBN 82-537-0910-2

- 37 Norske lytter- og seervaner Radio Listening and Television Viewing in Norway 1979 Sidetall 216 Pris kr 13,00 ISBN 82-537-0931-5

- 38 Analyse av investeringsatferd Problemer, metoder og resultater Analysing Investment Behaviour Problems, Methods and Results 1979 Sidetall 91 Pris kr 13,00 ISBN 82-537-0952-8

- 39 Kvinners yrkesdeltaking i Norge Female Labour Activity in Norway 1979 Sidetall 162 Pris kr 13,00 ISBN 82-537-0961-7

- 40 Framskriving av befolkningens utdanning til år 2000 Projections of the Education Characteristics of the Population to the Year 2000 1979 Sidetall 112 Pris kr 13,00 ISBN 82-537-0998-6

- 41 Nordmenns feriereiser Holiday Trips by Norwegians 1979 Sidetall 222 Pris kr 13,00 ISBN 82-537-0999-4

- 42 Analyse av sammenhengen mellom forbruk, inntekt og formue i norske husholdninger Analysing the Relationship between Consumption, Income and Wealth in Norwegian Households 1980 Sidetall 95 Pris kr 13,00 ISBN 82-537-1012-7

- 43 MODIS IV A Model for Economic Analysis and National Planning MODIS IV Modell for økonomisk analyse og nasjonal planlegging 1980 Sidetall 189 Pris kr 13,00 ISBN 82-537-1014-3

- 44 Holdninger og atferd på arbeidsmarkedet Attitudes and Behaviour in the Labour Market 1980 Sidetall 223 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1186-7 ISSN 0085-4344

- 45 Nasjonalregnskapet i Norge System og beregningsmetoder National Accounts of Norway System and Methods of Estimation 1980 Sidetall 313 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1191-3 ISSN 0085-4344

- 46 Inntektsfordeling og levekår Income Distribution and Level of Living 1980 Sidetall 263 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1195-6 ISSN 0085-4344

- 47 Fruktbarhetsutvikling og fruktbarhetsteorier Norge i et internasjonal perspektiv Trends and Theories in Fertility Norway in an International Context 1981 Sidetall 120 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1236-7 ISSN 0085-4344

- 48 Framskriving av arbeidsstyrken 1979 - 2000 Labour Force Projections 1981 Sidetall 109 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1556-0 ISSN 0085-4344

- 49 Fruktbarhet blant norske kvinner Resultater fra Fruktbarhetsundersøkelsen 1977 Fertility among Norwegian Women Results from the Fertility Survey 1981 Sidetall 349 Pris kr 20,00 ISBN 82-537-1621-4 ISSN 0085-4344

- 50 Flyttemønstre Norge 1971 - 1974 Patterns of Migration Norway 1971 - 1974 1982 Sidetall 238 Pris kr 20,00 ISBN 82-537-1709-1 ISSN 0085-4344

Nr. 51 Utdanning og sosial bakgrunn Education and Social Background 1982 Sidetall 210 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1759-8 ISSN 0085-4344

- 52 Econometrics of Incomplete Cross-Section/Time-Series Data: Consumer Demand in Norwegian Households 1975 - 1977 Økonometrisk analyse av ufullstendige tverrsnitts/tidsserie data: Konsumetterspørselen i norske husholdninger 1982 Sidetall 307 Pris kr 20,00 ISBN 82-537-1782-2 ISSN 0085-4344

- 53 Analysis of Supply and Demand of Electricity in the Norwegian Economy Analyse av tilbud og etterspørsel etter elektrisitet i norsk økonomi 1983 Sidetall 334 Pris kr 20,00 ISBN 82-537-1815-2 ISSN 0085-4344

- 54 Et valg i perspektiv En studie av Stortingsvalget 1981 1983 Sidetall 285 Pris kr 24,00 ISBN 82-537-1932-9 ISSN 0085-4344

- 55 Endringer i kvinners arbeidsmarkedstilpasninger Changes in Women's Employment Patterns 1984 Sidetall 371 Pris kr 24,00 ISBN 82-537-2039-4 ISSN 0085-4344

Publikasjonen utgis i kommisjon hos
H. Aschehoug & Co. og Universitetsforlaget, Oslo,
og er til salgs hos alle bokhandlere.
Pris kr 24,00

Engers Boktrykkeri A/S - Otta

ISBN 82-537-2039-4
ISSN 0085-4344